

SAMUELIS SCHELGHIGII,

MANUDUCTIO

AD

FORMULAM
CONCORDIÆ,

QUÆ

IN TABULIS EXPLICATUR,

QUA CONTROVERSIAS POTIORES

DEMONSTRATUR,

ET

AB ADVERSANTIUM CALUMNIIS

VINDICATUR:

DEDICATA

VENERABILI COLLEGIO

THEOLOGORUM,

IN ACADEMIA ROSTOCHIENSI.

GEDANI,

Typis & Curâ JOHANNIS ZACHARIÆ STOLLII,
SENATUS & ATHENÆI TYPOGRAPHI.

ANNO MDCCXII.

VENERANDÆ THEOLOGORUM FACUL-
TATIS IN ACADEMIA ROSTOCHIENSIS
DECANO, SENIORI
ET
PROFESSORIBUS THEOLOGIAE
RELIQUIS,

*VIRIS SUMME REVERENDIS, MAGNIFICIS
ET EXCELLENTISSIMIS,*

DN. D. JOHANNI FECHTIO,

Prof. Publ. primario, Consiliario Consistoriali, & Districtus
Rostochiensis Superintendententi:

DN. D. JO. NICOLAO QVISTORPIO,

Profess. Publ. Ordinario, ad D. Nicolai Pastori & Rev. Ministerii
Rostochiensis Superintendententi:

DN. D. ZACHARIAE GRABIO,

Prof. Publ. Ord. ad ædem Cathedralem D. Jacobi Ecclesiae Ministro:

DN. D. HEN. ASCANIO ENGELKEN

Prof. Publ.

DN. D. ALBERTO JOACHIMO
DE KRAKEWITZ, Prof. Publ.

DOMINIS, FAVORIBUS ATQUE
IN JESU CHRISTO FRATRIBUS,
DEBITO CULTU AFFECTUQUE PROSEQUENDIS;

Gratiam & Pacem à DEO Patre & Domino nostro
JESU Christo, in Spiritu S.!

Pol. 8.7. 884

Eptendecim jam anni, supra menses
sex præterierunt, ex quo in itinere meo per
spatiosum Germaniæ tractum suscepto, Ro-
stockium anno MDCXCIV. die 12. (22)

Julii ingrediebar ac humanissimè à celeberrimis doctis-
simisque almæ hujus Academiae Proceribus, quotquot
per triduum invisere mihi licuit, excipiebar. De sin-
gulari benevolentia, quam illustris JCrus, Dn. JOHAN-
NES KLEINIUS, jam Serenissimi Principis sui Consi-
liarius intimus, advenæ in ædibus suis, parario JO-
HANNE GOTTLIEB MULLERO, Collega posthac
meo, & SS. Theologiæ Doctore, vitâ longiori, si Deo
visum fuisset, digno, exhibuit, non dicam; quia ad
Theologos, quorum gratiâ præcipuè accefferam, pro-
pero. Consistebat venerandum illud Collegium ex
Viris quatuor, munere suò debitâ cum curâ prosperri-
moque successu incumbentibus & veritatis divinæ te-
nacissimis. Inter eos primo loco nominandus es, di-
vine Senex, lumen & columen Sionis, Dn. D. JO-
HANNES FECHT, cujus singularem mi-
rabar prudentiam, quod de novellis Ecclesiæ nostræ tur-
batoribus quærenti, non prius aperires animum, quàm
de sententiâ meâ, quo audaculos loco haberem, cer-
tior redderis. Neque enim, quod utiliter monuit
Plutarchus, (a) *facile recipere debemus, aut temerè con-
jungi, cum quibusvis nos compellantibus.* Edoctus autem

(A 2)

de

(a) de Multitudine amicorum.

de mente meâ, demum quæ beati Kortholti calamus,
de periculo veræ religioni sub pallio fictæ pietatis im-
pendente, tibi pervaserit, aperiebas. Sic igniculi amo-
ris mutui inter nos excitabantur, ac postea frequenti
literarum commercio magis magisque refectioni, tandem
in flammam universæ Ecclesiæ conspicuam, per scripta
publica hucusque continuata eruperunt. Nec multò
aliter tecum, religiosissime Dn. **D. JOHANNES
NICOLAE QUISTORPI**, Theologorum
plurimis meritis clarissimorum æmula propago, amicit-
iam contraxi, nullo hactenus frigusculo interruptam:
Cui duos reliquos, quibus eo tempore innotui, videli-
cet totius Collegii sui Seniozem, **D. ANDREAM DA-
NIELEM HABICHTHORSTIUM**, & qui susceptæ
Professionis initia eruditis primitiis nobilitare cœperat
D. SAMUELEM STARCKIUM alloquendo adjunge-
rem, nisi mors invida, quæ intereâ utrumque præri-
puit, ingratiſſimum mihi otium fecisset.

Atat clementissimum Numen almæ Academiæ ex
voto consuluit, surrogatis in defunctorum locum con-
summatissimis Theologis,

quos aget pennâ metuente solvi,

Fama superstes.

De **D. JOHANNES PETRO GRUNBERGIO**,
prudentiâ multoque rerum usu instructissimo, atque pan-
dectarum sacrarum scrutatore solertissimo loquor, cu-
jus nomini jam opusculum meum inscripseram, cum
de

improvisa ejus in coelestem patriam emigratione,
per literas condolentes, edoceret: itemque de Te
omni sacrae eruditionis copiâ præ multis aliis excellen-
tissime Dn. D. ZACHARIA GRAP,
quem eâ etiam de causâ magnifacio, quod tuus in me
amor, à Patre beatissimo, tibi cognomini, cum quo
Witebergæ 22 Aprilis anno MDCLXIII. simul Ma-
gisterii Philosophici gradum conscendi, ad Filium hæ-
reditario quasi jure transit. Neque vos reticendi estis,
Viri doctrinæ meritisque in Ecclesiam celebratissimi,
Dn. D. HENRICE ASCANI ENGELKE,
& qui generis tui splendorem eruditionis gloriâ pluri-
mum ampliasti, Dn. D. ALBERTE JOA-
CHIME à KRACKEWITZ, per quos
Professorum Theologiæ numerus in Academiâ vestrà,
insigni cum fructu coetus studiosi, ab aliquo tempore
auctus est.

Tritum illud Ciceronis & modo non protritum,
quod tamen & Hieronymus (b) & Hipponensis Præsul (c)
aut quisquis libri de *Quatuor virtutibus charitatis*, Au-
gustino communiter adscripti, autor est, calculo suo
probarunt, vix à quoquam, mediocriter saltem docto,
ignoratur: *Idem velle atque idem nolle eam demum firmam
amicitiam esse.* Verum enim verò cum & inter impro-
bos Deoque inuisos, quales turris Babylonicæ structo-

(A 3)

res

(b) Epist. 8. ad Demetriadem. (c) In editione Erasmi
T. 9. col. 1045.

res (d) & Coræ loci (e) erat, ejusmodi animo
 concordia, quandoque obveniat, audiendus omnio et
 Leo Magnus (f) scribens: *Si inter homines ea demum
 firma amicitia est, quam morum similitudo sociavit; cum
 tamen paritas voluntatum sæpe in reprobos tendat affectus:
 quantum nobis optandum atque nitendum est, ut in nullo ab
 iis, quæ DEO sunt placita, discrepemus: Quod & ante
 Leonem Hieronymus sequentibus verbis (g) inculcave-
 rat: Vera illa necessitudo est, & Christi glutino copulata,
 quam DEI timor & divinarum Scripturarum studia con-
 ciliant. O igitur me felicem, cui vestrâ amicitia frui
 licuit, in Dei timore & divinarum Scripturarum studiis
 fundatâ, nec in ullo ab iis, quæ Deo placeant, discre-
 pante. Non sit tibi amicus, qui te DEO vult facere ini-
 micum, qui & tuus & suus est inimicus: graviter sub Au-
 gustini nomine monetur. (h) Hoc nobis dictum esse
 utrinque censuimus. Frequenter in sacris literis præci-
 pitur, non solum ut caveamus nobis à falsis Prophetis (i)
 eorumque fermento: (k) ut observemus eos, qui dissensio-
 nes & offendicula, præter doctrinam, quam didicimus, fa-
 ciunt & declinemus ab illis: (l) ut si quis aliter doceat &
 non acquiescat sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi,
 & ei, quæ secundum pietatem est, doctrinæ, abscedamus ab
 hujusmodi: (m) atque ut hæreticum hominem, post unam &
 alte-*

(d) Gen. XI. 4. (e) Num. XVI. 1. seq. (f) Serm. 1. de
 Jejunio X. mensis. (g) Epist. ad Paulinum init. T. 3. (h) Serm.
 231. de Temp. in Operum Augustini T. 10. (i) Match. VII.
 15. (k) ibid. XVI. 16. (l) Rom. XVI. 17. (m) 1. Tim. VI. 3. 5.

geram correptionem debeat: (n) sed etiam ut fallo-
rum dogmatum seminatoribus pro virili resistamus, ac
contradicentes, quibus os obstrui oporteat, arguamus. (o)
Istud qui neglexerint Doctores Ecclesiæ, in cæteris licet
laude haud indigni, hanc unam ob noxam, à Christo
severissimè increpantur. Quæ enim Pergameni &
Thyatirensi Episcopis in sacro codice denunciata sunt,
ad omnes iisdem similes, quotquot in publico docendi
munere versantur, pertinere, quis inficias ibit? Illi
nempe scribitur: (p) Scio opera tua & ubi habites, ubi
sedes est Satana: & tenes nomen meum & non negasti fi-
dem meam: Sed habeo adversus te pauca; quia habes illic
tenentes doctrinam Nicolaitarum: quod odi: ad hunc verò:
(q) Novi opera tua & fidem & charitatem & ministeri-
um & patientiam tuam & opera tua novissima, plura prio-
bus. Sed habeo adversus te pauca: quia permittis mulie-
rem Fezabel, quæ se prophetissam dicit, docere & seducere
servos meos &c. Utrinque observandum, quod Chri-
stus ea, quæ Episcopis duobus exprobrat (ὀλίγα) pauca
vocat, sed non (μικρά) parva aut (ἐλαφρά) levia.
Quàm enim grande fuerit delictum, de quo agitur,
ex poenâ fontibus & complicibus, nisi poenitentiam ege-
rint, dictatâ, patet. Pergameni certè præcipitur: (r)
Pœnitentiam age: Alioqui veniam tibi cito, & pugnabo cum
illis, (quibus tu scilicet pepercisti) gladio oris mei; Thya-
tirensi autem dicitur: Ecce ego mittam illam (videlicet

Psev-

(n) Tit. III. 10. (o) Ib. I. 9. 11. (p) Apoc. II. 13. seq.
 (q) ibid. 19. sq. (r) ibid. 16. 26.

Pſevdoprophetiſſam) in lectum, & qui incedunt in
eâ in tribulationem magnam, niſi pœnitentiam ab operibus
ſuis egerint: & filios ejus interficiam morte, ut ſciant omnes
Eccleſiæ, quod ego ſim ſcrutans renes & corda, & datu-
rus ſim unicuique *VESTRUM* (Epifcopo connivente
pariter incluſo) ſecundum opera ſua. Væ igitur dolofis
operariis, qui ex intempeſtivo pacis, quam vocant, a-
more, hoſtibus veritatis, in omnem nocendi occaſio-
nem nocte dieque intentis, ipſi, cum arma armis op-
ponenda eſſent,

dulci declinant lumina ſomno,
atque ita Satanæ, zizania falſorum dogmatum, per ſer-
vos ſuos liberè diſſeminandi (s) facultatem permittunt.
Volumus certè, cum Hieronymo, (t) & nos pacem: Et
non ſolum volumus, ſed & rogamus; Sed pacem Chriſti,
pacem veram, pacem ſine inimiciis, pacem in quâ non ſit
bellum involutum, pacem quæ non ut adverſarios ſubjiciat,
ſed ut amicos jungat.

Abſit proinde, ut cum Pietiſtis, quorum hæreſis
dudum ad adultam ætatem pervenit, pacem colamus.
Fiebat hoc aliquandiu impunè, cum Patriarcha eorum,
poſt annum MDCLXVI. quo Francofurtum Argento-
rato promovebatur, à magnis Theologis, quos Præce-
ptores & Inſpectores habuerat ſeparatus, ſub pietatis
prætextu novis auſibus, per inſtituta Pietatis, ut voca-
bantur, Collegia, ac pauca quædam alia, quæ initio le-
viora

(s) Matth. XIII. 25. (t) Epift. 62. ad Theophil. Tom. 2.

iora videbantur cognata, veteres terminos primum *ut an-*
ferre inciperet. (u) Quo tempore, in quod monstrum
 Pietismus, infantiam atque mox etiam quodammodo
 pueritiam agens, evasurus esset, vix unus & alter omina-
 batur. Successit verò, proh dolor! adolescentia, quando
 Francofurti jam haud paucis suspectum, exteri aliquot,
 cum ex Theologorum, tum præcipuè ex Politicorum
 ordine admirari incipiebant, quin imò ad se invitabant.
 Quà ex causâ fiebat, ut domestica animorum adversan-
 tium signa, à Novatore minùs curarentur. Appropinqua-
 bat enim virilis ætas Pietismi, cum supremi Concionatoris
 aulici dignitas, Ao. MDCLXXXVI. Autori Schismatis animum
 adderet, crescente fortunâ, liberiùs perversæ mentis sensa
 propalandi. Robur tamen longè maximum in tertio loco,
 ubi non solum malitiæ non resistere ampliùs tutò licebat;
 sed quò magis scindebatur orthodoxus coetus, eò ma-
 jor infelicissimi operis promotori gratia conciliabatur,
 superato anno MDCXCI. novellæ sectæ accessit. Quæ
 verò tunc opinionum prodigia, inter Christianos, inde à
 nato Salvatore vix audita certè nunquam admissa, sed
 ab iis qui Christianorum nomen utcunque adhuc me-
 rentur,

(B)

rentur,

(u) contra Devt. XIX. 14. XXVII. 17. præprimis Prov. XXII. 28.
 D. Sebastiani Schmidii, de primis Speneri ausibus omen, literæ
 Francofurtum ad M. Johannem Simonem Francum, postea S. Pa-
 latii Cæsarei Comitem, Argentorato 27. Aprilis 1678. scriptæ ex-
 hibent, in quibus, ut reliqua taceamus, legitur: *De Ecclesiâ vestrate*
audio, quæ vellemus meliora. Vix majores unquam in Ecclesiâ mo-
tus excitaverunt, quàm qui nimis voluerunt esse sancti & perfecti: Ex-
emplo sint Pharisei & Monachi &c.

entur, semper explola, intrepide & quam cum gratia,
ut hodie loquimur, ac privilegio sparsa, imò & scriptis
typo impressis, quò latius diffunderentur, commendata
sint, si recensere conarer, quid aliud foret, quàm infan-
dum, quem Ecclesia Christi sensit, renovare dolorem.
Quapropter sepositis longè plurimis, vel apertè blasphe-
mis, vel auditu turpibus, vel alio nomine horrendis,
communissima tantum, & quæ etiam in terris, per le-
ges publicas, nulli hominum, nisi aut Augustanæ, aut
Reformatæ (i. e. Heidelbergensi, Helveticæ vel Dordra-
cenæ) aut Tridentinæ Confessioni in omnibus articulis
addicto, jus civitatis indulgentibus, à novis turbatoribus,
ad hunc usque diem, traduntur, referam. Sic citra
omnem omnino injuriam Pieristas vocaveris coetûs Pon-
tificii & Calviniani irrisores; Lutherani verò, in quo
plèrique eorum nati & educati sunt, sandapilones: li-
brorum Symbolicorum obrectatores: novarum aut ex
orco revocatarum hypothesium condimentarios: Deismi,
per doctrinam de emanationibus creaturarum & virtu-
tum ex Deo; nec non ἀποθεώσεως, quâ protoplasti
à Satanâ in paradiso inescati seducebantur, incrustato-
res: universalis gratiæ, per confictum Terminum perem-
torium, interfectores: faraginariorum ex lege & evan-
gelio, itemque per confusionem justificationis & reno-
vationis, improbè mistorum, convectores: illuminatio-
nis spurix, in miserandâ cœcitate suâ, prædicatores: ad
promovendum regenerationis fanaticæ abortum, obste-
trices:.

via ad conversionem ducentis, per negatam no-
titia ab impiis ex Scripturâ haustæ veritatem, obstructo-
res; discriminis inter literam & spiritum tortores: justiti-
æ propriæ, susque deque habitâ justitiâ, quæ ex solâ
in Christum fide est, assertores: perfectionis legalis ja-
ctatores: sacerdotii spiritualis, ad enervationem aut ex-
stirpationem sacerdotii ecclesiastici, exaltatores: infeli-
cissimos felicitatis chiliasticæ promissores: damnatorum
hominum, ipsorumque diabolorum evangelistas: hæreti-
corum veterum & recentium patronos & advocatos: rei
scholasticæ corruptores: libertatis christianæ circa adia-
phora insidiatores: indifferentissimi in credendis archite-
ctos: atque ut de praxi & moribus aliquid addamus,
ordinis ecclesiastici, politici & œconomici violatores:
sexûs & ætatis infirmioris mangones: inter laudes chari-
tatis, infensissimos doctrinæ ex verbo Dei à majoribus
ad nos derivatæ ejusque propagatorum hostes: locutu-
lejos, dicaculos, maledicos: uno verbo, redivivos Pha-
risæos.

Cum tali hominum, aut potiùs stellionum cohorte,
vobis, Viri celeberrimi, veritatis & genuinæ pacis cultori-
bus, sanctissimum hætenus bellum intercescit; quo non
solum, ut quidam ex Sanctulorum emissariis, haud absq;
bile, se nullum in totâ Academiâ vestrâ reperiisse so-
cium, palam affirmaret; sed ut plurimi etiam alibi lo-
corum, in officio continerentur, aut si deviascent, ad or-
bitam reducerentur, effecistis. Quæ pietas vestra, quæ

integritas in fide & vita, qui zelus pro tuenda veritate, quod bene de posterita e merendi studium, præter multos alios ex vicinis longeque disitis regionibus ac provinciis, ex nostro quoque Athenæo, haud paucos permovit, ut Theologiæ ulterius excolendæ gratiâ, ad vos, ubi à seductionis periculo se immunes fore noverant, libentiùs proficiscerentur, quàm ad eas Académias, in quibus aut manifesti Pietistæ, vel Indifferentissimi rectâ ad Atheismum ducentis fautores; aut vertumni, omniumque horarum, sed vix ullius momenti, homines, quos Propheta *mutos canes* vocat, (x) cathedram, si non soli, saltem rectâ sapientibus ac tradentibus juncti, occuparunt. Qualibus quidem non à vobis tantùm, Viri cordatissimi, alacriter hætenus obviam itum est; sed ab illis pariter, qui vestrâ doctrinâ aut praxi excitati ac confirmati, Doctorum, quæ cum laude consecuti sunt, privilegia, adversus novam & perniciosam hæresin, in vestro Helicone, per privatas quas aperuerunt, scholas, itemq; Disputationes publicas aliaque scripta luci exposita, exercuerunt. De bigâ Ministrorum Ecclesiæ ad D. Mariæ famigeratissimorum loquor, videlicet Dn. D. JOHANNEN SENSTIO & Dn. D. JOHANNEN JOACHIMUM WEIDNERO: Quibus Dn. D. GEORGIUM FRIDERICUM NIEHENCKIUM, splendidissimis Majorum vestigiis indefesso conatu feliciter insistentem, superadderem, nisi Malmogiam ad Scanos evocatus, corpore

pore quidem, non verò etiam animo à vobis dilces-
set. Spe autem, ut opinor, haud vanà lactòr, trigæ huic
futuros esse simillimos, qui summorum in Theologiâ ho-
norum, quam obtinuerunt, adoreâ, ad fortitudinem
titulo suo dignam excitantur, Dn. D. DAVIDEM
HENRICUM KOEPKENIUM, Philos. Prof. P.
Dn. D. HERMANNUM CHRISTOPHORUM
ENGELCKEN, ad D. Jacobi Pastorem, Dn. D. GE-
ORGIUM CHRISTOPHORUM SCHOT-
TERUM & Dn. D. FRANCISCUM ALBER-
TUM ÆPINUM.

Servet vobiscum, Dei & veritatis amicis, cœleste
Numen hosce omnes, & quotiescunque arma expeditis,
vincere jubeat. Quod quidem contra Pietistas obtin-
tum iri, eò magis confido, quo sectæ ad senium ver-
gentis res penè tota jam propius, non ad triarios, qui
veterani & longo usu exercitari milites erant; sed ad li-
xas, calones & caculas rediit. Qui enim doctrinâ ac
prudentiâ in aliis excellunt, sibi quæ per fictam pietatis
larvam, ex morbo bonæ opinionis. illudi aliquandiu
passi sunt, nunc pedem magis magisque, per Dei gra-
tiam retrahunt, neque ultra Mysticis, Terministicis,
Chilasticis, similibusque aliis fanaticis nugis, Ecclesiam
apertè adeò, ut antea fiebat, offendunt. Successerunt
verò, qui Theologiâ vix ac ne vix quidem extremis la-
bris degustatâ, ut putidi fungi unâ quasi nocte nati,
favore aliorum, qui improvidis ad turbandam Ecclesiam
(B 3) nostram-

nostram abutuntur, intumescunt, nobi quidlibet audent potestatem arrogare. Hinc omnis honestatis, imò & humanitatis obliti, feris bestiis similiores, quàm hominibus, in innocentissimos, à quibus nunquam verbulo vel etiam vultu læsi sunt, hanc solùm de causâ, quod eos ab hæresi novellâ abhorreere deprehendunt, cæco impetu irruunt: rationum & argumentorum in disputatorio conflictu parcissimi, illorum, quos sibi adversarios delegerunt, famæ insidiantur: crimina confingunt & obviis sine fronte aspergunt: convitiis eosdem, ne minimâ quidem ætatis, dignitatis meritorumque habitâ ratione, onerant, vexant, lacerant.

Tros Rutulusve fuit nullo discrimine habetur.
De quâ mortalium fece, prius tem ante Siracides prædixit:
(y) *Dominus non tardabit, neque longanimis erit super ipsis, usque dum tollat multitudinem calumniantium.* Precamur verò, Christianâ cum devotione, ne hoc in hostibus Dei & veritatis impleatur, sed ut impii convertantur, atque ad mapalia Ecclesiæ Evangelicæ, per seriam poenitentiam, reducantur, unoque posthac ore & corde, in spiritu & veritate, DEO nobiscum serviant.

Interim quàm piè, quàm animosè, quàm prosperè fortissimi Heroes, quos mea hæc compellat Epistola, bellum Domini hucusque gesseritis, quisque agnoscit & prædicat, cui orthodoxia curæ cordique est: Quapropter etiam ex Presbyterio nostro non solùm plerique

omnes

(y) Sirac. XXXV. 18. ex versione D. Sebastiani Schmidii.

ines, lucubrationes vestras, quæ ad nos perteruntur, in pretio habent, atque aliqui ex primis, præsertim summè Reverendus Dn. JOACHIMUS WEICKHMANNUS, S. Theolog. Doct. ad D. Mariæ Pastor primarius, Collegiique sui Senior: nec non plurimum Reverendus Dn. JOHANNES FALCKIUS, ad D. Catharinæ Pastor: itemque non gloriæ, sed crucis & lucis Theologus, Dn. FRIDERICUS CHRISTIANUS BUCHERUS, Commilito noster indefessæ diligentiae, profundæ eruditionis, & mirandæ in rectis constantiæ, cum præcipuis ex venerabili vestrâ Facultate literas commutant, & juxta mecum vobis salutem ac felicia & fausta quæque apprecantur: Quibus votis nostris supremum Numen clementissimè annuat, vosq; per annos adhuc plurimos Ecclesiæ suæ sospites & incolumes superesse, tandemque æternum gaudere & triumphare faciat.

Quod ad me speciatim attinet, hanc qualemcunq; meam *AD FORMULAM CONCORDIÆ MANUDUCTIONEM*, incluto vestro nomini dedicare volui, quin & debui, ut posteritati, si quæ futura est, innotesceret, non solum quanti vestra in Ecclesiam merita semper fecerim & facturus sim; sed insuper etiam, quanto in mediis armis utrinque flagremus desiderio, ut Concordia, per Pietissimum rupta, quamprimum Ecclesiæ restitatur. De Concordiâ autem verâ & DEO veritatis probatâ loquor: Alioquin
enim

enim verissimum censeo, decantatum illud Gregor.
Nazianzeni: (z) *Melius est discrimen pietatis causâ or-
tum, quàm vitiosa concordia.* Valere, Viri Dei & affectum
in Vos meum, cum debitâ observantiâ conjunctum,
æqui bonique consulite, meque cultorem reverendis-
simi Collegii vestri, ut fecistis hactenus, imposterum
quoque amate.

Scribebam Gedani, ineunte anno, quo equidem
tota penè Europa ingemiscit: paX & ConCorDia MI-
grat: veruntamen quoque, non sine exauditionis spe,
suspirat: reDeas Cltò paX, ô aMiCa.

(z) Orat. de Pace.

PROLEGOMENA.

RESPOND.
GABR.
OSTER.
STOCK,
Gedan.

I.

Irca Formulam Concordiæ, planè ut circa Augustanam Confessionem à nobis factum est, præmittimus quædam de nomine; quædam de re ipsâ.

II. Quoad nomen occurrit Etymologia, Homonymia & Synonymia.

III. Ut ab Etymologiâ incipiamus, Formula, juxta Matthiam Martinium, in Lexico Philologico, *proprie est parva forma: sed citra diminutionis respectum ferè usurpatur pro normâ & præscriptiô, tanquam externâ formâ, (Gedächtniß), quam agentes, aut loquentes imitatur, & à quâ recedere non licet.* Nostra autem Formula dicitur *Concordiæ Formula*, à fine; quia cum scriberetur, *Concordia* per eam stabiliri debebat, quæ non in solorum verborum, sed ipsius etiam cordis consonantiâ consistit. Talis Concordia in sacris requiritur, quoties pacis studium Christianis imperatur, ut Rom. XV. 13. 33. 1. Cor. XIV. 33. 2. Thess. III. 16. atque imprimis 2. Tim. II. 22. *Neg;* enim, ut Augustinus inquit, Tract. 77. in Johan. *pax potest esse vera, ubi non est vera concordia.* Additur, quod sit Formula Concordiæ *Christiana*, à Christo nomen habentis, utpote in quo fundatur, adeo ut *pax Christi* dici soleat Col. III. 15. Volumus certè & nos cum Hieronymo Epist. 31. *pacem; sed pacem Christi, pacem veram, sine inimicitis.*

IV. Quod ad Homonymiam attinet, nostra hæc Formula confundenda non est cum Formulâ Concordiæ aliâ, quam Lutherus A. C. 1536. d. 29. Maji erexit, cum Theo-

logis aliquot in re Sacramentariâ dissidentibus. Illa enim unum duntaxat fidei articulum attingebat; hæc plures: illa Witebergensis dici solet; hæc Bergensis, à locò ubi Theologi, qui condendæ revidendæque Formulæ adhibebantur, conveniebant & aliquândiu residebant: illi perquam pauci subscripserunt, nimirum à parte Orthodoxorum, cum Luthero & Melanchthone, sex, atque à parte Heterodoxorum, cum Wolffgango Capitone & Martino Bucero undecim; huic longè plurimi.

V. Ad Synonymiam progredimur, ubi Hospinianus in Concordiâ discorde c. 13. p. 78. 79. collegit XXXIV. nomina, quibus Formula nostra insigniatur, ex quibus agnoscimus ut genuina, quando nuncupari perhibetur *Declaratio consensus de controversis articulis: Opus Christianæ Concordiæ: Bergensis Concordia liber: Emendatus Torgensis liber: Recognitio Bergensis libri: Notula Concordiæ: Repetitio seu Expositio unanimes, clara & postrema, aliquot Articulorum Augustanæ Confessionis, qui inter Theologos controversantur.* Nomina quædam tribuebantur Formulæ nostræ, cum in fieri (ut loquuntur) esset, priusquam complementum nancisceretur. Eo spectant tituli *Torgensis libri, Torgensium Articulorum, Conciliationis Torgæ instituta* &c. Reliqua nomina ab Hospiniano allegata de malevolentia Adversariorum testantur, à quibus videlicet salutari fertur, *Anguis in herba, Materialis, Concordia discors, ein Janet Eisen und Hader-Buch* &c. Istud præprimis observandum, quod Formula nostra, quandoque *Liber Concordiæ* nominetur, sed in sensu angustiori: Nam propriè loquendo Liber Concordiæ notat Systema omnium Symbolorum Ecclesiæ nostræ, inter quæ & Formula Concordiæ ut pars locum invenit.

VI. Ad rem ipsam pertinet consideratio Causarum, Adjunctorum, Essentiæ & Oppositorum.

VII. Cau-

VII. Causæ quatuor sunt, Efficiens, Materia, Forma & Finis. Efficiens in summam & intermediam discescit. Quod ad Efficientem summam attinet, non erubescimus cum Selneccero Formulam Concordiæ agnoscere pro *opere postremo, quo Deus ingrato mundo valedicurus sit*. A Deo certè originem habet, mediante Scripturâ, seu verbo divino, cui ex asse convenit; prouti ex singulorum articulo- rum, cum normâ isthâc collatione, ad oculum patebit. Conf. Jacob. I. 17.

VIII. Efficiens intermedia subdividitur in moventem & agentem: atque hæc porro in *αγνυσμένη* & *αγνατάλητη*. Efficientem *αγνυσμένη* consideraturis sciendum, quod ab intra ad conscribendam hancce formulam, majores nostros moverit amor veritatis & studium bene de Ecclesiâ ac posteritate merendi. Præcavere enim volebant, ne sacro- sanctum doctrinæ Evangelicæ depositum contaminaretur, aut prorsus amitteretur; qualem curam meritò suscipi, exem- plum Pauli docet. Act. XX. 17. seqq.

IX. Sequitur Efficiens *αγνατάλητη*, ubi ab extra eosdem movebant (1) Interimisticorum motuum reliquiæ. Nam occasione libri Interim, jussu Caroli V. antehac publicati, cui nonnulli ex intempestivâ formidine nimium cesserant, inter Socios Augustanæ Confessionis disputabatur de viribus liberi arbitrii; de solâ fide in articulo Justificationis; de necessitate bonorum operum ad salutem &c. (2) Calvinismi, sub Augustanæ Confessionis & Corporis doctrinæ, à Philippo Melancthone denominati, schemate irrepentis con- ragium; cui nisi Orthodoxi obicem posuissent, brevi miratæ fuisset Germania, *se inopinatò factam esse Calvinianam*. (3) Alio- rum Hereticorum coluvies, nominatim Socinianorum, Ana- baptistarum, Schwenckfeldianorum &c. qui *egrediebantur ex nobis, sed non erant de nobis*, 1. Joh. II. 19. (4) Quo-

rundam cæteroqui orthodoxorum pruritus in fingendis usurpandisque novis loquendi formulis, qui tandem in Schismata imo & Hæreses degeneravit: ut patet ex Antinomis, Flacianis, Majoristis, Osiandristis &c. (5) Pontificiorum convitia, qui nostris subinde diffensiones objiciebant, & earum obtentu simplices à viâ rectâ seducere moliebantur.

X. Efficientem moventem excipit Efficiens agens, quæ se tripliciter exerebat, nempe partim per directionem, partim per Formulæ ipsius conscriptionem, partim per conscriptæ approbationem. Inter directores eminet Augustus, Saxonix Elector. Hic enim cum Georgio Ernesto, Comite ac Principe Hennebergico, sene prudentissimo, verâque religionis amantissimo, fortè A. C. 1575. eodem curru vehebatur, à quo Elector de corruptelis Theologorum Witebergensium, Calvinismo infectorum, notandis & damnandis admonitus, consilium probavit animumque è vestigio ad Formulam doctrinæ concinnandam applicuit, rogans, ut Princeps Hennebergicus rem hanc secum pro viribus urgeret. Hennebergicus ergo post paucos menses, occasione nuptiarum Ludovici, Ducis Würtembergici, cum Dorotheâ Ursulâ, Caroli Marchionis Badensis filiâ, finitis conviviiis cæterisque solennitatibus, consilium Electoris Ludovico Duci & Carolo Marchioni aperiebat. His autoribus Principes & alii in societatem pii operis pertracti & Theologorum conventus passim celebrati sunt.

XI. De Formulæ ipsius conscriptione, hæc in historiâ illorum temporum obveniunt. A. C. 1576. mense Februarii, in Cœnobio Maulbrunnensi, duo Theologi Würtembergici, duo Hennebergici, unusq; Badensis conveniunt, ac scriptum à Lucâ Osiandro & Balthasare Bidembachio pro sopiendis controversiis, Principum jussu elaboratum, perlegunt, ac postquam studiosè expendissent, ad Electorem Saxonix mittunt.

tunt. Ille eodem anno, mense Junii, conventum Torgæ indicit, advocatis, ex consilio Wilhelmi, Hassiæ Landgrabi, exteris etiam aliquot Theologis. Adsunt ergo Andreas Musculus, Christophorus Cornerus, Jacobus Andræ, David Chytræus, Martinus Chemnitius, Maximilianus Mœrlinus, Paulus Crellius, Nicolaus Selneccerus, Wolfgangus Harderus, Martinus Mirus & septem alii, qui scriptum Württembergicum per omnia quidem ut orthodoxum, recipiunt; sed cum nimis concilium videretur, aliud prolixius adjungunt, & super eo exterarum Ecclesiarum libera & sincera judicia expetunt. Censuris ejusmodi ad Augustum Electorem missis, ex illius voluntate A. C. 1577. in Monasterio Bergensi, prope Magdeburgum, sex Theologis, nimirum Jacobo Andræ, cognomine Schmidlino, ex Ducatu Württembergico; Martino Chemnitio, ex inferiori Saxonîâ; Nicolao Selneccero, ex superiori Saxonîâ; Davidi Chytræo, ex Ducatu Megapolitano; Andræ Musculo & Christophoro Cornero, ex Marchionatu Brandenburgico, judiciorum exterorum revisio committebatur, qui scriptum istud emendatum, eâ, quâ nunc sub Formulæ Concordiæ titulo manibus teritur, facie emiserunt. Tandem post varias Synodos, subscriptionis promovendæ gratiâ agitata, A. C. 1580. Formula Concordiæ, typis impressâ, publicam lucem aspexit.

XII. Supereſt approbatio. Subſcripserunt autem Formulæ Concordiæ, III. Electores: XX. Principes: XXIV. Comites: IV. Barones Imperii: XXXV. Civitates: Collegia Theologica Academiæ Lipſienſis, Wittebergienſis, Francofurtanæ, Jenenſis, Helmſtadienſis, Roſtochienſis, Tubigenſis: Paſtorum & Ludimoderatorum, ſi Micrælio credimus (Hiſtor. Eccleſ. L. 3. Sect. 2. n. 45. p. m. 726.) ultra octo millia, quorum nomina, in Editione Germanicâ Libri Concordiæ Magdeburgenſi 1580. 4to, & recentiffimâ

Lipsiensi Latino-Germanicâ atque curâ laudabili M. Christiani Reineccii, S.S. Theol. Baccalurei adornatâ, 1708. 4to, videantur. Reliqui Augustanæ Confessioni invariatae addicti, qui ex causis politicis primùm subscribere recusarunt, contenta tamen ipsius Formulæ suo probarunt calculo. Memorabile est, quod D. Conradus Tiburtius Rango ex publicis documentis ostendat, Formulam nostram à Clero Svecico A.C. 1638. probatam, à Rege Carolo XI. reliquis libris symbolicis, ibi locorum receptis, A.C. 1663. denuoq; in novissimis Agendis Ecclesiasticis A.C. 1685. expressè annumeratam esse.

XIII. Materiæ locum obtinet objectum, circa quod Formula Concordiæ versatur, ut sunt Articuli fidei, cum primis illi, de quibus inter Theologos nonnullos, post editam Confessionem Augustanam disceptatum est, numero XII.

XIV. Formam vocamus methodum, quâ Scriptores Formulæ nostræ uti sunt. Præmiserunt nempe *Epitomen articulorum controversarum*. p. 307. (570.) seq. cui deinde, illustrationis gratiâ, subjunxerunt *solidam, planam ac perspicuam Repetitionem & Declarationem*. p. 385. (628.) seq.

XV. Finis ultimus, simpliciter talis, fuit gloria Dei; secundum quid talis, salus Ecclesiæ. De Fine subordinato testatur ipsum nomen Formulæ Concordiæ, ideo sic dictæ, quod ex intentione Autorum, Concordiæ inter Theologos Augustanæ Confessioni addictos redintegrandæ & imposteriorum stabiliendæ inservire deberet, prouti circa Etymologiam exposuimus.

XVI. Adjuncta præcipua Formulæ, de quâ agimus, duo sunt, Necesitas & Autoritas. De Necesitate agitur in ipsâ Formulâ p. 389. & 395. (611. & 636.)

XVII. Autoritatem quod concernit, Formula nostra non habetur pro principio fidei; sed pro testimonio & Ecclesiæ nostræ symbolo. Norma etiam appellari potest: non tamen

tamen independens, qualis sola Scriptura est; sed dependens. Hutterus *ἑσθύνον* appellari posse statuit. Proleg. in Libr. Concord. c. 1. p. 1. videlicet non quod immediatè, sed quod mediante Scripturâ, divinitus inspirata sit. Ut libri Symbolici reliqui habentur pro divinis quâ objectum; tametsi humani sint maneatque quâ modum communicandi; ita idem de Formulâ nostrâ verum est.

XII X. Essentia Formulæ Concordiæ exprimitur per definitionem & divisionem. Definitio ex hætenus dictis emergit ista: Formula Concordiæ est liber symbolicus Ecclesiæ Evangelicæ, de quibusdam fidei articulis, qui post Augustanæ Confessionis oblationem, in controversiam venerunt, juxta verbum Dei, in cœnobio Bergenſi A. C. 1577. conscriptus, atque hinc A. C. 1580. editus, ut concordia inter dissentientes restauraretur & puritas doctrinæ conservaretur.

XIX. Observandum verò, quod cum Formula Concordiæ materialiter spectata, seu quoad articulos contentos, non nisi una sit, formaliter tamen, seu quoad modum tradendi, duplex exhibeatur. Præcedit enim, ut diximus, *Epitome* per Theologos Württembergicos, præsertim Osiandrum & Bidembachium conscripta p. 807. (570). Sequitur *Declaratio* eorundem articulorum uberius, à Theologis Saxonis aliarumque Ecclesiarum adornata. p. 886. (629)

XX. Dividitur, ut ante monuimus, in XII. Articulos (1) de Peccato Originis, (2) de libero Arbitrio, (3) de Justitiâ fidei coram Deo, (4) de bonis Operibus, (5) de Lege & Evangelio, (6) de tertio Uſu Legis, (7) de Cœnâ Domini, (8) de Personâ Christi, (9) de Descensu Christi ad Inferos, (10) de Ceremoniis Ecclesiasticis, (11) de æternâ Prædestinatione & Electione Dei, (12) de alijs Hæresibus & Sæcis, quæ nunquam Augustanam Confessionem sunt amplexx. Subjungitur per modum coronidis Catalogus Testimoniorum,

niorum, de divinâ Majestate humanæ naturæ Christi, unicū peculiari Epilogo.

X XI, Oppositorum nomine complectimur Adversarios, quos Formula Concordiæ experta est, videlicet (1) ex Calvinianis longè plurimos, præ cæteris Zachariam Ursinum in *Admitione Neostadiensi*, Rudolphum Hospinianum in *Concordiâ discorde*, Ambrosium Wolffium in *Historiâ Augustanæ Confessionis & Actis Concordiæ &c.* Contra hos A. C. 1581. Theologi tres, videlicet Kirchnerus, Selneccerus & Chemnitius, Erphordiæ congregati, scripserunt Apologiam Formulæ Concordiæ, editam Dresdæ A. C. 1583. Hospiniano Leonhardus Hutterus opposuit Concordiam Concordem &c. (2) ex Pontificiis haud paucos, præsertim Bellarminum, quem ex orthodoxis refutavit Matthias Hœ. Ingolstadienses Jesuitæ, ut ægre nostris facerent, cognominibus eorum, à quibus Formula hæc subscriptione approbata est, illuserunt, in Tractatulo, cujus titulus est *Augenscheinliche Erweisung/ daß die Formula Concordiæ von allen Ständen und Nationen unterschrieben sey* / edito A. C. 1603. 4to. (3) ex Syncretistis præ reliquis Calixtum & Hornejum Helmstadii, Dreierum & Zeidlerum Regiomonti. (4) ex Pietistis plerosque, qui ut de reliquis libris symbolicis, ita pariter de Formulâ Concordiæ abjectè sentiunt: ex Hyperpietistis Thomassium, de quo videatur Pietismi Sectarii art. 10. præcipuè n. 19. & Arnoldum in Hist. Hæret. L. 2. c. 18. n. 16. seqq. (5) ex Orthodoxis quosdam, non tam doctrinæ, quam Autoribus Formulæ infensos; inter quos excellet Paulus ab Eitzen, Superintendens Holfatiæ, cujus rationibus contra Formulam Concordiæ abunde respondit Jacobus Andreæ.

PROOEMIUM

continet tria, videlicet

- I. PRÆFATIONEM, p. 886. (628) seq.
 II. COMPENDIARIAM DOCTRINÆ FORMAM, sive REGULAM p. 889. (631.) seq. & in Epitome p. 807. (570.)
 III. ANTITHESIN p. 895. (636.) seq.

PRÆFATIO exhibet

- I. Protestationem, quod per Formulam Concordiæ non derogemus Augustanæ Confessioni: ubi
1. exponitur, quæ causa Majores nostros ad conscribendam & offerendam Confessionem illam impulerit, quodque eadem Confessio hætenus everti nequiverit. *Immensa Dei OPT. MAX. — neq. evertere potuerunt.* p. 886. (628. 629.)
 2. declaratur, quod Confessionem istam etiamnum pro Symbolo agnoscamus, neque ab eâ vel minimum discedere velimus. *Hanc piam atq. è fundamentis — aut novam Confessionem condere.* p. 887. (629)
- II. Demonstrationem, quod Formula Concordiæ necessario condenda fuerit, ubi
1. narratur, quanta dissidia inter Theologos, tametsi omnes Augustanæ Confessioni addicti esse videri velent, aliquandiu viguerint. *Etsi autem pia Confessionis — dissidia sunt orta.* p. 887. 888. (629. 630)
 2. ostenditur, quod Ecclesia Apostolorum tempore similem fortunam experta sit. *Quemadmodum olim etiam — quàm apud infirmos in fide excitare.* p. 888. (630)
 3. recensentur mala, quæ ex dissidiis hæc provenerint,
 1. à parte Pontificiorum, ex eo gaudentium & ruinam Orthodoxiæ sperantium. *Perinde ac hodie —*

a b

- interitus consequantur. ibid.*
 [2. à parte Infirmorum, scandalo hoc graviter turbato-
 rum. *Infirmi verò interim—subscribere debeant. Ibid.*
 4. asseritur, quod de rebus non parvi, sed maximi momen-
 ti disceptetur. *Mota enim illa certamina—excusari aut*
defendi. p. 888. 889. (630. 631.)
 [5. concluditur, quod Formulâ Concordiæ opus fuerit in
 Ecclesiâ. *Quare necessitas exigit—effugere & vitare*
queant. p. 889. (631)

COMPENDIARIA DOCTRINÆ FORMA.

Hanc proposituri Autores Formulæ nostræ, docent

- [I. Necessariam esse compendiarîam doctrinæ formam, ab
 omnibus recipiendam. *Primò ad solidam, diuturnam—un-*
animi consensu profitentur. p. 889. 890. (630. 631)
 II Formulam Concordiæ non esse novam, aut cum aliis sym-
 bolis Ecclesiarum nostrarum, quæ constanter retine-
 mus, pugnantem Confessionem. *Mentem nostram invi-*
cem—retenta atq; usurpata fuit. p. 890. (632.)
 III. Primam & independentem omnium dogmatum nor-
 mam eamque unicam, esse Scripturam S. *Primum igitur*
toto pectore—Doctoribus judicare oporteat. ibid. Et in
Epitome: Credimus, confitemur & docemus—sincerior
conservata sit. p. 807. 808. (570. 571.)
 IV. Proximum à Scripturâ locum, deberi Symbolis ex Scri-
 pturâ collectis, de quibus agitur
 [1. Sigillatim. Enumerantur enim Symbola
 [1. universalîa, ut sunt Apostolicum, Nicænum &
 Athanasianum. *Et quia jam olim—solidè refutan-*
tur. p. 890. 891. (632) Ac in Epitome: *Et quia*
statim post Apostolorum—in Ecclesiâ Dei sunt in-
venta,

a b c

D C

1. *vetta. p. 808. (671)*

2. particularia, ut sunt

1. Augustana Confessio. *Deinde cum postremis hisce — amplecti publicè profiterentur. p. 891. (633.)*

2. Apologia illius Confessionis. *Postea cum hoc etiam — testimoniis confirmatur. p. 891. 892. (633. 634)*

3. Articuli Smalcaldici. *Præterea etiam articulos — conciliari nequeamus. p. 892. 893. (634)*

4. Catechismus Lutheri uterque. *Postremo quando negotium — dilucidè declarata. p. 893. (634)*

Hæc de Symbolis particularibus, in Epitome uno quasi fasce comprehenduntur: *Quod verò ad Schismata — ad æternam salutem est necessaria. p. 808. 809. (571. 572)*

2. conjunctim. Monstratur enim

1. quod in hisce Symbolis exhibeantur, quæ Lutherus, tanquam conformia Scripturæ S., cui omnia hominum scripta subjiciantur, tradidit. *Hec publica & ab omnibus — subjicienda esse. p. 893. 894. (634. 635.)*

2. quod etiam aliorum Theologorum orthodoxi libri cum fructu legi possint, ut explicationes eorum, quæ in Symbolis proponuntur. *Hæc autem non ita — cum fructu legi possunt. p. 894. (635)*

3. quod ad Symbola illa, tanquam ad consensum unanimum totius Ecclesiæ, tutè provocetur. *Quisquid enim hætenus — in obortis controversiis provocamus. p. 894. 895. (635. 636)* Et in Epitome: *Ad has rationes — declaratione pugnet. p. 809 (572)*

V. Scripturam solam esse fundamentum, principium, judi-

cemque in causis fidei; Symbola autem & reliquorum Theologorum scripta se habere ut testes. *Ut enim verbum Dei — rectè producimus.* p. 895. (636) Et in Epitome: *Hoc modo luculentum discrimen — rejecta & condemnata sint.* p. 809. (572)

ANTITHESIS.

Hujus ob oculos nobis ponitur;

- I. Necessitas, quod orthodoxia sine eâ conservari nequeat. *Necessarium est ad conservandam — à vili discernere possint.* p. 895. (636)
- II. Moderatio, quando ostenditur, quod rejectione heterodoxiæ non in omnibus controversiis, sed tantum in necessariis opus sit. *Quare in hac etiam parte — falsa doctrina est refutanda.* p. 895. 896. (637)
- III. Objectum, de quo agitur,
 1. generatiter, adducendo causas, cur post tot alios libros, cum primis symbolicos, ex quibus Thesis & Antithesis peti queant, nunc denud Antithesis exhibeatur. *Est autem paulò — deciso atq. sententia.* p. 896. (637)
 2. specialiter, rejiciendo
 1. Hæreses à primitivâ Ecclesiâ damnatas. *Videlicet primò rejicimus — rejecti sunt & damnati.* p. 896. 897. (637)
 2. Sectas in Augustanâ Confessione reprobata. *Deinde probamus — reprobata sunt.* p. 897. (637)
 3. Heterodoxiam nonnullorum Theologorum, qui se Augustanam Confessionem, amplecti profitentur. *Praterèa cum intra — declarare volumus.* p. 897. (638)
- IV. Finis, qui est

1. ut orthodoxia confirmetur, & heterodoxia obex ponatur. *Idq. ea de causa—autoritate seducantur. ibid.*
2. Ut constet, nos eandem veritatem cum majoribus nostris tueri. *Hanc nostram controversiarum—constantes perseveremus. p. 897. 898. (638)*

Thef. I. Scriptura S. quatenus libris Canonicis constat, nobis est adequatum religionis Christianae principium, primaq. & independens credendorum ac agendorum norma; cui perperam, ut ejusdem auctoritatis substituantur, aut adjunguntur, vel Traditiones non scriptae, vel Revelationes post completum canonem factae, vel Rationis lumen, vel pronuntiatum Ecclesiae, quomocunq. sic dicte.

Expositio I. Religio Christiana à Königio rectè definitur, *Ratio colendi Deum verum, fide in Christum & charitate erga Deum & proximum, secundum verbum scriptum, ut homo à Deo avulsus, Deo redimatur.*

2. Principium Religionis aliud est effendi; aliud cognoscendi. De illo jam non quaeritur, quod Deus ipse est; sed de hoc.

3. Loquimur autem de principio cognoscendi adæquato, è quo omnia primò deducuntur, & in quod omnia ultimò resolvuntur; non de inadæquato, è quo nonnulla tantum atq. ad tempus fluunt, & in quod eadem refluunt, cujusmodi principium potest dici informatio, seu publica, seu etiam privata. Conf. Joh. IV. 39. 42.

4. Principium cognoscendi adæquatum, si in præcissione spectes, est Revelatio, olim ἀρεσκον; nunc verò ἐγγραφον. Quapropter Revelatio ista ἀρεσκον, quia abhinc scripto comprehensa est, impræsentiarum Scripturæ S. vocatur.

5. Viri ἑσώμενοι, antequam verbum Dei literis consignaretur, per revelationem, idem planè in essentialibus verbum acceperunt, quod nos hodierno tempore habemus; sed non eodem modo.

6. Quando nos principium adæquatum Religionis perhibemus esse Scripturam S. alii verò propositionem illam: *Quicquid Scriptura S. docet, divinitus inspiratum, adeoq. infallibiliter verum est*: res eodem recidit: quod enim nos incomplexè per Terminum; istud alii complexè per Enunciationem exhibent.

7. Observandum verò quid Scripturæ S. nomine veniat. Neque enim omnia quæ in codice ejus reperiuntur; etiam ad canonem pertinent.

8. A canone denominationem sortiuntur libri Canonici, ideò à Deo amanuentibus inspirati, ut essent Canon, i. e. regula & norma credendorum atque agendorum, Gal. V. 26. Phil. III. 16. 2. Cor. X. 15. quibus opponuntur libri Apocryphi, sic dicti *ἡ κρυπτα* q. d. absconditos: non tam ab abscondito autore, quàm ab abscondendâ doctrinâ, quoties de principio religionis quæritur; nempe quod *publicè in Ecclesiâ, ad auctoritatem Ecclesiasticorum dogmatum comprobendam, non legantur; sed ad morum duntaxat edificationem*: quæ verba sunt Hieronymi Proleg. super Proverb.

9. Ex quibus simul patet, quod libris Apocryphis non denegemus omnem utilitatem; sed tantùm infallibilem normandi facultatem.

10. Quicquid est adæquatum religionis Christianæ principium, istud simul est prima & independens Norma. Quando igitur libris Symbolicis normativa potestas adscribitur, Norma orta & dependens intelligitur, planè ut modius, pondus vel ulna privati hominis, norma dependens in mensurando est; cum modius, pondus vel ulna, jussu Magistratûs publico loco affixa, norma independens dici mereatur.

11. Ut uberius mentem nostram explicemus, libri symbolici non tam sunt norma fidei; quàm professionis de fide: non gignunt fidem; sed genitam conservant & propagant:

non

non per se merentur assensum; sed per aliud, videlicet propter consensum cum Scripturâ S.

12. Errant, qui aliud principium, aliamve normam, ut ejusdem autoritatis, cujus Scriptura est, Scripturæ vel substituant vel adjungunt, videlicet Traditiones, Revelationes novas, Rationis lumen, aut Ecclesiæ pronunciatum.

13. Loquimur autem de Traditionibus non scriptis. Nam Traditiones scriptæ, ipsissima Scriptura S. sunt, de quibus agitur 1. Cor. XI. 2. coll. v. 23. item 2. Tim. II. 2. coll. 2. Tim. III. 15. 16.

14. Observandum, quod Traditio in uno Bibliorum loco ἀγγραφῇ; in alio possit esse ἔγγραφῃ. Reliqua de Traditionibus videantur ad Aug. Conf. P. 2. Art. 5. Th. 1. p. 502. seq.

15. Revelatio divina duplex est, vel ordinis naturalis, de quâ agitur Rom. I. 19. vel ordinis supernaturalis, de quâ nunc erit agendum.

16. Sic Deus se revelavit (παλουσεως καὶ πολυτρόπως) *multis variè multisq; modis*, Hebr. I. 1. Intrinsecus quidem vel per inscriptionem in cor, Jerem. XXXI. 33. vel per inspirationem, seu enthusiasmum sacrum, 2. Sam. XXIII. 2. vel per ἐκστασιν seu raptum divinum 2. Cor. XII. 2. sqq. vel per somnium θεόπνευστον, nunc clarum ac evidens Matth. I. 20. 21. nunc allegoricum Dan. II. 31. seqq. Extrinsecus autem vel per visionem Luc. I. 22. vel per vocem, aut immediatè à Deo profectam Matth. III. 16. aut mediatè, scilicet interveniente Christo θεαυθεώπω Matth. IV. 17. Angelo Luc. I. 28. aut Homine Rom. I. 1. vel deniq; per scriptum 2. Tim. III. 16.

17. Cum ea quæ ad Canonem pertinent conscriberentur, viri θεόπνευστοι à Spiritu S. antecederent agerentur, in iis quæ antea nesciverant, ut cum Moses traderet historiam creationis; concomitanter, in iis quæ sciebant, sed nondum

ab aliis calamo proposita fuerant, ut cum Moses narraret iter suum per desertum; & consequenter, in iis quæ ex aliis adferebant, ut cum Paulus nonnulla recitaret, ex Arato & Epimenide.

18. Quemadmodum verò Revelationes immediatæ, ante completum Scripturæ Canonem factæ, pro religionis principio haberi poterant; ita negamus hoc fieri debere, post completum Scripturæ canonem.

19. *Unctio Christianos docens* 1. Joh. II. 27. non fit per enthusiasmos seu novas revelationes; sed per verbum Dei scriptum, quod *spiritus est & vita* Joh. VI. 63

20. Pariter verbum, quod in nobis est Jerem. XXXI. 31.

41. Rom. X. 8. ex mediata; non immediatâ revelatione proveniat oportet.

21. Prophetæ sæpè prædicunt futura verbis V. T.; quæ intelligenda sunt in sensu N. T. ut patet ex Es. LVI. 7. LX. 7. Malach. I. 11. III. 3. Quomodo igitur accipienda sint, quæ v. gr. adferuntur ex Joëlis II. 28. docemur in Act. II. 16. 17.

22. Lumen rationis, quandoq; dicitur Lumen naturæ: scilicet causaliter, quoniam à naturâ provenit; non tantum subjectivè, propterea quod naturæ hominis insit: sic enim ipsum etiam lumen revelationis lumen naturæ appellari posset, quia animæ, ut naturali hominis parti, inest.

23. Lumini naturæ, in puncto religionis, non denegamus omnem usum; sed tamen usum normativum: Servire debet, ut Hagar; non dominari, ut Sara: quâ similitudine olim Clemens Alexandrinus utebatur.

24. Concedimus, principia rationis, adhiberi posse in controversiis religionem concernentibus; sed negamus, principia eadem propterea esse principia ipsius religionis v. gr. cum per Canonem Logicum ostendimus, consequentiam in argumento Theologico esse legitimam, vel illegitimam. Tum

Canon

Canon non est principium religionis, quia consequentia, quæ per eum demonstratur, non est articulus fidei, seu pars religionis; tametsi ipsum consequens, hoc modo ad religionem pertineat.

25. Cultus quem Deo debemus, rationalis esse jubetur; Rom. XII. 1. non theoreticè, ut dependeat à ratione; sed practicè, ut in N. T. nosmet ipsos offeramus sacrificium rationale, prouti in V. T. offerebantur sacrificia irrationalia.

26. Regnum Dei intus est Luc. XVII. 21. non quæ principium credendorum & agendorum; sed quæ effectum percepti verbi, quod in animâ fructum fert.

27. Ecclesiæ nomine cætus hominum denotatur; pro quo Pontificii, non sine notabili contradictione, unicum hominem, nimirum Pontificem Romanum, substituunt, quem Ecclesiam repræsentativam vocant.

28. Ecclesia primitiva repræsentari posset à Scriptoribus; quos Patres vocant, si illi conjunctim; non si divisim sumantur. Quandoquidem verò non omnia Patrum scripta supersunt, frustra ad eos, ceu ad Ecclesiam repræsentativam provocatur.

29. Patres illi æstimantur ut testes: non ut principium; norma ac judices. Lumina sunt; non Numina Ecclesiæ.

30. Eorum scripta magni à nobis fiunt, si consentiant cum Scripturâ; parvi, si dissentiant. Ministri sunt Scripturæ, ut verbi divini; non Magistri.

Βεβαιώσεις. Probamus, I. *Scripturam S. esse adequatum religionis Christianæ principium, primamq. & independentem credendorum ac agendorum normam.* (1) ex Ef. II. 9. 20. Quia lucem matutinam veritatis expectantes, unicè remittuntur ad Legem & Testimonium, i. e. ad Scripturam. Pleniorē explicationem & vindicationem hujus oraculi exhibuimus, in Castigatione Trutinæ, adversus Hackium p. 22. seqq. (2)

ex Rom. XV. 4. 5. 6. Quia doctrinam, ex quâ patientia, consolatio, spes atq; idem sensus iuxta Christum Jesum dependeat, cupientes, ad ea quacumq; ante scripta sunt, amandantur. Tametsi verò Paulus de scriptis V. T. loquatur; eadem tamen etiam ad scripta N. T. meritò referri, patet ex Rom. I. 1. 2.

II. *Principii norma, independentis, aut Scriptura equipollentis titulum, haudquaquam mereri* (1) *Traditiones non scriptas.* Quia incertæ & fallaces sunt. Viventibus Apostolis inveniebantur, qui sub Traditionum Apostolicarum nomine, mendacia disseminabant Act. XV. 1. seq. quid non mortuis Apostolis factum esse censebimus? Papias, quamvis Apostolis proximus, per Traditiones in errores varios, præsertim Chiliaisticum, inductus est. Idem periculum nobis imminet, si Traditionibus in doctrinalibus inhæreamus (2) *Revelationes, post completum Canonem factas,* ex Hebr. I. 1. 2. quia Deus post revelationes V. T. dicitur (ἐν ἑσχατῶν) in ultimis seu novissimè locutus esse per Filium, in carne manifestatum, à quo Apostoli acceperunt, quæ nobis in Scripturâ reliquerunt. Frustra igitur nunc novæ revelationes, de religione Christianâ, expectantur. Plura huc facientia attulimus in Synopsi nostrâ Art. 4. qu. 1. (3) *Rationis lumen,* ex 2. Cor. X. 5. quia in Mysteriis religionis, Ratio capiunda est, sub obsequium Christi, (4) *Pronuntiatum Ecclesie,* ex Eph. II. 19. 20. quia Ecclesia fundatur in Scripturâ, adeoque posterior est eadem, quatenus hæc materialiter, pro contentis in eâ, sumitur. Quicquid autem est posterius, illud nequit esse principium ac norma ejus, quod est prius.

III. *Libros, qui Apocryphi dicuntur, non habendos esse pro Canonicis,* ex Rom. III. 2. quia à Judæis, quibus tradita sunt eloquia Dei, nunquam fuerunt recepti, ut testatur Josephus L. 1. contra Appion. Eusebius L. 3. H. E. c. 3. Hieronymus in Prologo galeato, Epiphanius Hæres. 7. Solebant autem

tem Judæi, stante templo, libros canonicos, peculiari scriptio inclusos, in sanctuario custodire, Deut. XXXI. 26. Jos. XXIV. 26. 2. Reg. XXII. 8. quo sensu libri Apocryphi, à Damasceno L. 4. de O. F. c. 18. perhibentur, *abfuisse à sacrâ cryptâ*. Cæterum eloquia Dei, Judæis non tradita sunt respectu exclusivæ appropriationis, quasi ad eos solos pertineant; sed tantum respectu custodiæ, testificationis & propagationis.

Avrileis est I. Pontificiorum, qui libros Apocryphos Canonicis annumerant, atque præter Scripturam, etiam Traditiones ac Pronunciata Ecclesiæ, quæ vocant, i. e. Conciliorum vel folius Papæ, pro principio venditant.

2. Socinianorum, qui Scripturæ V. T. parum tribuunt & Lumen rationis unâ cum Scripturâ, pro religionis principio habent.

3. Calvinianorum, qui in nonnullis de fide controversiis, Lumini rationis plus tribuunt, quàm Scripturæ.

4. Fanaticorum, qui Scripturæ adjungunt, imo præferunt, Revelationes novas. In quo luto Pietistas hæreere ad oculum ostendimus in Piet. Sect. Art. 13. Wigandianis tit. de Verbo Dei n. 1. p. 12. seq. & Supplem. Synopf. Art. 4. thes. I. lit. x. Antithesin Hyperpietistarum addidit egregiis in Ecclesiam meritis sese commendans Dn. D. Georg. Frieder. Niehenk in Compend. Errorum Pietist. L. 3. error. I. p. 33. seq.

Thes. II. Scriptura S. perfecta est, tam extensive, ita ut nullus liber ad ejus integritatem pertinens inteierit; quàm intensive, ita ut omnia, quæ ad fidem & vitam Christiani hominis necessaria sunt, contineat.

Extr. I. Perfectio Scripturæ dispesci solet in extensivam seu quantitativam, quæ respicit libros ad Canonem pertinentes;

tes; & in intensivam seu objectivam, quæ respicit dogmata in libris contenta. De utraque sigillatim pluribus erit agendū.

2. Ut à Perfectione extensivâ incipiamus, observandum, quod non omnia scripta virorum *ἁγίων*, sint *ἁγίων*, e. gr. Epistola Davidis ad Joabum de Uriâ, 2. Sam. XI. 14. sed tantum scripta ea, quæ immediato Spiritus S. influxui originem debent.

3. Nec liber ex quo aliquid in Canone decerpitur, propterea totus est Canonicus; nisi etiam Canonicos appellare velimus Autores profanos, ex quibus aliqua mutuatus est Paulus v. gr. Menandrum, 1. Cor. XV. 33. Epimenidem Tit. I. 12. Aratum Act. XVII. 28. sed tantum illud, quod ex Autore profano petitur, ac per Spiritum S. quasi quodam privilegio, supra reliqua in eodem libro contenta elevatum est. Idem judicium feratur de verbis, quæ ex Apocrypho Sap. IX. 13. allegari perhibentur Rom. XI. 34.

4. Quæ igitur ex his Scriptoribus adferuntur, Canonica sunt, non ex se & quâ primam originem; sed ex auctoritate adhibentis & quâ consequentem approbationem.

5. Unde honor extraordinarius, qui parti talis libri habetur; malè tanquam ordinarius deferretur toti libro.

6. Similiter ad Canonem haudquaquam pertinent verba *ἁγίων* seu ore prolata, seu literis mandata, quæ ad usum temporarium Ecclesiæ ordinabantur; sed tantum quæ ad usum perpetuum.

7. Ideoque nihil decederet perfectioni Scripturæ, etiamsi Paulus peculiarem Epistolam *ἁγίων*, quæ jam interierit, ad Laodicenses scripsisset Col. III. 16. cum & alia Apostolorum, imò ipsius Christi verba, non amplius in hominum memoriâ versentur Joh. XXI. 25. Enimverò per Epistolam illam *ἐκ Λαοδικείας*, Chrysostomus & Theodoretus intelligunt Epistolam, quam Laodicenses miserint ad Paulum; Theophy-

Theophylactus autem priorē Epistolā ad Timotheum, quæ à Paulo ex Laōdiceā scripta est, 1. Tim. VI. ult.

8. Perfectio extensiva Scripturæ, de quā nunc agemus, non est absoluta, ita ut se ad omne scibile supernaturale extendat 1. Cor. XIII. 9. sed certo modo limitata, videlicet per restrictionem ad ea, quæ ad fidem & vitam Christiani hominis necessaria sunt.

9. Necessaria hæc dogmata opponuntur dogmatibus non necessariis v. gr. de rebus à Christo gestis, quas Evangelica historia præterit, itemq; de Adiaphoris, Ceremoniisque & Ritibus, liberè ab Ecclesiā introductis.

10. Quænam verò ad salutem necessaria sint, ex divinâ voluntate æstimari debent, non ex humanâ: imprimis si voluntas humanâ voluntati divinæ adversetur.

11. Hæcce omnia in Scripturâ si non explicitè (κτ̃ ἐν τὸν) juxta literam, quā sonum & formaliter; saltem implicitè, (κτ̃ διὰ τὸν) juxta rem, quā sensum & materialiter continentur.

12. Quod Consequentia, in derivandis ex Scripturâ dogmatibus necessariis, locum inveniant, discimus ex praxi Christi Marc. XII. 26. Luc. XXIV. 44. seq. & Apostolorum Act. X. 43. seqq. Loquimur autem de Consequentibus certis, firmis & evidentibus; non de incertis, detortis & inevidentibus.

13. Unde distinguendum inter Consequentiarum usum & abusum. Ad usum respexit Nazianzenus L. 5. de Theol. inquit: *Perinde sunt ea, quæ ex Scripturâ colliguntur, atq; ea, quæ (in Scripturâ) dicuntur.*

14. Imprimis notandum, quod Perfectio Scripturæ non tantum restringatur ad pædagogiam; seu manuductionem ad Ecclesiam; sed quod etiam extendatur ad ipsam salutiferæ doctrinæ communicationem Pontificii quidam agnoscunt Scripturæ perfectionem, nec tamen nobiscum sentiunt: Li-

mitant enim propositionem suam h. m. Scriptura est perfecta, *quatenus nos ad Ecclesiam ducit*. Ubi juxta adversarios Scriptura se tantum habet, ut mendicus indicans divitem; ut ludimoderator trivialis discipulos suos dimittens ad Gymnasium, vel Academiam; ut literæ credentiales, quæ jubent fidem habere alteri &c.

15. Porro Scriptura, cum de ejus Perfectione agitur, non partialiter, inadæquatè & distributivè sumi debet; sed totaliter, adæquatè & collectivè. Nequē enim singulis Scripturæ libris vendicatur hoc, quod omnia ad salutem necessaria contineant, e. gr. Epistolæ ad Philemonem, libello Ruth &c. verum universis.

16. Quilibet equidem Scripturæ liber, etiam minimus, habet perfectionem partialis essentiae: at destituitur perfectione totius integralis: uti cor in homine gaudet perfectione suâ, etiam si careat perfectione hominis.

17. Quare verò Deus præcisè tot libris, non pluribus, aut paucioribus, Scripturæ perfectionem alligare voluerit, explicari à nobis nequit; quia Deus revelare noluit. Interim quoniam credenda ex paucioribus libris haberi potuissent, non tamen propterea ullus liber magis superfluous est, quam oculus sinister in homine, ex eo, quod dextro oculo videre queat.

18. Nec istud prætereundum, quod Perfectio recipiat magis & minus. Non ergo imperfecta erat Scriptura, quando comparatè minùs perfecta dicebatur, e. gr. in V. T. itemq; initio N. T. cum adhuc libri quidam addi deberent; Nam & tum, pro conditione temporum, satis erat perfecta; cum nihil deficeret, quod tunc ex voluntate Dei ad ejus essentiam requirebatur: tametsi cum Deo placeret novos addere libros, nunc magis perfecta sit, propter copiosorem lucem; quæ ex novis libris accessit. Ita perfecta sunt rudimenta

Philo-

Philosophiæ, pro tyrone incipiente; quamvis perfectiores sint Institutiones Acroamaticæ, pro Studioſo proficiente.

19. Quod in Diſputationibus, de rebus ad fidem aut vitam Chriſtianam pertinentibus, Infideles, ut ſunt Sarracenorum Mollæ, Turcarum Taliſmanes, Magorum Jogues, Indorum Brachinanes, Japonum Bontii &c. Scripturæ credere nolunt, inde haudquaquam ſequitur, imperfectione laborare principium probandi; ſed potiùs ſubjectum, cui debet fieri probatio: quemadmodum aſtronomiæ theoriæ ſua manet perfectio, etiamſi imperfectior ſit ruſtici captus, quàm ut theoremata talia admittat.

בְּכָל־דָּבָר. Probamus, *Scripturam eſſe perfectam* I. *extenſivè*, ita ut nullus liber ad ejus integritatem pertinens interierit, ex Matth. V. 18 & Luc. XVI. 17. Quia non debet præterire unum jota, aut unus apex de lege, donec tranſeat cælum & terra. Ex quo colligimus, multò minus præterire debuiſſe librum aliquem integrum. Quæ hic de Lege dicuntur, alibi vocibus paululum mutatis de Verbo Dei in genere efferuntur Matth. XXIV. 35. Marc. XIII. 31. Luc. XXI. 33. Eſaiæ XL. 8.

II. *intenſivè*, ita ut omnia, qua ad fidem & vitam Chriſtiani hominis neceſſaria ſunt, contineat, 1. ex Pſal. XIX. 8. Quia *Lex & Teſtimonium Dei* i. e. Scriptura Deut. IV. 45. 2. Reg. XVII. 15. XXIII. 3. Pſ. CXIX. 2. ſeq. (1) expreſſe vocatur תְּמִימָה *perfecta* à Rad. תָּמַם *absolvit* ſeu *perfecit*: ad indicandum, nihil deſſe, quod ad perfectionem ejus requiratur, (2) perhibetur *ſimplicem facere ſapientem*. פָּתִי *ſimplex*, à Rad. פָּתָה *ſeductus fui*, quilibet homo dicitur, utpote à *Diabolo ſeductus* Apoc. XII. 9. Si autem ſimplex per Scripturam redditur ſapiens, Scriptura neceſſario eſt perfecta, utpote per quam Deus ſapientiæ ſuæ perfectæ imaginem ſigillatam homini imprimat. (3) *convertit*
 אֲנִימָא

animum: id quod facere non posset, nisi omnia, quæ ad fidem & vitam necessaria sunt, contineret. Nam anima converti nequit, nisi cognitis istis.

2. ex 2. Tim. III. 15. 16. 17. Quia Scriptura (1) est (θεόπνευστος) *divinitus inspirata* v. 16. ex quo colligimus ejusdem perfectionem. Nam si imperfecta foret, Deus aut nolisset in eâ tradere omnia, quæ ad fidem & vitam necessaria sunt, aut non potuisset. Posterius est contra ipsius omnipotentiam; prius contra ipsius veritatem. Conf. Joh. XX. 31. (2) potest hominem (σophίαν eis σωτηρίαν) *erudire*, seu ut Cl. Espenæus explicat, *sufficienter doctum reddere*, ad salutem v. 15. (3) *Utilis* esse prædicatur ad ea omnia, quæ in theoriâ & praxi Christianâ requiruntur v. 16. videlicet *πρὸς διδασκαλίαν*, ut cognoscantur articuli fidei atque consolationes sub cruce & occurratur ruditati ac cæcitati mentis: *πρὸς ἐλεγχον*, ut refutentur falsa dogmata, & occurratur pronitati ad errores: *πρὸς ἐπανόρθωσιν*, ut increpentur mali mores, & occurratur pronitati ad vitia: *πρὸς παιδείαν ἢ ἐν δικαιοσύνῃ*, ut excitetur studium bonorum operum, & occurratur aversioni à veritate (4) ex institutione divinâ ad illum finem ordinatur, *ut homo Dei sit perfectus* v. 17. Quicquid verò hominem Dei reddit perfectum, id ipsum necessario est perfectum; cum nihil sit in effectu, quin prius fuerit in suâ causâ.

Αντίστοις est Pontificiorum, qui utramq; perfectionem Scripturæ impugnant. Tradunt enim (1) quosdam libros Scripturæ Canonice periisse. (2) in libris superstitibus, non omnia, quæ ad fidem & vitam Christianam necessaria sunt, contineri.

Thesis III. Scriptura S. in iis, quæ ad salutem necessaria sunt, adeo clarè nos informat, ut Lector docilis, peregrinâ luce non indigeat: ipsaq; hoc nomine à perspicuitate meritò commendatur.

1. Perspicuitati opponitur Obscuritas; ut proinde cum Scripturam statuimus esse claram, eo ipso negemus esse obscuram.

2. Alligatur autem perspicuitas tantum dogmatibus ad salutem necessariis; præter quæ libenter concedimus, multa in Scripturâ esse obscura; sed quæ citra discrimen salutis ignorari possunt, e. gr. Vaticinia ante impletionem Dan. XII. 4. (49) Conf. Act. IIX. 30. 31. item Allegoriæ & quæ de antiquis ritibus immiscuntur; ut taceamus alia, quæ ad historiam, philosophiam, philologiam, mechanicam &c. pertinent.

3. Hæcce Deus non ubivis æquè clarè proponere voluit; ut desiderium scrutandi ignota, tantò magis in animis legentium accenderet. De quo ita Augustinus L. 2. de Doctr. Christianâ c. 6. *Qui prorsus non inveniunt, quod querunt, fame laborant; qui autem non querunt, quia in promptu habent, fastidio sæpe marcescunt &c. Magnificè igitur, & salubriter Spiritus S. ita Scripturas S. modificavit, ut locis apertioribus fami occurreret, obscurioribus fastidia detergeret.*

4. Quando autem de perspicuitate in dogmatibus necessariis agitur, Scriptura non accipienda est partialiter; sed totaliter. Etsi igitur aliquid obscurè proponatur in uno loco; sufficit tamen quod clarum fiat, ex alio loco.

5. Unde dogmata necessaria, non ex quibuscunque locis, in quibus incidenter attinguntur, ultimò deducenda sunt; sed ex locis classicis, ubi ex professo traduntur.

6. Comparativè liber aliquis Scripturæ obscurior est altero 2. Petr. III. 16. ut tamen nullus liber Scripturæ, in necessariis absolutè obscurus sit.

7. Inter dogmata necessaria comprehenduntur Mysteria nonnulla: quæ obscura sunt, quâ modum essendi; sed perspicua in Scripturâ fiunt, quâ modum proponendi. Alii ita: Res quandoque obscura est; non tamen obscurè tra-

ditur: Certum verò est, quod de rebus obscuris peripicu-
scribi queat; non minùs ac de perspicuis obscurè.

8. Lectorem Scripturæ volumus esse docilem; cui oppo-
nitur Lector indocilis, qui aliquo defectu vel vitio intelle-
ctus, seu naturali, seu morali, laborans, ad tractandam Scri-
pturam accedit, e. gr. infans, furiosus &c. aut qui inter le-
gendum odio, invidiâ, præjudiciis, oscitantia &c. impeditur.

9. Cum ergo nonnulli per Scripturam, quam legunt, haud
illuminantur, ipsimet in culpâ sunt; non defectus aliquis
Scripturæ, multòque minùs Spiritus S. qui per Scripturam
efficaciter quidem agit; non tamen irresistibiliter. Res se
habet, ut cum Sole, cujus claritati nihil decedit, etiamsi ocu-
lis clausis non videatur.

10. Ex dictis facilè deducitur, quod prouti principium
cognitionis, videlicet Scriptura, omnibus eadem est; ita sub-
jectum cognitionis, nempe homines, pro diversitate capa-
citatís, variant: Unde ab hoc major, ab illo minor gradus
luminis admittitur. Prorsus quemadmodum in naturalibus,
pro ratione organorum visus, homines diversi diversos lumi-
nis gradus percipiunt, tametsi Sol semper idem sit.

11. Lector docilis, in necessariis nunquam indiget pere-
grinâ luce, quæ extra Scripturam ei affulgeat; indiget ta-
men subinde domesticâ luce, quæ ex locis Scripturæ clario-
ribus petitur pro obscurioribus.

12. Talis Lux non infertur in Scripturam; sed effertur
ex Scripturâ: Unde distinctio nata est, inter lucem illa-
tam & elatam.

13. Domesticam hujusmodi lucem desiderabat David,
petens sibi dari revelationem oculorum Ps. CXIX. 18. 34.
Hanc enim revelationem Spiritus S. non immediatè largi-
tur; verùm mediante Scripturâ. Uti per verbum in primâ
creatione oriebatur lux naturalis; ita per verbum in regene-
ratione

ratione oritur lux spiritualis 2. Cor. IV. 6. Conf. Aët. X. 44.
Eò respiciens Pœta, inquit:

Desine cur videat nemo sine Numine Numen

Mirari: Solem quis sine sole videt?

14. Finis Commentariorum, quæ in ipsa etiam loca de dogmatibus necessariis, scribuntur, non est tollere Scripturæ obscuritatem, quæ nulla ibi reperitur; sed partim ostendere consensum Scripturæ ex aliis locis; partim occurrere peruersitati Hæreticorum, qui vaniloquiis suis quandoque Scripturæ nebulas offundere conantur.

15. Hoc respectu, Commentaria non inserviunt Scripturæ, quasi huic ex iis perspicuitas concilietur; sed Lectori, ut ejus intellectus, contra offucias quascunque præmuniatur. Quemadmodum collyrium nihil claritatis addit Soli; sed tantum oculis, quibus Sol facilius conspici debet.

16. Ex abusu Hæreticorum, Scripturam pervertentium, non licet argumentari, contra ejus perspicuitatem, in legitimo usu. Nam sic clavis ab inepto homine in ferâ potest detorqueri, ut tamen ipsa clavis non desinat se rectè habere. Spectant huc verba Lutheri T. 3. Jen. p. 163. *Si de Sopbiſtarum quaſtionibus intelligis, quid tibi fecit innocentissima Scriptura, ut abufum ſceleratum hominum, obſicias ejus puritatis?*

17. Media Hermenevtica, quibus in Scripturæ interpretatione utimur, non sunt lucis ibi producendæ principium; sed lucis è Scripturâ communicandæ instrumentum.

Beſetwors. Probamus 1. ex Pf. CXIX. 105. Quia *verbum Dei* prædicatur esse *lucerna pedi nostro*, & *lumen semita nostra*. Per verbum Dei verò intelligi *omnes Scripturas*, agnoscitur in Glosâ interlineari, itemque ab Augustino in Psalmum 119. Inferiùs autem in Psalmo hoc v. 130. pro *verbo Dei*, ponuntur *sermones divini*.

2. ex 2. Petr. I. 19. Quia *propheticus sermo*, qualis est Scri-

pturæ, comparatur *lucerna lucenti in caliginoso loco, donec dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus nostris.* Similia in specie, de doctrinâ N. T. ab Apostolis propositâ, reperiuntur 2. Cor. IV. 3. 4.

Ἀλλήτως est 1. Pontificiorum, qui Scripturam, etiam in iis, quæ ad salutem necessaria sunt, obscuram esse perhibent.

2. Weigelianorum, aliorumque Fanaticorum, qui propter prætenfam ambiguitatem atque inde ortam obscuritatem, suos ad verbum internum extraordinariarum revelationum, amandant.

Thesis IV. *Scriptura S. ut vox Dei, tanquam summæ judicis, de doctrinâ & Doctoribus, condemnando vel absolvendo, sententiam ita pronunciat ut judiciaria potestas ei denegari nequeat.*

Ἐκ τούτων 1. In causâ religionis, de doctrinâ & Doctoribus tripliciter judicatur; *ἐξηρινῶς* seu principaliter; *Ἀναγγελλῶς* seu ministerialiter; & *κατανοηῶς* seu directivè.

2. Principaliter judicat Deus, cujus judicium distinguitur in inchoatum & consummatum. Illud ante ascensionem exercebat Christus Joh. V. 27. cujus exempla habemus in controversiâ de primatu Matth. XII. 8. 1. seq. XX. 21. ac de censu dando Matth. XXII. 17. post ascensionem Christi exequitur Spiritus S. Joh. XVI. 8. 9. Hoc in extremo die redibit ad Filium. 2. Tim. IV. 1.

3. Ministeriale judicium competit Ecclesiæ: Idque partim est *ἐξηγητικὸν* seu explicativum, quod proficiscitur à Doctoribus Hagg. II. 12. Mal. II. 7. partim *δογματικὸν* seu probativum, quod præter Docentes, etiam pertinet ad Auditorem quemcumque fidelem Joh. VII. 24. 1. Cor. X. 15. XI. 13. 1. Thess. V. 21. 1. Joh. IV. 1. adeò ut privatus quilibet possit damnare Papam & totum Concilium, si Scripturæ adversentur.

4. Dire-

4. Directivum judicium asseritur Scripturæ, videlicet non distributivè, sed collectivè acceptæ. Neque enim ex quibusvis Scripturæ dictis promiscuè, de quibusvis judicari potest; sed ex dictis argumento, de quo quæritur, ac commodatis: atque ita de ipsis locis Scripturæ controversis, judicatur ex liquidis & extra controversiam positis.

5. Summus Judex doctrinæ & Doctorum propriè loquendo est Deus. Cum verò Scriptura ipsa à quibusdam ex nostris summus judex dicitur, locum habet Metonymia: Nam per Scripturam intelligitur Spiritus S. in Scripturâ loquens, ut adeo Scriptura non in oppositione ad Spiritum S. sed in subordinatione, hunc titulum mereatur.

6. Similiter cum Spiritui S. judicium tribuitur, non debet excludi Scriptura; sed includi: utpote per quam judicium istud peragitur.

7. A judicio in foro solî, ad judicium in foro poli N. V. C. Hic judex non pronunciat sententiam ore; sed scripto: non cogit externâ vi corporis; sed internâ conscientiæ; non in instanti executionem mandat; sed eam ad extremum usque diem differt. Matth. XIII. 30.

8. Ad judicium semper requiri, ut judex videatur & audiatur, negamus. Nam in V. T. ex propitiatorio sententia audiebatur, etsi nemo videretur: ex adverso ignis judicans inter Eliam & Baalitas videbatur, etsi non audiretur.

9. Falsum quoque est, quod necessariò Judex ita debeat pronunciare sententiam, ut altera pars se victam esse fateatur. Quandoquidem nec Pontifex hætenus à Jansenistis damnatis impetrare potest, ne illi causam suam injustè damnatam esse protestentur.

10. Quod damnanti Scripturæ quidam non acquiescunt, ex pertinaciâ litigantium provenit; non ex insufficientiâ Judicis. Sic nec ipse Christus in terris obtinebat, ut sententiam ejus justam esse Judæi faterentur.

11. In

11. In contumacibus ejusmodi hominibus professioni oris sapissimè adversatur confessio cordis. Agnoscunt se victos; quamvis fateri erubescant.

12. Interdum factis declaratur, quod verbis negatur, v. gr. cum Pontificii à Scripturâ ad alium judicem provocant. Omnis enim provocatio ad alium judicem, præsupponit damnationem, ab illo judice profectam, à quo provocatur: Item cum tergiversantur & lumen fugiunt. Joh. III. 20. &c.

13. Scriptura de Doctoribus æquè ac de doctrinâ judicat: si non quâ nominis expressionem; tamen quâ dogmatis factive singularis decisionem.

14. Judiciaria sententia causam ipsam non facit bonam malamve; sed tantum pro bonâ malâve habendam esse declarat
Beza's words Probamus 1. ex Joh. XII 48 Quia *sermoni, quem locutus est Christus*, in Scripturâ contento, expressè judicium tribuitur. Dicitur enim tum in præsentì *judicare*, tum in futuro *judicaturus esse*. Quinimo idem planè judicium est, quod nunc à Spiritu S. instituitur, & quod à Filio Dei in extremo die instituetur: tam respectu objecti, nempe hominum; quàm respectu causæ, nempe incredulitatis Joh. III. 18. Differt tantum, quâ terminum & modum, quod nunc invisibiliter inchoetur, & in die extremo visibiliter consummetur. Unde etiam ita argumentari licebit: Si verbum Dei rectè judicare dicitur in extremo die, quia Christus *secundum illud* judicabit Rom. II. 16. utique & nunc rectè judicare dicitur, quia Spiritus S. secundum illud judicat: Atqui verum est prius. E. & posterius.

II. ex Hebr. IV. 12. Quia *sermo Dei est (νεσπυος) judex cogitationum & intentioum cordis*. Si *cogitationum & intentionum cordis*, de quibus nullus homo judicare potest; multò magis Doctorum & doctrinæ.

ἡμεῖς, est Pontificiorum, qui judiciariam potestatem à Scripturâ ad Pontificem transferre, manibus pedibusque conantur.

Thef. V. Scriptura S. tam internam, quàm externam auctoritatem suam, non habet à testimonio humano, aut à traditione quâcunque non scriptâ, tanquam à principio interno, διὰ τοῦ πνεύματος ἁγίου, sed à solo Deo, tanquam auctore suo, qui certitudinem ejus, per efficacem Spiritus S. operationem, nunquam à verbo externo separantem, in corde cujusvis fidelium, infallibiliter obfignat.

Ἐκθεσις. 1. De auctoritate Scripturæ bifariam quæritur, vel absolutè, unde eam Scriptura habeat? vel relativè, unde ea hominibus innotescat?

2. Idcirco distinguimus inter auctoritatem Scripturæ internam, quæ in eo consistit, ut mereatur fidem, & externam, quæ in eo consistit, ut agnoscatur mereri fidem. Quemadmodum v. gr. Legatus meretur fidem, etiamsi literas fidei, seu creditivas, nondum exhibuerit; at ex literis creditivis exhibitis demum cognoscitur mereri fidem.

3. Adversarii utramque Scripturæ auctoritatem in dubium vocant. Nam cum quæritur, an Ecclesia ex libro non canonico, Canonicum facere queat? lis est de auctoritate internâ, videlicet an Ecclesia facere possit, ut liber, qui antea non merebatur fidem, eandem impofterum mereatur? cum verò quæritur, an Scripturæ credatur propter Ecclesiam? lis est de auctoritate externâ, videlicet an Scriptura, non nisi ex Ecclesiæ testimonio, cognoscatur mereri fidem.

4. Observandum verò, quod non de humanâ fide loquamur; sed de divinâ, per quam Scripturæ, ut verbo Dei assentientes, usque adeo extra omnem deceptionis metum constituimur, ut malleus quosvis cruciatus subire, quàm non
crede-

credere, quod credimus. Huc respiciens Tostatus præ Matth. quæst. 5. inquit: *Maxima omnium auctoritatum quæ sub cælo esse potest, est auctoritas sacre Scripturæ.*

5. De illâ igitur auctoritate disputaturi, initio negativè procedemus, ostendendo, unde eam Scriptura non habeat; deinde etiam positivè, ostendendo, unde eam Scriptura habeat.

6. Quando Scripturam à testimonio humano auctoritatem suam habere inficiamur, eo ipso non tantùm removemus testimonij Papæ, aut Scriptorum Ecclesiasticorum, quos Patres vocant; sed etiam totius Ecclesiæ.

7. Ecclesia fuit ante Scripturam, materialiter sumtam: Fundatur autem in Scripturâ, formaliter acceptâ, tanquam priore Eph. II. 20.

8 Non obstat, quod Ecclesia appellatur *σύλον* & *ἑδραίωμα* & *ἀληθείας* 1. Tim. III. 15. Nam per *σύλον* impræsentiarum non intelligitur *columna*, cui superstruitur ædificium; sed cui appenditur tabula aliqua, cujusmodi columnæ in prætoriis visuntur: Hocque sensu Scriptura sine dubio ab Ecclesiâ eatenus sustinetur, ut à quibusvis legi possit. Iuxta alios *σύλον* nunc graphium notat, quo olim literæ in tabulis cereis exarabantur: sic rursus Ecclesiæ ministerio, tanquam graphio quodam, Scriptura in libros relata est & adhuc refertur. Similiter *ἑδραίωμα* non jam significat fundamentum, quod *θεμέλιον* Græcis est; sed *firmamentum* & *stabilimentum*: Firmat autem Ecclesia veritatem *διακονικῶς* seu ministerialiter, quatenus eam docendo propagat, ne oblivione deleatur; nequaquam verò *δικαστικῶς* seu judicialiter, quasi ex ejusdem judicio veritas ultimò & principaliter dependeret. Sunt qui per *ἑδραίωμα* intelligunt *Repositoryum*, quod videlicet Scriptura in Ecclesiam reponatur: Sic *ἑδρα* est *sella*, & *ἑδραίωμα* sedeo.

RESPON.

ANDREA
CHARI-

TIO,

Gedanensi.

9. Porro cum de principio autoritatis agendum sit, Scriptura eam habere negatur à Traditione non scriptâ, quæ in oppositione ad Traditionem scriptam sic dicitur, de quâ 1. Cor. XI. 2. coll. v. 23. item II. Tim. II. 2. coll. c. I II. 15. 16.

10. Cavendum, ne sicco pede prætereantur limitationes in Thesi additæ. Neque enim in controversiâ hac Testimonium Ecclesiæ, aut Traditiones removentur simpliciter; sed secundum quid, videlicet ne habeantur pro principio autoritatis interno, ἀποτελεσματικῶ καὶ αὐτοπίστῳ.

11. Alioqui Testimonio Ecclesiæ, inter principia externa cognitionis de autoritate Scripturæ, primum locum assignamus: ita tamen, ut statuamus, Testimonium istud ad autoritatem ipsam non effectivè; sed tantum declarativè influere: quemadmodum Præco influebat ad honorem Iosephi, Proregis super Ægyptum constituendi Gen. XLI. 43. Sive quod idem est: Ecclesia testatur de autoritate Scripturæ, ut aurifaber de bonitate auri & Mathematicus de veritate Ecclipsæ; non autem confert autoritatem Scripturæ.

12. Post testimonium Ecclesiæ, externis principiis ejusdem propè qualitatis, in hac materiâ accensentur (1) Miracula, quibus Deus verbum suum confirmavit. (2) Pœnæ, violatoribus verbi divini blasphemis & persecutoribus inflictæ. (3) Martyria, pro verbo Dei fortiter perpeffa (4) Conservatio verbi divini admiranda, inter tot hostes & rerum omnium conversiones. (5) Testimonium pro verbo divino, ab ipsis ejus hostibus profectum. (6) Autographa amanuensium Dei, diu asservata.

13. Cum de his plurima ex Traditionibus petantur, concedimus eas fuisse utiles primis annalium Ecclesiasticorum conditoribus, ad contexendas historias; quamvis inficiemur, iisdem esse inhærendum, in probandis fidei dogmatibus.

14. Principio ἀποτελεσματικῶ, ex quo fluit argumentum infalla-

bile & convincens, opponitur principium παιδαγωγικόν, ex quo fuit argumentum probabile & inclinans. Hoc frequenter ducit ad illud adeoque etiam illo prius est: non dignitate; sed ordine. Ita Augustinum ad quærendam Scripturam permovebat Ecclesia: at ex solâ Scripturâ, de autoritate Scripturæ efficacissimè convincebatur. Talia principia sunt ea, quorum in Observat. 11. & 12. mentio fit, itemque de quibus in Observat. 17. agemus.

15. Ἀρχή Principio creditur propter seipsum, à quò & nomen habet: Nam tandem in aliquo primo subsistendum est, nisi in infinitum progredi velimus.

16. Potest tale principium à posteriori manifestari; sed non à priori demonstrari. Neque etiam opus habet demonstratione Joh. V. 34. Est enim lux, quæ seipsam æquè manifestat atque alia.

17. Principia verò interna, per quæ Scripturæ autoritas à posteriori, quamvis tantum probabiliter, cognoscitur, sunt (1) Doctrinæ sanctitas, veritas & sublimitas (2) Styli simplicitas, perspicuitas & majestas (3) Partium omnium consensus & conformitas.

18. Postquam ostendimus, unde Scriptura auctoritatem illam, de quâ quæritur, non habeat; impofterum dispiciendum erit, unde eam habeat: nimirum à solo DEO, tanquam autore suo. Reliqua principia cum DEO concurrentia, de quibus dictum est, subordinantur DEO; non opponuntur, adeoque nec per particulam exclusivam stringuntur, juxta Canonem Logicum: *Exclusiva non tangit nisi opposita.*

19. DEUS certitudinem verbi infallibiliter in corde obfignat: sed apud fideles; non apud infideles. Infideles prius ex Scripturâ informandi sunt, ut deinde de autoritate Scripturæ ex Scripturâ certiores reddantur.

20. Ob-

20 Obſignatio illa fit per efficacem Spiritus S. operationem. Tametsi enim non omni Spiritui credendum fit I. Joh. IV. 1. credendum tamen est alicui Spiritui. Quis enim Spiritui Sancto, utpote *spiritui veritatis*, fidem derogaret? Joh. XV. 26.

21. Non expectamus operationem hanc Spiritus S. immediate, se junctim & extra Scripturam, prout Fanatici faciunt; sed mediate, conjunctim & per Scripturam: Quare etiam operatio ista principium cognoscendi internum appellatur; quia intimè cum verbo unitur, nobisque ita communicatur.

22. Conjungitur operatio Spiritus S. Scripturæ, in salutari hujusdem usu. Alioqui à negatione eventus, in subiecto malè disposito, ad negationem principii operantis N. V. C. Quemadmodum enim Sol illuminativus est; etiamsi oculos claudens non illuminetur: Ita Spiritus S. per Scripturam est operativus; etiamsi infidelis, obicem ponens Spiritui S. nec salutariter Scripturâ utens, non moveatur ex Scripturâ, ad credendum Scripturæ.

23. Testimonium DEI lectoribus Scripturæ præbetur privatim; sed propterea non est privatum: Uti lumen solis manet publicum; quamvis in privato conclavi ab aliquo percipiatur.

Beſaias. Probamus I. quod Scriptura internam autoritatem, quatenus scilicet meretur fidem, à solo DEO habeat, ex I. Theſ. II. 13. Quia, ut verbum DEI, opponitur verbo hominum. Si autem Scriptura verbum DEI est, necessario ei propter solum Deum ultimò creditur. Nam si illi propter alium, qui non sit Deus ita crederetur, sequeretur alii majorem fidem tribui, quàm Deo, juxta Canonem: *Propter quod aliquid tale est, illud magis tale est.* At hoc blasphemum foret in Deum,

qui uti est ἀνθρώπος & prima bonitas; ita pariter est ἀληθής & prima veritas, quæ à nullâ aliâ dependet.

II. Quod Scriptura externam auctoritatem, quatenus scilicet cognoscitur mereri fidem, habeat à DEO, verbi certitudinem, per Spiritus S. operationem, in cordibus fidelium obfirmante.

(1) ex I. Theſ. II. 13. Quia cauſa, propter quam ſermo prædicationis (qui formaliter cum Scripturâ idem eſt) à Theſſalonicenſibus, ut verbum DEI recipiebatur, expreſſè dicitur fuiſſe DEUS, efficaciter operans in credentibus. Ipiſus Pauli exiſtimatio ibi locorum adhuc exigua erat, quippe ubi vix innotuerat v. 1. ſeq. (2) ex I. Joh. V. 6. Quia Spiritus eſt is, qui teſtificatur, Spiritum eſſe veritatem: in quo dicto, Spiritus teſtificans eſt ipſe Spiritus S, tertia divinitatis perſona Joh. XIV. 16. 17. ſeq. XV. 26. XX. 23. Spiritus verò, de quo teſtimonium perhibetur, eſt verbum DEI, quod per Metonymiam hoc nomine gaudet Joh. VI. 63. Non obſtat, quod paulò poſt I. Joh. V. 8. Spiritus idem inter teſtes in terrâ referatur: Nam quemadmodum Spiritus S. in cordibus hominum teſtatur de certitudine Spiritus ſeu verbi ſui; ita ipſum verbum teſtatur de hominum ſalute.

Ἀντίſτης eſt Pontificiorum, qui Eccleſiam, quoad utramq; auctoritatem, Scripturæ præferunt.

VINDICATIO.

In genere contra Formulam Concordiæ ab hoſtibus ejusdem, præprimis Calvinianis, objicitur (1) eſſe opus paucorum Theologorum (2) autores inter ſe non conſenſiſſe (3) ſubſcriptionem à quibusdã emendicatam, aut malis artibus impetratam eſſe (4) multos reluſtante conſcientiâ ſubſcripiſſe (5) per eam abrogari Auguſtanam Confeſſionem (6) per eam Melanctonem cum Luthero committi (7) per eam tolli concordiam inter Eccleſias Saxonicas & Germaniæ Su-

perioris

perioris A. C. 1536. initam. (8) per eam certamina Theologorum multiplicari (9) per eam Pontificiorum conversionem impediri (10) per eam bellis inter Principes occasionem præberi (11) per eam contra charitatem peccari (12) per eam fidei libertatem violari (13) in eâ Adversarios priusquam synodicè auditi fuerint, injustè damnari (14) nova in articulo de Cœnâ Dominicâ fundamenta poni. Sed omnicus hisce objectiunculis abunde satisfacit. Hutterus super Librum Concordiæ in Prolegom. p. 16. seq.

ARTICULUS I.

DE PECCATO
ORIGINIS.

I. EXPLICATIO.

In hoc, æq; ac in reliquis Articulis, considerabuntur tria

[I. Στάσις, ubi exhibetur.

1. Occasio Articuli conscribendi. *Orta est inter nonnullos — reverà sit.* p. 898. (639.)

2. Ipse controversiæ status. Exponitur enim quid sentiant

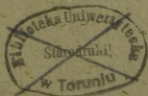
1. Heterodoxi. *Una enim pars contendit — & inter peccatum originis.* p. 898. 899. (639.)

2. Orthodoxi. *Altera vero pars — per quod natura est depravata.* p. 899. (639. 640.) Conf. Epitome p. 810. (572.) *An peccatum originale — Naturam etiam depravat.*

3. Momentum & pondus disceptationis. *Hac disceptatio — corrupta est, rectè discernitur.* p. 899 900. (640.)

[II. Θέσις, ubi exhibetur

[I. Præ-

a

[1. præparatio ad tractationem. *Ut igitur hæc controversia — capita collegimus.* p. 900. (640.)

2. Tractatio ipsa, constans certis pronunciatis

[1. contra Manichæos & Flacianos: Inter Naturam hominis, etiam post lapsum, & inter P. O. tale discrimen est, ut illa pro opere Dei; hoc autem pro opere diaboli haberi mereatur. In Epitome p. 811. (573.) *Credimus, docemus & confitemur, quod sit aliquod — hoc discrimen sit observandum.*

[2. contra Pelagianos & Pelagianizantes:

[1. Non actualia tantum delicta verè peccata sunt, sed imprimis etiam delictum originale, quod se habet ut principium & caput omnium actualium delictorum, atq; à Luthero peccatum naturæ, itemq; personæ appellatur. *Et primum quidem constat — liberemur & servemur.* p. 900. 901. (640. 641.)

[2. Deus non est causa peccati, tametsi cum naturâ à Deo creatâ, Peccatum originale, per carnalem conceptionem & nativitatem, ex semine per peccatum corrupto, propagetur. *Deinde etiam hoc — corrupto, propagatur.* p. 901. (641.)

[3. Quantum malum sit Peccatum Originis, ex solâ Scripturâ cognosci potest. *Præterea quid & quantum. — capitibus comprehenditur.* Ibid. Sequuntur Assertionones quædam speciales huc pertinentes, ut sunt:

[1. P. O. est culpa, faciens ut omnes propter inobedientiam Adæ & Evæ, in odio apud Deum sint, & naturâ filii iræ. *Primò quod hoc — ut Apostolus testatur.* 901. (642.)

a b

c

2. P.

2. P. O. est totalis privatio concreatæ justitiæ, simulque talis *ἀδυναμία*, quâ homo ad spiritualia prorsus est ineptus. *Deinde quod sit per omnia — efficiendi spiritualia*, p. 902. (642.)
3. P. O. infert congenitam cordis immunditiam pravamq; concupiscentiam, ita ut omnes cogitationes nostræ, naturaliter cum Deo ejusq; voluntate, quoad spiritualia, pugnent. *Præterea quod P. O. — nullius momenti sint*, p. 902. 903. (642. 643.)
4. Propter P. O. exponimur pœnis corporalibus & spiritualibus, temporalibus & æternis, quæ non nisi propter Christum condonari queunt, ita ut Spiritus S. naturam sanaturus, per regenerationem & renovationem opus suum in hâc quidem vitâ incipiat; sed in alterâ demum absolvat ac perficiat. *Pœna verò peccati — vitâ absolvetur & perficietur*, p. 903. (643.) Hæc omnia brevius exhibentur in Epitome p. 813. (574. 575.) *Vicissim autem credimus — cum conspēcturi sunt*.

III. Remissio ad Augustanam Confessionem, ejusq; Apologiam & Articulos Smalcaldicos. *Hæc capita de P. O. — copiosius explicantur*, p. 903. 904. (643.)

III. *Antίθεσις*

1. generalis. *Hæc verò doctrina sic asserenda — rejicitur est recitanda*, p. 904. (643.)
2. specialis, ubi rejicitur sententia
1. Pelagianorum & Pelagianizantium,
1. in hypothesibus sequentibus:
1. quod P. O. tantum sit debitum ex alieno delicto, absq; ullâ naturæ nostræ corruptione, in nos derivatum. *Repudiantur igitur — corruptione*

a b c

ruptione sit contracta. p. 904. (644.) In Epitome: *Rejicimus ergo — in nos derivatum.* p. 813. 814. (575.)

2. quod prava concupiscentia non sint peccatum, sed conditiones quaedam, aut concreata essentialia naturae proprietates. p. 904. (644.) In Epitome: *Item concupiscentias — quasdam essentialia* p. 814. (575.)

3. quod P. O. non mereatur æternam mortem. *Quod defectus ille — per eum liberetur.* p. 904. (644.) In Epitome: *Aut defectus illos & malum — sit filius ira.* p. 814. (575.)

4. quod P. O. levis tantum nævus, atq; hominis natura etiam post lapsum, præcipue quoad res spirituales, tota adhuc bona ac pura sit. *Reprobantur etiam — habeat & retineat.* p. 904. (644.) Et in Epitome: *Item P. O. externum — spiritualibus retinuerit.* p. 814. (575. 576.)

5. quod P. O. non sit privatio, sed tantummodo externum impedimentum spiritualium virium, quodque macula illa facile abstergi possit. *Vel quod P. O. non sit defectus — abstergi possit.* p. 905. (644.) Et in Epitome: *Item P. O. tantum esse externum — abstergi facile potest.* p. 814. (576.)

6. quod natura ex P. O. valde quidem debilitata sit, non tamen omnes vires in spiritualibus amiserit. *Repudiantur similiter — articulis dicitur* p. 905. (642. 643.) Et in Epitome: *Item hominis naturam & essentiam — aut cooperari valeat.* p. 814. 815. (576.)

2. cum refutatione adjecta. *Hæc atque hujus generis — nihil aliud nisi peccare possit.* p. 905. 906. (693.) 2. Ma-

a b

[2. Manichæorum & Flacianorum, quorum sistuntur

[1. Hypotheses,

[1. quod P. O. ut quid substantiale, à Satanâ infusum, & cum naturâ permixtum sit. Istud

[1. proponitur: *Vera autem hac doctrina—venenum vino admiscetur.* p. 906. (643.) Et in Epitome: *Contrà autem rejicimus—& vinum miscetur.* p. 576.

[2. refutatur. *Etsi enim in Adamo & Hevâ—P. O. esse malum.* p. 906. 907. (643. 644.)

2. quod non ipse homo corruptus peccet, sed aliud quoddam & peregrinum in homine: Istud

[1. proponitur: *Neg. ea sententia—accuset & damnet.* p. 907. (644.) Et in Epitome: *Item non ipsum animale—existens accusari.* p. 815. (576.)

[2. refutatur. *Tota enim hominis natura—per peccatum infecta & corrupta est.* p. 907. 908. (644. 645.)

[3. quod P. O. sit ipsa hominis corrupti substantia: Istud

[1. proponitur. *Etsi verò P. O. totam—credi debent & possunt.* p. 908. 909. (645.) Et in Epitome: *Rejicimus etiam atq; damnamus—cogitatione discerni possit.* p. 815. 816. (576.)

2. refutatur, ex collatione erroneæ Hypotheseos hujusce, cum Articulis fidei,

[1. de Creatione. *Et quidem ad retinendum hoc discrimen—hereditario derivata est.* p. 908—912. (645—648.)

a b c

2. de Redemptione. *In secundo fidei nostræ — inter se sint discernenda.* p. 912. 913. (648. 649)
 3. de Sanctificatione. *In tertio articulo — mentes offendamus.* p. 913. (649)
 4. de Resurrectione. *Quarto in articulo — futurum & mansurum sit.* p. 913. 914. (649) Hæc omnia brevius contracta in Epitome exhibentur: *Propterea quod illud dogma — planè abolitum erit.* p. 811. 812. (573. 574.)
 3. concluditur. *Ex his omnibus luce — capita tractanda sunt.* p. 914. (649. 650) Et in Epitome: *Ex his quæ à nobis — agnosci potest.* p. 812. (574.)
- II. Equivocationes aliique abusus in vocabulis
1. Naturæ, Personæ & Essentiæ. *Quod verò ad vocabula & phrasès — totaliter corrupta* p. 914. 915. 916. (650. 651) Et in Epitome: *D. Lutherus quidem — fixum inhaeret denotat.* p. 816. 817. (576. 577.)
 2. Substantiæ & Accidentis. *Quod verò ad Latina vocabula — integra hæc accedere &c.* p. 916 — 919. (651 — 654.) Et in Epitome: *Quod verò ad Latina vocabula — creatam depravare potest.* p. 817. 818. (577. 578)

II. DEMONSTRATIO.

Controversiæ reliquæ de P. O. tractatæ sunt ad Augustanæ Confessionis P. I. Articulum 2. p. 66. sqq. Superest unica, quæ præ cæteris huic pertinet.

Thesis. *Peccatum Originale non est ipsa hominis corrupti natura, sive substantia.*

Ex his. I. Ex Thesi patet, quod non agamus de homine integro,

intero, seu in statu primæ institutionis; sed de homine corrupto, seu in statu subsequente defectionis.

2. Non quæritur. an in homine corrupto, Substantia & Peccatum possint divelli? quod negamus: sed an possint ac debeant distinguui? quod affirmamus.

3. Et quidem ita, ut non tantum distinctio rationis; verum & ipsius rei intelligatur.

4. Natura jam Substantiam notat; non accidens, substantiæ naturaliter insitum, vel adhærens. Vid. F. C. p. 317. (577.)

5. Vera est hæc Enunciatio: Substantia seu Natura hominis est corrupta: Falsa autem hæc: Substantia seu Natura hominis est corruptio, seu peccatum: In priori prædicatur concretum; in posteriori abstractum. Proinde orthodoxiæ non officit initium cantilenæ: *Durch Adams Fall ist ganz verderbt / menschlich Natur und Wesen.*

6. Sic etiam qui naturâ sunt filii iræ ob peccatum; eorum Natura non propterea est ipsum peccatum. Nam Eph. 11. 3. non exprimitur Peccati quidditas; sed tum medium propagationis, quod nempe Peccatum per naturalem generationem diffundatur in posteros; tum subjectum inhæsionis, quod idem peccatum naturæ penitissimè inexistat.

7. Per lapsu equidem inducta est hominis mutatio: verum accidentalis; non essentialis.

8. Homo igitur, quando à Luthero dicitur peccatum, haudquaquam consideratur per se, ut homo est, & naturam, essentiam aut subsistentiam habet; sed per accidens ut corruptus est: atque ita metonymicè subjectum ponitur pro adjuncto, Homo pro corruptione Hominis.

9. Idem tropus obtinet, cum partes hominis seu essentielles, ut caro & anima, seu integrales, ut cor &c. dicuntur pugnare cum Lege Dei, adeoque peccatum esse. Nam

per partes hominis, intelligitur habitus vitiosus inhærens partibus.

10. Quod in specie ad Cor attinet, id non est efficiens peccatorum principalis; sed instrumentalis. Matth. XV. 19. Neque ille medius terminus rectè se habet: *Quicquid producit peccatum, est peccatum*: cum instantia dari possit de ense ceu causâ homicidii, qui tamen non est homicidium & de clavibus adulterinis ceu causâ furti, quæ tamen non sunt furtum.

11. Interim cum P. O. statuimus esse accidens, non intelligimus Accidens prædicabile, quod juxta Aristotelicam descriptionem, *adesse & abesse potest sine subjecti interitu*; sed prædicamentale, quod impræsentiarum se habet, ut vitiosa Qualitas.

Βεβαιωσις. Probatio videatur in Epitome F. C. p. 812. (574.) & in Solidâ Declaratione p. 909. (645) seqq. Ad demus unicum Scripturæ locum ex Rom. VII. 14. seq. Quia Paulus de P. O. ejusque fructibus agens (1) se *sub illud venditum esse* profitetur v. 15. Nemo autem sub propriam naturam, seu substantiam suam venditur. (2) illud *in se habitare* agnoscit v. 17. 20. Hoc verò Accidentis est; non ipsius Naturæ & Substantiæ. Alioqui enim idem habitaret in se ipso. (3) idem illud *sibi ut malum adjacere* conqueritur v. 21. quod denudè de propriâ Naturâ & Substantiâ commodè dici nequit. (4) sentit istud, ut *legem in membris suis* v. 23. Quicquid verò in membris, ceu in subjecto est, illud Accidens, non ipsa Natura seu Substantia est.

Αντίρρησις est post Manichæos veteres, Matthiæ Flacii Illyrici, Viri alioqui de Ecclesiâ, si grandem hunc errorem excipias, immortaliter meriti & sectatorum ejus nempe Christophori Irenæi, Cyriaci Spangenbergii, Martini Wüllii &c. qui à Magistro Flacianorum nomen acceperunt, quamvis
Præce-

Præceptore ipso se multò curiores exhibuerint. Flacius quidem in errorem huncce casu quodam abreptus est. Accidit enim in Colloquio Vinariensi, ut Victorinus Strigelius Synergista, huncce Syllogismum proponeret: Nullum accidens potest corrumpere Substantiam: P. O. est accidens. Ergo. ubi Flacius, cum in ardore disputationis non statim succurreret, utrum Accidens possit corrumpere Substantiam, nec ne? imprudenter negavit Minorem & P. O. ad classem Substantiæ reduxit. Meliora in ipsâ Vinariensi arce, à Collegis Wigando & Musæo, itemque postea in Colloquio Argentoratensi A. C. 1571. à Jacobo Andrea monitus, lapsum agnoscere linguamque corrigere detrectavit, assertumq; suum mordicus propugnare conatus est, in scriptis sequentibus: *Defensio sana doctrinæ, Nosce te ipsum, Kurz Beskntniß wieder die falsche Auflagen / Wahrhaftige und beständige Meinung Lutheri von der Erbsünde und freyen Willen etc.*

III. VINDICATIO.

Accusamur,

I. Quod frustrâ hæc tractentur, quæ absque jacturâ aut detrimento fidei ignorari, vel in utramque partem disputari queant. Sic Arminiani, item Calixtus Disp. de P. O. Th. 5. & 6. Responderunt verò pridem & contrarium demonstrarunt Autores Formulæ nostræ p. 399. (640)

II. Quod doctrina de discrimine Naturæ & P. O. ex Aristotelicâ Philosophiâ, non ex Scripturâ pullulet. Sic Christophorus Irenæus in Examine. Resp: Aliud patere ex argumentis nostratum, quæ non ex Aristotele, sed ex collatione heterodoxiæ cum Scripturâ & analogiâ fidei petuntur. p. 909. (645) seqq.

III. Quod vocabula Naturæ & Substantiæ aliter quàm

Lutherus senserit, à nobis adducantur, atque ita pervertantur. Sic Irenæus, l. c. Responsio habetur parata in F. C. p. 915. (651.) seq. & in Apolog. F. C. P. 3. c. 3.

IV. Quod F. C. sibi ipsi contradicat & idem, quod in Flacio reprehendit, asserat. Sic Irenæus l. c. Respondetur in Apol. F. C. Part. 3. c. 1.

V. Quod F. C. contradicat Articulis Smalcaldicis. Sic Irenæus l. c. Respondetur in Apol. F. C. Part. 3. c. 2.

VI. Quod F. C. pelagianizet. Sic Irenæus l. c. Respondetur in Apologiâ F. C. Part. 3. c. 3.

ARTICULUS II.

DE

LIBERO ARBITRIO.

I. EXPLICATIO.

In hoc Articulo observetur

[1. *Σύνοψις*, ubi exhibetur

{ 1. Occasio Articuli conscribendi. *Cum de libero arbitrio — perspicuè docebimus.* p. 920. (654)

{ 2. ipse controversiæ status, expositus

{ 1. in se, quando ostenditur, quod homo, sub respectu ad L. A. quadrifariam consideretur. *Quandoquidem homo ratione — nonnullos fuit agitata.* p. 920. 921. (654. 655.) Et in Epitome: *Cum hominis voluntas — possit nec ne?* p. 818. (578)

{ 2. cum applicatione

{ 1. ad Heterodoxos,

{ 1. Synergistas. *Una pars sensit — in lucâ succumbere.* p. 921. (655.)

{ 2. Enthusiastas. *Ex altera autem parte — agnitionem*

tionem protrahat. Ibid.

2. ad Orthodoxos. *Contra utriusq. partis — regeneratur & renovetur.* p. 921. 922. (655. 656)

II. *Θέσις*, ubi exhibetur

1. preparatio ad tractationem. *Ut autem hac controversia — non ut sequitur.* p. 922. (656)

2. tractatio ipsa, constans certis pronunciatis

1. generali: Homo non renatus ex se in rebus spiritualibus nihil omnino operari, aut cooperari potest; sed ad bonum planè mortuus, & Satanæ mancipium est. *Credimus quod hominis non renati — activum & efficax est.* Ibid.

2. specialibus, quæ

1. proponuntur,

1. de Mente, sive intellectu: Intellectus hominis non-renati in spiritualibus prorsus est cæcus, nec propriis viribus quicquam salutariter peragere potest. In Epitome: *De hoc negotio — de spiritualibus examinatur.* p. 818. 819. (579)

2. de Corde, seu Voluntate. Voluntas hominis non-renati in spiritualibus prorsus depravata & non tantum à Deo averfa, verum etiam eidem inimica est, ita ut tantum ea quæ mala sunt velit, neque magis se spiritualiter vivificare queat, quàm corpus mortuum sibi corporalem vitam restituere potest. In Epitome: *Credimus, docemus & confitemur etiam — id ipsum à Deo est.* p. 819. (579)

3. de Modo atque Ordine Conversionis nostræ:

Conver-

a b c

Conversione — his solus Spiritus — operatur,
 mediante verbo, quo tamen nomine etiam Sacra-
 menta, ut verbum visibile, comprehenduntur.
 In Epitome: *Conversionem autem hominis — de quo*
gloriatur. p. 820. (579. 580)

2. Explicantur, in sequentibus aphorismis:

1. Quæ hic occurrunt, non ex Philosophiâ, sed
 ex Verbo Dei judicanda sunt. *Hanc piam de-*
clarationem — ex verbo Dei sit judicandum.
p. 922. 923. (656. 657)

2. Etsi homo non-renatus naturaliter aliquid
 noverit de Deo & lege ejus, tamen evange-
 lio credere nequit, sed id potius pro stultitiâ ha-
 bet. *Primò etsi humana ratio — eam non com-*
prehenderunt. p. 913. 914. (657. 658.)

3. Homo non-renatus spiritualiter mortuus est,
 neque ullo modo ad vitam spiritualem se præ-
 parare, applicare, aut vertere potest. *Quin et-*
sam sacra litera — liberetur & vivificetur. p.
924. (658)

4. Scriptura hominis non-renati intellectui & vo-
 luntati in spiritualibus, omnem aptitudinem
 ad bonum denegat, Deoque & velle & perficere
 nostrum adscribit. *Scriptura igitur homi-*
nis naturalis — ad finem usq; perseverent. p.
924. 925. 926. (658. 659)

5. Sancti petentes, ut à Deo doceantur ac illu-
 minentur, his precibus se ea, quæ petunt, ex
 naturalibus viribus non habere, fatentur. *Huc*
referantur etiam — salutaria sunt, discemus. p.
926. 927. (659. 660)

a b c d

6. Intel-

b c d

6. Intellectus & voluntas hominis non-renati, in spiritualibus, non modò à Deo avertuntur, sed & Deo adversantur. *Deinde verbum Dei—illuminetur atq; regatur.* p. 927. 928. (660. 661)
7. Homo non-renatus in spiritualibus ferè indomitæ, statuæ salis in quam uxor Lothi conversa est, duro lapidi, rudique trunco rectè comparatur, imò & certo respectu deterior est lapide ac trunco. *Eam ob causam sacræ literæ—in ipso accendat & operetur.* p. 928. 929. 930 (661. 662.)
8. Conversio inchoanda & absolvenda soli divinæ operationi vendicanda est. *Præterea sacræ literæ—facultatem operandi.* p. 930. 931. 932. (663. 664.)
3. Illustrantur, allegato consensu
- { 1. Librorum Symbolicorum,
- { 1. Augustinæ Confessionis. *Hæc doctrina in sacris literis—se convertere posset.* p. 932. 933. (664.)
- { 2. Apologiæ. *Apologia Confessionis — ex sese cooperandi.* p. 933. 934. (664. 665.)
- { 3. Articulorum Smalcaldicorum. *In articulis Smalcaldicis — propria prorsus excluduntur.* p. 934. 935. (665.)
- { 4. Catechismi majoris. *Major D. Lutheri Catechismus — ut in illis ambulemus.* p. 935. 936. (665. 666.)
- { 5. Catechismi minoris. *In minori Catechismo — cooperationis mentio fit.* p. 936. 937. (666. 667.)

a b c d

G

{2. Scri-

a b c d

[2. Scriptorum Lutheri. *His adjungemus dictum — Theologi scriptis repugnat.* p. 937. 938. 939. (667. 668.)

[4. Ab objectionibus vindicantur: ubi occurrunt

[1. Objectiones ipsæ

[1. Enthusiastarum & Epicuræorum. *Non ignoramus autem — se à Deo conversos esse.* p. 939. (668. 669.)

[2. Infirmarum & perturbatarum mentium. *Alii verò ut infirma — angustias sentiant.* p. 939. 940. (669.)

[2. Objectionum solutio, sequentibus assertionibus inclusa:

[1. Docendum, quomodò homo convertatur, seque erga oblata conversionis media, gerere debeat. *Hanc ob causam — quomodò uti debeamus.* p. 940. (669.)

2. Deus non vult, ut quisquam pereat, sed ut omnes salventur. *Non est voluntas Dei — habeat vitam æternam.* Ibid.

3. Unicum medium, quo Deus in conversione utitur, est verbum ejus, cum usu Sacramentorum legitimo. *Propterea Deus pro sua — Hunc audite.* p. 940. 941. (670)

4. Verbum Dei ab hominibus audiendum legendumque est: quod externo actu etiam à non renatis præstari potest & si converti debeant, necessario præstandum est. *Hanc verbi Dei prædicationem — in cor mittitur.* p. 941. 942. (670. 671)

5. De Spiritus Sancti, sine quo prædicatio & auctul-

a b c d

scultatio frustranea est, operatione per verbum, dubitare non licet, tamen si ea sensu non percipiat. *Etsi autem utrumq; — efficax est & operatur.* p. 942. 943. (671. 672.)

6. Culpa, quod plurimi non convertantur, non hæret in Deo, sed in homine, medium à Deo oblatum contemnente. *At si homo quâpiam — sub alas & voluisti* p. 943. (672.)

7. Homo in eo quod resistit Deo, non comparatur lapidi aut trunco, sed utroque deterior, est. *Et hac ratione rectè — resuscitet, illumines atq; renouet.* p. 943. 944. (672. 673.)

8. Deus hominem non quidem cogit ad conversionem, veruntamen trahit, intellectum illuminando & voluntatem flectendo. *Etsi autem Dominus hominem — novum cor creare,* p. 944. (673.)

9. Quamvis Deus alio modo agat in homine, quàm in creaturâ irrationali, e. gr. lapide &c. nihilominus perperam homini ipsi ante conversionem adscribitur modus agendi aliquid in spiritualibus. *Eam ob causam etiam — in rebus divinis tribui non potest.* p. 944. 945. (673.)

10. Homo post conversionem, ut renatus, quantum & quamdiu à Spiritu S. impellitur, vult & operatur bonum: non suis naturalibus, sed à Spiritu S. gratiosè concessis viribus, neque etiam sine luctâ carnis adversus spiritum. *Quando verò jam homo est conversus — Dei gratiam acceperimus.* p. p. 945. 946. (673. 674.)

11. Conversus quando bonum agit, non est causa socia Spiritûs S. sed causa subordinata. *Quod ta-*

a b c

men sic & non aliter—concedi haudquaquam posset. p. 946. (674. 675)

12. Discrimen est inter baptizatos & non baptizatos, itemque ex baptizatis, propter luctam carnis & spiritus, inter infirmos & robustos. *Quapropter ingens discrimen—imbecillitatem suam sentire.* p. 946. 947. (675)

13. Si homo baptizatus contra conscientiam peccet, non quidem opus habet rebaptizatione, sed tamen iteratâ conversione. *Cum verò homines baptizati—antèa satis dictum est.* p. 947. (675.)

14. Per veram conversionem fit spiritualis immutatio. *Hoc enim certissimum est—non est vera ad Deum conversio.* p. 947. 948. (675. 676.)

15. Ex hac doctrinâ judicari potest de causâ efficiente principali & instrumentali conversionis nostræ. *Cum autem quaestio sit de causa efficiente—impedire, aut illis resistere.* p. 948. (676)

3. Recapitulatio hætenus tractatorum. *Ex hac solidariis.—rejici possunt.* p. 948. 949. (676. 677.)

III. APOLOGIA

1. Stoicorum & Manichæorum, quod simpliciter omnia, etiam peccata, necessariò fiant. *Ubi sunt primò Stoicorum—violenter cogatur.* p. 949. (677) Et in Epitome: *Repudiamus igitur & damnamus—furta & similia cogi.* p. 820. 821. (580.)

2. Pelagianorum, quod homo propriis viribus, sine gratiâ Spiritus S. se converteret & vitam æternam promereri queat. *Deinde crassus ille—æternam promereri possit.* p. 949 (677) Et in Epitome: *Repudiamus etiam crassum—ipse promereri valeat.* p. 821 (580, 581.)

3. Semi-

3. Semipelagianorum & Scholasticorum, quod homo suis viribus conversionem inchoare, non verò perficere valeat. *Postea Papistarum — adjuvet & absolvat.* p. 950. (677) Et in Epitome: *Præter hos errores — gratia non posse.* p. 821. (581)
4. Synergistarum, quod homo non renatus, ratione liberi arbitrii graviter quidem vulneratus, non tamen ad bonum planè emortuus sit. *Item Synergistarum dogma — Spiritus S. operatione promanet.* p. 950. (677. 678.) Et in Epitome: *Item cum docetur, licet homo non renatus — Evangelio credere posse.* p. 821. 822. (581)
5. Pontificiorum, quod Regenitus legem perfecte implere possit. *Item Pontificum — vitam æternam promereatur.* p. 951. (678) Et in Epitome: *Item hominem post regenerationem — vitam æternam promereamur.* p. 822. (581)
6. Enthusiastarum, quod Deus homines immediatè illuminet & salvet. *Ab alterâ parte — & saluum facere.* p. 951. (678) Et in Epitome: *Rejicimus eitam damnamusq. — illuminare, justificare & salvare.* p. 822. (581)
7. Flacianorum, quod in conversione novus homo, abolitâ veteris hominis substantiâ, creetur. *Item quod fingunt Deum — induere novum,* p. 951. (678) Et in Epitome: *Item Deum in conversione & regeneratione creare.* p. 822. (581)
8. Modis quibusdam loquendi abutentium, quales sunt
1. Hominis voluntas (ante conversionem, in conversione & post conversionem) Deo repugnat ac Spiritus S. datur repugnantibus. *Repudiamus etiam sequentes — declaranda & docenda est.* p. 952. 953. (679. 680.) Et in Epitome: *Item cum hi sermones — ut Augustinus loqui solet.* p. 822. 823. (581. 582)

a b

2. Deus trahit, sed volentem: Tantum velis & Deus præcurrit: Hominis voluntas in conversione non est otiosa &c. *Quod verò attinet ad phrasen — perspicue est declaratum.* p. 953. 954. (680) Et in Epitome: *Quod verò ad dicta quadam — per nos efficit, etiam cooperetur.* p. 823. (582)
3. Homo in conversione pure passivè se habet: videlicet eo sensu, ut & prædicatio ac auscultatio Evangelii excludatur, neque novi motus in eo excitentur. *Et quando D. Lutherus affirmat — loculenter supra explicuimus.* p. 954. 955. (680. 681.) Et in Epitome: *Item quando D. Lutherus scripsit — Spiritui S. cooperetur.* p. 823. 824. (582. 583)
9. Tres causas efficientes conversionis statuentium, nempe Spiritum S. verbum Dei & voluntatem hominis. *Quandoquidem etiam juvenis — abundè satis est declaratus.* p. 955. (681. 682) Et in Epitome: *Relinquuntur igitur ante conversionem — Spiritus Sancti obtinere possit.* p. 824. (583)

II. DEMONSTRATIO.

AN & quousque homini, tam irrogenito, quàm regenito Liberum Arbitrium adscribatur, docuimus ad August. Confess. P. 1. Art. 18. Thes. 1. & 2, p. 380. Quod propter luctam carnis & Spiritus, nec regenitus Legem perfectè implere queat, vid. ibid. Art. 18. Th. 2. p. 386. & Art. 20. Th. 2. p. 407. Quod regeniti etiam indigeant Pœnitentiâ, expositum est ib. Art. 12. Th. 1. p. 272. Quod Deus tametsi Homo haud convertatur, peccati tamen causa non sit; declaratum exhibetur ibid. Art. 19. Th. unica. p. 393.

Supereſt

Supereſt

Theſis. *Homo non-renatus, ſpiritualiter mortuus eſt, neque ad converſionem ſe ullo modo, magis atq; truncus aut lapis, preparare vel applicare poteſt; quin potius natura ſua relictus Deo converſionem operaturo reſiſtit, & hoc quidem reſpectu, trunco aut lapide deterior cenſetur. Pro efficiente autem cauſâ converſionis, tam inchoandæ, quam perficiendæ, ſolum Deum, per Verbum & Baptiſmum tanquam media agentem, agnoſcimus.*

Expoſit. 1. Ex Theſi patet, non de Renato agi; ſed de Irregenito.

2. Huic tamenſi concedamus vitam naturæ, ſeu animaleſ; denegamus tamen ei vitam gratiæ ſeu ſpiritualem.

3. Cum igitur Converſio ſit translatio hominis è morte ſpirituâ in vitam ſpiritualem, quid quæſo ad converſionem ſui poſſet, qui ſpiritualiter mortuus eſt?

4. Homo convertendus lapidi aut trunco, pro diverſâ conſideratione, ſimilis ac diſſimilis eſt: ſimilis quidem in eo, quia ad mutationem ſui nec preparare, nec applicare ſe poteſt; diſſimilis autem in eo, quia mutationi iſti reſiſtit, quod lapis aut truncus facere nequit.

5. Cauſa converſionis, tam inchoandæ, quam perficiendæ, eſt Deus: qui tamen non immediatè, ſed mediâtè agit.

6. Hinc cauſa principalis in Converſione, dicitur ſolus Deus, & per ſingularem appropriationem Spiritus S. Cauſa autem inſtrumentalis, Verbum & Baptiſmus. Conf. plura ad Auguſt. Conf. P. 1. Art. 5. Th. 2. p. 169.

7. Voluntas hominis certo reſpectu poſſet dici cauſa converſionis: ſed cauſa materialis; non efficiens. Habet enim ſe ut ſubjectum, quod materiæ locum ſuſtinet. Unde diſtinguimus inter ſenſum propoſitionis huius orthodoxum;

& heterodoxum. Vid. Hutter. super Form. Concord. p. 156.

8. Deus in Conversione hominis non agit juxta potentiam absolutam; sed ordinatam, & mediis, ab ipso definitis, adstrictam. Unde nemo miretur, quod homo in Conversione Deo resistere queat.

9. Homini convertendo à Luthero adscribitur capacitas: sed passiva & quidem obedientialis, quia actionem Dei tantum recipere potest. Vid. Form. Conc. p. 929.

Βεβαιωσις. Probamus I. *Hominem non renatum, spiritualiter mortuum esse, adeoque, nullo modo ad conversionem se preparare vel applicare posse*, ex Eph. II. 5. Quia irrogeniti describuntur (1) ut spiritualiter mortui peccatis. Quemadmodum igitur naturaliter mortuus nullo modo se ad vitam naturalem preparare vel applicare potest; ita nec spiritualiter mortui ad vitam spiritualem se preparare vel applicare queunt. (2) ut vivificatione opus habentes. Vivificatio autem est translatio è morte in vitam, ad quam rursus ut is, qui vitam caret quicquam conferat, fieri omnino nequit. Conf. exempla Luc. VII. 14. Joh. XI. 43. Addantur plura ex Form. Concord. p. 924. (558)

II, *Pro efficiente Conversionis, solum Deum, per Verbum & Baptismum, tanquam per media agentem, agnoscendum esse*, ex Eph. II. 4. 5. Quia vivificatio (1) ut causæ principali adscribitur soli Deo, diviti misericordiæ v. 4. (2) ad causam ministerialem remittitur occasione mentionis de Christo & gratiâ ejus factæ. Hujus enim gratiæ à Christo non reddimur participes, nisi per Verbum & Sacramenta. Proindeque qui convivificantur cum Christo per gratiam, illi vitam spirituali, quam in Christo habent, non potiuntur, nisi per Verbum & Baptismum: Christus enim, ut vita, ad neminem aliter venit. 1. Joh. V. 6. 8. Addantur plura ex Form. Concord. p. 820. 930, (580. 663.)

Antistes est (1) Pelagianorum & Semipelagianorum. Successerunt Pontificii & ex nostris Synergistæ, antesignano Victorino Strigelio, Professore Jenensi, qui errorem suum ex Scriptis Philippi Melanchthonis hausisse conjicitur, prouti ostendit Hutterus super F. C. p. 97. seqq. Disputavit autem Strigelius hæc de re cum Flacio in Colloquio Vinariensi A. C. 1561. Hi omnes in homine irrogenito aliquas vires ad conversionem supereffe statuerunt, aut etiamnum statuunt.

2. Enthusiastarum, qui Deum in conversione hominis sine mediis agere censent.

III. VINDICATIO.

Accusamur,

I. Quod fluctuemus in hoc articulo: cum alii ex nostris *Liberi Arbitrii* titulum retineant; alii pro eo, *Servi Arbitrii* titulum substituant. Resp. Dissensum in vocibus esse; consensum in re: Omnes apud nos *Liberi Arbitrii* existentiam agnoscunt; sed in homine integro, aut per Christum restituto: Omnes etiam *Liberi Arbitrii* existentiam negant; sed in homine corrupto sibi que relicto. Quod verò & quo sensu *Liberi Arbitrii* titulus, jure meritòq; servetur, docet Hutterus super Form. Concord. p. 129. seqq.

II. Quod liberum Arbitrium negantes, eo ipso concedere teneamur, hominem in Conversione à Deo cogi: Voluntatem enim quæ libera non est, coactam esse. Ita Pontificii. Resp. Liberum in hoc articulo non opponi coacto; sed servo. Vid. plura ap. Hutter. ibid. p. 132. seqq.

III. Quod hominem, negato libero arbitrio, in brutum transformemus. Sic Bellarminus Præf. librorum de Gratiâ & Lib. Arbit. Resp. Non omnem homini libertatem adimi; sed tantum in spiritualibus, de quo prolixius actum est in Exploratione Papatus (*Prüfung des Papstthums*) c. 6. p. 67. sq.

ARTICULUS III. DE JUSTITIA FIDEI CORAM DEO.

I. EXPLICATIO.

In hoc Articulo observetur

I. *Επίτης*, ubi exhibetur

1. occasio Articuli conscribendi. *Tertia controversia—ex gratiâ imputatur.* p. 955. 956. (682)
2. ipse controversiæ status,
 1. in principalibus: *Alii contenderunt justitiam—justitiâ absolvantur.* p. 956. (682. 683.) Et in Epitome: *Unanimi consensu—secundum humanam naturam.* p. 824. 825. (583. 584.)
 2. in minus principalibus. *Præter hanc controversiam—explicabuntur.* p. 957. (683)
3. momentum & pondus disceptationis. *Hic autem articulus de justitiâ—excludantur & rejiciantur.* p. 957. (683)

II. *Θέσις*, ubi exhibetur,

1. Præparatio ad Tractationem. *Quare ut hac—modum recitavimus.* p. 957. 958. (683)
2. Tractatio ipsa, constans duobus membris Explicatur enim,
 1. quid sit Justitia fidei & Justificatio hominis peccatoris coram Deo. Hic rem totam pronuntiatis quibusdam includemus, quæ
 1. ponuntur:

a

b c

[1. Homo

a b c

1. Homo peccator coram Deo justificatur gratis, sine ullis suis meritis, præcedentibus, præsentibus aut sequentibus, tantummodò propter meritum Christi, cujus obedientia ei ad justitiam imputatur. *De Justitiâ fidei—ad justitiam imputatur.* p. 958. (683. 684.) Et in Epitome: *Credimus igitur & docemus—recipimur & justi reputamur.* p. 826. (584)
2. Medium offerens justitiam à parte Dei sunt Evangelium & Sacramenta: Medium apprehendens verò à parte hominis est sola Fides. *Hac bona nobis in promissione—nobisq; applicamus.* p. 958. (684) Item: *Hac justitia per Evangelion—hereditatem vitæ æternæ.* p. 959. 960. (685) Et in Epitome: *Credimus etiam docemus—ad justitiam imputatur.* Rom. IV. 5. p. 826. (584)
3. Fides justificans non est nuda notitia historiæ de Christo, sed tale donum Dei, per quod meritum Christi agnoscimus eique confidimus. *Ea fides donum Dei est—& in æternum salvemur.* p. 858. (684) Et in Epitome: *Credimus præterea docemus—æternam salutem consequamur.* p. 826. 827. (585)
4. Phrases æquipollentes sunt, Fide nos justificari: Fidem nobis ad justitiam imputari: unius mediatoris Christi obedientiâ nos justificari: per unius justitiam in omnes justificationem vitæ venire. *Itaq; hæc propositiones—justificatio vitæ veniat.* p. 958. 959. (684)
5. Fides non justificat ut virtus, seu bonum opus;

a b c d

H 2

sed

a b c d

sed quatenus in promissione Evangelii, meritum Christi apprehendit. *Fides enim non propterea — justificari velimus.* p. 559. (684)

6. Justitia credenti imputabilis est obedientia Christi, tam activa, quam passiva. *Itaq. justitia illa, quæ coram Deo — & salute æternâ donet.* p. 959. (684. 685)

7. Justificare in hoc articulo significat â peccatis absolvere & justum pronunciare. *Vocabulum igitur justificationis — qui â peccatis absolvit.* p. 960. (685) Et in Epitome: *Credimus, docemus, confitemur, vocabulum — Deus est, qui justificat.* p. 827. (585)

8. Quando pro vocabulo Justificationis usurpantur vocabula Regenerationis aut Vivificationis, hæc dextrè explicanda sunt, ne Renovationem, vel Sanctificationem, utpote consequens Iustificationis, notent. *Cum autem interdum vocabulum — tum etiam alibi multum usus est.* p. 960. 961. (685. 686.) Et in Epitome: *Et si quando pro vocabulo — justificatione rectè discernitur.* p. 827. (585)

9. Justificatis adhuc insunt peccata, sed ita, ut per obedientiam Christi fide apprehensam, tegantur & non impurentur. *Quando autem docemus — hoc corpus circumferunt.* p. 961. 962. (686 687) Et in Epitome: *Credimus, docemus & confitemur etiam — Deum sibi placatum habeant.* p. 827. 828. (585.)

10. Justificationem præcedit contritio & sequitur renovatio per charitatem se exerens; proindeq;

a b c d

hæc

a b c d

hæc misceri aut confundi non debent. *Sed neq̃ hoc sentimus—hactenus Lutherus.* p. 962—965. (687. 688. 689.)

11. Justitia coram Deo consistit in solâ & quidem gratuitâ reconciliatione, quæ ex merâ gratiâ, propter solum Christi meritum, nobis donatur & per solam fidem apprehenditur; quo sensu rectè dicimur solâ fide justificari: *Quare ut perturbata mentes—apprehendantur nobisq̃ applicentur.* p. 965—968. (689—692.) Et in Epitome: *Credimus, docemus & confitemur, quod ad conservandam—justificamur & salvamur.* p. 828. (585. 586.)

12. Tametsi renovatio & bona opera ad articulum Justificationis non pertineant, nunquam tamen, ut fructus fidei justificantis, absunt à justificatis. Quo observato, Paulus & Iacobus facillè inter se conciliantur: ille enim de justificandis; hic de justificatis agit. *Eodem modo etiam conservandus—instrumentum apprehendit & amplectitur.* p. 969. 970. 971. (692. 693. 694.) Et in Epitome: *Credimus, docemus & confitemur, etsi—spem semper secum habeat.* p. 828. 829. (586.)

2. concluduntur. Et hæc quidem—copiosius tractatur. p. 971. (694.)

2. secundum quam naturam Christus sit justitia nostra. Hic rem sequentibus pronunciatis includemus:

1. Tametsi Deus trinunus per fidem in electis habitet, inhabitatio tamen ista non est justitia nostra coram Deo, sed hujus consequens. *Praterè etiam disputatio illa—perfectissimum unius Christi.* p. 973.

a b

974. (695.)

2. Iustitia nostra coram Deo, in solo Christo & quidem neque in divinâ, neque in humanâ tantum naturâ, sed in totâ ipsius personâ, consistit. Id quod

{ 1. ponitur. *Cum igitur in Ecclesiis nostris — perfectissima obedientia est nostra iustitia.* p. 974. (695. 696)

{ 2. demonstratur, adductâ ratione, quod nec sola humanitas satisfacere, nec sola divinitas mediator esse potuerit. *Etiamsi enim Christus de Spiritu S. — implere non potuisset.* p. 974. 975. (696)

{ 3. Neque divina, neque humana natura Christi per se ad iusticiam imputatur, sed obedientia illius personæ, quæ simul Deus & Homo est. *Cum autem ut supra — condonetur atq; remittatur.* p. 975. 976. (696. 697)

Epitome de his omnibus ita: *Ad refellendum utrumq; errorem — constituentur multi. Rom. V. 19. p. 825. 826. (584.)*

{ III. *Aviſſon*, quæ

{ I. exhibetur,

{ I. sub respectu ad primum membrum Theſeos. Perstringuntur autem errores

{ I. Pontificiorum,

{ I. quod bona Opera, sive ex toto, sive ex parte, sint meritum vel causa justificationis. *Ex his autem, quæ jam dicta sunt — ex aliquâ parte.* p. 971. 972. (694.)

{ 2. quod homo bonis operibus se preparare debeat, ut dignus sit applicatione & communicatione meritorum Christi. p. 972. (694)

{ 3. Formalem nostram iusticiam coram DEO esse inhærentem nostram novitatem, seu charitatem.

a b c d

b c d

charitatem. ibid.

4. *quod iustitia fidei coram Deo duabus partibus constet, remissione peccatorum & renovatione, sive sanctificatione. ibid.*

5. *Fidem iustificare tantum initialiter, vel partialiter, vel principaliter; & novitatem vel charitatem nostram iustificare etiam coram Deo, vel complere, vel minus principaliter. ibid. Et in Epitome: Fidem ideo salutem nobis—esse integram & perfectam. p. 820 (587)*

6. *Nos coram Deo iustificari partim imputatione iustitiæ Christi, partim inchoatione novæ obedientiæ. Credentes coram Deo—novæ obedientiæ. p. 694. Et in Epitome: Credentes in Christum coram Deo—inchoatam novam obedientiam. p. 972. (587)*

7. *Applicationem promissionis gratia fieri & fide cordis, & confessione oris, & reliquis virtutibus. p. 972. (694) Et in Epitome: Promissionem gratia—per alias virtutes. p. 820. (587)*

8. *quod iustificari in hoc articulo, ex usu Scripturæ, non significet à peccatis absolvi, sed per charitatem infusam iustum fieri. Quod in Prophetarum—reverà iustos effici. p. 976. (697) Et in Epitome: In dictis Prophetis—coram DEO iustos fieri. p. 829. (586. 587)*

2. *Interimisticorum, quod Fides sine operibus iustificare nequeat. Sed & hic error rejiciendus—in articulo justificationis nostræ urget. p. 973. (694) Et in Epitome: Fidem non iustificare—iustificari non posse. p. 820. (587)*

[3. Epi-

a b c

a b c

[3. Epicureorum & Atheorum, quòd fides cum peccatis regnantibus consistere queat. In Epitome: *Fidem esse talem fiduciam — in peccatis perseveret.* p. 829. (587)

[2. sub respectu ad secundum membrum Theseos: Perstringuntur autem errores

[1. Andreae Osiandri,

[1. quod Christus sit justitia nostra, tantum secundum divinam naturam. *Rejicimus igitur atq. unanimi — tantum secundum divinam naturam.* p. 976. (697.) Et in Epitome: *Repudiamus ergo & damnamus — secundum divinam naturam.* p. 829. (586)

[2. quod fides justificans non tantum obedientiam Christi, sed ipsam ejus divinitatem respiciat. *Quod fides non respiciat — coram Deo peccata reguntur.* p. 977. (697. 698.) Et in Epitome: *Fidem non respicere — peccata nostra tegantur.* p. 829. (587)

[2. Francisci Stancari & modernorum Pontificiorum, quod Christus nostra sit justitia, duntaxat secundum humanam naturam. p. 976. (697) Et in Epitome: p. 829. (586. n. 2.)

[3. Socinianorum & Fanaticorum quorundam, quod non Deus ipse, sed dona Dei duntaxat in creditibus habitent. p. 977. (698) Et in Epitome: p. 820. (587. n. 6.)

[2. concluditur

[1. per protestationem. *Hos errores hisq. similes — & verbo Dei nunciata est.* p. 977. (698)

a

2. per

obedientiam Patri præstitit. Quod si igitur activa obedientia non imputatur, sequetur, nec passivam obedientiam imputari; quippe quæ verè activa est.

Arrius est 1. Andræ Osiandri, qui ex Pastore Noribergensi ad S. Laurentii, ab Alberto Borussiæ Duce vocatus est ad Professionem primariam, in recens erectâ Academiâ Regiomontanâ. Docuit verò (1) Christum esse justitiam nostram tantum secundum divinam naturam. (2) Per Fidem justificantem, non tam obedientiam Christi, quàm ipsam ejus divinitatem respici & apprehendi.

2. Francisci Stancari, Hebrææ Linguae Professoris in Academiâ Regiomontanâ, qui cum Osiandro se opponeret, in alterum extremum incidit, ex Scholasticorum, quorum summus æstimator erat, mente, docens, Christum esse justitiam nostram, tantum secundum humanam naturam. Quandoquidem verò suam sententiam applausu destitui animadvertēbat, Regiomonte in Poloniam profugit, Pontificiis sociatus. Post apostasiam sæpius dixisse fertur: *Plus valet unus Petrus Lombardus, quàm centum Lutheri, CC. Melanchthones, CCC. Bullingeri, CCCC. Petri Martyres, & D. Calvini. Omnes si in mortario contunderentur, non exprimeretur una uncia veræ Theologiæ.* Ita quilibet Apostata, contemtor & persecutor pristini ordinis sui, fieri assolet.

3. Ioh. Piscatoris Herbornensis, qui justitiam in solâ passivâ obedientiâ Christi quærendam esse docuit. Adstipulatores invenit Danielem Tilenum, Fridericum Wendelinum, Ursinum, Scultetum &c. Oppugnarunt verò eundem hac in parte ex Reformatis ipsis Bucanus, Polanus, Scharpius, Lucius &c. Sed & Synodus Vapingensis A. C. 1603. d. 23. Octobris Piscatorem per literas monuit, *ut dogma hoc non probum atq; Evangelicè contrarium, publicè retractaret.*

III. VINDICATIO.

Accusamur,

I. Quod Osiandro fecerimus injuriam. Sic præter Filium ejus Lucam, de Ecclesiâ Evangelicâ præclaris scriptis optimè meritum, etiam Theologi Württembergici alii, qui de Osiandro mitiùs senserunt. Responsio petatur ex Huttero super **Librum Concord. p. 337.** ubi ipsa Osiandri verba, ex ejus scriptis excerpta, proponuntur. Imprimis notabilia sunt frequentia ex Disp. posteriore Th. 53. *Christi essentiali justitiâ justif sumus: In Confess. lit. Q. p. 2. Essentialis Dei justitia nihil aliud est, quàm ipsa divinitas. In Disp. th. 30. & 31. Dæ sunt partes justificationis, Remissio peccatorum & Reconciliatio. Deo autem reconciliari, idem est quod Christo uniri &c.*

II. Quod errores Osiandri, Stancari & Piscatoris cum Autoribus obierint adeoque nunc rectiùs taceantur, quàm refutentur. Resp. negando id, quod præsupponitur. Cum Osiandro enim etiamnum faciunt Fanatici, præsertim Mennonistæ; cum Stancaro autem Scholastici, imprimis Iesuitæ: Nec Piscator omni destituitur successore.

III. Quod controversiæ de Iustificatione inter nos & Pontificios tantum λογομαχίαι sint & facile componi queant. Sic Grotius, Calixtus &c. Resp. Contrarium ex collatione dogmatum sibi invicem oppositorum, elucescere. Contulit verò Theses & Antitheses, in duabus sibi correspondentibus columnis invicem oppositas, Schertzerus in indice I. Anti-Bellarmini sui p. 830. seq. qui utiliter hac in parte consulatur.

(2. per remissionem ad Commentarium Lutheri, super Epistolam ad Galatas. *Quod præterea ad copiosorem — hoc loco nos referimus.* Ibid.

II. DEMONSTRATIO.

Controversiæ de Justificatione tractatæ sunt ad Augustanæ Confessionis P. I. Art. 4. p. 137. sqq. Superest unica

RESPOND.
JOHAN
GEORG.
KRAUSE.
Starg. Boruf.

Thesis. Christus coram Deo verè est justitia nostra; sed tamen neg. juxta solam divinitatem, neg. juxta solam humanitatem, sed juxta utramq. naturam; Et quidem in suâ tam activâ, quàm (ut vocant) passivâ obedientiâ, quæ peccatori in justificatione imputatur.

"Εκθεσις." 1. Iustificandus coram Deo opus habet justitiâ, quam cum in se non reperiatur Rom. III. 23. in alio quæratur oportet, juxta illud, quod in Form. Conc. p. 974. (698.) extat: *Totâ justitia nostra extra nos est.*

2. Invenimus autem justitiam, quâ indigemus, in Christo: quippe cujus justitia (non essentialis, sed mediatrix & satisfactoria) per imputationem fit nostra justitia.

3. Sic itaque justitia illa mediatrix non est justitia nostra subjective; sed imputative: Non inhæret nobis formaliter; communicatur tamen nobis effective & realiter.

4. Si quæratur, an Christus sit justitia nostra juxta divinitatem, vel etiam juxta humanitatem? concedimus utrumq; Si autem quæratur, an Christus sit justitia nostra juxta solam divinitatem, vel juxta solam humanitatem: negamus utrumq; Est enim justitia nostra, juxta utramq. naturam. Plura quæ huc referri queunt, videantur in Art. 8. de Personâ Christi, Th. 12.

5. Nec tamen vel una vel etiam utraq. natura Christi per se spectata justificat; sed tantum sub respectu ad obedientiam personæ. Vid. Form. Concord. p. 974. (697.)

6. Obedientia illa Christi fuit indebita: Tametsi enim creatura nuda obligetur legi; alia tamen ratio est creaturæ creatori suo personaliter unitæ, qualis erat humanitas Christi.

7. Quo respectu obedientia Christi dicatur activa & passiva, explicavimus ad Aug. Conf. P. I. Art. 3. de Filio Dei Th. 4. obs. 11. & 12. p. 113. 114.

8. Reliqua huc pertinentia videantur ad Aug. Conf. P. I. Art. 4. Th. 2. obs. 4. — 13. p. 139. sq.

Βεβαιωσις. Probamus I. *Christum coram Deo verè esse justitiam nostram*, ex I. Cor. I. 30. ubi expressis verbis Christus legitur factus nobis esse justitia.

II. *Christum esse justitiam nostram, juxta utramq. naturam, adeoq. nec juxta solam divinitatem, nec juxta solam humanitatem* (1) ex Gal. IV. 4. Quia ideo Christum oportebat esse Dei & mulieris filium, ut nos redimeret, & filius Dei, adeoq. & justos efficeret (2.) ex Ierem. XXIII. 6. & I. Tim. I. 5. Quia ideo justitia nostra in priori loco vocatur *Jehova*, in posteriori autem *mediator Dei & hominum*, homo *Christus Iesus*.

III. *Christum esse justitiam nostram, non in suâ essentia, sed in suâ obedientia*, ex Rom. V. 19. Sicut per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi; ita per unius obedientiam, justî constituuntur multi. Essentia tribus personis communis; at obedientia soli Filio propria est Phil. II. 8. nobisq. communicatur I. Cor. V. 26.

IV. *Obedientiam Christi non solum passivam, quam vocant, verum etiam activam, peccatori in justificatione imputari* I. ex Marc. II. 28. Quia Christus erat Dominus legis. Cum ergo legem impleret Matth. V. 17. id non pro se, sed pro nobis præstitit Rom. V. 19. Gal. IV. 4. 5.

2. ex Phil. II. 8. Quia ipsa passiva, quam dicunt, obedientia, verè est activa, utpote per quam Christus patiendo obedi-

Et in Epitome: *Ut ha controversia — doctrina & confessio est.* p. 831. (589.)

2. Tractatio ipsa, constans certis pronunciatis:

1. Bona opera sunt necessaria: id quod juxta Scripturam & Augustanam Confessionem ejusq; Apologiam, fatendum. *Quod igitur ad necessitatem — à quibusdam reprehenduntur & rejiciuntur.* p. 982.

(702.) Et in Epitomen. I. *Quod B. O. veram fidem — fructus bonae arboris.* p. 832. (589.) item n.

3. *Credimus, docemus — debitores esse.* p. 832. 833. (588.)

2. Intelligitur hic necessitas ordinis & mandati; non coactionis: ut proinde B. O. tametsi necessaria sint, nihilominus etiam spontanea maneant. *Interim tamen de hoc etiam discrimine — à quibusdam agitata est.* p. 983. (702. 703.) Et in Epitome n. 4. & 5. *Et in hac sententiâ — sed sub gratiâ.* p. 833. (589. 590.)

3. Libertas spiritus in electis, propter carnem spiritui repugnantem, in hac vitâ valdè imperfecta est; quæ tamen infirmitas electis, propter Christum, non imputatur. *Hic autem etiam discrimen — cum vitiis & concupiscentiis.* p. 983. 984. (703.) Et in Epitome n. 7. 8. & 9. *Hoc tamen non aliter — his qui in Christo Iesu sunt.* p. 833. 834. (590.)

4. Cavendum, ne B. O. eo sensu libera esse censeamus, quasi in arbitrio hominis positum sit, velitne ea facere, an non, *Contrà autem opinio falsa — favorem retineri posse.* p. 984. (703. 704.) Et in Epito-

a b

Et in Epitome n. 6. *Credimus igitur, docemus — ex proposito perseveres* p. 834. (590.)

5. Bona Opera nullatenus immiscenda sunt articulo de Iustificacione, adeoq; nequaquam dicendum, ea esse necessaria ad salutem Hæc assertio

1. proponitur. *Deinde cum docetur — sine bonis operibus salvari.* p. 984. (704.)

2. Demonstratur, adductis rationibus: quoniam antithesis,

1. pugnat cum particulis exclusivis, quibus Paulus in articulo justificationis utitur. *Quia simpliciter pugnant — quemadmodum superius declaravimus.* p. 984. 985. (704.)

2. multis modis periculosa est. *Et propositiones ille — de solâ fide salvante adducuntur.* p. 985. (704.)

3. evertitur per Rom. IV. 6. *Quin etiam forma — justitiam sine operibus.* Ibid.

3. Illustratur allegato consensu

1. Augustanæ Confessionis. *Et in Confessione — solâ fide.* Ib.

2. Lutheri. *Sed & Lutherus — quod Bonis operibus sit confidendum.* p. 985. (704. 705.)
Hæc brevius sistuntur in Epitome n. 2. *Credimus etiam — ne quis gloriatur* p. 882. (589.)

6. Non statuendum, B. O. esse necessaria ad fidem & salutem conservandam; tametsi eadem de fide & salute testentur. Ubi quædam assertiones speciales occurrunt:

1. Iustificatis studiosè attendendum, ne fidas amittatur.

a b c

ARTICULUS IV.

D E

BONIS OPERIBUS

I. EXPLICATIO.

In hoc Aritculo observetur

Enon. ubi exhibetur,

1. Occasio Articuli conscribendi *Disfidium porrò — de bonis operibus* p. 927. (698.) Et in Epitome: *In doctrinâ — orta sunt.* p. 831. (588.)
2. Ipse controversiæ status. Disputatur nempe de tribus
 1. An B. O. sint necessaria ad salutem? *Alii enim has propositiones usurparunt — certa sit & firma maneat.* p. 977. 978. (698. 699.) Et in Epitome: *Primum schisma — operibus salvatum esse.* p. 831. (588.)
 2. An B. O. sint perniciofa ad salutem? *In hoc disfidio — esse perniciofa* p. 978. (699.) Et in Epitome: *Alii verò — esse perniciofa* p. 831.. (588.)
 3. An B. O. quoniam libera & spontanea esse debent, rectè pro necessariis habeantur? ubi
 1. Controversia proponitur. *Sed & à quibusdam — B. O. esse necessaria.* p. 978. (699.) Et in Epitome: *Alterum Schisma — obsequiū debere prestare.* p. 831. (588.)
 2. quod à verbis ad res disputatio processerit, ostenditur. *Hac posterior controversia — non esse necessariam.* p. 979. (699.) Et in Epitome: *Et dum de commemoratis — hanc opinionem impugnarunt.* p. 831. 832. (588.)

a

b

3. Transitus ad ulteriorem Tractationem. *Uti autem & hoc — de hoc negotio recitabimus. p. 979. (700.)*
4. Remotio eorum, quæ inter nostros in controversiam non veniunt, videlicet
 1. quod Deus velit & mandarit B. O. *Primò in hoc articulo — in B. O. ambulent. p. 979. (700.)*
 2. quod B. O. non sint, nisi quæ Deus in verbo suo præscripsit. *Quod ea non sint verè — præscripsit atq; præcepit. Ibid.*
 3. quod verè B. O. tum demum fiant, cum persona per fidem reconciliata & à Spiritu S. renovata est. *Quod verè B. O. — ad B. O. creata est. Ibid.*
 4. quod B. O. licet imperfecta, Deo propter Christum, in quo persona accepta est, placeant. *Sed & hoc extra controversiam — persona Deo accepta est. p. 980. (700.)*
 5. Quod irrogenitorum opera, tametsi coram mundo laudem habeant, & temporalibus præmiis à Deo ornentur, nihilominus propter personam non reconciliatam, à Deo pro peccatis reputentur. *Etsi enim opera illa — placere & accepta esse debent. p. 980. (700. 701.)*
 6. Quod operum verè bonorum mater & fons sit Fides, quæ ex mente Lutheri semper se efficacem exhibet. *Quare eorum operum — ab igne separari non potest. p. 980. 981. (701.)*

II. Θεός. ubi exhibetur

1. Præparatio ad Tractationem. *Quia verò de hac re — mentem nostram declarabimus. p. 981. 982. (702.)*

Et

a

b

tatur. Postea cum de eo etiam disputatur — ad finem firmum retinuerimus. p. 986. (705)

2. per peccata regnantia excutitur fides. *Contra hanc pestilentissimam* — super filios incredulitatis. p. 987. (706)

3. juxta Apologiæ ductum, exhortationes ad B. O. absque obscuratione doctrinæ de fide & justificatione, acui possunt & debent. *Quando autem & quâ ratione* — Haelenus *Apologia*. p. 987. 988. (706)

4. Fidei non initium duntaxat, sed & continuatio ac conservatio justitiæ & salutis, adscribenda est. *E contrario autem non est sentiendum* — salutem animarum. p. 988. (706. 707)

5. Sinceri Doctores, ante mota hæc certamina, phrasibus Adversariorum in orthodoxo sensu usi sunt; nunc tamen periculorum evitandorum gratiâ ab iis abstinendum. *Et si enim ante motam* — offendi-cula præcaventur. p. 989. (707) Hæc brevius fi-stuntur in Epitomen. 10. *Credimus præterea* — atq; in nobis habitet. p. 834. (590)

7. Quamvis B. O. per accidens, si quis fiduciam salutis in ea reponat, inutilia, imo noxia sint; nudè tamen & simpliciter asserendum non est, ea esse pernicio-sa ad salutem. Ubi distinctè exponitur, quod B. O.

{ 1. per accidens pernicio-sa sint. *Præterea quod ad pro-positionem* — in opera collocatur. p. 989. (708)

{ 2. per se pernicio-sa non sint. *Inde tamen haudquaquam* — futura vite promittit. p. 990. (708)

III. Antithesis

{ 1. Interimistarum, Majoristarum (à Georgio Majore sic dictorum) & Syncretistarum, quod B. O. sint ne-

a

- cessaria ad salutem. *Quare ex jam commemoratis — occasionem prabuerint.* p. 985. (705) Et in Epitome: *Rejicimus igitur — sine B. O. salvari.* p. 834. (590. 591)
2. Propositione Nicolai Arnsdorffii, in sano sensu bonâ, abutentium, & quod ille per accidens intellectum volebat, quasi per se dictum esset, accipientium; videlicet quod B. O. sint perniciofa ad salutem. *Eam ob causam — nec defendenda est.* p. 990. (708) Et in Epitome: *Repudiamus & damnamus — damnationem incurrere possunt.* p. 834. 835. (591)
3. Pontificiorum, Calvinianorum & Anabaptistarum, quod fides sine B. O. imo & cum peccatis regnantibus stare possit. *Haec enim retinenda atq. urgenda — Haec falsa & impia sunt.* p. 982. 983. (702) Item: *Et quidem inprimis falsa — justitiam atq. salutem retinere posse.* p. 986. 987. (705. 706.) Et in Epitome: *Præterea reprobamus & damnamus — & in iis perseverent.* p. 591. (835)
4. Pontificiorum ac Syncretistarum, quod B. O. sint necessaria ad salutem conservandam. *Cum igitur ex sacrarum literarum — retineantur ac conserventur.* p. 988. 989. (707)

II. DEMONSTRATIO.

Quod Opera non mereantur dici bona, nisi quæ Deus præcepit, docuimus ad Aug. Conf. P. 1. Art. 6. Th. 1. p. 179. Quod Fides B. O. mater sit. ibid. Th. 3. p. 187. Quod opera irrogenitorum, quomodocunque se habeant, à DEO pro peccatis reputentur. ibid. Th. 2. p. 187. Quod bonitas operum, etiã apud renatos, imperfecta sit, atque hæc opera imperfecta nihilominus Deo propter Christum placeant. Ibid. Art. 20. Th. 2. p. 407. Quod & quomodò B. O. justificatis necessaria sint. Ibid. Th. 1. p. 409. Quod B. O.

sub

ad respectu ad salutem, nec necessaria, nec noxia dici debeant. ib. Th. 4. p. 416.

Supereſt unica

Theſis. Per peccata regnantia in Renatis gratia Spiritus S. excutitur; proindeq. cum huiusmodi peccatis ſalvifica Fides conſiſtere nequit.

Expositio. 1. Peccata regnantia ſunt, quæ pleno voluntatis conſenſu committuntur. Dicitur aliàs ſolent Peccata prævitatis, in Oppoſitione ad Peccata infirmitatis, quæ ob reliquias carnis, citra voluntatis conſenſum, Renatis obrepunt. Job. IV. 18.

2. Huiusmodi Peccata regnantia excutunt Spiritum S. ut à peccatoribus recedat: non quidem quæ præſentiam eſſentiæ; ſed tamen quæ præſentiam gratiæ.

3. Renati differunt ab Electis: cum omnes electi ſint renati; ſed non vice verſâ, omnes renati ſint electi.

4. Renati in ſenſu reduplicativo ſic dicti i. e. quatenus ſunt renati, non committunt peccatum regnans, 1. Joh. III. 6. 9. Verùm in ſenſu ſpecificativo ſic dicti i. e. qui ſunt renati, haud rarè in peccata regnantia prolabuntur, ut patet ex idololatriâ Aaronis, adulterio & homicidio Davidis, abnegatione Petri &c.

5. Recedente Spiritus S. gratiâ, neceſſariò amittitur fides; quippe quæ à gratioſâ Spiritus S. operatione dependet, Joh. V. 29. Gal. V. 22. Loquimur autem de fide ſalvificâ; non de fide miraculoſâ, quæ etiam in flagitiſis exiſtere poteſt. Matth. VII. 22. 23.

6. Partes fidei ſalvificæ tres ſunt, Notitia, Aſſenſus & Fiducia: inter quas duæ priores in ſalvandis prærequiruntur; tertia ipſam ſalutem apprehendit, proindeque ſola, ſtriçtè loquendo ſalvifica dicitur. Unde mirum non eſt, quod

illæ in sceleratis, imo & in damnatis, locum inveniunt. Com. Luc. XVI. 28. Jacob. II. 19. hæc verò non item.

7. Renati per peccata regnantia, cum gratiâ Spiritûs S. etiam fidem amittunt totaliter; non tamen semper finaliter: quia per poenitentiam reditus ad gratiam & fidem amissam patet. Jerem. III. 12. Apoc. II. 5.

Beatus. Probamus I. *Per peccata regnantia à Renatis amitti gratiam Spiritûs S.* 1. ex Psal. LI. 12. 13. Quia David, antea renatus, postquam ob peccata regnantia, nempe adulterium & homicidium, à Nathane correptus fuisset, v. 2. petit (1) ut Spiritus S. *innovetur in se*: videlicet non ratione essentiae; sed ratione gratiæ: quæ nisi amissa fuisset, quomodo innovari posset? (2) *ne Spiritus S. imposterum à se auferatur*: ex quo colligimus, auferri posse & quia peccata regnantia intercesserant, actu à Davide ablatum fuisse.

2. ex Eph. IV. 20. sqq. quia Paulus cum renatis loquens v. 20. eos monet, *ne contristent Spiritum S.* v. 39. Hunc contristatione tali abigi, colligimus ex opposito, quoniam tum *locus datur diabolo*, v. 27. Actus autem, quo contristatur & abigitur, sunt peccata regnantia, quæ ibi longo ordine recensentur, nempe *mendacium*, v. 25. *iracundia* v. 26. *furtum*, v. 28. *turpilogium*, v. 29. &c.

II. *Fidem salvificam cum peccatis regnantibus consistere non posse*, 1. ex membro præced. Quia peccatis regnantibus excutitur Spiritus S. ut causa fidei. Sublatâ igitur causâ tollitur effectus.

2. ex 1. Tim. I. 19. Quia *bonam conscientiam repellentes* (id quod fit peccatis regnantibus, contra conscientiam patrat) leguntur *circasidem naufragare*. Plura petantur ex Form. Concord. p. 986. (706. sq.)

Antistes est 1. Pontificiorum, qui in Concil. Trident. Sess. 6. c. 15. talem posuerunt rubricam: *Quolibet peccato mortali*.

mortali amitti gratiam; sed non fidem. Ibidem paulò post recensent: *Fideles fornicatores, adulteros, fures &c.*

2. Calvinianorum, negantium, renatos posse excidere gratiâ, aut amittere Spiritum S. Inter eos nonnulli, ut Pareus ad Rom. 6. dub. 7. Wendelinus in Christ. Theol. L. I. c. II. statuunt, in Renatos non posse cadere peccatum regnans; quod tamen alii contrâ inficiantur. Sic enim Ursinus Explic. Catech. p. 58. rectè scribit: *Quod etiam Renati possint ruere in peccatum regnans, satis ostendunt tristissimi lapsus sanctissimorum hominum, ut Aaronis, Davidis &c.*

3. Anabaptistarum, qui pariter negant, semel justificatos posse amittere Spiritum S.

III. VINDICATIO.

Accusamur,

I. Quod à nobis fenestra peccatis & sceleribus pandatur, eo quod doceamus, observationem mandatorum divinatorum esse liberam. Sic Bellarminus, Lessius &c. Resp. Libertatem à nobis opponi coactioni, adeoque cum necessitate consistere posse. Sic igitur B. O. sunt libera, tametsi etiam maneant necessaria: videlicet non ex necessitate coactionis; sed mandati & ordinis. Vide in Epitome Form. Concord. p. 833. (590) & in solidâ declaratione p. 982. (702) seqq.

II. Quod hodie præstet tacere de Controversiis Georgii Majoris, Johannis Agricola Islebii &c. quippe jam exstirpatis. Resp. Superesse radices. Nam etiamnum reperiuntur inter Novatores, qui vel apertè, vel per circuitionem, dogma de nece sitate bonorum operum ad salutem excusant, & sub aliorum verborum pigmento disseminant, quique de usu legis aliter, quàm Scriptura nos docet & ducit, scribunt & concionantur.

ARTICULUS V. DE LEGE ET EVAN- GELIO.

I. EXPLICATIO.

In hoc Articulo observetur

- I. Ἐξήκως, ubi exhibetur
1. Discriminis inter Legem & Evangelium pondus & momentum. *Cum discrimen Legis & Evangelii—pro-
sus eriperetur.* p. 990. 991. (709)
 2. Occasio tractationis, jam suscipiendæ. *Orta est—Theo-
logos controversia.* p. 991. (709)
 3. ipse controversiæ status: *Una enim pars asseruit—con-
donetur atque remittatur.* ibid. Et in Epitome: *Qua-
situm fuit—duntaxat arguatur.* p. 835. 836. (591)

II. ἑξῆς, ubi exhibetur

1. Explicatio terminorum præcipuorum in quæstione hac: *An Evangelium sit concio Pœnitentiæ?* occurrentium; quem duobus pronunciatis includemus:
 1. Vox Evangelii aut sumitur latè, pro totâ doctrinâ Christi; aut stricte, pro solâ doctrinâ de gratiâ. In priori sensu Evangelium potest dici concio Pœnitentiæ; in posteriori nequaquam. *Cum autem de hoc dissidio—& credite Evangelio.* p. 991. 992. 993. (709. 710. 711.) Et in Epitome n. 5. & 6. *Cum autem vocabulum Evangelii—per meritum Christi impetrato rursus erigit.* p. 837. (592. 593.)
 2. Vox Pœnitentiæ similiter aut latè accipitur, pro totâ

totâ hominis conversione, ita ut fidem simul complectatur; aut strictè, pro solâ contritione. In priori sensu, Evangelium potest dici concio Pœnitentiæ; in posteriori nequaquam. Hoc

1. ponitur. *Sed & Pœnitentia*—*seu consolator dicitur.* p. 993. 994. 995. (711. 712.)
2. illustratur, allegato consensu
 1. Lutheri. *Quemadmodum D. Lutherus*—*per explicationem Legis.* p. 995. 996. (712. 713.)
 2. Articulorum Smalcaldicorum. *In hanc sententiam*—*per Evangelii prædicationem.* p. 996. (713)
 3. Apologiæ. *Et Apologia inquit*—*contritionem docendam esse.* ibid,
2. Præparatio ad sequentia. *Ut autem omnes*—*sententiam nostram exponemus.* ibid.
3. Tractatio ipsa, constans certis pronunciatis:
 1. Lex est doctrina divinitus revelata, de immutabili voluntate Dei, quales esse debeamus, in naturâ, cogitationibus, verbis & factis; ut proinde peccata & præcipuè radicem peccatorum, incredulitatem, arguat, pœnasque peccatis promeritas denunciât. *Credimus, docemus & confitemur*—*etiam incredulitatem arguit.* p. 996. 997. (713. 714) Et in Epitomen. 2. & 3. *Credimus, docemus & confitemur, Legem*—*Legis concionem pertinet.* p. 836. (592)
 2. Lex per Evangelium, in quo mentio fit impletionis & satisfactionis à solo Christo expectandæ, illustratur & declaratur, ita tamen, ut nihilominus illius officium proprium sit & maneat B. O. docere atque è contrario peccata arguere. *Est autem etiam hoc verum*—*fide in Christum.* p. 997. (714)

Et

a b

Et in Epitome n. 7. *Quod verò ad revelationem — extorquere potuisset.* p. 837. 838. (593)

3. Evangelium propriè est doctrina divinitus revelata, quid homini, qui Legi non satisfecit, atque idcirco damnari debet, credendum sit, ut remissionem peccatorum obtineat: Proinde quicquid gratiam DEI offert, pavidæque mentes solatur, ad Evangelium pertinet. *Evangelium autem propriè — propter Christum condonare.* p. 997. 998. (714. 715) Et in Epitome n. 4. *Evangelion verò propriè — illius merito intrasse.* p. 836. (592)
4. Peccatores salvandi, Evangelio opus habent. *Quare peccatores pœnitentes — agnoverunt vel coluerunt.* p. 998. 999. (715) Et in Epitome n. 7. *Etsi igitur concio illa — querere oportet.* p. 838. (593)
5. Doctrina & Legis & Evangelii, jam inde à condito mundo, in Ecclesiâ Dei proposita fuit. *Hæc autem duo — cujus livore sanati sumus.* p. 999. (715. 716)
6. Utraque hæc doctrina usque ad novissimum diem proponetur. *Hæc duo doctrine — admodum declaravit.* p. 999. 1000. (716)
7. Discrimen Legis & Evangelii studiosissimè retinendum & urgendum est. *Quare ne doctrina — invadendi aperiretur.* p. 1000. 1001. (716. 717) Et in Epitome n. 1. *Credimus, docemus & confitemur, discrimen — rectè secari queat,* p. 836. (592)
8. Propriè loquendo, Evangelium non est concio Pœnitentiæ, per quam peccata arguantur. *Quapropter magno cum periculo — arguat & damnationem denunciet.* p. 1001. (717) Et in Epitome n. 8. *Tamen quamdiu nobis — propria sunt predicationis evangelica.* p. 838.

839. (593. 594)

[III. Ἀντίθεσις Joh. Agricolaë Islebiensis & Antinomorum
ab eo descendendum. In Epitome: *Rejicimus igitur*
—*superstitionibus fores aperiuntur.* p. 839. (594)

II. DEMONSTRATIO.

Thesis I. *Evangelium ratione proprii officii est doctrina gratia de gratuitâ remissione peccatorum per Christum, fide apprehendendum: Quod ideo pro concione pœnitentia, peccata arguente, perperam habetur.*

Ἐκθεσις. I. Quot modis vocabulum Evangelii & Pœnitentiæ accipitur, paulò ante declaravimus, ex Form. Concord. p. 991. (709) seq. & p. 993. (719) seq.

2. Doctrina gratiæ opponitur doctrinæ operum: Nomine autem operum non generaliter actio quæcunque; sed specialiter actiones morales, aut conformes aut diffformes legi, tanquam normæ divinitus constitutæ, indicantur: quarum illas Lex mandat; has prohibet.

3. Concedimus, Christum & Apostolos, in ministerio suo, urfisse opera cum Evangelio, Joh. XIII. 34. Eph. II. 20. 21. sed negamus, urfisse per Evangelium.

4. Nimirum opera sunt Evangelii connexum; non objectum, vel contentum.

5. Etiamfi fœdus Evangelicum includat opera, sub respectu ad Christum, qui gratiam redemptionis per opus satisfactionis nobis promeruit, *Patri obediens factus usq; ad mortem*, Phil. II. 8. non tamen includit opera sub respectu ad homines, pro quibus Christus Patri obediens factus est.

6. Si nos spectes, opera non sunt conditio fœderis Evangelici, utpote planè gratuiti; sed duntaxat requisitum fœderatorum.

7. Et quidem Fœderatorum QUI salvandi sunt; **QUATENUS** salvandi sunt.

8. Cavendum igitur, ne id quod requiritur à justificatis, ita accipiat, ac si requireretur, ad justificationem. Sic opera non se habent ut causa salutis dandæ; verum ut consequens salutis datæ.

9. Unde & loca Scripturæ Rom. IIX. 1. 13. Apoc. III. 2. 3. non explicant, quomodo impetretur peccatorum remissio; sed quid faciendum post impetratam remissionem.

10. Eò omnia recidunt, opera unicè ad Legem pertinere: modò quæ de literâ Legis exclusivè spectatâ dicuntur, ne trahamus ad Legem quocunque modo considerata, adeoque etiam ad Legem, quatenus à Christo per Evangelium illustrata est, de quo vid. Form. Concord. p. 994. (711) & 997. (714.)

11. Fides sub respectu ad Evangelium, dupliciter consideratur, partim ut effectus, quatenus per Evangelium accenditur in cordibus nostris Rom. X. 17. 2. Cor. IV. 6. partim ut organon seu instrumentum, quatenus per eam, beneficia in Evangelio oblata, apprehenduntur, Hebr. IV. 2.

12. Etsi non salvemur (Ἀλλ' ἢ πίστιν) propter fidem; salvamur tamen (Ἀλλ' ἢ πίστως) per fidem: ita scilicet, ut Fides non spectetur absolutè, propter dignitatem operis; verum relativè & propter efficaciam objecti, h. e. meriti Christi, quod fide apprehenditur.

13. Fidem hanc non reperimus in Lege; quamvis ad eam remittamur à Lege.

14. Controversia an Evangelium sit concio Pœnitentiæ, non est de nudis verbis; sed de re ipsâ: cum Adversarii hoc agant, ut, quantum in ipsis est, Evangelium in Legem transformant.

15. Unde quæ loquendi formula, in sensu orthodoxo, ante:

ante mota cum Heterodoxis certamina, tolerabatur; ea nunc, propter sensum heterodoxum, post mota certamina, non nisi sequestrato prius abusu terminorum, admitti potest.

16. Non negamus, Evangelium cum Contritione, seu parte Pœnitentiæ, esse prædicandum; quippe quod Christus & Apostoli fecerunt, Luc. XIII. 3. XV. 7. Act. II. 38. Etsi inficiemur, Evangelium de Contritione, seu propriâ suâ doctrinâ, esse prædicandum.

17. *Revelatur ira Dei*, adeoque peccata arguuntur Rom. I. 18. non tamen per Evangelium strictè sic dictum; sed per legem. Quod si autem hæc Pauli verba, quamvis contra mentem Apostoli, ad Evangelium referantur, hoc non spectandum foret per se & formaliter, ratione proprii officii (ib. v. 16. 17.) sed tantum per accidens & consequenter, quatenus de remissione peccatorum agit: ubi homines, oppositis juxta se positis, ex magnitudine gratiæ, cognoscunt magnitudinem iræ, simulque sceditatem operis, quo Deus ad iram permovetur.

Βεβαιωσις. Probamus I. *Evangelium, ratione proprii officii, esse doctrinam gratiæ, de gratuitâ remissione peccatorum per Christum, fide apprehendendum*: ex iis quæ dicta sunt in Form. Concord. p. 991. 997. sq. (710. 714. 715.)

II. *Evangelium, ratione proprii officii, non esse concionem Pœnitentiæ, peccata arguentem*: ex iis quæ dicta sunt in Form. Concord. p. 999. 1000. (716. 717.)

Αντίρροισ est I. Johannis Agricolæ, Rectoris Scholæ Islebientis, qui prima erroris sui semina sparsit A. C. 1538. per *Positiones*, ut vocabat, *inter Fratres sparsas*, quæ leguntur apud Lutherum T. I. Jen. Lat.

2. Philippi Melancthonis in Confess. Aug. variatâ, quem secuti sunt Crypto-Calviniani Witebergenſes, ab eo Philippistæ vocati, nempe Paulus Crellius, Christophorus Pezelius, Casparus Cruciger &c.

3. Pontificiorum, Arminianorum & Syncretistarum, qui conditionem operum fœderi Evangelico includi, impiè & non sine injuriâ in Christum, opinantur.

Thesis II. Evangelium & fœdus, quod ab eo Evangelicum dicitur, jam in Paradiso cœpit, atq; ab eo tempore, in Ecclesiâ DEI, tam V. quam N. Testamenti continuè viguit.

ΕΠΕΙ 1. Evangelium in strictiori significatione, quatenus doctrinam gratiæ per Christum notat, vel inadæquatè sumitur, sub respectu duntaxat ad Messiam jam exhibitum; vel adæquatè, sub respectu ad Messiam indeterminatè spectatum, sive ut exhibitum, sive ut exhibendum. In priori sensu *εὐαγγέλιον* opponitur *ἐπαγγελία* Act. XIII. 32. XXVI. 6. Gal. III. 18. in posteriori subordinatur: quandoquidem ipsa etiam *ἐπαγγελία* fuit evangelica.

2. Cum doctrinâ generali de gratiâ Evangelicâ; non confundenda est doctrina specialis, de gratiâ Evangelicâ *ἰκονομία*, seu dispensatione. Tametsi enim hæc quoque Evangelica sit, non tamen ipsius Evangelii latitudinem exhaurit. Idcirco perperam objicitur Rom. XVI. 25. 26. quo in loco de vocatione gentium adeoque actuali gratiæ dispensatione agitur, prouti patet ex locis parallelis Col. I. 26. 27. & Eph. III. 4. 5. ubi expressè additur UTI NUNC.

3. Ab Evangelio denominatur fœdus Evangelicum, quod statim post lapsum, cum universo genere humano, in sponfore Filio Dei, Salvatore mundi, initum atque hinc per iteratas promissiones, itemque per Sacramentorum ac Sacrificiorum institutionem & celebrationem, sæpius repetitum & confirmatum fuit: Huic opponitur fœdus legale, quod ante lapsum cum Protoplastis in Paradiso pangebatur, & pro omnibus eorum posteris, si integri permanissent, sufficisset.

4. Fœ-

4. *Fœdus Evangelicum*, vel spectatur ut promissum atque aliquando complendum; quo sensu ante nativitatem Christi fuit, & in ipso paradiso statim post lapsum cœpit: vel ut ob-signatum in cruce atque ita completum; quo sensu ad solos Christianos in N. T. pertinet Hebr. II. 6. 13.

5. Quod Abrahamo facta fuerit promissio Messiae, concedimus, propter Gen. XII. 3. XII. 18. XXII. 18. seq. Quod autem primò omnium Abrahamo facta fuerit, inficiamur. Habuit Abrahamus prærogativam præ aliis Patriarchis, quâ confirmationem uberiores de Messia; quâ determinationem ad familiam ejus; denique & quâ promulgationem novi medii sacramentalis, de quibus conf. Rom. IV. 11. haudquaquam verò quâ initium fœderis Evangelici, de quo nunc agitur.

6. V. T. jam non significat ipsum fœdus legale Dei cum Israëlitis, ut Exod. XXIV. 8. Jerem. XXXI. 31. 32. Gal. IV. 24. Hebr. IX. 15. sed primariò tempus umbrarum ac typorum, in quo Patres usque ad Messiam vixerunt; (quæ acceptio vocis in Scripturâ non occurrens, Scriptoribus Ecclesiasticis originem debet); secundariò autem scripta Mosis & Prophetarum, 2. Cor. III. 14.

7. Similiter & N. T. in præfenti controversiâ non significat promulgationem doctrinæ Evangelicæ solenniorem; ut Jerem. XXXI. 33. 34. Matth. XXVI. 28. 2. Cor. III. 6. sed primariò tempus lucis, in quo à Salvatoris nativitate viximus, (quæ acceptio vocis, similiter Scripturæ ignota, in libris Scriptorum Ecclesiasticorum natales accepit); secundariò autem scripta Evangelistarum & Apostolorum.

8. Evangelium V. & N. Testamenti, in eo quo monuimus sensu dicti, quoad essentialia idem est; quoad accidentalialia verò diversum.

9. Propterea quavis doctrinæ Evangelicæ in N. T. ma-

ut sit claritas, quàm in V. T. eadem tamen utrinque est veritas. Novum testamentum in veteri latet; Vetus testamentum in novo patet.

10. Verba Doctorum Legis, non semper sunt ipsius Legis, sed quandoque Evangelii e. gr. Gen. III. 15. XV. 16. Ulti è contrario verba Doctorum Evangelii, non semper sunt ipsius Evangelii, sed quandoque Legis e. gr. Matth. XIX. 17. Luc. X. 28. Hinc distinguimus inter abstractum & concretum, inter Evangelium & Evangelistas, inter Legem & Legistas.

11. Moses Christo opponitur Joh. I. 17. non in omnibus iis, quæ uterque docuit; sed in eo, quod uterque hominibus contulit.

12. In V. T. fide habebatur Messias exhibendus; in N. exhibitus: in illo præfigurabatur per umbras, quod in hoc sistitur cum corpore.

13. Quando igitur nonnulli ex nostris, (licet haud satis cautè) V. & N. T. substantiâ differre scribunt, tunc per Synchdochen respicitur ad Mediatorem, tanquam partem Testamenti præcipuam, adeo ut substantia non contradistinguat accidentibus; sed typis. Ita Christus in N. T. præsto est quæ substantiam; in V. T. præsto erat quæ typos.

Βεβαιωται. Probamus I. *Evangelium in Ecclesiâ V. T. viginisse,*

1. ex Act. XV. 10. 11. Quia in N. T. credimus per gratiam Domini Jesu Christi salvari, quemadmodum Patres salvati sunt in V. T. Si igitur Patres in V. T. per gratiam Domini nostri Jesu, salvati sunt; oportuit eos credidisse in Jesum Christum, per quem salvabantur Rom. III. 22. Fidem verò aliunde concipere haudquaquam potuerunt, nisi ex Evangelio Rom. I. 1. III. 21. XVI. 26. Act. X. 43. Hebr. XIII. 8.

2. ex iis quæ habentur in Form. Concord. p. 999. 1000. (715. 716)

II. *Evan-*

1. Evangelium jam in ipso Paradiso cœpisse, ex Gen. III. 15. Quia Deus, statim post lapsum, minis Legalibus adjecit promissionem Evangelicam, de inimicitiis futuris inter semen mulieris & semen serpentis; quodque præcipuum est, de Semine mulieris contrituro caput serpentis: ubi (1) per Serpentem intelligitur diabolus, qui serpente ad decipiendam Evam usus fuerat. Conf. Apoc. XX. 2. (2) Semen serpentis sunt impii Matth. III. 7. XII. 34. XXIII. 33. quippe qui diabolum patrem & autorem habent Joh. IIX. 44. 1. Joh. III. 8. (3) הַאִשָּׁרָה Mulier, sexum hic, non statum notat. Idcirco alibi evidentiùs describitur, quando הַעֲלֵמָה Virgo audit. Es. VII. 14. (4) Semen mulieris כְּאִם עֶלְזָא est Messias, Mariæ sine viro filius. Luc. I. 34. Neque enim Semen semper collectionem plurium, sed quandoque unam numero personam notat, ut Gen. IV. 25. XXI. 13. & in primis XXII. 18. cum quo conf. Gal. III. 16. (5) Inimicitia inter semen Mulieris & semen Serpentis se exerunt in contrariis operationibus 1. Cor. VI. 14. 15. (6) Caput serpentis, per Metaphoram, diaboli potentiam & violentiam indicat. 1. Petr. V. 8. (7) IPSUM semen Mulieris; non autem IPSA Mulier, debebat conterere caput serpentis: Id quod evidenter constat, tum ex pronomine masculino הוּא, pro quo in fœminino diceretur הִיא vel הִיא: tum ex terminatione verbi masculinâ כִּתְּוֶה conteret tibi, cum in fœmininâ ponendum esset תִּכְתְּוֶה: tum ex locis parallelis 1. Joh. III. 8. Hebr. II. 14. 15.

Antisæc est (1) Manichæorum, (2) Socinianorum, (3) Arminianorum, (4) Anabaptistarum, qui omnes Evangelium tempore V. Testamenti viguisse negant.

III. VINDICATIO.

Accusamur,

I. Quod controversia cum Johanne Agricola se habuerit;

ut.

ut nuda *λογωμαχία*, ex æquivocatione vocum Legis & Evangelii orta; de qua non opus fuerit in peculiari Articulo Formulæ Concordiæ, tanto cum fervore, agere. Resp. negando: A vocabulis quidem controversia cœpit; sed in rebus ipsis terminata est. Vid. Formulam ipsam. p. 990. (709) seq.

II. Quod in Definitione Legis, magno cum periculo, neque sine incitiâ omittatur mentio promissionum conditionalium. Sic Neostadienses Calviniani. Resp. Autoribus Formulæ non fuisse in animo totam de Lege doctrinam proponere; sed tantum ea, quæ ad ostendendum discrimen inter Legem & Evangelium faciunt. Vide Hutterum super F. C. p. 465. seqq.

III. Quod doceamus, Legem contradictoriè adversari Evangelio, ita ut ubi locum habet Lex, ibi exulet Evangelium; ubi verò locum habet Evangelium, ibi exulet Lex. Sic iterum Neostadienses. Resp. Id nostris nunquam in mentem venisse. Lex & Evangelium disparata sunt; non opposita. Vide Hutterum super F. C. p. 452. 453.

ARTICULUS VI. DE TERTIO USU LEGIS.

I. EXPLICATIO.

In hoc Articulo observetur

[*Enunciatio.* ubi exhibetur,

| I. præsuppositum de triplici usu Legis. *Cum constet triplicem—in verâ pietate vivant & ambulent.* p. 1001.

a b

(717)

(717) Et in Epitome: *Cum constet Legem—formare possint & debeant.* p. 839. (594. 595.)

2. ipse controversiæ status. *Orta est de tertio illo usu—sic piè instituenda.* p. 1001. 1002. (717. 718.) Et in Epitome: *Orta est inter paucos—alii negarunt.* p. 840. (595)

II. Θεός, constans certis pronunciatis :

1. Quamvis renati verèque credentes per Christum liberati sint, à maledictione & coactione Legis; remanet tamen obligatio, atque ideo apud illos quoq; Lex sedulò urgenda est. Id quod

1. ponitur. *Ad declarandam igitur—diligenter & assidue est urgenda.* p. 1002. 1003. (718) Et in Epitome n. 1. & 2. *Credimus, docemus & confitemur—sedulò urgendam esse.* p. 840. (595)

2. ab objectione ex 1. Tim. I. 9. vindicatur. *Et si enim iusto Lex—lege Dei delectentur.* p. 1003. (718. 719)

2. Quia renovatio iustificatorum in hac vitâ tantum inchoatur, propter reliquias veteris Adami; opus est Lege, quæ monstret, quid agendum vel non agendum sit, quæque comminationibus suis carnem spiritui reluctantem, coërceat. *Et sanè si credentes—luculenter admodum docuit.* p. 1003 — 1005. (719. 720) Et in Epitome n. 3. *Et si enim renati—seç ipsi captivum tradat.* p. 840. 841. (595. 596.)

3. Lex quidem quid faciendum vel omittendum sit, inculcat; sed Spiritus S. qui per Evangelium datur, cor renovat, viresque rectè agendi concedit atque ita etiam credentes, quoties peccant, à Spiritu S. per

a b

Legem mortificantur & per Evangelium rursus vivificantur. *Distinctè autem etiam explicandum — per Evangelii prædicationem.* p. 1005. 1006. (720. 721)

4. Opera bona, h. e. legi conformia, quæ formidine poenæ aut spe præmii alicujus eduntur, propriè opera Legis sunt; quæ autem à credentibus liberè ac sponte, sine intuitu poenæ aut præmii fiunt, opera & fructus Spiritûs appellantur. Proinde credentes nunquam sine Lege; sed per Spiritûs Sancti gratiam in Lege sunt. *Uti autem omnis ambiguitas — inviti utcunq; retinentur.* p. 1006. 1007. (721. 722.) Et in Epitome n. 4. 5. 6. *nam quod ad discrimen — comminationes extorquere possent.* p. 841. 842. (596. 597)
5. Lex etiam credentibus ideo necessaria est, ne cultûs novos, sine verbo Dei, excogitent, neve sibi coram Deo sancti & perfecti videantur. *Quia etiam legis — in conspectu tuo omnis vivens.* p. 1008. (722. 723)
6. Quomodò B. O. fidelium, tametsi impura & imperfecta, nihilominus Deo placeant, non docet lex (utpote summam perfectionem requirens); sed Evangelium. *Quomodò autem & quâ de causâ — suo Adamo luctantur.* p. 1008. 1009. (723)
7. In alterâ vitâ, quando vetus Adam plenè exuetur, nec Lege nec Evangelio opus habebimus. *Vetus enim ille Adam — in omnem aternitatem latabuntur.* p. 1009. 1010. (723. 724)

III. *Antisens* Antinomorum quorumcunque. *Quare rejicimus & damnamus — impenitentes urgenda sit* p. 1010. (724) Et in Epitome: *Repudiamus itaq; — hos solos sit urgenda.* 842. 843. (597)

II. DEMONSTRATIO.

Thesis. *Lex non Disciplinarem duntaxat & Pædagogicum, sed & Didacticum usum habet. Atq; hic tertius Legis usus, ad Renatos & verè credentes pertinet, ut reliquias carnis spiritui reluctantes coërceant, sibiq; ab ἀπειθεῖαν & perfectionis opinione caveant.*

ΕΠΙΣΤΑΣ. 1. Præsupponimus, non agi de Lege ceremoniali & forensi; sed morali.

2. Hujusdem finis primus, cum à Deo cœdibus hominum inscriberetur, erat bonorum temporalium & æternorum consecutio: succedaneus autem, qui post lapsum in locum finis primi successit, in Formulâ Concordiæ Usus appellatur, ex 1. Tim. I. 8.

3. Cæterum usus iste triplex est: Primus, nempe Disciplinæ seu Politicæ, consistit in eo, quod Lex homines feros & indomitos, comminatione pœnarum, ab externis & gravioribus delictis arcet 1. Tim. I. 9. 10.: Alter, nempe Pædagogicus, consistit in eo, quod Lex hominem justificandum ostensâ ἀδυναμία ad Christum quærendum compellit Gal. III. 24.: Tertius, nempe Didacticus, consistit in eo, quod Lex Renatos & verè credentes in viâ obedientiæ dirigit, de quo nunc fusiùs erit agendum. Vid. Form. Concord. p. 1001. (717) & Epitom. p. 839 (594)

4. Lex usum habet apud irrogenitos; sed non apud solos irrogenitos: Unius positio, non est alterius exclusio.

5. Renati & verè credentes nunquam sunt sine Lege; nec tamen etiam sub Lege; sed per Spiritus S. gratiam in Lege. Vid. F. C. p. 1007. (722)

6. Causa, propter quas indigent Lege, tres enumerantur: Prima quidem, ut caro spiritui reluctans coërceatur: Renovatio enim in hac vitâ non est perfecta & consummata;

sed imperfecta & inchoata, ob perpetuam luctam, in qua etiam verè credentes, indigent calcari: si non propter spiritum; tamen propter carnem spiritui adversantem Gal. V. 17. Vid. F. C. p. 1003. 1004. (719. 720.) & Epit. n. 3. p. 840. 841. (595. 596)

7. Secunda causa est, ne Renati verèque credentes sibi relictì, ἐμελοθησκείας, crimen incurrant. Nam Spiritus S. eos non immediate agit; sed mediante verbo, cujus pars Lex est. Vid. F. C. p. 1007. (722)

8. Tertia causa est, ut Renati ab opinione perfectionis avocentur, utpote quorum opera ut imperfecta, non per se Deo placent; sed tantum per & propter Christum. Vid. F. C. p. 1008, (723)

9. Sanctio Legis duplex est, altera definitiva, exponens, quid faciendum vel omittendum; altera autem vindicativa, proponens poenam transgressori. Si hanc spectes, *justo non est Lex posita*. 1. Tim. I. 9. veruntamen si illam.

10. Intuitu Renatorum, Lex abrogata est, quoad justificationem, quoad servilem exactionem & inprimis quoad maledictionis executionem. Rom. VI. 14. Gal. IV. 5. haudquaquam verò quoad obligationem. Vid. F. C. p. 1002. (718. 719.)

11. De Lege ut sic, non judicandum est ex effectu ejus per accidens, qui est *operari iram*, Rom. IV. 15. sed ex effectu per se. Manet usus regulæ bonus; etiamsi recessus à regulâ malus sit & indignationem incurrat.

12. Norma potest esse eadem; quamvis homines normam observantes diversimodè se habeant. Sic & Renati & Irregeneriti mores suos Legi conformant: sed hi metu poenæ; illi autem spiritu spontaneo. Unde opera Renatorum vocantur *fructus Spiritus* & ipsa hæc vivendi ratio *Lex mentis*, itemque *Lex Christi*. Vid. F. Concord. p. 1006. (721. 722.) Et in Epitome p. 841. 842. (596. 597.)

13. Bona Opera Renatorum formaliter ad Legem pertinent; efficienter autem ad Evangelium, per cujus prædicationem Spiritus renovationis datur, à quo B. O. proveniunt: Quare notandus est Canon: *Evangelii beneficium, non tollit Legis officium.* Vid. F. C. p. 1004. 1005. (720. 721.)

14. Fideles in V. T. (quibus tamen Lex commendatur) æquè exempti fuerunt à maledictione Legis ac fideles in N. T. Hi quidem per fidem in Christum incarnatum; illi autem per fidem in Christum incarnandum.

Βεβαιῶντες. Probamus I. *Tertium Legis Usum ad Renatos & verè credentes pertinere*, 1. ex Levit. XII X. 4. 5. Quia Renatis (in oppositione ad Ægyptios & Cananæos v. 3. tanquam irrogenitos) postquam audierant promissionem: *Ego sum Deus vester*, coll. Gen. XVII. 7. seriò præcipitur (1) *facere iudicia Dei*, (2) *statuta ejus servare*, (3) *in eis ambulare* (4) *eadem custodire.*

2. ex Rom. III. 31. Quia *per fidem non destruitur Lex, sed stabilitur* Add. Matth. V. 17.

3. ex Rom. II X. 12. 13. Quia etiam Renati nihilominus debitores manent: non *secundum carnem*; sed *secundum spiritum*: ut *opera carnis*, per legem ostendenda & manifestanda, *mortificent.*

4. ex Rom. XIII. 8. Gal. V. 14. 1. Tim. I. 5. Quia ex praxi Apostolicâ, quâ Lex etiam in literis ad Renatos, Evangelio studiosè jungitur, veritas Theseos elucescit.

II. *Renatos & verè credentes opus habere Lege, ut reliquias carnis, spiritui reluctantes coercant* ex Rom. VI. 18. 19. Quia Renati sunt *servi iustitiæ*; sed *propter imbecillitatem carnis*, imperfectè servientes: Ergo opus habent Lege, à quâ dirigantur.

III. *Item ut sibi ab ἐξελοβεργατεία caveant*, ex Luc. X. 26. Rom. XIII. 8. 9. 10. Quia & Christus & Paulus Apostolus,

de cultu Dei per charitatem agentes, ad legem provocant. (2) ex Matth. XV. 9. Quia *Deus per mandata hominum frustra colitur*; quoad cultum igitur inhærendum est mandatis Dei, in Lege contentis.

IV. *Deniq; ne in opinionem perfectionis incidant*, ex Rom. III. 19. Quia per Legem *os omnium* (adeoque & Renatorum) *obstrui debet, ut* (*ἡσώδιξθῃ*) *ex re judicatâ obnoxius*, seu reus, *fiat omnis mundus Deo.*

Antisens est Antinomorum, (1) Johannis Agricolæ Islebii, inter cujus propositiones, etiam illæ prorsus horrendæ leguntur: *Legem non esse dignam, ut verbum Dei vocetur: Decalogum ad curiam pertinere; non ad suggestum: Moſen cum Lege ad patibulum esse relegandum.* &c. Vid. Luther. Tom. I. Jen. Lat. p. 554. & 555. (2) Fanaticorum, ut Anabaptistarum, Schwenckfeldianorum, Quackerorum, Eliæ Prætorii &c. easdem tibias cum Agricolâ, hac in parte instantium.

III. VINDICATIO.

Accusamur,

I. Quod ignoremus, quid sit vetus & novus homo, atq; ideo de Uſu Legis apud Renatos & verè credentes, perversa doceamus. Sic Eliæ Prætorius: adversus quem D. Joh. Müllerus, Pastor Hamburgensis, in Admonitione contra Prætorium, p. 330. evidenter ostendit, longè rectius nos quoad ista, quæ obijciuntur, sapere Hæreticis.

II. Quod F. C. statuens, renovationem & obedientiam nostram esse imperfectam, hoc ipso efficiat, ut homines se, ab omni debito obedientiæ erga Deum, exemptos credant. Sic idem Prætorius. Respondit jam nominatus Müllerus ibid. p. 309. seqq. Contrarium potius sequi, videlicet quod tantò majori studio debeamus obedire Deo, ut si perfectionem consequi nequeamus, saltem illud faciamus, quod coope-

rante

rante divinâ gratiâ facere possumus. Non enim rectè obedientia nostra diceretur imperfecta, nisi obedientiæ debitum præsupponeretur. Quæ pariter hodie contra Pietistas, ut perfectionis legalis jactatores, observanda sunt.

ARTICULUS VII.

D E

COENA DOMINI.

I. EXPLICATIO.

In hoc Articulo observetur

I. *Scilicet*, ubi exhibetur

1. Occasio Articuli conscribendi, qui alioqui videri posset non-necessarius. *Quamvis* fortasse quibusdam—quàm diligentissimè sibi caveant. p. 1010. 1011. (724. 725) Et in Epitome: *Etsi* Cingliani — erudiendam judicavimus. p. 843. (897)

2. Ipse controversiæ status,

1. à parte Heterodoxorum, cum crasiorum, tum subtiliorum. *Etsi* Sacramentarii quidam—blasphemiam damnare & execrari. p. 1011—1014. (725—728) Et in Epitome: *Quaritur*, an in sacrâ cænâ—sanguinem Christi querendum esse. p. 843. 844. 845. (597. 598. 599.)

2. à parte Orthodoxorum, qui eruitur,

1. ex Augustanâ Confessione, à quâ Sacramentarii jam tum, quando offerebatur, se separabant. *Contra* verò de cænâ Domini—Christus ascendisset in cælos. p. 1014. (728)

2. ex Catechismo Minori. *Pia* etiam nostra—Christo

a b c

sto ipso institutum. p. 1014. (728)

3. ex Apologiâ Augustanæ Confessionis. *Luculentius etiamnum — carnis in vobis habitare.* p. 1014. 1015. (728. 729)

4. ex Formulâ Concordiæ anno 1536. Witebergæ erectâ. *Postea cum illi, qui Augusta — erigunt se fide in Christum.* p. 1015. 1016. 1017. (729. 730)

5. ex Articulis Smalcaldicis, in quibus sensus Formulæ Concordiæ jam memoratæ, uberius explicabatur. *In sequenti anno — præter nomen nihil habent Christiani.* p. 1017. (730)

6. ex Catechismo majori. *Hanc piam sententiam — communicantibus intelligendam esse.* p. 1017. — 1020 (730—733)

7. ex aliis Lutheri scriptis, præsertim iis, quæ paulò ante finem vitæ edidit. *Et quia singularibus — Confessionis Augustanæ sententia.* p. 1020—1022. (733—735) Atque iterum post non adeo multa: *Et sanè D. Lutherus — polemicis scriptis hauriri potest.* p. 1024. (736. 737)

3. Declaratio, cur in explicando hoc mysterio utamur particulis IN, CUM & SUB. *Quod autem præter illas phrasas — Jesu Christi corpus & sanguinem esse.* p. 1022—1024. (735. 736.)

II. *Quæ*

1. ponitur,

1. de materiâ Sacramenti verâque præsentia corporis ac sanguinis Christi: ubi sententia nostra

1. certis pronunciatis includitur,

1. In, Cum & Sub pane ac vino verum corpus & verus sanguis Christi, juxta verba institu-

a b c d c

a b c d e

institutionis in coenâ Domini, substantiali-RESPON
ter præfens est. In Epitome n. 1. & 2. *Credimus, docemus & confitemur—verè sint cor-*NATHA
pus & sanguis Christi. p. 845. (599)

2. Corpus & sanguis Christi in Coenâ Domini NAELE
non tantum spiritualiter per fidem, sed etiam BECKS
ore; non tamen Capernaiticè, sed superna-
Gedan.
turali & cœlesti modo, ratione unionis sa-
cramentalis, cum pane & vino sumitur. In
Epitome n. 6. *Credimus, docemus & confi-*
temur—cum pane & vino sumi. p. 846 (600)

2. evidentibus argumentis probatur,

1. ex institutione Sacramenti à Magistro sapi-
entissimo, veracissimo ac potentissimo, & qui-
dem ante mortem imminuentem, maximè
pro Ecclesiâ sollicito, (cui obstrepente licet
ratione nostrâ, exemplo Abrahami, aures
& fidem adhibere tenemur) profectâ. *Et*
quidem hæc ipsa jam commemorata—perfi-
cere & præstare potest. p. 1025—1027.
(737. 738)

2. ex circumstantiis objecti, loci, temporis &
auctoris, sub respectu ad Sacramentum insti-
tuendum: ubi inprimis urgetur, quod verba
hæc sint testamentaria. *Et sanè omnes cir-*
cumstantiæ—à Christo præcepta erant. p. 1027.
1028. 1029. (739. 740)

3. ex harmoniâ trium Evangelistarum & Apo-
stoli Pauli, qui in repetitione verborum in-
stitutionis planè conspirant. *Quâ de causâ*
etiam—ferio, ob signo & confirmo. p. 1029.

a b c

d

N

(740.

a b c d

(740. 741)

4. ex Apostolicâ explicatione, quæ habetur I. Cor. X. 16. *Sed & hæc repetitio — quod est Ecclesia, inferimur.* p. 1029 — 1032. (741 — 743) In Epitome de his brevius agitur n. 5. *Fundamenta autem quibus — circumscriptum appellare solent.* p. 846. 847. (599. 600.) Et n. 6. *Hoc enim verba Christi — Augustinus testantur.* p. 847. 848 (600)
2. de Manducatione & Bibitione indignorum: ubi omnia adsequentia pronunciata revocantur:
1. Cum duplex manducatio carnis & bibitio sanguinis Christi sit, altera spiritualis, quæ fide fit & Joh. VI. requiritur; altera autem sacramentalis, quæ ore fit; sciendum, quod utraque dignis & quidem ad salutem; posterior verò sola indignis & quidem ad iudicium competat. *Quod autem non tantum pii — sine horrore non recitare possit.* p. 1032 — 1035. (743 — 745) Et in Epitome n. 7. *Credimus, docemus & confitemur — dignorum convivarum operatur.* p. 848. (600. 601)
2. Indigni convivæ in cœnâ Domini sunt, qui sine pœnitentiâ, i. e. contritione & quæ præcipuè requiritur, Fide accedunt. *Accuratè autem hoc etiam — sanguinis Christi rei fiunt.* p. 1035. (745. 746) Et in Epitome n. 8. *Credimus, docemus & confitemur — cumulatur & aggravatur.* p. 848. 849. (601)
3. Dignitas convivarum in cœnâ Domini non à qualitate fidei; sed à merito Christi quantâcunq; fide apprehenso, dependet; ut proinde etiam infirmi in fide pro dignis reputentur. *Digni verò convivæ*

a b c

convivæ — communis est, dicta sunt. p. 1035. 1036. (746. 747.) Et in Epitome n. 9. & 10. *Credimus, docemus & confitemur — nostris preparationibus pendet.* p. 849. (601)

3. de consecratione Symbolorum; ubi res tota sequentibus pronunciatis includitur:

1. Præsentiam corporis & sanguinis Christi in cœnâ, non efficit ullius hominis vel verbum, vel opus, vel dignitas aut meritum; neque etiam manducatio aut fides convivarum: sed tantum omnipotens virtus Christi, cujus verba, quæ in primâ institutione protulit, etiamnum efficacia sunt. *Cum verò etiam de consecratione — cum recitatione nostrâ conjunxit.* p. 1036 — 1039. (747. 748) Et in Epitome n. 3. *Fam quod ad consecrationem — Jesu Christi sit tribuendum.* p. 845. (599)

2. Verba institutionis Christi, in administratione Cœnæ Domini nequaquam omittenda; sed publicè à Ministro Ecclesiæ recitanda sunt, utpotè quibus pani & vino, juxta mandatum Christi, benedicatur. *Et quidem verba institutionis — institutionis repetitione & recitatione.* p. 1039. (749) Et in Epitome n. 4. *Interim tamen unanimi — per recitationem verborum Christi.* p. 845. 846. (599)

3. Recitatio hæc verborum institutionis sola non efficit Sacramentum; sed opus est, ut tota actio cœnæ, juxta Christi institutionem, observetur. *Hæc tamen benedictio — ob oculos nobis proponit.* p. 1039. 1040. (749)

4. de Regulâ illâ: Nihil habet rationem Sacramenti extra usum: ubi observentur pronunciata sequentia:

a b

1. Regula hæc utilis est, dummodò per usum intelligatur tota externa actio, prouti à Christo instituta est; consistens in consecratione, distributione & sumptione. *Accedamus jam etiam—à Luthero pie declarata est.* p. 1040. 1041. (750)
2. Sacramentarii abutuntur hâc regulâ, quando eam de spirituali usu fidei, exponunt, atque ex eo Sacramentum Indignis porrectum negant esse Sacramentum. *Interim tamen dissimulare non debemus—Salvatoris nostri J. C. adscribunt.* p. 1041. 1042. (750. 751)
2. ab Objectionibus vindicatur, ut sunt
1. quod corpus Christi naturales habeat proprietates adeoque in loco sit, quod in coelos ascenderit &c Hæc objectio
1. sistitur. *Jam quod ad Sacramentarium—his similia adferunt.* p. 1042. (751)
2. refutatur, allegatis Lutheri
1. libris, in quibus jam discussa est. *Hæc nuge, inquam—in medium attulerunt.* p. 1042. (751. 752)
2. argumentis à personâ Christi, veritate verbi divini, omnipotentia Dei, variisque modis, quibus corpus Christi alicubi esse potest, desumptis. *Quod autem nullis argumentis—Hætenus Lutherus.* p. 1042—1046. (752—755)
- Quædam de his etiam superius jam allata sunt ex Epitome n. 5. p. 846. (599)
2. quod & nos præsentiam corporis & sanguinis Christi in cœnâ quandoque vocemus spiritualement. Hæc objectio, implicite tantum prolata, statim solvitur. *Ex his D. Lutheri verbis—modus spiritualis est.* p. 1046.

a b

a b

1046. 1047. (755. 756.)

3. concluditur. *Fides igitur nostra — consolationem & fiduciam asserre possint.* p. 1047. (756)III. *Antiphonæ* rejecta

1. specialiter, nempe

I. Pontificiorum,

1. quod panis & vinum transubstantientur in corpus & sanguinem. *Quare reicimus & damnamus — ut supra monuimus.* p. 1047. 1048. (756.) Et in Epitome n. 1. *Reicimus atq; damnamus — de iis reliquum maneat.* p. 849. 850. (602)2. quod Cœna sit sacrificium pro vivis & mortuis. *Repudiamus & damnamus — pro vivis & defunctis.* p. 1048. (756. 757.) Et in Epitome n. 2. *Papistarum — offertur.* p. 850. (602)3. quod Laici unâ specie Sacramenti contenti esse debeant. *Quod Laicis ut vocant — refutati & rejecti sunt.* p. 1048. (757) Et in Epitome n. 3. *Sacrilegium quo Laicis — sanguine Christi spoliatur.* p. 850. (602)4. quod dignitas convivarum in propriâ hominis præparatione consistat, atque præparatione istâ destituti, quamvis fidem habeant, inter indignos referantur. *Et cum docetur — ad iudicium accipere.* p. 1052. 1053. (760) Et in Epitome n. 17. 18. *Dignitatem convivarum — adhuc imperfecti sint.* p. 852. (603. 604)5. quod elementa evcharistica adorari oporteat. *Elementa illa — hereticus negaverit.* p. 1053. (760) Et in Epitome n. 19. *Externa — ad-*

a b

N 3

randa

a b

randa esse. p. 852. (604)

2. Sacramentariorum, ubi

1. aditus paratur. *Cum autem in hoc scripto — adversantur & repugnant.* p. 1048, 1049. (757)

2. errores ipsi recensentur,

1. quod verba institutionis non propriè, sed tropicè intelligenda sint. *Cum docetur, quod verba — varia ille sint, rejicimus.* p. 1049. (757) Et in Epitome n. 4. *Dogma quo docetur — locis petendum esse.* p. 850. (602)2. quod corpus & sanguis Christi in Cœnâ non ore, sed tantùm spiritualiter per fidem accipitur. *Quod oralis sumtio — edamus & bibamus.* p. 1049. (257) Item: *Quod corpus & sanguis — sumatur & participetur.* p. 1050. (758) Et in Epitome n. 5. *Corpus Christi in sacrâ — fide nimirum sumi.* p. 850. (602)3. quod elementa eucharistica tantùm sint notæ professionis Christianæ, vel figuræ & typi corporis & sanguinis absentis, vel signa memorialia, aut obsignativa. *Quod docetur panem — cibis spiritualis.* p. 1049. 1050. (757-758) Et in Epitome n. 6. 7. 8. *Panem & vinum in cœnâ — & vinum bibimus.* p. 850. 851. (602. 603)4. quod in cœnâ duntaxat meritum absentis corporis & sanguinis dispensetur, fidesque ibidem non nisi symbolis externis, videlicet pane & vino, carnem & sanguinem repræsentantibus, confirmetur, ita ut unio sacramentalis nihil aliud sit, quàm analogia signi & signati. *Quod*

panis

a b

panis & vinum non sint—aliquid similitudinis habent.
p. 1050. (758) Et in Epitome n. 9. & 10. *Fidem nostram—Christi dispensari.* p. 851. (603)

5. quod Christus substantialem præsentiam in Cœnâ neq̃ promiserit, neque præstare possit, aut velit, post ascensionem corpore cœlo inclusus, iuxta Act. III. 21. quodq̃ ne per omnipotentiam quidem Dei, unum corpus simul in pluribus locis esse queat. *Quod Christus propter ascensum—id non admittant.* p. 1051. 1052. (758. 759) Et in Epitome n. 11. 12. 13. *Christi corpus ita cœlo—substantialiter præsens sit.* p. 851. 852. (603)

6. quod recitatio verborum institutionis in Cœnâ omitti queat; eò quod non verbum aut omnipotentia Dei, sed fides nobis corpus Christi in cœnâ præsens sistat. *Quod non solum verbum—declaratione manifestum est.* p. 1051. 1052. (759) Et in Epitome n. 14. *Non omnipotens—causam esse.* p. 852. (603)

7. quod corpus Christi quærentes, non ad panem, sed â pane in cœlum ablegentur. *Quod credentes jubentur—eius fiant participes.* p. 1052. (759) Et in Epitome n. 15. *Fideles corpus—quærere debent.* p. 852. (603)

8. quod infideles & impœnitentes non corpus & sanguinem Christi, sed tantum panem & vinum in cœnâ accipiant. *Rejicimus etiam hunc—panem & vinum sumere.* p. 1052. (759. 760) Et in Epitome n. 16. *Infideles & impœnitentes—& vinum sumere.* p. 852. (603)

2. generaliter, per remissionem adversariorum,

1. ad judicium Dei; quo pertinent

1. quæstiones & phrasæ blasphemæ, aut tanto mysterio indignæ. *Repudiamus præterea & damnamus—*

a b

Domi-

a b

Dominica proferuntur. p. 1053. (760) Et in Epitome n. 20. Præter hæc. iusto — Sacramentarii loquuntur. p. 853. (604)

2. calumnia nobis impacta, quasi Capernaïticam manducationem statueremus. In Epitome n. 21. *Prorsus etiam rejicimus — solâ fide comprehenditur. p. 853. (604)*

2. ad alios libros symbolicos, aut etiam ad antecedentia à nostris, in hoc ipso articulo proposita. *Reliquæ antitheses — repugnant, rejicimus & damnamus. p. 1053. (760. 761.)*

II. DEMONSTRATIO.

QUod corpus & sanguis Christi in Cœnâ Dominicâ substantialiter præsens sit, oraliterque comedatur & bibatur, docuimus ad Aug. Conf. P. 1. Art. 10. Th. 2. p. 242. sq. quod Consecratio, per repetita institutionis verba, ad actus formales, Sacramentum hoc in esse suo constituentes, adeoque; necesarios pertineat P. 2. Art. 3. Th. 4. p. 481. quod symbola, licet consecrata, extra usum, pro Sacramento haberi colique non debeant, ibid. quod panis & vinum non transubstantientur. P. 1. Art. 10. Th. 2. p. 242. quod Cœna Dominica non sit Sacrificium pro vivis & mortuis. P. 2. Art. 3. Th. 1. p. 473. quod Laicis etiam, sub utrâque specie porrigenda sit. P. 2. Art. 1. Th. 1. p. 449. quod non nisi semel instituta sit, adeoque Joh. VI. non agatur de manducatione & bibitione sacramentali; sed tantum spirituali. Ib. Th. 2. p. 453. &c.

Restant igitur

Thesis I. Cœna Dominica, sub formâ Testamenti, instituta est.

EXPOSITIO. 1. Non agitur de nudis Sacramenti nostri Symbolis; sed de totâ ejus actione.

2. Hæc

2. Hæc, uti potest dici fœdus seu pactum; ita tamen propterea non definit esse Testamentum: cum sit pactum morte Testatoris confirmatum.

3. Testator autem est Christus, quatenus spectatur ratione personæ; quamvis idem ille etiam sit sigillum, quatenus spectatur ratione partium humanæ naturæ, nempe corporis & sanguinis

4. Non obstat, quo minus corpus & sanguinem appellemus sigilla, licet sint invisibilia per se: sufficit enim, quod fiant visibilia per aliud, scilicet mediantibus symbolis.

5. A nonnullis corpus & sanguis statuuntur esse bona legata: quatenus videlicet considerantur respectu essentia; ut nihilo secius tamen etiam maneat sigilla, si spectentur ratione finis & officii.

Βεβαιώσεις. Probamus ex 1. Cor. XI. 25. Quia Christus Coenam Dominicam instituens, expressè dixit: *Hic calix (ἡ καινὴ διαθήκη ἐστὶν) novum Testamentum est.* Ne quis excipiat, vocabulum Testamenti improprie accipi; urgemus descriptionem Testamenti Apostolicam Hebr. IX. 16. 17. Præsto est enim *ordinatio hereditatis, morte Testatoris confirmata.* Prætereaq; omnia Testamenti propriè sic dicti requisita suppetunt: Nam (1) Testator est *Christus, jamjam tradendus* atque ita morti vicinus v. 23. (2) Hæres est Christianus, Testamentum non contemnens. (3) Bona legata sunt remissio peccatorum & justitia Christi. Vid. Matt. XXVI. 28. (4) Sigilla sunt corpus & sanguis Christi. (5) Testes sunt Apostoli. Joh. XV. 27.

Αντίρροπος est quorundam ex Reformatis, e. gr. Henrici Altingii in Theol. Elencht. p. 622. qui propositionem hanc: *Sacra Cœna solenniter sub formâ Testamenti instituta est;* controversam esse, & meritò negari, statuit.

Thesis II. *Fractio panis eucharistici, quæ in ipsâ distributione, ad representandam fractionem corporis Christi, perhibetur suscipi, non est actus Cæne Dominica formalis & necessarius.*

Ἐκθεσις I. Non negamus, panem evcharisticum esse frangendum; cum aliàs distribui nequeat: quæritur autem de fractionis modo, tempore & fine: nimirum an Ecclesia, ad peculiarem fractionis modum obstringatur, ut scilicet manibus fiat, non ferro? an necessarium sit, panem frangere in ipso actu distributionis? an hæc fractio debeat repræsentare, quid corpori Christi in cruce contigerit? &c.

2. Nequaquam ergo damnamus, si panis evcharisticus, in ipsâ distributione, frangatur; modo id non sub opinione necessitatis, aliis Ecclesiis obtrudatur.

3. Certè Christus & Apostoli ita fecerunt Act. II. 42. 46. sed hoc nullibi nobis, ut necessarium præscripserunt.

4. Qui igitur fractionem panis, in ipsâ distributione susceptam, refert ad actus præparatorios, ministeriales & accidentales, rectè sentit: uti è contrario errat, qui eam pertinere dicit, ad actus sacramentales, formales & essentiales.

5. Tandem alia est quæstio, an panis QUI frangitur, sit κοινωνία corporis Christi? & alia rursus, an panis, QUATE-
NUS frangitur, sit id quod diximus? Illa admittitur, I. Cor. X. 16. hæc rejicitur.

Βεβαίωσις. Probamus ex I. Cor. X. 16. Quia officium panis evcharistici non est significare & adumbrare corpus Christi; sed esse *communione corporis* actu præsentis. Quin imo nec corpus Christi fractum est Joh. XIX. 36. Ut prætereamus, quod alioqui etiam effusio vini foret necessaria ad significandam effusionem sanguinis Christi.

Αντίθεσις est Calvinianorum.

Thesis

**Thesis III. Particulæ IN, CUM & SUB, utiliter
in explicandâ Cœna Dominica materiâ adhibentur.**

ΕΚΘΕΣΙΣ. 1. Tamen si usus particularum IN, CUM & SUB, non sit Biblicus; est tamen Ecclesiasticus, optimoq; jure receptus.

2. Nam ut in Theologiam invehere haud licet, novos loquendi modos, sensui Scripturæ adversantes; ita nihilominus, ad eludendam heterodoxorum versutiam, excogitare licet novos loquendi modos, sensui Scripturæ analogos: quemadmodum Patres fecerunt, introductâ voce *ἐννοσίῳ* &c.

3. Nimirum nos talibus particulis utimur, partim ad excludendam *ἀπυσίαν* seu absentiam, vel materiæ terrenæ, quam impugnant Pontificii; vel materiæ cœlestis, quam impugnant Calviniani: partim ad denotandam veram *παρουσίαν* seu præsentiam utriusque materiæ.

4. Observandum verò, quod præsentia illa clariùs exprimitur, particulis hisce conjunctim; quàm divisim sumtis. Nam particula IN nimium generalis est: Particula CUM, manente errore Calvinianorum, admittetur: Particulam SUB ad transubstantiationem torquebunt Pontificii. At particulas has simul sumtas, utrique horrent.

5. Specialiter notandum, quod particulæ IN & SUB haudquaquam notent *ἐννοσίαν* seu localem inclusionem; nec *συννοσίαν* seu consubstantiationem, vel commistionem; neque *μεθενοσίαν* seu transubstantiationem; sed tantùm sacramentalem unionem.

Βεβαιώσις. Probationes videantur in Form. Concord. p. 1023. 1024. (735. 736.) Add. Hutterus in Form. Concord. Art. 7. qui Patres his particulis usos esse, allegatis eorum verbis, ostendit Qu. 4. circa fin. p. 632.

Αντίθεσις est Reformationum, quibus originem debet versiculus ille: *IN, CUM, SUB, totum turbant monosyllaba mundum.*

Thesis IV. *Convivæ indigni, æq̃ ac digni, in Cœnâ Domini verum corpus & sanguinem Christi, sed absq̃ saluari fructu, imo nisi resipuerint, ad judicium accipiunt.*

Enjeus I. Ante omnia observandum, quod dignitas alia sit legalis, quæ dependet ab operibus & justitiâ inhærente; alia evangelica, quæ dependet à Christi satisfactione & justitiâ imputatâ. Jam de posteriori agitur; non de priori.

2. Non disputamus contra exercitiorum præparationis externorum utilitatem; quamvis negemus absolutam eorum necessitatem. Expresse Lutherus ait: *Fasten und leiblich sich zubereiten / ist eine feine äußerliche Zucht.*

3. Distinguiamus inter indignitatem veram & apparentem. Indigni non semper sunt, qui tales sibi aliisve videntur, vel ob fidei infirmitatem, vel ob animi humilitatem, vel ob intellectûs, circa mysterium hocce imbecillitatem; sed qui tales reapse existunt, propter fidei defectum. Joh. III. 18.

4. Cum Lutherus, in Catechesi minori, præter eos, qui non credunt, indignis etiam accenset eos, qui dubitant, sciendum est, non intelligi dubitationem quæ fidem tantum infirmat; sed quæ eam prorsus abolet.

5. Ejusmodi dubitatio differt ab incredulitate κατ' ἐξοχήν sic dictâ: quia hæc simpliciter negat, vera esse, quæ à Christo in verbis institutionis promittuntur: illa adhuc hæsitat, annon vera esse possint; ita tamén ut bonos motus, in animo surgentes, continuè supprimat, adeoque non ampliùs in fide luctante stet, sed prorsus deficiat & cadat.

6. Convivæ quorum indignitas est notoria, arcendi sunt à Ministris Matth. VII. 6. Reliqui verò, quorum indignitas soli Deo constat, admittuntur suo periculo.

7. Adeo in hoc quoque negotio, multa ab impiis suscipiuntur de facto; quæ non deberent fieri de jure.

8. Distinguiamus inter Sacramenti substantiam, seu essentiam; & inter salutarem effectum, seu fructum. Illam tam indigni, quam digni accipiunt; hunc non nisi digni: quod Lutherus respicit, quando in Catechesi Fidem vocat, *caput & summam in Sacramento*; videlicet sub respectu ad fructum.

9. Ratio utriusque asserti in promptu, est: Nam indigni, æquè ac digni, manducant bibuntque sacramentaliter; at soli digni spiritualiter.

10. Unde nihil contra nos obtinent objectiones (1) ex Joh. VI. 34. Qui manducant carnem, & bibunt sanguinem Christi (*scilicet spiritualiter & quâ salutarem effectum*) illi habent vitam æternam: Indigni non habent vitam æternam, E. (2) ex 1. Cor. X. 20. 21. Qui participes sunt mensæ dæmoniorum, non possunt participes esse mensæ Domini (*scilicet spiritualiter & quâ salutarem effectum*) Indigni sunt participes mensæ dæmoniorum. E. (3) Qui rejiciunt Christum, non accipiunt Christum (*scilicet spiritualiter & quâ salutarem effectum*) Indigni. E. In his, limitatione adjectâ, conceditur totum argumentum.

11. Notandum insuper, quod effectus salutaris à Theologis nonnullis vocetur Usus Sacramenti: sed ita, ut intelligatur usus internus, seu commodum ex participatione Cœnæ proveniens; non usus externus, qui est ipsa usurpatio, seu actio secundum institutionem Christi suscepta. Vid. Form. Concord. p. 1040. 1041. (750. 751)

12. Unum igitur idemque est, sive dicamus effectum; sive fructum, sive usum internum, sive etiam, juxta quorundam loquendi modum, rem Sacramenti: dummodo non intelligatur res, ex quâ; sed propter quam.

13. Indigni repellunt Christum, ut Salvatorem; sed admittere coguntur, ut Judicem: cum sanguis illius, indigne acceptus, contra eos testetur 1. Joh. V. 8.

βεβαίως. Probatur Thesis nostra ex 1. Cor. XI. 27. 29. Quia Apostolus (1) non ait, indignos fieri tantum reos symbolorum externorum corporis & sanguinis; sed ipsius corporis & sanguinis v. 27. Ut adeò corpus & sanguis sit res illa, cujus violatione reatus contrahitur: prorsus quemadmodum alibi homo dicitur reus *cadis*, Deut. XXI. 1. *voti*, Num. XXX. 5. *sanguinis* &c. (2) modum reatus exprimit, quàm scilicet ratione indigni fiant rei corporis & sanguinis, nimirum tam *edendo & bibendo*, v. 27. quàm *corpus Domini non discernendo* v. 29. Ex quo sic argumentamur: Qui manducando & bibendo rei fiunt corporis & sanguinis, illi manducant corpus & bibunt sanguinem: Atqui indigni. E. item: Qui damnationem sibi ipsis ideo edunt, quia edendo non discernunt corpus Domini, illi edunt corpus Domini: Atqui indigni. E. (3) Assertum de reatu, quem indigni contrahunt, deducit ex verbis institutionis. Nam postquam institutionem Coenæ à v. 23. usque ad v. 27. exposuerat, pergit: ὡς ὅς ἂν ἐδῇ τὸν ὄρν τῶν ἡ πίνῃ τὸ ποτήριον τὸ κυρίου ἀναζῶς, ἐνοχῶ ἕως ἡ σῶμα & καὶ τὸ αἷμα & κυρίου v. 27. Ubi attendatur ad particulam ὡς, itemque ad pronomen τῶν. Utrâq; enim voce remittimur ad verba institutionis antecedentia, ac consequenter ita rectè concludimus: Qui comedunt de pane illo, qui est *corpus Christi*, v. 24. & bibunt de poculo illo, quod est *novum Testamentum in sanguine Christi*, v. 25. illi manducant ipsum corpus Christi & bibunt ipsum sanguinem Christi: Atqui Indigni. E. Reliqua petantur ex ipsâ Form. Concord. p. 1033. (743) seqq. Ἀντιφασίς est Reformatorum.

III. VINDICATIO.

Accusamur,

I. Quod non nisi paucis misellis verbis in hâc controversiâ innitamus. Sic Zwinglius: Es sind sunst arme elende Worte /

Worte / nempe illa: *Edite, hoc est corpus meum.* Daniel à Buren, Consul Bremensis, in conventu Ao. 1560. dixit: **Was habt ihr Lutherischen mehr / denn drey ohnmächtige Worte** / nempe illa, *Hoc est corpus?* Resp. Verba omnino pauca esse, sed Domini sapientissimi, potentissimi, veracissimique, à quo contemptores aliquando judicabuntur. Joh. XII. 48.

II. Quod à verbis institutionis ad fundamenta longius petita dilabamur, propter illa, quæ ex Luthero adferuntur in Form. Concord. p. 846 (600.) Resp. Reliqua fundamenta non urgeri ex necessitate; sed ut ostenderetur, quod doctrina nostra cum reliquis fidei articulis, non pugnet. Alioqui satis præsidii nobis verba institutionis suggerunt. Videatur protestatio ordinum Imperii, Libro Concordiæ præfixa. p. 18. seq. (B4. a.) *Quaquam autem nonnulli—deducendas esse.*

III. Quod tale *πρὸς* urgeatur, cujus nulla sit *ἀλόγιστος*: quoniam Lutherus statuit, verba institutionis intelligenda esse *καὶ τὸ πρὸς*; non verò *καὶ ἀλόγιστος*. Sic Bremenses. Resp. non excludi omnem *ἀλόγιστον*; sed tantum *ἀλόγιστον* verbis Christi adversantem.

IV. Quod propositio sacramentalis: *Hoc est corpus*: in literalis sensu sit impossibilis, utpote quæ contradictionem involvat. Resp. Contradictionem duntaxat apparentem esse. In se quidem repugnat, panem esse corpus; sed per unionem sacramentalem tollitur illa repugnantia.

V. Quod Capernaitæ simus, docentes, corpus Christi dentibus conteri, deglutiri, digeri, egeri &c. Vid. Bezzæ horrendus Dialogus, sub titulo Cyclopolis. Resp. Injuriam nobis fieri, coram Deo & hominibus; contra quam Lutherus in Confessione majori jam suo tempore protestatus est. Manducatur corpus Christi; sed mediante pane, supernaturaliter ac modo incomprehensibili.

VI. Quod

ARTICULUS VII.

VI. Quod idololatriæ Pontificiæ in puncto Transsubstantiationis & ἱερωσύνης, patrocinemur. Sic Neostadienses. Resp. Calumniam esse: neque enim docemus, corpus succedere in locum panis, aut panem consecratum adorandum esse; sed corpus offerri cum pane, & Christum in pane præsentem, adorandum esse.

VII. Quod ex doctrinâ nostrâ, de præsentia Christi in cœnâ, sequatur, corpus ejus esse imaginarium & non-corpus; eo quod statuatur illocale, invisibile, impalpabile &c. Ita Sadaël. Resp. Negari consequentiam. Localitas, visibilitas, palpabilitas &c. sunt accidentalia corporis, quæ per omnipotentiam Dei à corpore separari possunt. Conf. Apolog. Form. Concord. & Menzerus contra Sadaëlem.

VIII. Quod Augustanæ Confessioni contradicamus, utpote in quâ spiritalis tantum manducatio admittatur. Resp. verum istud esse de Confessione variatâ; non invariâtâ. Vid. Form. Concord. p. 1014. (728) seq.

IX. Quod discedamus à Formulâ Concordiæ Witebergensi. Resp. negando, cum in eâ disertis verbis statuatur, cum pane & vino verè & substantialiter adesse, exhiberi & sumi corpus & sanguinem Christi &c. Vid. Form. Concord. p. 1015. (729)

X. Quod inter nos & Calvinianos, non de re ipsâ; sed tantum de modo præsentia lis sit. Resp. Aliud ex ipsâ controversiâ dispalescere. Nos enim statuimus, corpus & sanguinem Christi adesse; Calviniani statuunt, non adesse: Quia quod significativè tantum adest; reverà non adest.

XI. Quod dogma hoc non pertineat ad fundamentum fidei. Resp. inficiando. Nam (1) facit ad individualement remissionis peccatorum oblationem; (2) eius ignorantia, aut abusus, damnationem, cum temporalem, tum æternam adferre potest; (3) continet testamentum & salutis medium. Vid. Carpz. Itaq. in Libros Symbolicos p. m. 1465.

XII.

XII. Quod Lutherus, ante obitum, â pristinâ sententiâ discesserit & ad Sacramentarios defecerit. Resp. aliud patere ex Form. Concord. p. 1020. (733.) Addimus quædam ex libello, paulò ante mortem ejus (Ao. 1544.) edito, sub titulo *Kurzes Bekenntniß* / in quo inquit: *Ich / als der ich nun auff der Grube gehe / will diß Zeugniß und diesen Ruhm mit mir / für meines lieben Herrn und Heylandes JEſu Christi Richtstuhl bringen / daß ich die Schwärmer und Sacraments-Feinde mit ganzem Ernst verdammet und gemieden habe.*

ARTICULUS IIX.

DE

PERSONA CHRISTI.

I. EXPLICATIO.

In hoc Articulo observetur

[I. *Ensis*, ubi exhibetur

1. occasio Articuli conscribendi, quam suggererunt Sacramentarii

{ 1. aperti, vivente Luthero. *Orta est etiam controversia—testatum esse volumus.* p. 1054. (761)

{ 2. occulti, post mortem Lutheri. *Interim post mortem—inſimularunt atq; accuſarunt.* p. 1054. 1055. (761. 762.) In Epitome de his brevius agitur: *Ex controversiâ superiore—de ipsarum proprietatibus.* p. 854 (605)

{ 2. Ipse controversiæ status In Epitome: *Principalis hujus dissidii questio—adversus Sacramentarios propugnarunt.* p. 854. 855 (605)

P

II. *Ensis*,

a

II. *Œns*, ubi exhibetur

{ 1. præparatio ad Tractationem. *Ut autem hac controversia — articulo recitabimus.* p. 1055. (762) Et in Epitome: *Ad explicandam hanc — profitemur videlicet.* p. 855. (606)

{ 2. Tractatio ipsa, constans certis pronunciatis;

{ 1. de Unione personali:

{ 1. Iesus Christus, verus ab æterno Deus, in tempore assumpsit humanam naturam, ita ut jam ex duabus naturis constet una persona. *Credimus, docemus & confitemur, etsi — benedictus in secula.* p. 1055. (762) Et in Epitome n. 1. *Quod divina & humana — Dei & hominis filius.* p. 855. (606.)

{ 2. In unâ & indivisâ personâ Christi sunt & æternum erunt, duæ distinctæ naturæ, sine separatione, confusione, aut alterius in alteram mutatione. *Credimus, docemus & confitemur jam — aternitatem permanet.* p. 1055. 1056. (762) Et in Epitome n. 2. *Credimus, docemus — in alteram mutatam esse.* p. 855. (606)

{ 3. Quælibet harum naturarum suas proprietates essentielles retinet, adeo ut illæ alterius naturæ proprietates essentielles fieri nequeant. *Credimus etiam — proprietates essentielles fiant.* p. 1056. (762. 763.) Et in Epitome n. 2. *Sed utramq. naturam — proprietates fieri nequeant.* p. 855. (606)

{ 4. Omnipotentem, æternum, infinitum, per se omnipræsentem esse &c. sunt essentielles proprietates divinæ naturæ, neque unquam fiunt essentielles.

a.

b. c.

tales.

a b c

tiales proprietates humanæ naturæ. *Credimus autem—in æternum nunquam fiant.* p. 1056. (763) Et in Epitome n. 3. *Proprietates divina—humana natura proprietates.* p. 855. (606)

5. Creaturam corpoream, carnem & sanguinem, finitum & circumscriptum esse, pati, mori, de loco in locum moveri &c. sunt essentielles proprietates humanæ naturæ, neque unquam fiunt essentielles proprietates divinæ naturæ. *At verò esse corpoream—divina natura fiant.* p. 1056. (763) Et in Epitome n. 4. *Humana autem natura—proprietates divina natura.* p. 855. 856. (606)

6. Non quælibet harum naturarum per se subsistit & peculiarem personam constituit; sed unica tantum est persona, quæ uti sine divinitate, ita etiam sine humanitate suâ, nequit dici integra. *Credimus, docemus & confitemur etiam—in ipso reperiantur.* p. 1056. 1057. (763)

2. de Communione naturarum & hypostaseos:

1. Unio naturarum non est talis combinatio, aut copulatio, quæ sine omni communionem sit, v. gr. qualis inter duos asseres conglutinatos occurrit; sed vera & realis hæc locum invenit naturarum communio, quam Deus cum assumato homine habet: ex quâ communionem promanat, quicquid humani de Deo & quicquid divini de Homine Christo dicitur & creditur. *De hac autem hypostaticâ unionem—ut veram inter se communicationem habeant.* p. 1058. 1059. (764. 765) Et in Epitome n. 5. *Cum verò divina & humana—de homine Christo dicitur & creditur.* p. 855. (606. 607)

a b c

a b c

2. Antiqui Scriptores, in explicatione hujus mysterii, præsertim ante Eutychiana certamina, vocabulo Mixtionis usi sunt, in sensu tamen orthodoxo, ita ut Mixtio nihil aliud, quàm intimam ~~mixtionem~~ naturarum indicet. Alioqui enim nulla intercescit naturarum confusio, aut exæquatio. Commodius huc refertur similitudo ferri candentis, itemque unionis inter corpus & animam in homine. *Neg. tamen ideo natura — humane natura in personâ Christi.* p. 1059. (765) Et in Epitome n. 5. *Et hanc unionem — in homine declararunt.* p. 856. (607)
3. Propter naturarum communionem, credimus quod Deus verè sit homo, & Homo verè sit Deus. *Propter quam unionem — proprietates suas retinet.* p. 1059. (765) Et in Epitome n. 6. *Hinc etiam credimus — cum ipso nihil commune haberes.* p. 856. 857. (607)
4. Non nudus tantùm homo pro nobis passus, mortuus & sepultus est, itemque ad inferos descendit, à mortuis resurrexit, ad cœlos ascendit & ad dextram Dei erectus fuit; sed ipse Filius Dei, secundum naturam humanam, in unitatem divinæ suæ personæ assumptam. *Propter hanc hypostaticam unionem — realiter & verè existerent.* p. 1060. 1061. (766) Et in Epitome n. 8. & 9. *Inde porro credimus — sanguine Dei redempti sumus.* p. 857. (607. 608.)
5. Maria verè ~~eorum~~ seu Deipara est; quippe quæ non merum hominem, sed Deum & Hominem concepit ac genuit. *Hujus hypostatica unionis — & tamen virgo mansit.* p. 1061. (766. 767.) Et in Epitome n. 7. *Eam ob causam — & appellatur & verè est.* p. 857. (607).

a b c

6. Hu-

a b c

[6. Humana in Christo natura, non tantum naturalibus suis proprietatibus gaudet; sed propter communionem naturarum, insuper divinam majestatem, in primo conceptionis momento, accepit, eandemque semper habuit, & in ipso etiam exinanitionis statu, quoties volebat, per miracula liberrime exercuit: ordinarie tamen, durante illo statu, ab exercitio dictæ majestatis abstinuit. At nunc in statu exaltationis, ubi formam servi, non verò naturam humanam deposuit, juxta hanc naturam humanam, ad dextram Patris, quæ non circumscriptus in cælo locus, sed omnipotens & omnia implens Dei virtus est, translatus, majestatem divinam plenè & universaliter excercet; ita ut non solummodò tanquam Deus, sed etiam tanquam homo, omnia noverit, omnia possit, ubiq; præsens sit, & in sacrâ Cœnâ corpus ac sanguinem suum, juxta modum & proprietatem dextræ Dei, distribuere queat. *Credimus quoq; docemus ac confitemur—personaliter sunt unitæ.* p. 1057. 1058. (764) Item: *Illius hypostatica unionis—ordine copiosius docetur.* p. 1061.—1063. (767. 768) Et in Epitome n. 10. 11. 12. *Ex eodem etiam fundamento—hoc est corpus meum.* p. 858. 859. (608. 609)

[3. de Idiomatum Communicatione, ubi

[1. nonnulla præsupponuntur, videlicet

[1. quod ex fundamento hætenus jacto, promanet doctrina, de communicatione Idiomatum. *Et ex hoc fundamento—aliquid amplius dicetur.* p. 1064. (768. 769)

a b c

P 3.

2. quod

a b c

2. quod cum propriâ haudquaquam egrediantur sua subiecta, idcirco idiomatum communicatio nulla fieri aut constare queat, sine naturarum unione & communione. *Cum autem indubitatum—esset unio & communicatio.* p. 1064. (769)
3. quod Articulus hic, post Articulum de SS. Trinitate, summum sit mysterium. *Hoc autem post Articulum—Deus & Homo una sint persona.* p. 1064. 1065. (769) Et in Epitome n. 12. *Hoc post illud—vita & salus posita est.* p. 860. (609)
4. quod doctrina ista convenienter tractanda & ad tria præcipua capita revocanda sit. *Plurimum autem refert—capitibus comprehendi potest.* p. 1065. (769. 770)
2. Tria Communicationis Idiomatum genera ordine proponuntur, nimirum
 1. Primum, de quo notentur illa:
 1. Idiomatica uniûs tantum naturæ, attribuuntur toti personæ, sive ab alterutrâ, sive ab utraq[ue] naturâ denominatæ. *Primò cum in Christo—sive homo nominetur.* p. 1065. (770)
 2. Per particulas distinctivas, tum expressas, tum subintellectas, declaratur, juxta quam naturam idioma aliquod toti personæ adscribatur. *Sed in hoc prædicationum—quod passus sit in carne.* p. 1065. 1066. (770)
 3. Dogma hoc à Sacramentariis depravatur, per Allæosin suam, à Luthero rectè proscriptam. *Cum autem & occulti—Hactenus Lutherus.* p. 1066–1068. (770–772)
 4. Prædicationes illæ: Deus passus vel mortuus est:

a b

non

non sunt verbales; sed reales. *Ex his liquet—
sanguine suo redemerit.* p. 1068. 1069, (772. 773)

2. Secundum, de quo notentur illa:

1. Persona actiones officii mediatorii, exequitur secundum utramque naturam; ita ut quælibet natura agat quod suum est, cum communicatione alterius. *Deinde quod ad rationes—quod cujusque proprium est.* 1069. (773)
2. Christus ergo noster Mediator, Rebemtor, Rex, Pontifex, Pastor &c. secundum utramque naturam est. *Itaque Christus—copiosius dicitur.* p. 1069. (773)

3. Tertium, de quo notentur illa:

1. Queritur, an singulæ naturæ, post unionem, nihil aliud, nisi naturales suas proprietates habeant? *Tertio verò longè—retineant, supra docuimus.* p. 1069. (773)
2. Divinæ naturæ, utpote immutabili, per incarnationem, quoad essentiam & proprietates, nihil accessit, vel decessit. *Quantum ergo ad divinam—neque diminuta neque aucta est.* p. 1069. (773)
3. Quod humana natura, in unione cum divinâ, duntaxat naturales proprietates habeat, aut nulla alia nisi finita dona acceperit, Scripturæ & orthodoxis Patribus adversatur. *Item quod ad humanam—sunt etiam in sanctis hominibus.* p. 1069. —1071. (773. 774)
4. In hoc Articulo, Scripturæ inhærendum, quicquid demum ratio in contrarium adferat. *Et argutis cogitationibus—illorum capax esse nequeat.* p. 1071. (774. 775)

a

b

5. Humana Christi natura, accepit dona finita; sed non tantum finita, verum & infinita. *Vera quidem sunt—Joh. 1. p. 1071. 1072. (775)*
6. Quod Christus infinita illa dona, non juxta divinitatem, sed juxta humanitatem acceperit, tribus invictis argumentis demonstratur. *Quod autem hac communicatio — corruptelas bene munienda est. p. 1072. —1074. (775—777.)*
7. Retinemus hac in parte declarationem veteris & orthodoxæ Ecclesiæ, neque ullam introducimus personæ dissolutionem, aut naturarum essentialiumve proprietatum, conversionem, confusionem, æquationem, vel abolitionem. *In hoc autem negotio—seu essentialium proprietatum. p. 1074. (777)* Et in Epitome n. 12. *Hac nostrâ fide—in omnem aternitatem. p. 859. 860. (609)*
8. Communicatio ista divinorum idiomatum humanitati facta, dicitur realis; in oppositione ad communicationem verbalem: ex quo tamen non sequitur, quod sit communicatio physica. *Et quidem his vocabulis —confusione factam esse. p. 1075. 1076. (778)*
9. Humana in Christo natura, Majestatem de quâ agimus, accepit, juxta rationem personalis unionis, ita ut tota plenitudo divinitatis in assumptâ humanitate corporaliter habitans, in eâ, cum eâ ac per eam, liberrimè divinam suam virtutem exerat, pro diversitate statuum exinanitionis & exaltationis. *Sentimus itaq; & docemus cum veteri—ut Johannes testatur c. 17. p. 1076. (778. 779)*
10. Majestas divina in Christo, non nisi unica, divinâq; naturæ propria est; quæ tamen non communicationem sui,

a

b

fui, per humanam naturam se exerit. *Hac ratione ejus permanetque — proprietatum tam ferri, quam ignis p. 1077. (779.)*

11. Tametsi Deus, cum Majestate suâ, etiam in aliis creaturis, præcipuè in electis sit; non tamen habitat ibi corporaliter, adeoque nec Majestatem istam iis communicavit; id quod soli humanitati Christi, per unionem personalem verè & realiter contigit. *Quare testimonia illa Scripturæ — reliquit, quod non subjeceris. p. 1077. — 1079. (779. 780.)*

12. Per communicationem divinæ Majestatis, humanitati factam, nihil decedit divinitati; nec humanitas per se Majestatem, à divinitate separatam, accepit. *Credimus autem, docemus & confitemur, non fieri — Apostolorum doctrinæ repugnat. p. 1079. (780. 781.)*

13. Christus, respectu humanæ naturæ, Spiritum S. non ad mensuram, ut alii Sancti, accepit; sed tota plenitudo Spiritus super eum requievit. Quare & unctus dicitur ac propter illam unctionem omnia scivit & potuit, secus atque Agnoëtæ quondam crediderunt. *Credimus autem, docemus & confitemur, quod Deus — Gregorius M. refutavit. p. 1079. — 1081. (781. 782.)*

14. Carni Christi, in unione personali, ea tribuuntur, quorum extra unionem personalem capax non est. Id quod

1. nudè asseritur. *Propter unionem autem — id non habere potest. p. 1081. (782.)*

2. exemplis illustratur. Sic enim caro Christi statuitur
1. vivifica. *V. gr. carni — seu vivificatricem p. 1081. (782.)*

2. omnipræsens, ubi exhibetur

Q

{ 1. The-

ARTICULUS IIX.

1. Thesis ipsa. *Unde solus hic homo — ad consummationem seculi.* p. 1081. (782. 783.)
2. Declaratio Theseos, quod hæc non accipienda sint, juxta solam divinitatem. *Et hæc Scriptura testimonia — operari & efficacem esse velle.* p. 1082. (783.)
3. Consensus Lutheri. *Huic firmissimo fundamento — repetita esse volumus.* p. 1083. — 1085. (783. — 786.)
4. Periculum contrariæ sententiæ, utpote quâ Christiano summa consolatio eripitur. *Quare perniciosum errorem — caro de carne ejus sumus.* p. 1089. (786.)

III. *Antisætic*

1. ipsa, constans errorum rejectione
 1. generali *Rejicimus igitur — pugnant ut sunt* p. 1086. (786.) Et in Epitome: *Repudiamus igitur — errores docentur.* p. 860. (609.)
 2. Speciali, quæ
 1. proponitur, adductione opinionum
 1. veterum,
 1. Nestorii, qui personam divulgavit. Epit. n. 1. *Quod Deus & Homo — Nestorius deliravit.* p. 860. (610.)
 2. Eutychis, qui naturas confudit. *Quod humana natura — transmutata.* p. 786. Et in Epitome n. 2. *Quod divina & humana — furenter dixit.* p. 860. (610.)
 3. Arii, qui veritatem divinæ naturæ negavit. Epit. n. 3. *Quod Christus non sit — Arius blasphemavit.* p. 860. (610.)
 4. Marcionis, qui veritatem humanæ naturæ impugnavit Epit. n. 4. *Quod Christus non veram — Marcion finxit.* p. 610.
 2. recentiorum, nempe Pontificiorum & Sacra-

a b Sacramentariorum, qui vel ipsi statuunt, vel à nobis statui fingunt,

1. quod humanitas Christi, eo modo quo divinitas, & ex proprietate suæ naturæ, omnipræsens sit. *Quod humana in Christo — ubiq; præsens sit.* p. 1086. (786.) Et in Epitome n. 8. *Quod humana in Christo natura — ubiq; præsens sit.* p. 1086. (610.)
2. quod humanitas Christi essentialiter divinitati exæquata sit. *Quod humana natura — exæquata sit.* p. 1086. (787.) Et in Epitome n. 9. *Quod humana natura — exæquata sit.* p. 861. (610.)
3. quod humanitas Christi, ubique in cœlo & terrâ, localiter expansa sit. *Quod humanitas Christi — vera sua humana natura.* p. 1086. 1087. (787.) Et in Epitome n. 10. *Quod humana natura — est tribuendum.* p. 861. (610.)
4. quod sola humanitas Christi pro nobis satisfecerit, absq; communione divinitatis. *Quod humana natura in Christo — communicationem habuerit.* p. 1087. (787.) Et in Epitome n. 12. *Quod sola humanitas — ad ipsum pertinisset.* p. 862. (611.)
5. quod Christus juxta solam divinitatem, sine humanitate, nobis præsens sit. *Quod Christus secundum divinitatem — nihil pertineat.* p. 1087. (787.) Et in Epitome n. 13. *Quod Filius Dei tantummodò — in terris esse negotii.* p. 862. (611.)
6. quod humanitas Christi, cum idiomatibus divinis, nullam habeat communicationem realem. *Quod assumpta humana — cum divinitate communicet.* p. 1087. (787.) Et in Epitome n. 7. *Quod tantum sit verbalis — omnipotentem factum esse.* p. 861. (610.)

a b c

7. quod unio personalis tantum communia nomina faciat, adeo ut Deitas nihil cum humanitate ac humanitas nihil cum Deitate realiter commune habeat. Epit. n. 5. & 6. *Quod unio personalis — re ipsa commune habeat.* p. 861. (610.)
8. quod Christo, ut homini, impossibile sit in pluribus locis simul esse. Epit. n. 11. *Quod Christo impossibile — cum corpore esse possit.* p. 862. (610-611.)
9. quod Filius Dei, in statu exaltationis, non omnia opera omnipotentiae in & cum humanitate faciat. Epit. n. 14. *Quod Filius Dei — natura est localiter.* p. 862. (611.)
10. quod Christus juxta humanitatem non fit capax idiomatum divinorum. Epit. n. 15. *Quod secundum humanitatem — plenitudo corporaliter.* p. 862. 863. (611.)
11. quod Christo secundum humanitatem maxima quidem potestas, non tamen omnipotentia data sit. Epit. n. 16. *Quod Christo secundum — creaturarum potestate* p. 863. (611.)
12. quod scientia humanitati Christi data, suos habeat limites, adeo ut ne hodie quidem omnia sciat. Epit. n. 17 18. 19. *Quod Christo secundum spiritum — aeternitatem sit futurum.* p. 863. (612.)
13. quod dicti Matth. XXII. 18. sensus sit: Christo juxta divinitatem spectato, in resurrectione restitutam fuisse potestatem, quam in statu exinanitionis deposuerat. Epit. n. 20. *Rejicimus etiam damnamusq. — constanter contradicatur.* p. 864. (612.)
2. concluditur. *Hos errores & alios — & confessioni repugnent.* p. 1087. (787.)

a

12. cum

a

[2. cum appendice

- { 1. piæ adhortationis. *Et hortamur omnes pias — obedientiam captivent.* p. 1087. 1088. (787. 788.)
 { 2. dulcissimæ consolationis *Inde autem dulcissimam — erroribus præservemur.* p. 1088. (788.)

II. DEMONSTRATIO.

Quod Iesus Christus, ut Filius Dei, ex essentiâ Patris ab æterno genitus, verè Deus sit, docuimus ad Aug. Conf. P. I. Art. 3. Th. 1. p. 98. quod idem in utero Mariæ Virginis, ex substantiâ Matris suæ, assumeret humanam naturam, veram atque perfectam, quæ divinæ naturæ personaliter unita sit, ibid. Th. 2. p. 103. quod idem tertio die virtute propriâ resurrexerit & ex clauso sepulchro, cum corpore glorificato, egressus sit, ita ut & secundum humanam naturam, se ipsum excitasse rectè statuatur ib. Th. 5. p. 118. quod idem sic ascenderit ad cœlos, ut tota persona secundum humanam naturam, ex monte Oliveti, sese in sedem Beatorum, virtute propriâ, sensibiliter elevarit, nuncque cessante in terris visibili præsentia, conspectum corporis glorificati Beatis indulgeat, ac nihilominus omnia in omnibus impleat ib. Th. 6. p. 122. quod idem ad dextram Dei Patris sedere dicatur, quatenus post ascensionem in cœlos, secundum humanam naturam, exercitio majestatis divinæ dominioq; in omnes creaturas plenariè ac in æternum gaudet. ib. Th. 7. p. 126. Restant igitur

Thesis I. *Unio personalis consistit in naturarum, divinæ & humanæ, per incarnationem conjunctarum, æctisimâ, mutuâ, inconsusâ & perpetuâ præsentia: earundem intimâ ἀνιχωμένην seu im meatione; ac deniq; unius personæ ex duabus naturis constitutione.*

ΕΚ ΤΩΝ. 1. Unionis vocabulum, in explicando hoc mysterio, non simpliciter ἄρραφον est; sed secundum quid. Et si enim in Scripturâ non habeatur abstractum; reperitur tamen ibi concretum 1. Cor. IIX. 6. I. Tim. II. 5. Rom. V. 17. Ut taceamus alia loca; in quibus, si non quâ nominis sonum; saltem quâ significationis sensum, Unio explicatur. Cyprianus (quod verò imitandum non est) pro Unione Unitatem posuit, cum in Christo *naturam unitatem* esse statueret.

2. Distinguiamus inter unionem & unionem. Hæc transitorium actum conjunctionis naturarum significat; illa statum naturarum conjunctarum. Nonnunquam tamen, sed minùs accuratè, ipsa etiam unitio vocatur Unio, quando Unio idem esse cum Assumptione, vel Incarnatione, traditur.

3. Unio hæc est personalis; sed non personarum. Extrema ejus sunt duæ naturæ; Fundamentum actualis unitio; Terminus una numero persona.

4. A termino, Unio nostra vocatur personalis; atque adeo unioni nominali, seu verbali; unioni accidentali & sociali; unioni essentiali seu substantiali; unioni naturali, unioni artificiali &c. opponitur.

5. Damascenus tamen L. 3. de Orth. Fide aliquæ Patres, Unionem hanc essentialem vocant: at non sub respectu ad terminum unionis, quasi una fieret essentia duarum naturarum; verùm sub respectu ad extrema, quia est diversarum essentiarum: cum quælibet naturarum unitarum, propriam habeat retineatq; essentiam. Unde quoad hunc sensum, Unio essentialis non opponitur unioni personali; sed unioni apparenti & tantùm nominali.

6. Unio personalis Græco vocabulo dicitur ὁμοούσιον; cui contradistinguitur Unio ὁμοῦσιον, inter Deum & corpus ali-quod ad tempus assumptum.

7. Cum Unio personalis mysterium sit, quod ipsi Angeli intro-

introspicere gaudent I. Petr. I. 12. I. Tim. III. 16. fatemur, non haberi in hac mortalitate notitiam ejus adæquatam & comprehensivam; sed tantum inadæquatam & apprehensivam, quoadusque nimirum Scriptura, quæ necessaria sunt ad salutem, nobis de hoc dogmate revelavit.

8. Illius ductum secuti, non quærimus jam de formali consequente Unionis personalis, quod postea exponetur; sed de formali constituyente.

9. Hoc verò consistere docemus (1.) in naturarum præsentia (2.) in earundem *ἁπλοῦς* (3.) in unius personæ constitutione: ita ut hæc tria conjunctim potius; quàm divisim accipi debeant.

10. Tametsi enim Unio personalis per unum quoq; vel alterum requisitum, sigillatim sumtum, describi queat; negamus tamen descriptionem talem fore plenam & omnia, quæ Spiritus S. nobis de Definito revelavit, complexuram.

11. Præsentia naturarum, non solum est effectiva & virtualis, quemadmodum Sol præsens est inferioribus; sed etiam entitativa ac realis: quamvis non localiter; verum illocaliter: Divina enim natura nullo circumscribitur loco.

12. Quapropter Unio illa rectè dicitur naturarum, denominatione sumtâ ab extremis; non item naturalis, denominatione sumtâ à termino.

13. Harum naturarum altera solum in subsistendo est completa, nimirum Divina; altera autem incompleta, nimirum Humana. Non igitur uniuntur & aliterque alius; sed aliud atque aliud: nec potest propterea Unio naturalis vocari; alioqui enim extrema utrinque in subsistendo completa esse oporteret.

14. Propter præsentiam naturarum arctissimam, Unio dicitur facta *ἀδιατάκτως*, seu indistanter.

15. Propter præsentiam naturarum mutuam, Unio dicitur

citur facta ἀδιαίρετος seu indivisè: quia totus λόγος toti carni;
non verò pars parti unita est. Ubicunque autem ponitur λόγος
extra carnem, ibi separantur naturæ & dividitur persona.

16. Quod ad statum Exinanitionis & specialiter ad Con-
ceptionem attinet, quamvis tum Caro solum fuerit in utero
Mariæ, nec alibi uspiam, quoad actum naturalem, seu qua-
tenus consideratur respectu essentiae; nuspiam tamen λόγος
deerat, quin potius cum λόγος supra quævis loca evehebatur,
quoad actum personalem, seu quatenus consideratur respectu
subsistentiae. Uti enim λόγος tantum in Mariâ assumebat
carnem; etsi non tantum esset in Mariâ, sed ubique: ita simi-
liter Caro tantum in Mariâ assumebatur; quamvis à primo
assumptionis momento, non tantum esset in Mariâ, sed ubi-
cunque λόγος erat.

17. Localis adessentia, proveniens ex naturali corporis
conditione; non tollit illocalem subsistentiam, provenien-
tem ex personali cum λόγος unione.

18. Interim probè distinguendum, inter præsentiam
internam Carnis ad λόγον & inter præsentiam externam
Carnis ad creaturas reliquas. λόγος tempore conceptionis,
imo per totum Exinanitionis tempus, semper & ubiq; præ-
sentissimam habebat carnem; verum non semper nec ubiq;
Carnem sistebat præsentem creaturis; sed tantum in illis
locis, ubi volebat & susceptum Mediatoris officium id po-
stulabat. Caro enim λόγος non unita est, quatenus est hic
vel alibi; sed quatenus λόγος est: adeo ut locus ad unio-
nem præsentiam causæ, nec per modum proprietatis,
nec per modum consequentis pertineat. Unde falsum est,
quod ex nostrâ sententiâ sequatur: Carnem conceptam in
Mariâ, simul conceptam esse in aliis mulieribus; eò quod
λόγος carne assumptâ, cum esset in Mariâ, simul fuerit
ubique & consequenter etiam in aliis mulieribus.

Nam

nam ad statum Exinanitionis inter alia hoc quoque pertinebat, ut exercitium actualis adessentiae quoad creaturas, ad tempus abdicaretur; quo nunc Humanitas Christi, in statu Exaltationis, plenarie & indesinenter utitur.

19. Quæ de conceptione diximus, etiam applicari possunt ad alia, quæ obijciuntur ex Joh. VI. 24. XI. 15. &c. Vid. plura in Thesi 10. de Omnipræsentia Christi quoad Humanitatem.

20. Propter præsentiam naturarum inconfusam, Unio facta dicitur *ἀτρέπης* i. e. sine conversione, *ἀσυγχύτως* i. e. sine commistione, & *ἀναλλαιώτως* i. e. sine alteratione: ne quis putet, unam naturam mutatam esse in alteram, vel temperatam esse per alteram, vel positam esse pro alterâ.

21. Notandum ergo, quod aliud sit, carnem fieri; & aliud, in carnem converti: item quod concedamus, unam naturam esse incarnatam; quamvis negemus, post incarnationem esse unam naturam.

22. Quod ad Patres attinet, nempe Athanasium, Lactantium & Nazianzenum, qui ante mota cum Eutychianis certamina, in explicando hoc mysterio, voce Commistionis usi sunt, illi nihil aliud, quàm intimam *ᾠχιώρησιν* tali nomine indicare voluerunt. Unde terminus perperam à sensu orthodoxo, in sensum heterodoxum detorquetur.

23. Propter præsentiam naturarum perpetuam, Unio facta dicitur *ἀχωρίτως* seu inseparabiliter; *ἀμεταβλήτως* seu immutabiliter; & *ἀδιαιλύτως* seu indissolubiliter, ut quod λόγος semel assumpsit, nunquam deposuerit.

24. Mors Christi fuit solutio partium naturæ humanæ i. e. animæ & corporis; non verò naturarum, ex quibus immediatè constat persona.

25. *παραθέσις* seu Immeatio facit, ut λόγος intra Carnem, & Caro intra λόγον sit maneatque.

R

ut

RESPOND
JOHAN
NE HEN
RICO
Drewig/
Gedan.

ut cum Patribus loquamur, jam non est tantum Deus; sed Deus ἐνσυνάρχῃς seu incarnatus; & Caro non est tantum Caro, sed Caro λογωθεῖσα seu deificata.

26. Ipsa *περιχώρησις*, non aliter ac Unio, dicitur personalis: atque ita opponitur tum *περιχωρήσῃ* accidentali, qualis est inter ignem & ferrum; tum *περιχωρήσῃ* naturali, qualis est inter corpus & animam; tum *περιχωρήσῃ* eminenter essentiali, qualis est inter personas SS. Trinitatis. Etsi enim hæ species *περιχωρήσεως* cum nostrâ convenient in Fundamento, quod est actualis unitio; differunt tamen in Extremis & Terminis.

27. Illud quoque notandum, quod naturarum Immeatio & Permeatio non sit earum Exæquatio. Nam quælibet naturarum retinet quod suum est: Proprietates autem post Immeationem, non commutantur; sed communicantur.

28. Quia *περιχώρησις* intima est, ad exprimendam eam, non sufficit, si dicamus, Unionem personalem inferre gratiosam Dei in Carne humanâ inhabitationem: Nam ut res conceditur, videlicet quod Deitas in carne gratiose habitet Col. II. 9. ita rei illius ad præsens dogma applicatio negatur, videlicet quod unio personalis, aut specialiter *περιχώρησις* in tali inhabitatione consistat: quippe quæ inhabitatio potius formale consequens dici meretur; quàm formale constituens, de quo nunc agendi locus est.

29. Nec in explicando hoc mysterio, phrasibus rationibusq; loquendi propriis, anteferendæ sunt figuratæ, E. gr. cum natura humana appellatur templum. Joh. II. 19.

30. Quomodo una persona ex duabus naturis constituitur, explicavimus ad August. Confess. P. I. Art. 3. Thes. 2. in ἐκθέσῃ n. 13. & 14. p. 105.

31. Ibidem quoque de Incarnatione actum est num. 3. p. 103.

Βεβαίως. Probamus I. *Unionem personalem consistere in præsentia Naturarum unitarum ærtissimâ, mutuâ, inconfusâ & perpetuâ*, i. ex Joh. I. 14. *Verbum Caro factum est*, videlicet non mutatione; quia Deus immutabilis est Jac. I. 17. sed assumptione: ita ut ex λόγῳ & Carne facta sit una persona 1. Tim. II. 5. Unde concludimus: (1) Ergo in Christo datur præsentia *Verbi*, i. e. divinæ naturæ; & *Carnis*, i. e. humanæ naturæ ærtissima. (2) Ergo in Christo datur præsentia *Verbi* i. e. divinæ naturæ, & *Carnis* i. e. humanæ naturæ mutua, ita ut ubi Verbum est, ibi Caro sit & vice versâ: quia si alicubi Verbum esset, ubi Caro non est, sequeretur alicubi Verbum non esse Carnem factum. (3) Ergo in Christo datur præsentia *Verbi* i. e. divinæ naturæ, & *Carnis* i. e. humanæ naturæ inconfusa: quia Verbum non est capax ullius confusionis: ita ut postquam Caro factum est, nihilominus Verbum & Deus reverà manserit. Conf. 2. Sam. VII. 19. 1. Tim. III. 16. (4) Ergo in Christo datur præsentia *Verbi* i. e. divinæ naturæ, & *Carnis* i. e. humanæ naturæ, perpetua. Nam si Verbum id, quod ipsum est factum, deponeret, sequeretur id mutationi alicui obnoxium esse; quandoquidem non esset amplius id, quod tamen verè aliquando factum est.

2. ex Col. II. 9. *In Christo (καθικεῖ τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς) habitat tota plenitudo Deitatis corporaliter*: in Christo, inquam, ut *capite* omnium, adeoque personâ, v. 10. ne quis hæc de doctrinâ Christi, cum Socinianis, putet accipi. Unde concludimus: (1) Ergo in Christo datur præsentia Naturarum ærtissima. Neque enim Deitas in ipso tantum *habitat* accidentaliter, quemadmodum hospes in diversorio; sed *corporaliter*, quemadmodum anima in corpore suo. (2) Ergo in Christo datur præsentia Naturarum mutua. Neque enim tantum Deitas, sed *tota plenitudo Deitatis*, id est & totus λόγος & totum λόγος in ipso

habitasse legitur. Si verò λόγος unquam aut ullibi extra habitaculum suum esset, jam in habitaculo illo non habitaret tota plenitudo Deitatis, sed tantum aliquid Deitatis. (3) Ergo in Christo datur præsentia naturarum inconfusa. Distingvuntur enim, etsi non separentur, in Christo habitans & habitaculum, id est divinitas & humanitas. (4) Ergo in Christo datur præsentia naturarum perpetua. Quemadmodum enim anima nunquam deserit corpus, nisi à validiori expellatur: Ita & divinitas nunquam deserit id, in quo habitat *corporaliter*, nisi à validiori expellatur; quod est αὐτόματον.

II. *Unionem personalem inferre intimam ὁμοχώρησιν, seu immeationem naturarum*: Ex iisdem dictis. Quia *Verbum caro factum est*, ita ut verbum in carne *habitaret corporaliter*, id est veluti anima in corpore suo. Quemadmodum ergo datur ὁμοχώρησις inter animam & corpus; ita pariter inter Verbum & Carnem, id est divinitatem & humanitatem.

III. *Unionem personalem inferre unius personæ ex duabus naturis, constitutionem*. Ex iisdem dictis, collatis cum I. Tim.

II. 5. Quia *Verbum ita Caro factum est & carnem inhabitat*, ut *unus tantum Mediator inter Deum & Hominem sit*, ex duabus naturis constans.

Ἀντίθεσις est præter Nestorium & affectas veteres, ex modernis I. Reformatorum, qui (α) Unionem personalem comparant cum conjunctione stellæ & orbis sui, gemmæ & annuli, Oceani & Antwerpiz, rotæ & clavi &c. (β) Ἀπόστολοι post incarnationem, in terris extra carnem esse docent. (γ) Περὶ ὁμοχώρησιν naturam inficiantur.

II. Socinianorum, qui (α) Divinam naturam in Christo negant. (β) per unionem personalem, nihil aliud intelligunt, nisi gratiosam inhabitationem Dei, qualis etiam in aliis hominibus detur, hic tamen multò excellentiùs.

Theſis

Thesis II. Λόγος ab aeterno per se subsistens, humanæ naturæ per se non subsistens, in incarnatione, naturam & hypostasim, seu subsistentiam suam, verè & realiter communicavit, adeo ut humana natura, in unitate personæ τὸ Λόγῳ incarnati spectata, rectè ad SS. Trinitatem pertinere statuat.

Ἐκθεσις. 1. Unio est utriusque naturæ: Communicatio autem strictè sic dicta, i. e. activa, soli divinæ naturæ competit, quæ se & hypostasim suam, humanæ naturæ communicavit.

2. Divina natura, quando se communicasse legitur humanæ naturæ, non spectatur absolute, prouti communis est omnibus personis SS. Trinitatis; sed relativè, quatenus in secundâ hypostasi SS. Trinitatis, seu in personâ Filii subsistit. Sic enim propria est Filio & à Filio communicari potuit.

3. ὁμοῦσις in sensu generali idem significat, quod εἰςία seu essentia, aut ὄντις seu existentia: quo in sensu nonnulli ex veteribus, ante mota cum Nestorio certamina, in Christo duas ὁμοῦσις, hoc est duas essentias, quas naturas vocamus; statuebant: At nunc sumitur in sensu speciali, pro subsistentiâ ultimâ, seu personalitate, à quâ unio ipsa denominatur personalis.

4. Veritas humanæ naturæ non pendet à modo subsistendi; sed à præsentia partium constituentium. Quod igitur humana natura in Christo propriâ personalitate caret, non indicat defectum rei ad perfectionem humanæ naturæ pertinentis; sed participationem eminentioris personalitatis.

5. Communicatio tam naturæ, quam hypostaseos, verà & realis est, neque nudâ carnis à Λόγῳ sustentatione absolvitur. Tamen enim hanc sustentationem concedamus; nihilominus Unionem formaliter in illâ sustentatione con-

sistere, negamus. Quin imo, quando sustentationem, cum Cyrillo, Melancthone &c. admittimus, observandum est, quod illa secundum nos communicationem hypostaseos includat; at secundum adversarios excludat: Unde cavendum probè, ne abusus phræseos heterodoxus, confundatur cum usu orthodoxo.

6. Divina natura humanam suæ divinitatis participem fecit: non exæquatione; sed assumptione.

7. Cujus humanitas non erat capax per se & naturaliter; ejus capax fiebat per unionem & personaliter.

8. Sic humana natura, ad SS. Trinitatem pertinet; non ut humana est; sed ut in unitate personæ τὸ λόγος incarnati spectatur.

9. Non confundenda est hypostasis τὸ λόγος, cum characterè hypostatico. Hypostasis est id, per quod Filius Dei differt ab ente incompleto: character hypostaticus est id, per quod Filius Dei differt à Patre & Spiritu S. atque ita nihil aliud notat, quàm τὸ ab æterno ex essentiâ Patris esse genitum. Illam λόγος communicavit humanæ naturæ; non hunc.

10. Nec λόγος humanæ naturæ tantum communicavit ὑφιστάμενον i. e. se subsistentem; verum etiam ὑφισταίῃ i. e. τὸ subsistere, sive suam subsistentiam, quæ factâ unione, utrique naturæ communis est.

11. Unde humana natura, post communicationem divinæ hypostaseos, non est ἀνυπόστατος, seu subsistentiâ carens; neque ἀνυπόστατος, seu per se subsistens; sed ἐνυπόστατος seu in personâ τὸ λόγος subsistens.

12. Cum verò Damascenus humanam naturam ἀνυπόστατον vocat, non denegat ei omnem subsistentiam; sed duntaxat propriam subsistentiam, videlicet quod per se non subsistat.

13. Communicatio vera & realis, opponitur communicationi fictæ & merè verbali.

14. Propter hancce veram communicationem, divina natura humanam *personasse* dicitur: quod vocabulum Cyrillus in Epist. Synod. primùm respuebat; sed postea tunc usurpatum est.

Βεβαίως. Probamus I. *Naturam divinam sese communicasse naturæ humanæ*, ex Joh. I. 14. Quia *Verbum caro factum est*. Non per conversionem: Ergo per unionem: quæ cum personalis sit, necessariò communicationem unius naturæ ad aliam infert, ut inde una persona constitui queat.

II. *Naturam humanam, propriâ hypostasi carere, eique naturæ divinæ hypostasin communicatam esse*, ex Hebr. II. 16. Quia λόγος (ἐπιλαυβόντως) *apprehendit*, seu assumit, *semen Abrahæ*, ita ut λόγος assumens & Semen assumptum, non nisi una persona sit: Quicquid autem hoc modo assumitur, illud propriâ hypostasi carere & in hypostasin assumentis verè & realiter transire oportet: Alioqui enim non una, sed geminæ personæ forent.

Αντίθεσις est I. Socinianorum, qui ut incarnationem Filii Dei, ita etiam communicationem naturæ ac hypostaseos inficiantur.

II. Calvinianorum, qui (1) divinam naturam verè ac realiter se communicasse humanæ naturæ, negant. (2) per communicationem hypostaseos nihil aliud nisi assumptionem carnis intelligunt: ὁφιστάμενον concedunt esse communicatum; sed non ὁφιστάμενον. Hinc Beza in Colloquio Mompelgard. p. 250. inquit. *Per Communicationem unionem naturarum intelligimus, in quâ manent singule naturæ, per se suis proprietatibus distinctæ, citra ullam aliam communicationem.*

Thesis III. *Ex unione personali resultant prædicationes personales, quando una natura de alterâ in concreto, verè & propriè, inusitato quidem, sed tamen Scripturæ convenienti modo, prædicatur.*

Εκφρασις. 1. Quemadmodum aliàs modum essendi sequitur modus prædicandi; ita & hic ex unione personali resultant prædicationes personales, in quibus una natura de alterâ prædicatur in concreto, e gr. Homo est Deus, Deus est Homo.

2. Quo sensu tam Abstractum, quàm Concretum, aliud naturæ & aliud personæ esse dicatur, explicatum vide in Hypomn. Hutterian. Loc. 3. ad Qu. 13. n. 2. sqq. Observandum verò, quod in prædicationibus personalibus non enuncietur concretum personæ, de concreto personæ alterius; alioqui duæ forent in Christo personæ, juxta Nestorium; neq; abstractum naturæ, de abstracto naturæ alterius; alioqui reduceretur Eutychiana σύγχυσις: sed concretum naturæ de concreto naturæ alterius, ita ut cum dicimus, Deum esse Hominem, vel Hominem esse Deum: talis sensus emergat: Utriusque naturæ, Divinæ & Humanæ esse unam communem Hypostasin, in quam divina natura humanam assumeret & exererit.

3. Idem volunt Theologi, qui statuunt, unam naturam non prædicari de alterâ καὶ ἑσῖαν καὶ ἀπλῶς; verùm καὶ ἄλλο καὶ ὑποστυλικῶς.

4. In hisce igitur prædicationibus, λόγος semper intelligitur ἑνσαρκος; nunquam ἀσαρκετος: quemadmodum & natura humana nunquam spectatur, ratione suæ essentiae; sed semper ratione assumptionis in ὑπόστασιν τῷ λόγῳ.

5. Prædicantur naturæ de se invicem verè & propriè: non quidem proprietate Physicâ, seu constitutionis; sed tamen proprietate Grammaticâ, seu significationis, oppositâ tropis rhetoricis.

6. Cum

6. Cum nonnulli & nostratibus propositiones hæc negant esse proprias; illi ~~no~~ proprium non tropico, sed usitato opponunt, atque aded qua rem nobiscum sentiunt.

7. Tametsi autem inusitatae sint hæ propositiones; Scripturæ tamen conveniunt: utpote in quâ exempla superius allegata, nempe *Deus est Homo*, & *Homo est Deus*, non quidem formaliter & quâ syllabas extant; virtualiter tamen & quâ sensum verborum reperiuntur.

8. Propter veritatem & proprietatem, prædicationes hæ dicuntur reales: non tantum ratione personæ; sed etiam ratione naturarum. Si ad personam unicè respiceretur, ut sensus esset: *Θεὸς ἄνθρωπος*, qui est Deus, est *Θεὸς ἄνθρωπος* qui est homo: ac vice versâ: tunc propositiones identicæ forent: idem enim prædicaretur de eodem.

9. Cum veritate & proprietate harum propositionum pugnat *ἀπόλωτος* Zwinglii, ab inventore sic appellata. Docuit enim Zwinglius, hanc propositionem: *Homo est Deus*: ita resolvendam esse: *Divinitas Filii Dei humanitati unita, est Deus*: ad quem sensum vix per triplicem Synechdochen pervenitur: Nam primò vox Hominis speciem notans, stat pro individuo, nempe singulari homine Christo: deinde quod est nomen naturæ unius, ceu partis, pro personâ ex duabus naturis constante, ceu toto, accipitur: denique tota persona, quam voce Hominis indicari perhibent, iterum sumitur pro parte personæ, nempe divinitate. Stribliginem quis non videt?

10. Prædicationes personales non tollunt naturarum distinctionem; sed tantum ponunt atque indicant earum unionem. Nam etsi duæ naturæ sint disparatæ; non tamen existunt separatæ: cum disparatio sit naturarum per se; non in unionem spectatarum.

11. Quandoquidem Philosophi gentilium, in notitiam
S
mysterii

mysterii huius non penetrarunt, ideo ad normam definitionum Synonymi ac Paronymi, quas Aristoteles & sequaces suppeditant, prædicationes hæ revocari nequeunt. Quod si verò Paronymi notio debite ampliatur, nihil obstat, quominus prædicationes easdem statuamus esse paronymicas: si non accidentales; tamen extraessentialia: non vulgaris; sed eminentis & singularis ordinis.

Βεβαιωσις. Probamus I. *Dari prædicationes personales*, per inductionem exemplorum, Jerem. XXIII. 5. 6. *Germen Davidis est Jehova justitia nostra.* Matth. XVI. 13. 16. *Filius hominis est filius Dei vivi,* Act. XX. 28. *Deus est habens proprium sanguinem.*

II. *Prædicationes personales non esse identicas*, ex locis jam allegatis: Quia Disparatum de Disparato, nimirum *Jehova de germine Davidis*, & *Filius Dei vivi de Filio hominis* prædicatur; at in identicis propositionibus prædicatur idem de eodem.

III. *Prædicationes personales esse proprias; non verò tropicas, aut specialiter synecdochicas*, ex locis jam allegatis: Quia tropicæ propositiones non sunt convertibiles, uti quidem hæ nostræ. Dicere enim possum: *Jehova est Germen Davidis*, & *Germen Davidis est Jehova*: *Filius Dei vivi est filius hominis*, & *Filius hominis est Filius Dei vivi.*

Αντιρρησις est Calvinianorum, qui aut apertè negant, propositiones personales esse reales & proprias, aut si reales esse verbis concedant, orthodoxis illudunt, intelligendo propositiones identicas. Sic Lambertus Danaeus contra Chemnitium c. 12. *Hæ propositiones ita sunt explicandæ, ut de personâ quidem ipsâ, seu de toto unito realiter dicantur; de toto tamen uniti, aut singulis illius persona naturis, verbaliter tantum &c.*

Theſis IV. Unionem perſonalem ſequitur communicatio Idiomatum, inter duas naturas in Chriſto unitas, verè & realiter facta, ſine ullâ naturarum, aut idiomatum naturalium, confuſione vel exaquaſione.

Ἡμεῖς ἱ. A formali conſtituente Unionis perſonalis, progredimur ad formale conſequens: quod non tempore poſterius eſt ipſâ unionē; ſed tantum naturâ.

2. Hoc formale conſequens vocatur, Communicatio Idiomatum, Græcis κοινῶν τῶν ἰδιωμάτων: non quod Idiomata fiant κοινὰ ſeu communia; ſed quod evadant κοινῶν ἢ ſeu communicata: alioqui enim communitas repugnat proprietati.

3. Vox idiomatum impræſentiarum non accipitur ſtri-
ctè, quatenus ſolas affectiones, præſertim proprias, notat; ſed latè pro omnibus attributis, quibus tanquam characteribus duæ naturæ, in perſonæ unitate, à ſe invicem diſcernuntur: ut adeo præter affectiones, etiam actiones & paſſiones, quæ ἐνεργήματα καὶ πάθη λέγονται vocantur, eodem nomine veniant.

4. Nulla naturarum, inter quas fit communicatio, ſpectari debet extra unionem; ſed utraque in unionē perſonali cum alterâ.

5. Communicatio ipſa eſt merè hyperphyſica, ſeu ſupernaturalis; nequaquam verò phyſica, ſeu naturalis. Nihil enim hic ex ſerie cauſarum naturalium; ſed omnia ex gratiâ unionis dependent.

6. Ex quo patet, Communicationem illam etiamſi dicatur neceſſaria, ſub reſpectu ad principium immediatum, nempe unionem perſonalem, ex quâ neceſſariò fluit: nihilominus rectè cenſeri liberam, ſub reſpectu ad principium mediatum, nempe ipſum Verbum incarnatum, quod prouti

liberè assumsit humanam naturam, ita pariter liberè suas proprietates illi concessit, & illius proprietates sibi accepit.

7. Communicatio eadem non in solâ datione; verùm etiam in participatione consistit. Cum enim proprietates divinæ naturæ conceduntur humanæ, locum habet datio: cum autem proprietates humanæ naturæ accipiuntur à divinâ, obtinet participatio. Sic & Basilius agnoscit *μετέδοσις* respectu Deitatis se communicantis, & *μετέχνη* respectu carnis participantis.

8. Non diffitemur, Communicationem Idiomatum factam esse Personæ, sub respectu ad Naturas; sed negamus eam Personæ factam esse sine respectu ad Naturas. Idcirco Idiomata communicata affirmari possunt de Personâ: sed non de solâ Personâ; verùm etiam de Naturâ, cui communicantur in Personâ: quod contra Adversarios probè norandum.

9. Communicatio Idiomatum in Christo facta est verè & realiter: quo ipso contradistinguitur communicationi nominali & verbalis, inter ea locum habenti, quæ de solo nomine participant.

10. Lutherus Communicationem Idiomatum aliquando vocabat *Phrasin*: non tamen intelligebat phrasin nudam; sed in re ipsâ optimè fundatam.

11. Propria, ut propria, unicè in hærent suo subjecto; sed ut appropriata & communicata, etiam derivantur ad aliud subjectum: non per transgressionem ex uno subjecto in alterum; sed per unionem unius subjecti cum altero.

12. Hinc Communicatio, de quâ agimus, dicitur unitiva, quia ex unionem personali naturarum fluit, & de eadem, ut principatum de suo principio testatur: de cætero negatur esse commixtiva, transmutativa, aut exæquativa.

Βεβαίωσις. Probamus I. *Idiomata naturarum in Christo esse communicabilia*, ex Unionis indole, quia cum nec infimus

Unionis

unionis gradus, qui nudam ὁμοίωσιν infert, e. gr. inter duos asseres &c. absque omni attributorum communicatione fit; quandoquidem asser ab agglutinato asserre odorem attrahit: sequitur multò minùs, Unionem personalem, quæ arctissima meritò censetur, absque idiomatum communicatione esse posse. Exempla ex Thesisibus sequentibus petantur.

II. *Communicationem Idiomatum in Christo, esse veram & realem*, ex Unionis personalis Qualitate: Qualis enim est Unio, talis est Idiomatum Communicatio: At Unio, de quâ agimus, est vera & realis: Ergo etiam idiomatum communicatio est vera & realis.

Avθρως est I. post Nestorium, Calvinianorum, qui Communicationem Idiomatum non nisi verbalem & nominalem admittunt. Clara sunt verba Bezzæ in Colloquio Mompelgard. p. 245. 246: *Nos dicimus, quod humanitas à λόγῳ tantum sustentationem accipiat, sine omni propriorum alterius natura communicatione.*

2. Pontificiorum, in hac materiâ adeò dissentientium, ut in Concilio Tridentino, non ausi fuerint certi quicquam de hac materiâ definire.

Thesis V. Genera communicationis Idiomatum tria sunt: Primum, quando de totâ personâ, vel ab utrâq. vel ab alterutrâ tantum naturâ denominatâ, alterius natura proprietas dicitur. Secundum, quando de totâ personâ, juxta humanitatem consideratâ, Majestas divina dicitur. Tertium quando de totâ personâ, juxta utramq. simul naturam spectatâ, opus officii mediatoris dicitur. Observandum verò, quod in Formulâ Concordiæ, tertium genus in locum secundi surrogetur, adeoq. secundum genus tertio ac ultimo loco ponatur; quia de eo prolixissimè erat agendum.

Expositio 1. Communicatio Idiomatum dispefcitur a nobis in tria genera, feu ut alii loquuntur, in tres gradus, species, ordines, feu classes.

2. Nemo moveatur, quod in Scripturâ aut Ecclesiâ primitivâ non inveniatur singulas voces, quibus distinctionis & melioris explicationis gratiâ utimur. Sufficit enim, quod Spiritus S. & orthodoxi Patres, semper nobiscum tractaverint atque exhibuerint easdem res: In verbis igitur faciles sumus, modò in rebus conveniamus.

3. Quin imo largimur, multiplicari posse numerum classium, in quas Communicatio Idiomatum distribuitur: non tamen per generis planè novi additionem; sed per unius ex nostris generibus, specialiorem subdivisionem, quemadmodum à Brochmanno factum est.

4. Nec de Generum Communicationis serie & ordine cum quoquam litigabimus; quamdiu conveniemus de eorundem generum veritate. Nam series & ordo non spectant ad fidem; sed ad *ῥησιν παιδείας* & methodum docendi: quæ necessaria non est; sed arbitraria.

5. Quapropter nihil unitati doctrinæ officit, quod in Formulâ Concordiæ Genera Communicationis alio ordine disponantur, quàm in Scholis nostris communiter fieri solet, videlicet ut quod alibi plerumque est secundum genus, ibi sit tertium, & vice versâ. Nam autoribus illius Formulæ placuit, juxta ordinem doctrinæ, ultimo loco ponere Genus istud communicationis, de quo prolixissimè agere decreverant. Cæteri autem Theologi, quos impræsentiarum sequimur, ordinem naturæ observantes, de communicatione Majestatis agunt ante communicationem operum officii mediatorii; quoniam officii opera majestatem præsupponunt.

6. Primum Genus Communicationis Idiomatum apud veteres

terea varia nomina sustinet. Vocatur enim κοινωνία ἰδιωμα-
των καὶ ἐξοχήν: nec non οικείωσης *familiaritas* seu *vendicatio*;
quia uni naturæ radicaliter id vendicatur, quod personæ
communicatum est: item συναμφοτερισμός, propter utramque
naturam, propria participantem. Interdum appellatur κοι-
ωνία ὁνομαζών: scilicet non nudè verbalis; sed simul realis.

7. Species sub genere hoc contentæ sunt ἀλλήσεως sive al-
ternata attributio & ἰδιοποίησις sive appropriatio specialiter
sic dicta. Illa locum habet, cum Idiomatica tam divina,
quàm humana, de concreto personæ enunciantur v. gr.
esse heri, hodie & in secula, de Jesu Christo Hebr. XIII. 8.
nasci, de Salvatore qui est Christus. Luc. II. 11. Hæc autem
quadruplex est (1) cum Idiomatica divina, de personâ à con-
creto naturæ humanæ denominatâ enunciantur, v. gr. *fuisse*
antequam Abraham esset, de homine nondum quinquagenario.
Joh. II. 57. 58. (2) cum Idiomatica humana, de personâ
à concreto naturæ divinæ denominatâ enunciantur, v. gr.
habere proprium sanguinem de Deo Act. XX. 28. (3) cum
Idiomatica divina de personâ à concreto naturæ divinæ de-
nominatâ enunciantur, v. gr. *posse facere, quod Pater facit,*
de Filio Dei, Joh. V. 15. (4) cum Idiomatica humana de
personâ à concreto naturæ humanæ denominatâ enuncian-
tur, v. gr. *tradi gentibus, de Filio hominis* Luc. XIX. 31. 32.

8. Secundum Genus communicationis Idiomatum apud
veteres, pariter ac primum, variis nominibus insignitur.
Vocatur enim μετέδοσις, *datio* sive *largitio*; βελτίωσης *melio-*
ratio, ὑπερέφωσις *exaltatio*, δοξάσις *glorificatio*, μεταποίησις seu
μετέποινα *mutatio aut transformatio* (non essentialis, sed ex-
traessentialis) προσθήκη μεγάλη *magna additio*, μετέχνη θείας
δυνάμεως *communicatio divinæ potestatis*, μετέχλησις θείας ἀξίας
participatio divinæ dignitatis. Patres, ante Eutychniana cer-
tamina, etiam appellabant θειοποίησιν *Deificationem*; quâ voce

ex nostris quoque Brentius & Jacobus Andræ, antequam Schwenckfeldianos, utebantur. Enimverò quia eadem loquendi forma heterodoxorum abusu subiacet, consultius est ab illâ abstinere: non tanquam à phrasi simpliciter hæreticâ; sed tanquam à minùs commodâ, propter adversariorum malitiam. Nam Eutychianis & Schwenckfeldianis *Deificatio* est humanæ naturæ abolitio, & in divinam mutatio: Patribus autem & Brentio ac Andræ Deificatio est permeativa communicatio naturarum & quæ ex naturis fluunt Idiomatum; ut proinde juxta illos natura humana sit deificata per sui ipsius destructionem; juxta hos verò per alterius accessionem.

9. Communicatio Idiomatum secundi generis efficienter est à totâ SS. Trinitate, ob essentiæ virtutisque activæ in operibus externis identitatem; formaliter autem est à solâ secundâ personâ, ob unionem personalem cum carne, quæ ut immediatum principium hujusce Communicationis se habet.

10. Nomine Majestatis divinæ intelliguntur proprietates πρὸς λόγος: non tamen personales; sed essentielles, quæ etiam ἀρχήματα divinæ naturæ appellantur.

11. Hæc ἀρχήματα, post communicationem humanæ naturæ factam, utrique naturæ competunt; quamvis non eodem, sed diverso modo: ita videlicet, ut ad divinam naturam pertineant primò & ut propria: ad humanam verò consequenter & ut appropriata.

12. Unde unum attributum γ. gr. omnipotentia, omniscientia &c. non fit duplex, propter diversa subjecta; sed ut unum idemque duplici ratione inest diversis subjectis: alteri per naturam; alteri per unionis gratiam.

13. Idiomata divinæ naturæ dividuntur in ἐνεργητικά seu operativa & ἀνεκέρητα seu quiescentia: illa, quoniam ad officium mediatorium per se requiruntur, etiam per se communicata

municata sunt : inter hæc verò quædam non nisi per aliud ad officium mediatorium requiruntur, atque ideo etiam non nisi per aliud communicata sunt. Illa humanam naturam denominant, immediatè e. gr. omnipotentia, omniscientia &c. hæc autem mediatè e. gr. infinitas, æternitas &c. Quamvis igitur non dicamus : Humanam naturam esse infinitam, æternam &c. dicimus tamen, eandem habere potentiam infinitam & æternam, scientiam infinitam & æternam &c.

14. Talia *αυχήματα*, propter communicationem subiecto gratiosè factam, Dona appellantur : videlicet dona infinita & prorsus divina ; à quibus distinguuntur dona finita & habitualia, Joh. II. 52.

15. Cum verò habitualia etiam dona nonnunquam divina vocantur, id effectiuè intelligendum est, quia à Deo sunt ; non formaliter, quasi essentialia proprietates Dei essent. Hoc enim sensu sola *αυχήματα*, de quibus nunc loquimur, divina saluari merentur.

16. *Αυχήματα* divina, humanæ naturæ, in primo conceptionis momento, conferebantur & quæ actum primum ei semper manserunt ; licet in statu exinanitionis actus secundus, seu exercitium, suspenderetur.

17. Nonnulli è nostratibus communicationem, de quâ agimus, per *Effusionem* describunt : non respicientes ad modum communicationis, quasi per alienationem, vel evacuationem facta sit ; verum ad thesaurum & copiam rei communicatæ, quandoquidem non particula aliqua, sed tota plenitudo Deitatis, Humanitati concessa est, Coll. II, 9.

18. Tertium genus communicationis itidem varia nomina apud veteres sortitur : Vocatur enim *κοινωνία* seu *κοινωνία* *κοινωνίας* communis operis productio ; *κοινωνία* *ἀποθέσεως* *κοινωνία* *ἀποθέσεως* communicatio operum : *περιφάσις* *περιφάσις* circumlocutio &c.

19. Opus officii mediatorii appellatur *δοτολέσμα*; cum quo *ἐνέργεια* & *ἐνέργημα* confundi non debeat. *Ενέργεια* vocatur tam operandi facultas, quàm ipsa operatio, imo & passio: *ἐνέργημα* est opus effectum, videlicet divinæ naturæ divinum & humanæ humanum: *δοτολέσμα* est opus officii, ad utramque naturam spectans. Sic *ἐνέργεια* est potentia vivificandi, quâ divinam naturam; potentia moriendi & ipsa mors, quâ humanam: *ἐνέργημα* est vita mundi, quâ divinam naturam; effusio sanguinis, quâ humanam: *ἐπολέσμα* duplex est: aliud quod sine carne produci nequit, ut effusio sanguinis ad emundandum peccatum; aliud ad quod perficiendum *λέγει*, ex liberâ voluntate, carnem adhibet, quamvis sine carne produci queat, ut editio miraculorum.

20. Cavendum ergo, ne actio officii sumatur partialiter, quando totaliter accipi debet. Nam e. gr. *pati & mori* non est actio mediatoria; sed *pati & mori pro mundi vitâ*.

21. Observandum denique, quod una eademque Enunciatio, interdum simul ad diversa genera communicationis referatur; sub diverso tamen respectu e. gr. Act. XX, 28. *Deus acquisivit Ecclesiam suo sanguine*: pertinet ad primum genus, quatenus DEO adscribitur sanguis, & ad tertium, quatenus redimere prædicatur de DEO. Sic *Remittere peccata* est secundi generis, quoad potentiam; & pariter tertii, quod exercitium potentiae in actu mediatorio.

Βεβαίωσις. Probatio videatur in Form. Concord. â p. 1060 (768) usque ad p. 1085 (786) Exempla verò trium generum Communicationis Idiomatum suggeruntur (1) Joh. I, 14. ubi ad primum genus pertinet propositio illa: *Verbum caro factum habitavit inter nos*: ad secundum ista: *Carnis gloria visa est, quasi unigeniti à Patre*: ad tertium hæc: *Verbum caro factum est plenum gratia & veritatis*; videlicet cum immediato-
ris officio iram DEI placaret & umbras V. T. adimpleret.

(2) Rom.

(2) Rom VIII, 34. ubi ad primum genus Communicationis referuntur illa : *Christus mortuus & excitatus est* : ad secundum ista : *Christus sedet ad dextram DEI* : ad tertium : *Christus intercedit pro nobis*.

Αὐτῶς explicitè est Nestorianorum & Reformationum ; rectè verò etiam Pontificiorum , qui cum in Bullâ , quâ Concilium Tridentinum indicebatur , promitterent , *se omnes hæreses , quæcunque in Germaniâ & usque quaque orta essent , extirpare velle* , nihil tamen omnino de Communicatione Idiomatum definiverunt.

Thesis VI. *DEus verè & propriè loquendo , passus , crucifixus & mortuus dicitur.*

Ἐξ ὧς 1. Pertinent hæ propositiones , ad primum Genus Communicationis Idiomatum & quidem ad modum *ἰδιωματικῶς* & secundum ; quia Idiomata humana de personâ , à concreto naturæ divinæ denominatâ , enunciantur.

2. Prædicationes autem istæ , à nobis habentur pro veris & propriis ; in oppositione ad prædicationes nominales , seu non veras , itemque ad prædicationes improprias.

3. Cæterùm vox DEI jam non sumitur in sensu absoluto , quatenus est nomen essentiæ ; sed in sensu relativo , quatenus est nomen personæ , denotans solum Filium. Alioqui Patripassianorum error reduceretur.

4. De DEO igitur Filio , ex Vigili L. 2. contra Eutychem , asserimus : *DEus non est passus in proprietate naturæ ; est tamen passus in unitate personæ*. Sive quod idem est : DEus non est passus in essentiâ suâ ; verùm in naturâ humanâ , naturæ divinæ personaliter unitâ.

5. Proinde abstinendum est à modo loquendi abstractivo & utendum concretivo. DEus rectè dicitur passus , crucifixus & mortuus ; non Deitas.

6. Falsum est, solam humanitatem esse passam; quamvis verum sit, Christum juxta solam humanitatem esse passum: quia soli humanitati idioma hoc formaliter competit; quod divinitati, in eâdem personâ, adscribitur participativè.

7. Aliud est pati, crucifigi & mori; quod nudæ & meræ humanitati, in quocunque individuo attribui potest: aliud iterum est activè pati, crucifigi & mori, ita ut mors sit victrix, meritoria, expiatoria & satisfactoria; quod nudæ & meræ humanitati tribui nequit.

8. Eodem recidunt illa: DEO non tribuitur passio, crucifixio & mors *παθητικῶς*, quasi ejus essentia mutationem sustinuerit: sed (1) *ὑποστυλικῶς*, quatenus *ὑπόστασις τῆς λόγῃ*, in ipsâ passione carnis, non desit esse *ὑπόστασις* carnis (2) *ιδιοποιητικῶς*, quatenus *λόγῳ* appropriando sibi carnem, simul etiam appropriavit sibi passionem carnis (3) *βελητικῶς*, quatenus Christus ex consilio totius SS. Trinitatis atque adeo quoque sui ipsius, passionem sustinuit. (4) *ἐνεργητικῶς*, quatenus *λόγῳ* non tantum sustentavit carnem, ne in passione deficeret; verum & passioni pretium conciliavit.

9. Nervosè Lutherus im Bekenntnis vom Abendmahl Tom. 3. Jen. Germ. fol. 496. b. Ob die alte Wettermacherin / Frau Vernunft / der Alläosis Großmutter / sagen würde: Ja die Gottheit kan nicht leyden noch sterben: solt du antworten / das ist wahr; aber dennoch weiß Gottheit und Menschheit in Christo eine Person ist / so gibt die Schrift / um solcher persönlichen Einigkeit willen / auch der Gottheit / alles was der Menschheit widerfähret / und wiederum. Und ist auch also in der Wahrheit: dann das mußt du ja sagen / die Person (zeige Christum) leydet / stirbet: nu ist die Person wahrhaftiger Gott / darum ist's recht geredet / Gottes Sohn leydet: Dann ob wol das eine Stück (daß ich so

so rede) als die Gottheit nicht leydet / so leydet dennoch die Person / welche Gott ist / am andern Stücke / als an der Menschheit. Gleich als man spricht: Des Königes Sohn ist wund; so doch allein sein Bein wund ist. Salomon ist weise; so doch allein seine Seele weise ist. Absolon ist schöne; so doch allein sein Leib schön ist. Petrus ist grau; so doch allein sein Haupt grau ist. Dann weil Leib und Seele eine Person ist / so wird der ganzen Person recht und wohl zugeeignet / alles was dem Leibe oder Seele / ja dem geringsten Gliede des Leibes widerfähret. Dß ist die Weise zu reden in aller Welt; nicht allein in der Schrift: Und ist dazu auch die Wahrheit. Dann in der Wahrheit / ist Gottes Son für uns gecreuziget / das ist / die Person / die Gott ist: dann sie ist / sie (sage ich) die Person ist gecreuziget / nach der Menschheit. Also soll man der ganzen Person zueignen / was dem andern Theil der Person widerfähret / um des willen / daß beydes eine Person ist.

Beßaiwng Probatur I. Quia Scriptura in locis classicis, quibus nulla improprietatis suspicio subest, sic loquitur e. gr. Rom. VIII, 32. *DEus proprium Filium pro nobis tradidit.* I. Cor. II, 8. *Dominus gloria crucifixus est.* Act. III, 15. *Auctor vita est interfectus.* Act. XX, 28. *DEus suo sanguine redemit Ecclesiam.* Add. Rom. V, 10. Gal. II, 20.

2. Quia alioqui DEO satisfieri nequivisset: Infinitæ enim justitiæ, infinito satisfaciendum erat pretio; quod sola natura humana, utpote finita, præstare non potuit. Conf. Pl. XLIX, 8.

3. Ex El. XLIII, 14. 15. 24. 25. Quia Dominus sanctus nobis, creator Israelis, legitur servivisse propter peccata nostra & laborasse propter iniquitates nostras. Ubi (1) sub nomine servitutis & laboris agitur de passione (2) per Dominum sanctum

Et creatorem Israelis, non alius intelligi potest, quàm DEus (3) per passionem delentur peccata; id quod passione meri hominis fieri non potest. (4) Hinc DEus inquit: (אֲנֹכִי אֲנֹכִי הָיִינוּ) Ego, Ego ipse deleo. Qui autem ut ipsissimus delevit, ille etiam ut ipsissimus servivit: Ut proinde de morte ejus, quæ partem servitutis facit, rectè canamus: Gott selbst ist todt.

'Atheismus est (1) Nestorii, cujus hoc pronuntiatus circumfertur: Noli gloriari Judæe: non DEum, sed Hominem crucifixisti. (2) Reformatorum, qui has prædicationes pro impropriis venditant. Quo spectat illud Neostadiensium, Admon. p. 250. DEus passus ac mortuus est realiter, quatenus est homo: sed nominetenus, quatenus est DEus. (3) Pontificiorum, apud quos Scotus hanc propositionem: DEus est mortuus: comparat isti: Philosophus est mortuus. (4) Syncretistarum, qui eandem propositionem comparant cum illâ: Aureum est argenteum & Argenteum est aureum, scilicet in deaurato poculo.

Thesis VII. Humana natura Christi, verè & realiter communicata est Omnipotentia.

'Expositio I. Non loquimur nunc de potentia finitâ, quamvis maximâ; nec de potentia, ut vocant, tertiâ, seu mediâ inter finitam & infinitam; sed de potentia verè infinitâ, quæ non tantum comparatè; sed & absolutè Omnipotentia dici meretur.

2. Omnipotentia isthæc humanæ naturæ communicata, non est diversa ab omnipotentia divinæ naturæ; sed prorsus eadem. Nam communicatio de quâ agimus, non fit κατ' ἀλλοπρόσητον i. e. per aliifactionem, aut sui multiplicationem; sed κατ' ἐνωσιν i. e. per unionem, ut proinde nos quoque ex Symbolo Athanasii confiteamur Unum omnipotentem; non plures. Conf. Form. Concord. p. 1077. (179)

3. Ubi autem talis omnipotentia reperitur, ibi potentiam creandi adesse oportet; quamvis non diffundatur in actum. Nam & DEus ab æterno fuit omnipotens; tametsi non ab æterno aliquid actu creaverit.

4. De eâdem Omnipotentia testantur miracula, quæ scilicet propria; non aliena virtute patrantur. Aliena h. e. Christi virtute etiam Apostoli, cæterique sancti viri, miracula ediderunt. Conf. Act. III, 6. 12.

5. Etsi verò Christus homo semper habuerit Omnipotentiam; nihilominus in executione officii mediatorii, abstinuit ab exercitio omnipotentia: non ex necessitate naturæ, in personam τὸ λόγος assumptæ: verum ex libertate voluntatis gratiosæ. Unde nihil contra nos evincunt dicta, in quibus Christus à Patre sustentari petit. Plal. XVI, 10. XXII, 2. Hebr. V, 7.

Βεβαιώσις Probatur (1) ex Matth. XXVIII, 18. Quia Christo data legitur *omnis potestas in celo & in terrâ*. Sic autem alibi divina Omnipotentia describitur 1. Paral. XXX, 11. Matth. XI, 25. Phil. II, 10. (2) Ex Hebr. II, 8. Quia Christi pedibus omnia leguntur esse *subiecta*, ita ut nihil excipiat, quod non *subiectum sit*. (3) Ex dictis aliis, ut Joh. III, 35. XIII, 3.

Ἀλλήσις est Reformationum & Pontificiorum.

Thesis VIII. *Humanæ naturæ Christi, verè & realiter communicata est Omniscientia.*

Ἐξήσις 1. Non inficiamur, humanam Christi naturam habuisse Scientiam finitam, de quâ Ef. VII, 16. Luc. II, 52. tametsi negemus, habuisse tantum Scientiam finitam, utpote præter quam eidem adscribimus Scientiam infinitam, quæ Omniscientia vocatur.

2. Omniscientia Christo homini communicata, non est diversa ab omniscientia divinæ naturæ; verum numero prorsus

fus eadem. Nam communicatio, ut in præcedenti controversiâ diximus, non facta est κατ' ἀλλοτρίωσιν; sed καθ' ἐνώσην.

3. Christus homo semper habuit Omniscientiam; quamvis in statu exinanitionis, abstinerit ab exercitio omniscientiæ Joh. XI, 34. Marc. XI, 13. & inprimis Marc. XIII, 32. Ubi Christus spectatur quâ humanam naturam in se considerata; non sub respectu ad unionem cum divinâ naturâ, atque inde dependentem Idiomatum communicationem.

Βεβαιώσις. Probatur (1) ex Col. II, 3. Quia in Christo *omnes thesauri sapientiæ & scientiæ leguntur esse absconditi.* Ubi per τὰ *absconditi sunt*, ad humanam naturam & quidem ad statum Exinanitionis respicitur. Conf. Phil. II, 6. 7. (2) Ex Joh. XVI, 30. XXI, 17. Quia Apostoli Christum, cum quo, ut homine, loquebantur, *omnia novisse* agnoscabant. (3) Ex dictis aliis, ut Joh. II, 24. XXI, 17.

Αντιθεσις est Reformatorum & Pontificiorum.

Thesis IX. *Humanæ naturæ Christi, verè & realiter communicata est vis vivificandi.*

Ἐκθεσις. 1. Vis vivificandi, de quâ loquimur, non tantum respicit vitam spiritualem; sed etiam naturalem, huiusque & conservationem, & si amissa fuerit, restitutionem, quæ Resuscitatio ex morte vocatur.

2. Attribuitur autem vis illa humanæ naturæ, seu carni: non tamen carni vulgari; verum carni DEO personaliter unitæ, quæ propterea caro Christi Θεανθρώπου dicitur & non sine blasphemîâ, ab Adversariis carni metonymicè sic dictæ, quatenus carnalem irrogenitorum sensum notat, æquiparatur ex Joh. VI, 63.

3. Caro igitur Christi statuitur esse vivifica: cum merito: tum efficienter: neque solum ut causa efficiens instrumentalis; sed insuper ut principalis.

4. Interim virtus ista non competit carni, seu humanae naturae, formaliter & per se i. e. tanquam subiecto primo & originario; sed personaliter & per divinam naturam i. e. tanquam subiecto secundo, propter communicationem naturae divinae, Idiomata divina participantem.

5. Aliud etiam est, cum quaeritur, an natura humana habeat à se virtutem vivificatricem? & aliud, an habeat in se? illud negamus; hoc affirmamus.

6. Quantumvis verò humana natura vim vivificatricem semper habuerit; nihilominus in statu exinanitionis liberè abstinuit ab ejus exercitio: Alioqui enim non potuisset occidi.

7. Cæterum in ipsâ occisione & morte Christi, uti vita extinguebatur naturaliter; ita non extinguebatur personaliter: Neque enim solvebatur vinculum totius personae; cum solveretur vinculum partium alterius naturae.

Βασιλειως Probamus (1) Joh. V, 26. 27. Quia Filio, quatenus filius hominis est, communicata legitur vis vivifica, tam sui, quàm aliorum hominum respectu. Respectu sui, dicitur ei datum esse habere vitam in semetipso, sicut Pater habet vitam in semetipso: Respectu hominum aliorum, dicitur ei data esse potestas judicii faciendi & consequenter vivificandi mortuos, judicio illi sistendos. Conf. v. 21. (2) ex aliis Scripturae dictis ut Joh. VI, 51. XI, 25. 1. Cor. XV, 21. 22.

*Ανθρως est Calvinianorum & Pontificiorum.

Thesis X. Humanae naturae Christi, verè & realiter communicata est omnipraesentia.

*Εκθεις 1. Praesentia est multiplex (1) diffusiva v. gr. aëris & aquae. (2) expansiva, seu extensiva. v. gr. coeli, quod propterea *ὑπερ* h. e. *Expansum* dicitur. (3) effectiva, seu *ἐνεργητικὴ* v. gr. solis, respectu sublunarium (4) inclusiva, seu circum-

scriptiva v. gr. hominis in museo, templo &c. (5) impletiva, seu quantitativa v. gr. vini in dolio, avenæ in sacco; (6) multiplicativa, seu ἀλλοποιστική v. gr. parentum in liberis (7) successiva v. gr. hominis locum mutantis, qui nunc hic, nunc alibi degit. (8) situalis v. gr. partium corporis inter se collatarum, ubi alium locum caput, alium pedes occupant, ita tamen ut quælibet pars maneat præsens alteri. (9) conjunctiva v. gr. Oceani & Antwerpia, denique & (10) divina.

2. Præsentia divina dispescitur, in intimam, qualis est tum, personarum SS. Trinitatis in eadem essentia, tum λόγος & carnis in eadem personâ; ac extimam, quæ creaturas eatenus respicit, ut subjectum ejus nullibi sit exclusum & nullibi inclusum.

3. Vocatur aliàs, præsentia spiritualiter repletiva & omnipræsentia, itemque Ubiquitas: non in sensu heterodoxorum, qui nobis per calumniam affingunt, ac si corpus Christi per omnia loca expansum & dilatatum statuamus, quâ de causâ ab iis Ubiquitarii & Ubiquitista vocamur; verum in sensu orthodoxo, eo quo explicavimus modo.

4. Quemadmodum igitur talis omnipræsentia, competit divinæ naturæ essentialiter, ex se, in se & per se; ita humanæ etiam naturæ vendicatur personaliter, ex unione, in unione & per unionem cum divinâ naturâ, quatenus humanitas exaltata est in hypostasi Deitatis, atque propter potentia divinæ infinitatem & personalis unionis indissolubilitatem, à naturæ Domino plus accepit, quàm naturaliter habere potest: adeo ut à corpore, merè naturali, ad corpus naturale in personam τὸν λόγον, supra leges naturæ, assumptum, non valeat consequentia.

5. Ex quo patet, quod tamen si humana natura ubique sit, per eandem omnipræsentiam, quâ DEUS; non tamen ubique sit eodem modo, quo DEUS.

6. Nunc

6. Nunc subtractâ præsentia visibili, Christus quâ humanitatem nihilosecius nobis præsens est invisibiliter : quem præsentia modum haudquaquam evertunt loca Scripturæ, alioqui objici solita, Luc. XXIV, 51. Joh. XVI, 28. Matth. XXVI, 11. XXVIII, 6. Phil. III, 20.

7. Proprietas corporis humani inseparabilis est extensio potentialis, juxta spatium longum, latum & profundum; non item extensio actualis, quam separari posse à corpore, discimus ex Matth. XIX, 24. 26.

8. Sufficit ergo, quod corpus Christi sit extensibile juxta spatium; licet non sit actu extensum: sufficit, quod sit locale; licet non sit actu in loco: sufficit, quod habeat partes & partium ordinem ad se invicem; licet non ad locum.

9. Ut corpus detur, quod non sit actu extensum, est impossibile naturæ; non naturâ: quia contradictionem, non implicat.

10. Omnipræsentia non est confundenda cum Immen- sitate: Hæc enim est attributum ἀνεξέγκλιτον; illa autem ἐπε- γκλιόν. Quare illa humanæ Christi naturæ communicata est immediatè; hæc duntaxat mediatè: ita ut humana natura Christi non quidem dicatur immensa; sed tamen immensæ potentia, sapientia &c.

11. Etiam si Christus sit ubique, quâ præsentiam personalem; nihilo secius tamen in Eucharistia quærere jubemur ejus præsentiam sacramentalem.

12. Gradus præsentia apud creaturas, non opponendi; sed subordinandi sunt: atque ideo præsentia gratia, non tollit præsentiam naturæ, seu essentia.

13. Christus occupavit cælum Act. III, 21. non quatenus locum infinitæ gloriæ significat; sed quatenus statum.

14. Idem ille Salvator noster vult, ut ubi ipse est & nos si- mus Joh. XVII, 24. videlicet quâ conditionem gloriæ; non quâ modum præsentia.

15. Gloria Christi habet gradus, quorum alius ei obtigit per resurrectionem; alius per personalem unionem. In illo similia erunt corpora nostra corpori illius, propter clarificationem Phil. III, 21. In hoc, nemo nostrum similis est aut erit Christo, quò omnipræsencia refertur.

16. Non posset Christus sacerdos esse, si in terrâ foret Hebr. VIII, 4. scilicet quoad ministerium terreni tabernaculi, & umbrarum Leviticarum; de quo ibi agitur v. 3. & 5. Interim Sacerdotio ejus non obstat, quod in terrâ est, quoad omnipræsenciam, quâ cœlum & terram spiritualiter replet. Ephes. IV, 10.

17. Electi sequuntur agnum Apoc. XV, 4. non immutatione loci; sed imitatione vitæ.

18. Reliqua repetantur ex Th. I. Observ. 15. seqq.

Βεβαιωσις Probamus I. ex Matth. XVIII, 20. & XXVIII, 20. Quia Christus inquit: *Ubi duo vel tres congregati sunt in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Atque iterum: *Ecce ego sum vobiscum omnibus diebus, usque ad consummationem seculi. Amen.* Observandum verò (1) quod Christus hæc proloquens, de futuro tempore, æquè ac de præsentì, voluerit intelligi, *usque ad consummationem seculi.* Matth. XXVIII, 20. (2) quod proinde, quemadmodum tunc præsens erat secundum utramque naturam; ita pariter promittat, se postea *omnibus diebus* illis præsentem futurum, quoad utramque naturam: Hic enim est sensus promissionis: *Ego* (qui ut verus DEus verusque homo vobis adsto) *sum vobiscum* &c. (2) quod *esse in medio* aliorum semper præsentiam suppositi; nunquam verò solius virtutis indicet (4) quod hæc audiamus ab eo, qui in immediatè præcedentibus dixerat: *Mihi data est omnis potestas* &c. v. 18. *Euntes docete* &c. Unde concludimus: Secundum quam naturam Christus mittit prædicatores, eique data est omnis potestas, secundum eam naturam adest suis perpetuò. Atqui secundum utramque natu-

ram mittit prædicatores & specialiter secundum humanam naturam ei data est potestas. Ergo secundum utramque & specialiter secundum humanam naturam adest suis. (5) quod, ut ad hæc attendamus, excitemur per vocem: *Ecce*: & ne de iis dubitemus, confirmemur per clausulam: *Amen*.

2. Ex Eph. IV, 10. Quia *Christus ascendit super omnes cælos, ut omnia impleret*. Ubi notandum (1) quod *omnia implere* sit descriptio omnipræsentiae Jer. XXIII, 24. 25. (2) quod Christus non successivè, sed simul dicatur omnia implere: alioqui non *omnia in omnibus* impleret, si quid unquam vel uspiam esset, quod non impleret (3) quod ea de Christo dicantur, juxta illam naturam, juxta quam *ascendit*. Cum igitur juxta humanam naturam ascenderit, sequitur quod & juxta humanam naturam omnia impleat adeoque omnipræsens sit.

3. Ex Lutheri non solum, sed & orthodoxorum Patrum testimoniis, quæ collecta videantur in Form. Concord. p. 1082 (783) seqq. & post Formulam Concordiæ in Catalogo Testimoniorum n. 9. p. 117.

Anglicus est Reformatorum & Pontificiorum.

Thesis XI. *Humana Christi natura verè & realiter communicatum est jus recipiendi cultum religiosum.*

Anglicus 1. Cultus religiosus opponitur cultui civili.

2. Idemque ille cultus meræ creaturæ nulli competit Ef. XLIII, 8. Jerem. XVII, 5. Nunc autem agitur de creaturâ in Creatoris hypostasim assumtâ.

3. Unde Christus homo non adoratur propter suam naturam; verum propter suæ naturæ cum divinâ unionem personalem.

4. Ipse quidem Christus QUI DEUS est, dicitur *benedictus in secula* Rom. IX, 5. sed non tantum QUATENUS DEUS est, exclusâ penitus humanitate.

5. Cavendum quoque ne à purpurâ, quæ Regi unitur accidentaliter; argumentemur ad carnem, quæ Deo unita est, personaliter.

ἑβαλωσις Probamus ex Phil. II, 9. 10. 11. Quia Christus secundum eam naturam, juxta quam exinanitus & exaltatus est, nempe humanam (1) *accepit nomen, quod supra omne nomen est.* Per *Nomen* autem, more Hebræorum, intelligitur Res ipsa h. e. Majestas & gloria verè divina, quæ sola omne aliud nomen transcendit. (2) accepit eo fine, *ut in nomine Jesu flectatur omne genu cælestium* h. e. Angelorum Hebr. I, 6. *terrestrium* h. e. hominum, ac *subterraneorum* h. e. diabolorum 2. Petr. II, 4. Per genuflexionem verò metonymicè describitur humillima reverentia, etiam eorum, quæ propriè loquendo genua non habent. (3) debet *omnis lingua confessione agnoscere Dominum, ad gloriam Patris.* Conf. Joh. V, 23.

Ἀλλήθεως est Reformatorum & Syncretistarum.

Thesis XII. *Opera officii mediatorii, tribuuntur toti personæ Christi, juxta utramque naturam; quarum qualibet agit quod suum est, cum communicatione alterius.*

Ἐκθεσις. 1. Opera officii mediatorii *ἀποπέλεσµατα* vocantur: quid autem distinctio importet inter *ἀποπέλεσµα*, *ἐπέγειαν*, & *ἀνέγειµα*, ostendimus Th. 5. obs. 19 p. 146.

2. Hujusmodi operis principium QUOD est persona incarnata; principium QUO est utraque natura, divina & humana: illa originaliter & formaliter; hæc organicè.

3. Divina enim natura operatur in humanâ, cum humanâ & per humanam: humana autem natura, ultra naturales proprietates, à divinâ naturâ in operando accepit supernaturalem virtutem & efficaciam.

4. Non ergo negamus, Christum esse Mediatorem secundum humanam naturam, aut secundum divinam naturam; quamvis inficiemur, Christum esse Mediatorem tantum secundum

cundum humanam naturam, aut tantum secundum divinam naturam.

5. Proinde si de alterutrâ naturâ, sive humanâ, sive divinâ inclusivè quærat, respondebimus per affirmationem: si exclusivè, respondebimus per negationem.

6. Ita tamen ut cum divinæ naturæ sit mentio, ea non spectetur absolutè, seu in essentiæ communitate: alioqui sequeretur id, quod Adversarii urgent, tres fore Mediatore, propter personarum Trinitatem: verum relativè, seu in secundæ personæ singularitate.

7. Cum autem Patres quidam, Christum negant esse Mediatorem juxta Deitatem, eo ipso intelligunt Deitatem *ἁσάρον*, seu non-incarnatam, atque hoc volunt, nudum DEum non esse Mediatorem; sed DEum *ἐνσάρκωσιν* i. e. *θεάνθρωπον*, prorsus uti à nobis docetur.

8. Neque illud prætereundum, quod à typis Mediatorem præfigurantibus, ad antitypum, seu Mediatorem ipsum, non liceat concludere. Quia etsi in typo idem sit, quod in antitypo, quoad signum; tamen in antitypo plus potest esse, quàm in typo, quoad rem ipsam. Sic cum Aaron stans in medio inter vivos & mortuos Num. XVI, 48. typus esset Mediatoris Christi, ipse equidem realiter nudus homo erat; sed significativè eum, qui simul DEus & Homo fuit, adumbrabat.

9. Duæ illæ naturæ, in actione mediatoriâ, non agunt confusè; sed distinctè: nec tamen divisim; sed conjunctim.

10. Divina natura edit divinas actiones; non tamen sola: itemque humana natura edit humanas actiones; non tamen sola. Nam divina natura, mediante *συνέσει*, sibi appropriat humanas actiones: & humana natura, mediante virtute divinâ, sibi communicatâ, concurrit ad divinas actiones.

11. Ut adeo non tantum credamus unitatem operis, respectu personæ; verum etiam unitatem operationis, respectu utriusque naturæ.

12. Cum

12. Cum caro, seu humana natura, in hoc communicationis genere, vocatur instrumentum divinæ naturæ, non intelligitur instrumentum ἀλογον & ἀνεργον; sed ἔμλογον & divinis ἐξουαῖς ditatum, imo divinitati personaliter unitum. Conf. Act. X, 38.

13. Modus prædicandi hic est verus & realis, ita quidem, ut quod humanum est in apotelesmate, simul referatur ad divinam naturam, juxta primum genus communicationis e.gr. sanguinem fundere: & quod divinum est in apotelesmate, simul referatur ad humanam naturam, juxta secundum genus communicationis e.gr. posse redimere. Ipsum verò apotelesma, quando de Personâ prædicatur, pertinet ad tertium genus communicationis e.gr. sanguine redimere genus humanum.

Βεβαιωσις. Probamus 1. ex dictis, in quibus utriusq; naturæ conjunctim mentio fit (α) Jerem. XXIII, 5. 6. ubi *facere judicium & justitiam in terrâ, salvare Judam, ac præstare, ut Israel habitet confidenter*, tribuitur *Germini Davidis*, quâ de nominatione respicitur ad humanam naturam, eidemq; *Jehova*, quâ denominatione respicitur ad divinam naturâ. (β) Act XX, 26. ubi *redimere Ecclesiam* tribuitur & *DEO & habenti sanguinem*: illic ad divinam; hic ad humanam naturam respicitur. Add. Gal. III, 13. Eph. V, 2.

2. Ex dictis, in quibus utriusque naturæ divisim mentio fit, nimirum (1) divinæ 1. Joh. III, 8. *In hoc apparuit Filius DEI, ut dissolveret opera diaboli*. Add. Hof. I, 7. Rom V, 10. Gal. IV, 4. (2) humanæ 1. Tim. II, 6. *Unus DEUS & unus Mediator inter DEUM & Homines, homo Christus JESUS*. Add. Gen. III, 15. Matth. XVIII, 11. Luc. XIX, 10.

Αντιθεσις est eorum 1. qui realem communicationem operationum, sub respectu ad naturas, negant, ut Reformationum.

2. Qui Christum Mediatorem agnoscunt, vel (1) juxta solam divinam naturam, ut Osiander, vel (2) juxta solam humanam naturam, ut Stancarus, cum Pontificiis. Thesis

anesis XIII. Christo incarnato, secundum humanam naturam, adscribitur duplex status, Exinanitionis & Exaltationis. Quoad illum, ab uniformi & universali exercitio Majestatis divinae, carni communicata, ita abstinuit, ut formâ servi acceptâ, se ipsum verè exinaniverit: quoad hunc autem, formâ servi depositâ, plenum & universale exercitium Majestatis, carni communicata, accepit & uniformiter ac incessanter usurpat.

RESPON
JOH. BO
d'Elmann
Elbing.

Ἐκθεσις I. Ex primis Theseos nostræ verbis patet, non agi de statibus Christi absolutè; sed sub respectu ad Incarnationem. Nam ante Incarnationem, λόγος in peculiari erat statu, neque exinanitus, neque exaltatus.

2. De numero statuum Christi incarnati, non judicandum est ex quibuscunque, etiam extraordinariis, operationibus; sed tantum ex uñtatis & ordinariis. Unde Christus proptereâ non fortiebatur novum statum, quod in formâ servi apparens, interdum per miracula radios quosdam majestatis emitteret.

3. Cæterum, uti duos Christi incarnati status defendimus; ita haudquaquam inficiamur, plures in illis statibus reperiri gradus: Nunc enim exinanitio major erat, nunc minor; idemque de Exaltatione judicandum: sed magis & minus non variant speciem.

4. Utriusque statûs subjectum **QUOD** est persona λόγος: non ἀσαρξ, sed ἐνσαρξ. Subjectum **QUO** est humana natura, primò in humiliorem, deinde in sublimiorem statum collocata.

5. Cum igitur **DEus**, vel **Filius DEI**, dicitur exinanitus aut exaltatus, vox subjecti locum occupans, non denotat naturam, à quâ appellatio petitur; verum personam, ab alterâ naturâ denominatam. Christus enim **QUI DEus** est exinanitur & exaltatur; sed non **QUATENUS DEus** est.

6. Humiliatio Christi duplex est, Incarnationis & Exinanitionis seu Evacuationis. De illâ intelliguntur Patres, cum Christum de coelo descendisse seque demississe tradunt: videlicet non sui; sed nostri respectu: ut adeo quæ dicuntur *ἀνθρῶπινα πάθος*, accipienda sint *θεοπρεπῶς*: De hac verò impræsentiarum loquimur, quæ etiam status ignominia, Græcis *κένωσις*, appellatur.

7. Circa hanc porro observandum, quod etsi persona quæ se humiliavit, eadem sit in incarnatione & exinanitione; non tamen humiliatio utraque contigerit secundum eandem naturam: Nam prior refertur ad divinam naturam, quæ *εἶπε* *sebat* Joh. I, 14. posterior ad humanam, quæ sola mutationi tali obnoxia erat.

8. Exinanitio non significat *ἀτέτην κήσιν*; sed *ῥήσιν* divinæ majestatis: seu quod idem est: non consistit in majestatis omnimodâ abdicatione; sed in usus & exercitii voluntariâ atque temporariâ intermissione.

9. Exercitio uniformi & universali majestatis, opponitur exercitium interruptum & particulare, quod Christus, in ipso etiam exinanitionis statu, quando & quantum volebat, exeruit & de quo loquitur Joh. V, 17. Sic omniscientiæ specimina edidit Matth. XXI, 2. Marc. XIV, 13. Joh. I, 48. omnipotentia, in miraculis plurimis &c.

10. Forma servi, non notat ipsam humanam naturam; sed humanæ naturæ fragilitatem & humilitatem: ut adeo Patres, qui formam servi de humanitate accipere videntur, non propriè intelligi debeant; verùm metonymicè: Nam subjectum loco adjuncti i. e. naturam loco conditionum naturæ, ponunt.

11. Status exaltationis etiam status gloriæ, Græcis *ἐξοψωσις* vocatur. Observandum verò, quod vox Exaltationis jam non sumatur in sensu Ecclesiastico quorundam Patrum,

pro

pro elevatione humanæ naturæ in personam Verbi; sed in sensu Biblico, pro elevatione humanæ naturæ, antea exinanitæ, ad plenum, universale ac uniforme majestatis divinæ exercitium.

12. Christus *κτῆσθαι* seu possessionem Majestatis, ab ipsâ conceptione habuit; sed *ζῆσθαι* seu usurpationem non interruptam, demum formâ servi depositâ, in Exaltatione accepit.

Βεβαιώσας Probamus I. *duplicem duntaxat Christi incarnati statum esse, alterum Exinanitionis, alterum Exaltationis* 1. ex Ps. CX, 7. Quia tot solummodò status David, de Christo incarnando vaticinans, agnoscit, in quorum altero Christus *bibit de torrente in viâ*; in altero autem *attollit caput*. Quod totus hic Psalmus de Christo agat ex N. T. patet Matth. XXII, 44. Act. II, 34. 1. Cor. XV, 25. Hebr. I, 13. VI, 20. VII. p. t. Nunc singula Dicti nostri verba excutiemus (1) *Torrentis* significat ingentem passionum copiam Ps. XVIII, 5. LXIX, 2. 17. Ef. XXX, 28. Jer. XLVII, 2. uti aqua & calix in genere, afflictiones quasunque notat Jer. XLIX, 12. Matth. XXVI, 39. (2) *Bibere* significat pati Joh. XXI, 20. Ef. LI, 17. Jer. XXV, 15. 16. Matth. XXVI, 42. (3) *Via* significat vitam Christi incarnati in hoc mundo Gen. XLVII, 19. cum quo conf. Joh. XVI, 28. (4) *attollere caput*, significat triumphare & exaltari Jud. VIII, 48. Ps. XXVII, 6. (5) Particula *עַל-כֵּן* IDEO non hic est *αἰτιολογικὴ* seu indicans causam; sed *ἐκβαλνικὴ* seu indicans eventum: neque enim de merito, sed de ordine statuum informamur, uti Luc. XXIV, 26.

2. Ex Phil. II, 6. 7. 8. 9. 10. 11. Quia Paulus totum vitæ, à Christo incarnato actæ, curriculum Philippensis exempli loco propositurus, duorum solummodò statuum mentionem facit. In descriptione status utriusque, subiectum QUOD est tota persona. *Jesus Christus*: Subiectum QUO est natura humana, secundum quam *existerat in formâ DEI & Servi*.

Formale Statûs Exinanitionis dupliciter exprimitur (1) re-
motivè: *Non rapinam duxit* (vel reputavit) τὰ εἶναι ἰσὰ θεῷ,
esse (scilicet sibi) *equalia* vel paria *DEO* i. e. idiomata divina.
His verbis subest ellipsis vocabuli *SOLUM*, ut adeo Paulus
dicere voluerit, Christum quâ humanitatem, in formâ *DEI*
existentem, non habuisse pro rapinâ, quod *SOLUM* possi-
deret idiomata divina, haudquaquam verò etiam usurparet,
atque adeo iisdem privatus seu exutus videretur. Cujusmodi
ellipsis occurrit Deut. IV, 35. VI. 13. Rom. III, 28. (2) po-
sitivè, per recensionem trium actuum, quorum primus est
Exinanitia ultronea; alter *assumptio forma* servilis; tertius *hu-*
miliatio, ad præstandam pro nobis obedientiam. Post Exi-
nanitionem *Exaltationis* fit mentio, in quâ Christo *donabatur*
nomen, quod *supra omne nomen est*, dupl. ci fine, (1) ut in *no-*
mine Jesu *flecteretur omne genu* (2) *ut omnis lingua confitere-*
tur, quod *Jesu sit Dominus*. Vid. superius probatio Theseos
XI. p. 158. In connexionione Status utriusque, Apostolus non
utitur particulâ *διὰ*, sed *διό*, quæ nunc eventum & consequens
denotat; non meritum & causam: planè quemadmodum
I. Cor. XII, 3. Sensus est: Exinanitionem præviam fuisse
occasionem exaltationis. Conf. I. Petr. I. II.

II. *Exinanitionem & exaltationem non factam esse quâ divi-*
nam; sed tantum quâ humanam naturam, ex Phil. II, 6. seq.
Nam quod attinet I. ad Exinanitionem (I) ea facta est juxta
illam naturam, cujus solius respectu Christus dicebatur
(ἐκείνων ἐν μορφῇ θεῶ) *existens in formâ DEI*: at secun-
dum solam humanam naturam existeret & adhuc subsistit
in formâ *DEI*: Nam divina ejus natura est ipsa forma *DEI*
Hebr. I, 3. Differunt autem esse in formâ *DEI* & esse ipsam
formam *DEI*: nisi & Patrem & Spiritum S. velimus dicere
esse in formâ *DEI*, quod ἀγαπῶν & inauditum est (2) *Chri-*
stus secundum solam humanitatem potuit (α) formam servi

c. terribilem conditionem accipere (β) *similis hominibus*, ipso etiam habitu, fieri (γ) *humiliari* (δ) *obedire* (ϵ) *mortem crucis pati*.

2. Ad Exaltationem (α) per eam aliquid Christo in tempore dabatur, nempe *nomen supra omne nomen*: Quæcunque autem Christo data sunt in tempore, juxta humanitatem data intelliguntur (2) Christus juxta eam naturam exaltatus est, juxta quam antea *obediens fuerat, usque ad mortem crucis*: At posterius competit Christo quæ humanam naturam: Ergo & prius. (3) Exaltari & altius nomen consequi, mutationem infert. Cum igitur divina natura sit immutabilis, hæc necessarium quæ solam humanam naturam eveniebant.

III. *Exinanitionem non constituisse in nudâ exercitii majestatis occultatione, sed in verâ evacuatione*, ex Phil. II, 6. seq. Quia Christus (1) seipsum ($\epsilon\kappa\epsilon\nu\omega\sigma\epsilon$) *exinanivit*, hoc est, *inane reddidit*, seu evacuavit. Sic verbum $\kappa\epsilon\nu\omega$ accipitur I. Cor. I, 17. IX, 15. (2) seipsum verè *humiliavit, obediens factus usque ad mortem crucis*. At si exercitium majestatis solummodo occultasset, humiliatio tantum fuisset simulatoria & putativa.

IV. *Christum in exaltatione, non finita tantum dona, sed exercitium majestatis verè divina, idque plenum & universale, consecutum esse*, ex Phil. II, 6. seq. Quia (1) accepit nomen quod *supra omne nomen* est. Per nomen, more Hebræorum intelligitur res ipsa. At nihil potest dici super omnes res alias esse, nisi quod verè divinum est. (2) accepit eo fine, ut in *nomine ejus flectatur omne genu*. Majestas igitur ea ad omnia se extendit in infinitum: quia si alicubi vel unquam in nomine Jesu non debeat se flectere omne genu, falsa esset Apostoli assertio (3) ita accepit, ut *omnis lingua Christum confiteatur Dominum* i. e. eum, qui exercitium majestatis divinæ plenum consecutus est.

20' *Adversus* est 1. Socinianorum, qui Exinanitionem in
27' dedicatione regni Judaici constituisse fingunt, nec Christo in
Exaltatione plenarium majestatis divinæ exercitium, tribu-
tum esse agnoscunt.

2. Reformatorum, qui Christum juxta utramque naturam
exinanitum & exaltatum esse, statuunt.

3. Tübingensium seu Würtembergicorum, quotquot exi-
nanitionem in nudâ occultatione majestatis divinæ consti-
tuisse opinabantur.

III. VINDICATIO.

Accusamur,

I. Quod primi hanc litem de Personâ Christi, quæ nunc
Reformatos à nostris discernit, in Ecclesiâ moverimus. Sic
Reformati passim. Resp. Diversum ostendit Hutterus super
Form. Concord. p. 687. seqq. ubi culpa in Philippum Me-
lanchthonem conjicitur, quam deinceps secuti sunt Crypto-
calviniani Witebergæ, atque hos alii.

II. Quod controversiæ de Christo inter nos & Reforma-
tos, non adeo magni momenti sint, nec fundamentum fidei,
sed duntaxat *ἀνεπίστατον* Scholasticam concernant. Sic Pareus,
Bergius, Dureus, Melletius &c. Resp. negando. Versantur
enim hæ controversiæ circa fundamentum fidei, cum per-
sonale, quod est Christus 1. Cor. III, 11. tum doctrinale, quod
est mysterium, salutis nostræ causa revelatum 1. Tim. III, 16.
Nisi heterodoxiæ seriò contradicatur, ipse Christus cum salute
nostrâ brevi amittetur. Vid. pl. apud D. Calovium in Examine
Syncretismi de Personâ Christi.

III. Quod Eutychianam hæresin ex orco revocemus, huma-
næ naturæ veritatem tollendo, Christo corpus duntaxat ima-
ginarium tribuendo, ex homine DEum faciendo &c. Sic
Neostadienses. Resp. injuriam nobis fieri. Quamdiu unio
non

non erit mutatio, ac vice versâ ; tamdiu Ecclesiæ nostræ ab Eutychanismi contagio nullum imminebit periculum. Quod Hæresi isti in os contradicamus, ex thesibus nostris patet, quæ ex superioribus repetantur. Addi potest Apol. Form. Concord. P. 2. p. 57.

IV. Quod Ubiquitarii simus, corporisque Christi expansionem per omnia mundi loca statuamus, imo cunctis rebus, etiam pomis, piris, lignis, lapidibus &c. includamus &c. Sic Calviniani plerique. Resp. calumniam esse, contra quam toties protestati sumus. Vid. paulò antè Th. 10. observ. 3. 4. 8. 10. p. 154. & 155. Quando docemus, Christum quoad humanam naturam veraciter adesse creaturis ; non propterea etiam tradimus, localiter inesse, Vid. Hutter. super Form. Concord. p. 833. 840.

V. Quod Lutherus Tom. VIII. Jenens. scripserit, de ubi-quitate non esse disputandum. Resp. Verba illa Philippi esse, quæ pro verbis Lutheri perperam venditantur ; id quod prolixè demonstrat Hutter. super Form. Concord. p. 826. seq. Posito autem, non concessio, quod Lutherus dixerit, prouti verba allegantur : *De ubi-quitate non esse disputandum in controversiâ Sacramentariâ* : nunquid inde sequeretur, de ubi-quitate prorsus non esse disputandum. Atqui à dicto secundum quid ad dictum simpliciter non valet consequentia.

VI. Quod Lutherus ante mortem, à doctrinâ de omnipresentiâ carnis Christi recesserit. Resp. Mendacium committi ; cum altero ante obitum anno in Confessione minori eandem doctrinam constantissimè repetierit. Vid. Hutter. super Form. Concord. p. 894. seq.

ARTICULUS IX. DE DESCENSU CHRISTI AD INFEROS.

I. EXPLICATIO.

In hoc Articulo observetur

I. *Ensis*, ubi exhibetur

1. Occasio articuli conscribendi. *Constat hunc fidei—eodem modo explicatum esse. p. 1088. (788.)*
2. Ipse controversiæ status. In Epitome: *Disceptatum fuit—triumphum Christi sit referendus ? p. 864. 865. (613.)*

II. *Ensis*, sequentibus pronunciatis inclusa:

I. In hoc Articulo sequimur Symbolum Apostolicum & Lutherum. Id quod

1. generaliter proponitur. *Nos igitur tutissimum—ad inferos descendit p. 1088. (788) Et in Epitome: Atque in hoc negotio—Christianos hortatus est p. 865. (613)*
2. specialius explicatur, agendo
 1. de tempore Descensus, quod est interstitium inter sepulturam & resurrectionem. *In quâ confessione—articulos distingui p. 1088. (788.)*
 2. de subjecto descendente, quod est totus Christus. *Simpliciter igitur credimus—ad inferos descenderit p. 1088. (788.)*
 3. de effectu descensus, statuque descendents, qui fuit triumphalis. *Satanam devicerit—potentiam eri-*

b

eripuerit p. 1088. (788.) In Epitome hæc omnia brevius contrahuntur, sequentibus verbis: *Satis enim vobis—et faucibus inferni ereptos* p. 865, (613)

2. Quoad reliqua simplicitati studeamus, nec quæ revelata in Scripturis non sunt, scrutemur, aut de iis nimis curiosè disputemus. *Quomodo verò Christus id effecerit—ex hoc articulo hauriemus.* p. 1089. (788. 789.) Et in Epitome: *Cum autem hic fidei—credendum & docendum esse.* p. 865. (613.) Ac paulò post: *Quo autem modo—cæca nostra rationis excedunt.* p. 865. 866. (613. 614.)

- III. *Ἀλλήθως*, quæ in hoc articulo, non nisi tacitè innuitur, videlicet quod eorum sit, qui contrariam thesi nostræ sententiam fovent, de quibus in Demonstratione agetur.

II. DEMONSTRATIO.

Thesis. *Christus post vivificationem, antequam resurgeret, adeoque non quâ solam animam, sed etiam quâ corpus, verè & propriè loquendo, ad inferos h. e. πῦρ damnatorum gloriosè descendit, seque victorem diaboli ac mortis, cum temporalis cum æterna, ostendit.*

Ἐνθαυτῇ 1. De articulo hoc fidei ex solâ scripturâ; non etiam ex ratione, quippe cui nihil de eo constat, judicari potest.

2. Cavendum tamen, ne ex locis Scripturæ, in quibus generaliter mentio fit Descensus, æstimemus Descensum specialiter sic dictum, videlicet *ad inferos*. Voces hæc conjunctim; non divisim sumi debent.

3. Non videndum, quid Descensus ad inferos, per metaphoricam vocum acceptionem, significare possit; sed quid juxta Spiritûs S. intentionem, significare debeat.

Y

4. De-

4. Descendit Christus; non tantum pars Christi, seu sola ipse anima.

5. De tempore Descensus illius, cum nemine acriter litigabimus: Verisimile tamen est, contigisse post vivificationem & ante resurrectionem, fortè in ipso terræ motu, de quo Matth. XXVII. 52. 53. XXIX. 2.

6. Descensus iste non fuit pœnalis, ut pro nobis pœnas infernales sustineret; quippe quas ante sepulturam, cum se *Deo derelictum* querebat, jam expertus fuerat; sed triumphalis & consequenter gloriosus, ut se ipsis hostibus victorem inferorum ostenderet.

7. Victoria Christi est à passione; sed victoriæ demonstratio à descensu isthoc.

8. In Hebraicâ equidem linguâ *יָרַד* præter infernum, etiam sepulchrum notat Gen. XXXVII. 35. Ps. IX. 18. Es. V. 4. At in Græcâ linguâ, tam à LXX, quam ab Evangelistis & Apostolis. *ἀδης* atq; *ταφός* perpetuò distinguuntur: id quod etiam in Symbolo Apostolico fieri, manifestum est, utpote in quo Descensus ad inferos, Sepultura Christi postponitur, cum anteponi debuisset, si ut Sepultura aliqualis descriptio sese haberet: nam obscuriora clarioribus in oratione anteponuntur.

9. Descensus ad inferos verbis Scripturæ non solum dicitur Descensus in terram; sed magis notanter *Descensus ad infimas partes terræ*: ubi tamen vocabulum terræ non opponitur cœlo naturæ; sed gloriæ, in quo beati sunt, adeo ut per *infimas partes terræ* describatur conditio damnatorum abjectissima. Huc spectat regula Brentii: *Cum de rebus spiritualibus sermo est, πρὸ SUPRA & INFRA, usurpantur quidem ex humanâ consuetudine; non definiuntur autem locis, sed dignitate & indignitate, maiestate & abiectione, gaudio & honore, lætitiâ & tristitiâ.*

10. Christus per Descensum huncce etiam manifestavit, se credentes ex faucibus inferni eripuisse: non tamen credentes, in inferno, vel aliquo inferni limbo detentos; sed extra infernum positos, verum nisi Christi satisfactio intervenisset, in inferno æternum detinendos. Vid. Aug. Conf. Part. 2. Art. 3. de Misa Th. 6. p. 487.

Βεβαίως. Probatur Thesis I. in genere, ex 1. Petr. III, 18. seq. ubi Descensus iste accuratè describitur (1) à Subiecto: Descendens enim vocatur *Christus*, quod nomen totius personæ est. (2) à Circumstantiâ temporis: Nam contigisse memoratur post *mortem & vivificationem* (3) ab objecto reali. Descendit in (Φυλακὴν) *carcerem* h. e. receptaculum diabolorum Apoc. XX, 7. (4) ab objecto personali. Visitavit *immorigeros & propter incredulitatem damnatos*. (5) à modo descendendi, quem exprimit vox *πρωτης*: Nimirum *professum* eo esse fertur: non tamen per motum naturalem & successivum; sed per modum supernaturalem verèq; divinum (6) ab effectu: *Prædicavit* ibi, tam verbaliter, quàm realiter. Verbum quidem non fuit Evangelii; sed Legis Jac. II, 19 Realem verò prædicationem appellamus, quod se victorem mortis & inferni, in triumphali gloriâ conspiciendum præbuit, juxta promissionem Hos. XIII, 14.

II. In specie. 1. quod *Descensus ad inferos fuerit verè & propriè sic dictus*, ex eodem. Quia (1) mentione factâ passionis, mortis & vivificationis, subjungitur narratio de professione ad inferos. Quemadmodum igitur priora intelliguntur verè & propriè; ita & posterius. (2) Descensus ipse circumstantialiter exponitur; quod indicio est, Apostolum voluisse propriè loqui. (3) Nullam causam habemus recedendi à literâ; præsertim cum idem, quod hic à Petro dicitur, alibi etiam à Paulo confirmetur Eph. IV, 9. 10. Ex eo autem sequitur, imò & ulterius stabiliri potest (α) *per Descensum ad inferos non in-*

telligi Christi humilitatem. Quia humilitas ad statum exan-
 nationis pertinet: Descensus verò, vivificationem, cum quâ
 status exaltationis cœpit, secutus est. (β) *per Descensum ad
 inferos non intelligi Christi mortem.* Quia (1) Descensus ille
 non tantum mortem, sed & mortis consequens, nempe vi-
 vificationem, ut ordine posterior, excepit. (2) Christus in
 Carcere, in quem descenderat, prædicavit: hoc autem non
 mortui est; sed vivi. (γ) *per descensum ad inferos non intelligi
 Christi sepulturam.* Quia (1) Christo jam vivificato tribuitur,
 (2) per Profectionem describitur. (δ) *per Descensum ad inferos
 non intelligi ascensionem anima Christi in cœlos:* Quia descensus
 ad Spiritus in carcere, non est ascensus ad Spiritus in cœlo.

2. *Quod Christus animâ & corpore descenderit,* ex eodem.
 Quia Christus mortificatus carne i. e. quâ humanam naturam,
 vivificatus autem spiritus i. e. â divinâ naturâ, demum profectus
 est ad spiritus in inferno. Qui igitur jam vitam receperat,
 ille & corpore & animâ constabat.

3. *Quod infernus ille, ad quem Christus descendit, non fue-
 rit limbus Patrum sanctorum, ante Christi mortem defunctorum;*
 ex eodem. Quia (1) infernus, ad quem Christus descendit,
 dicitur *carcer animarum.* In carcerem verò â DEO non con-
 jiciuntur sancti; sed reprobi Matth. V, 25. (2) Christus in
 ipso illo carcere *predicavit* (πρέσβευον ἀνέσθουσιν) *spiritibus im-*
morigeris, seu infidelibus. *Ανέσθου* enim tam infidelitatem no-
 tat Act XIV, 2. Joh. III, 36. quàm inobedientiam Rom. I, 30.
 Patrum verò sanctorum animæ nec fuerunt tales, nec cum
 talibus in idem receptæ sunt hospitium. (3) animabus istis
 opponuntur *octo anima in diluvio conservata, quæ crediderunt.*
 His autem similes erant reliquorum Patrum animæ; quæ pro-
 inde ad carcerem illum non venerunt.

Assertio est I. Pontificiorum, qui (1) Articulum de De-
 scensu ad inferos, ex Scripturâ demonstrari posse negant, cum
 Scoto,

Scoto, Salmerone, Cano &c. (2) per Infernum, in quem Christus descendit, intelligunt Limbum Patrum, cum Thomâ, Catechesi Romanâ &c. (3) Christum quâ solam animam descendisse fingunt, cum Lombardo &c.

II. Quorundam ex Reformatis, inter quos plurimi Descensum non nisi metaphoricum admittunt.

III. Syncretistarum, ut Dreieri & sequacium, qui hac in parte Reformationum jam dictorum tibias inflant.

III. VINDICATIO.

Accusamur,

Quod sine causa Descensum ad Inferos pro peculiari articulo fidei venditemus. Sic Maresius in System. Theol. Resp. Injungi hoc nobis ab ipsâ Scripturâ; ut proinde meritò sequamur illud Prosperi de Vocatione Gentium L. I. c. 21. *Quæ Deus occulta esse voluit, non sunt, scrutanda: quæ autem manifesta fecit, non sunt negligenda: ne in illis illicitè curiosi & in istis damnabiliter inveniamur ingrati.*

ARTICULUS X.

DE

CEREMONIIS, QUÆ ADIAPHORA VO- CANTUR.

I. EXPLICATIO.

In hoc Articulo observetur

§ I. *Enoncé* ubi exhibetur,

§ I. Occasio Articuli conscribendi, unâ cum definitione
Adiaphororum. *Ortum est etiam — in Ecclesiâ usurpan-*

a b

Y 3

tur.

a b

tur. p. 1089. (789.) Et in Epitome: *Orta est etiam — sunt introducti* p. 866. (614.)

2. Status controversiæ. *Una pars sensit—in Ecclesiis nostras reducant* p. 1089. 1090. (789. 790.) Et in Epitome: *Quasitum fuit — altera verò negavit.* p. 866. (614.)

II. *Sicis*, ubi occurrit

1. Præparatio ad Tractationem

1. per Præfationem. *Ute autem hac controversia — sententiam nostram aperiemus* p. 1090 (790.)
 2. per distinctionem inter Adiaphora vera & falsa. *Si quando talia — spectacula nihil habent* p. 1090. 1091. (790.)

2. Tractatio ipsa, sequentibus pronunciatis constans:

1. Adiaphora per se non sunt cultus *DEL. De rebus autem illis — mandata hominum.* p. 1091. (791.) Et in Epitome n. 1. *Ad hanc controversiam — doctri- nas mandata hominum.* p. 867. (615.)

2. Adiaphora, propter Ecclesiæ utilitatem, mutare licet; dummodò absque levitate & scandalo fiat. *Credimus autem, docemus — ipsius exemplo docuit.* p. 1091. 1092 (791.) Et in Epitome n. 2. & 3. *Credimus, docemus & confitemur Ecclesiæ — parendum esse censemus* p. 867. (615.)

3. Casu confessionis emergente, præsertim persecutionis tempore, adversarius in Adiaphoris nullâ ex parte cedendum est. Id quod

1. Proponitur. *Credimus, docemus & confitemur — dolis efficere conentur.* p. 1092. (791. 792.)

2. Confirmatur

a

b

c

I. Te-

a b c
[1. Testimoniis Scripturæ. *Scriptum est enim—ad
veritatem Evangelii* p.1092.1093. (792.)

2. Rationibus

[1. Quia in tali casu, non agitur de re liberâ,
sed necessariâ, videlicet

[1. de veritate Evangelii. *In eo enim re-
rum statu—restituta creduntur.* p.1093.
1094 (792.793.)

[2. de libertate Christianâ. *Præterea in
hoc negotio—illis longè præponantur.*
p.1094. (793.)

2. Quia ejusmodi cessione hostes veritatis sta-
biliuntur, atque è contrario pii scandali-
zantur. *Quin etiam ejusmodi—demergere-
tur in profundum mariæ. Ibid.*

[3. Quia confessio à Christo requisita negligi-
tur. *In primis verò—coram Patre meo celesti.*
p.1094. 1095. (794.)

[3. Consensu nostratium Theologorum, ad quem
provocatur

[1. generaliter. *Et sanè quod hæc—qua recitabi-
mus, demonstrabunt.* p.1095. (794.)

[2. specialiter, allegatis

[1. Articulis Smalcaldicis. *Ea in Smalcaldicis
—crudelitate tueri conantur.* p. 1095—
1097. (794—796.)

[2. Lutherò. *Sed & D. Lutherus—cum fructus
legi possunt.* p.1097. (796.)

[3. Concluditur. *Ex his omnibus—in fide offendantur*
p.1097. (796.) In Epitome de his compendiosis
agitur n.4. *Credimus, docemus & confitemur, quod*

temporibus—in nos permiserit, p. 867. 868. (615.)

- [4. Propter Ceremoniarum indifferentium dissimilitudinem, nulla Ecclesia alteram damnare debet. *Juxta hanc de Adiaphoris — dissolvit consonantiam fidei.* p. 1098. (797) Et in Epitome n. 5. *Credimus, docemus & confitemur, quod Ecclesia — consonantiam fidei* p. 868. (616.)

III. *Adversus*, ubi rejiciuntur adversæ sententiæ,

- [1. quod constitutiones Ecclesiasticæ, ab hominibus introductæ, per se cultus Dei sint. *Rejicimus igitur — parte habentur.* p. 1097. (796.) Et in Epitome n. 1. *Repudiamus atque damnamus — cultus sint habenda.* p. 868. 869. (616.)
- [2. quod ceremoniæ ejusmodi per modum necessitatis imponi queant, aut debeant. *Quando humane — obtruduntur* p. 1097. (796.) Et in Epitome n. 2. *Quando ejusmodi — externis habet.* p. 869. (616.)
- [3. quod hostibus veritatis in adiaphoris gratificari liceat. *Repudiamus & damnamus — confessioni repugnet* p. 1098. (796.) Et in Epitome n. 3. *Cum asseritur — conjuncta est* p. 869. (616.)
- [4. quod Ecclesiæ liberum non sit quædam per se adiaphora usurpare, sed quod necessariò abroganda sint. *Rejicimus & damnamus etiam eorum — libertatis Christianæ usurpare* p. 1098. (797.) Et in Epitome n. 4. *Cum externa ceremonia — libertatis Christianæ usurpare.* p. 869. (616.)

II. DEMONSTRATIO.

Quod ritibus ab Ecclesiâ institutis, nec absolutæ necessitatis, nec cultus aut meriti opinio adscribenda sit, docuimus ad Aug. Conf. P. 1. Art. 15. Th. 1. p. 322. & P. 2. Art. 5. Th. 1. p. 502. quod

quod ritus jam introducti, qui sine peccato servari possunt, servandi, nec temerè, præsertim in gratiam hostium veritatis, abrogandi sint. P. 1. Art. 15. Th. 2. p. 324. quod ad Ecclesiæ unitatem non requiratur identitas ceremoniarum, ab hominibus institutarum P. 1. Art. 7. & 8. Th. 3. p. 247. Plures verò controversiæ alicujus ponderis in hoc articulo non occurrunt, ut proinde nobis manum de tabulâ amovere liceat.

III. VINDICATIO.

Accusamur,

I. Quod pacis hostes simus, cum ne in adiaphoris quidem nos alii conformare velimus. Sic tempore Interimistico-
rum certaminum Pontificii; nunc verò iis in locis, in quibus summa rerum penes ipsos est, Reformati. Resp. Si adversarii in articulis fundamentalibus se nobis conformarent, libenter & nos in adiaphoris conformatum iri illis. Nunc verò cum per adiaphororum conformitatem, subdolè orthodoxiam evertere tentent, iis necessariò â nobis resisti, propter causas in Formulâ Concordiæ expressas p. 1092. (792.) seqq. Quod Calviniani in Palatinatu, terris Anhaltinis, Hassiâ Cassellanâ & Marchiâ, reformationis, aut potius deformationis, initium â ceremoniarum abrogatione fecerint, in propatulo est, ipseque etiam Jesuita Adamus Contzenius, Politicorum L. 2. c. 18. §. 6. p. 103, seq. artes Reformatorum, religionis mutationem sine tumultu introducere molientium, prolixè describens, non solùm inquit: *Arte Zwinglianorum quidam subornati sunt, qui reformata religionis exercitium peterent, idque multis & mollibus verbis, ne Princeps suâ sponte in odiosam novitatem, propensus videretur, sed subditorum conscientis indulgere & libertatem amare ac fovere: sed & prope finem addit: Lentè ac particulatim processum est, neque Calvinismus totus proferebatur; sed quadam, ut videbatur exigua pars, nempe redintegratio præceptorum Decalogi, fractio panis &c.*

Z

Ita

Ita Contzen. in Politicis, ubi plura alia, quæ consultò præterimus, immiscentur.

II. Quod subditos ad inobedientiam, imò seditionem, contra Magistratum stimulemus, quando in Adiaphoris Principi cedendum non esse, docemus. Sic olim Pontificii, nunc Calviniani. Resp. obedientiam quidem deberi Magistratui, sed infra DEUM Matth. XXII, 21. Act. V, 29. Piè igitur subditos dehortamur, ab obedientiâ erga Magistratum, quando Magistratus eos avertit ab obedientiâ erga DEUM; id quod per imperatam Ceremoniarum immutationem fieri incipit, ubi memori animo custodiendum illud: *Principis obsta.*

III. Quod in ceremoniis jugum cum Pontificiis trahamus adeoque meritò reprehendamus. Sic Reformati. Resp. Non omne illud esse Pontificium, quod Pontificii olim usurparunt; sed quod Pontificii contra verbum DEI introduxerunt. Tales verò esse ceremonias nostras, nemo hactenus liquidò ostendit, nec unquam ostendi poterit.

ARTICULUS XI.

DE

PRÆDESTINATIONE ET ELECTIONE DEI.

I. EXPLICATIO.

In hoc Articulo observetur

[I. *Ætatis*, ubi exhibetur

[I. Occasio Articuli conscribendi, quam non dissensio, sed
metus suborituræ aliquando dissensionis, inter Theo-
a b logos

logos nostros, præbuit. *De æternâ Electione* — *fides doctrina & confessio sit.* p. 1098. 1099. (797.) Et in Epitome : *De hoc Articulo* — *de hac re exoriantur* p. 869. 870. (617.)

2. Momentum & pondus ejusdem Articuli. *Neque enim sentiendum* — *proferenda atque proponenda est.* p. 1099. (797. 798.)

II. *œcis*, ubi exhibetur

1. Præparatio ad Tractationem. *Summa autem* — *comprehenditur.* Ibid.

2. Tractatio ipsa, constans certis pronunciatis, de Prædestinationis, seu Electionis,

I. Onomatologiâ

1. Distingvendum est inter Præscientiam & Prædestinationem, seu Electionem : Illa circa bonos & malos versatur ; hæc tantum circa filios DEI, ad æternam vitam ordinatos. *Initio discrimen* — *per Jesum Christum in ipsum* p. 1099. 1100. (798. 799.) Et in Epitome n. 1. & 2. *Primum omnium est* — *in novissimis temporibus.* p. 870. (617.) Item n. 4. *Prædestinatio verò* — *eam evertere nequeant.* p. 871. (618.)

2. Præscientia prævidet mala ; sed non causatur : quin potius malis terminos constituit, eaque ad bonum finem dirigit : Electio autem non tantum prævidet salutem ; sed etiam ex DEI beneplacito in Christo Jesu eam causatur : *Præscientia DEI prævidet* — *ad vitam æternam erant ordinati.* p. 1100. 1101. (799. 800.) Et in Epitome n. 3. *Hæc DEI præscientia simul* — *ad salutem cedant.* p. 870. (617. 618.)

a b c

2. Principio cognoscendi ac fundamento,

[1. Electio non in arcano DEI consilio scrutanda est; ex quâ opinione securitas aut desperatio sequitur: sed in verbo DEI, quod nos ad Christum, verum illum vitæ librum, deducit. *Et hac sanè aterna electio—per verbum nobis revelatur* p. 1101—1104. (800. 801. 802.) Et in Epitome n. 5. & 6. *Hæc DEI prædestinatio—ante mundi constitutionem* p. 871. (618.) Item n. 8. *De nostrâ igitur Electione—conatus mei irriti erunt.* p. 871. 872. (618. 619.)

[2. Qui articulum de Prædestinatione; ut par est, intelligere vult, cum oportet totam evangelicam doctrinam, de gratioso DEI proposito, hominumque redemptione, vocatione, conversione, justificatione, sanctificatione, conservatione & salvatione, simul mente complecti: *Totam igitur doctrinam—salubriter tractari potest* p. 1104—1106. (802. 803.) Et in Epitome n. 7. *Christus verò omnes peccatores—vitam æternam consequamur.* p. 871. (618.) Item n. 9. *Vera igitur sententia—in Christum credant.* p. 871. 872. (619.)

3. Objecto,

[1. Notæ electorum, præsuppositâ vocationis & promissionum Evangelicarum universalitate, certò inveniuntur; si nimirum expendamus, quinam vocationem illam ac promissiones fide amplectantur, fidemque per opera demonstrare conentur. *Sed & hoc ad pleniorẽ—consolatio reposita sit.* p. 1106—1109. (803—806) Et in Epitomen n. 10. *Qui igitur voluntatem—consolationem affert.* p. 872. 873. (619.)

a b c d

2. Cau-

a b c d

2. Causa paucitatis electorum, non est occultum aliquod DEI decretum, atque ex eo orta voluntas ac vocatio simulatoria, aut contradictoria; quippe quæ promissionum divinarum, sacramentorumque & absolutionis certitudinem, aliaque religionis nostræ fundamenta everteret; sed prævisus mediõrum salutis à parte hominum contentus. *Quod autem multi vocati sunt — deteriora sunt prioribus* p. 1109--1112. (807. 808. 809.) Et in Epitome n. 11. *Quod verò scriptum est — malitia eorum in culpâ est.* p. 873. (619.)

3. Quando intra limites verbi revelati consistimus, doctrina de prædestinatione illustrat articulos de Justificatione, de Libero Arbitrio, de Ecclesiâ &c. dulcissimamque consolationem præbet. Arcana autem, quæ Dominus reticuit, scrutanda non sunt e. gr. quot numero salventur? cur Deus huic genti verbum suum largiùs impertiat, quàm alteri? quare inter homines, ejusdem culpæ reos, hunc excæcet, illum convertat? &c. *Hucusque sacra Scriptura — in verbo suo nobis revelavit.* p. 1112--1118. (809--814.) Et in Epitome n. 12. *Hucusque homo pius — tela extinguamus.* p. 873. 874. (619. 620.)

4. Consequentibus,

[1. Electi Spiritui S. per Verbum & Sacramenta operanti, pareant; divinam gratiam ardenti oratione petant: in virtutibus Christianis se exercent: in tentationibus se erigant. *Hac doctrinâ Christi perceptâ — dum clamarem ad te.* p. 1120--1122. (816. 817.) Et in Epitome n. 13. *Interim tamen — nunquam nos fallet.* p. 874. (620.)

a b c

a b c

2. Electi in peccata prolapsi, si per pœnitentiam ad DEUM redcant, à DEO recipiuntur. *Cum etiam Electio — ad me dicit Dominus p. 1122. (817. 818.)*
 3. Pater nos ad Christum trahit per media, videlicet Verbum & Sacramenta. *Quod verò in sacris — sacra litera loquuntur. p. 1122. 1123. (818.)*
 4. Quod non omnes, qui verbum DEI audiunt, etiam credunt, ipsi in culpâ sunt; non DEUS: utpote qui neminem perire vult. *Quod autem non omnes — vasa damnationis fecerunt. p. 1123—1125. (818. 819.)*
 5. Quemadmodum DEUS, voluntate antecedenti, omnium hominum salutem cupit; ita voluntate consequenti, homines incorrigibiles, gratiâ ulteriori ex iusto iudicio subtractâ, indurat. *Sed & hoc magnâ curâ — salutem consequi possit. p. 1125. 1126. (820. 821.)*
 6. Ex doctrinâ hac de Electione, omnis gloria ad DEUM redundat; quippe qui nos ex merâ gratiâ, sine ullius meriti intuitu, elegit: nec tamen aut securitati, aut desperationi fenestra aperitur. *Hâc piâ doctrinâ — explicari & intelligi p. 1126—1128. (821. 822.)* Et in Epitome n. 14. *Hac brevi explicatione — ansa prebetur p. 874. (620.)* Item: *Credimus igitur & sentimus — scripturarum spem habeamus. p. 875. (621.)*
 3. Recapitulatio eorum, quæ antea fusiùs proposita fuerunt. *Æterna igitur DEI prædestinatio — recreentur & salvi fiant p. 1118—1120. (814—816.)* Item: *In hac simplici — fugimus atq. averſamur. p. 1128. (823.)*
- III. *Aviſione*, quæ exhibetur

1. generaliter. *Et si qua huic simplici — rejicimus atque damnamus.* p. 1128. 1129. (823.)
2. specialiter in Epitome: *Rejicimus itaq; omnes — nequaquam sunt ferenda.* p. 875. 876. (621.)

EPILOGUS

ARTICULORUM HACTENUS PROPOSITORUM.

In quo exhibetur

1. Conclusio generalis antecedentium. *Et hac de contröversis — dixisse sufficiat* p. 1129. (823.) Et in Epitome: *Hæc breviter est — disputatum est.* p. 876. (621.)
2. Usus hujusce Formulæ. In Epitome: *Et ex hac declaratione — decisa atque dijudicata.* Ibid.
3. Protestatio, opposita conatibus syncretisticis. *Speramus autem omnes — salutem æternam consequantur.* p. 1129. (823.)
4. Oratio ad Deum, pro Concordiâ. In Epitome: *Faxit Deus — perseveremus. Amen.* p. 876. (622.)

II. DEMONSTRATIO.

Quod Deus nullo modo sit causa peccati, adeoque nec hominem ad peccatum prædestinarit, & quo sensu aliquem indurare dicatur, exposuimus ad Aug. Conf. P. I. Art. 19. Thesi unicâ p. 393. quod Christus pro hominibus omnibus in mundum venerit, ut eos Deo reconciliaret ib. Art. 3. Th. 3. p. 107. quod Christus pro omnibus peccatis plenè satisfecerit. ib. Art. 3. Th. 4. p. 111. quod Spiritus S. detur per Verbum & Sacramenta ib. Art. 5. Th. 2. p. 169. quod & quomodò justificatus possit esse certus de gratiâ fidem conservante, sibi per-

perpetuū adfuturā, adeoque & de salute suā. Ib. Art. 4. Th. 5. p. 157. quod post regenerationem in peccata relapsis, per Pœnitentiam reditus ad gratiam pateat. Ib. Art. 12. Th. 2. p. 275. Restant

Thesis I. DEUS, juxta antecedentem voluntatem, omnes omnino homines, seriò cupit esse salvos, eoque sensu gratia evangelica rectè universalis dicitur: sed juxta consequentem voluntatem, malitiosè resistentibus, gratiam ulteriorem subtrahit, illosque tandem, nisi pœnitentiam egerint, aeternum punit.

Expositio 1. Vocabulum gratiæ, DEO tributum, nunc propriè, nunc impropriè accipitur. Propriè quidem semper notat amorem favoremque DEI ergà creaturas: impropriè verò & quidem per Metonymiam, etiam significat dona ex amore creaturis concessa Eph. IV, 7. 1. Petr. IV, 10. At in posteriori sensu vox ista nunquam, ad negotium salutis explicandum, à Spiritu S. adhibetur. Nam gràtia hæc impropriè dicta, non est salutifera; sed salutifera: hoc est, non confert salutem; sed collatam salutem sequitur.

2. Gratia DEI propriè sic dicta dispesci solet in gratiam creationis, conservacionis, & spiritualis reparationis. Prima & altera se ad omnes creaturas extendit: tertia ad solos homines, cum DEO reconciliandos pertinet, atque eapropter gratia Evangelica vocatur.

3. Hæc gratia DEI est universalis atque adeo omnes homines, tam bonos, quam malos, complectitur: ita tamen ut mali non reduplicativè, quatenus mali sunt, objectum divinæ gratiæ & misericordiæ fiant; sed specificativè, quatenus à malitiâ liberandi sunt.

4. Intentio etiam DEI non confundenda est cum eventu actuali. Quà illam, gratia est universalis; non quà hunc: quia

quia multi, contra intentionem Dei, oblatâ gratiâ non utuntur atque propterea nec salutem consequuntur.

5. Hinc distingvimus inter voluntatem Dei antecedentem & consequentem : planè ut ante nos fecerunt Chrysostomus, Damascenus, Anselmus, Thomas, Bonaventura, Johannes Hussus &c. quos allegatos vide, apud Gerhardum Loco de Electione §. 78.

6. Observandum verò, quod distinctio ista non dividat ipsam voluntatem Dei, quæ non minùs ac essentia Dei, semper una & indivisa manet; sed duntaxat geminum ejus respectum. Nam voluntas antecedens respicit mediâ salutis, prouti ex parte Dei ordinantur & omnibus offeruntur; voluntas autem consequens, respicit mediâ eadem, prouti ex parte hominum acceptantur, vel respuuntur. Illa sic appellatur, quia considerationem qualitatis in hominibus, circa quos versatur, præcedit; hæc sic appellatur, quia considerationem qualitatis in hominibus subsequitur: illa radicaliter est ex Deo; hæc radicaliter est ex hominibus: illa est gratiæ; hæc justitiæ. Usus distinctionis patet in exemplis de Magistratu, qui legem promulgando, antecedenter vult, legem debere servari, ne quis puniatur; consequenter verò vult, refractarios esse puniendos: item de Hortulano, qui arbores plantando antecedenter vult, omnes debere fructus ferre & in horto permanere; consequenter autem vult, infrugiferas esse eradicandas &c.

7. Voluntas Dei antecedens, quâ omnes homines cupit salvos, seria & sincera est; nequaquam simulata, fucata, contradictoria, aut dolo ulli affinis. Vid. in Form. Concord. p. 1110. (807.) seqq.

8. Lutherus equidem usus est distinctione inter voluntatem signi & beneplaciti T. 1. Witeb. Lat. ad c. 6. Gen. sed in alio, quàm Calviniani postea fecerunt, sensu. His enim voluntas beneplaciti est seria; voluntas autem signi simulata:

Ille per voluntatem beneplaciti intelligit voluntatem Dei essentialē, quæ apprehendi ab homine nequit; per voluntatem verò signi, describit voluntatis divinæ externam significationem, quam homo cognoscere potest & debet. Quapropter usus hujus distinctionis probatur; abusus rejicitur.

9. Deus cum hominibus in negotio salutis non agit juxta potentiam absolutam, utpote cui nemo resistere potest; sed juxta potentiam ordinatam, cui homines frequenter se opponunt Prov. I, 24. Matth. XXIII, 37. Luc. VII, 30. Act. VII, 51.

10. Repugnantia illa duplex est: alia simplex & originalis, quæ omnibus irrogenitis ex æquo communis est; alia malitiosa, præfacta & actualis, eaque nunc intensior, nunc remissior; quo fit ut aliquis propior esse dicatur regno cælorum, præ altero Marc. XII, 34.

11. Quod ad primos motus gratiæ prævenientis attinet, sunt quidem inevitabiles; quia nequeunt impediri, ne adsint: at non sunt irresistibiles, quia impediri queunt, ne efficaciter agant. Conf. Luc. IV, 22. 28. 29. Act. XXIV, 25. 26.

12. Voluntatis consequentis intentio æquæ æterna est ac voluntatis antecedentis; executio autem non nisi cum fine vitæ humanæ incipit. Unde calamitates in pœnam eo fine, ut homo emendetur, immissæ, non ad voluntatem consequentem referendæ sunt, sed ad antecedentem 1. Petr. IV, 12. Thren. III, 40. & I. 42.

Βεβαιωσις. Probamus I. *Voluntatem DEI, eo quo exposuimus sensu, rectè distingui in antecedentem & consequentem.* Nam Deus qui *vult mortem impiis* Prov. I, 26. 2. Thess. I, 8. 9. dicitur tamen etiam *nolle mortem impiis* Ezech. XXXIII, 11. Christus qui *volebat congregari Israëlitas*, nihilo secius etiam *vult eos dissipari* Matth. XXIII, 37. 38. Quæ conciliari nequeunt, nisi admittā isthac distinctione.

II. *Deum juxta antecedentem voluntatem serio cupere, omnes omni-*

omnino homines esse salvos, proindeque gratiam Evangelicam reddere universalem statui. 1. ex Ezech. XXXIII, 11. Quia (1.) *Deus non vult mortem impii.* Deus, inquam, qui mentiri nequit Hebr. VI, 18. Conf. Ezech. XVIII, 23. (2.) Idem juramento veritatem asserti sui confirmat: Jurat enim per *vitam suam*, i. e. per se ipsum, cum majorem se non habeat, per quem jurare posset, Hebr. VI, 13. (צוֹרֵךְ חַיִּי אֲנִי) *Vivens ego, si voluero.* (3.) Mandat, ut hæc hominibus proponantur: *Dic ad eos:* Mendacia verò lucem fugiunt Joh. III, 20. (4.) Repetitione præcepti istius: *Convertimini, convertimini:* fervorem desiderii indicat, quod videlicet vehementissimè optet, ut peccator ab imminente morte præservetur.

2. Ex 2. Petr. III, 9. *Deus non vult ullos perire, sed omnes ad penitentiam (μετάνοιαν) tendere.* Ubi observetur duplex assertio, altera negativa, quid non velit Deus, nempe ullos perire, & quidem etiam *parvulos*, quorum alioqui exigua apud homines ratio habetur Matth. XVIII, 14. altera affirmativa, quid velit Deus, nempe *omnes ad penitentiam tendere.* Conf. Act. XVII, 30. ubi, cum eadem particula universalitatis occurreret, in Articulis Smalcaldicis P. 2. n. 3. p. 508. (326.) annotatur: *OMNES dicit, nemine excepto, QUI MODO HOMO EST.*

3. Ex oraculis aliis, quæ allegantur in Form. Concord. p. 1107. (805.)

III. *Deum, juxta consequentem voluntatem, malitiosè resistentibus, gratiam ulteriorem subtrahere, eosdemq; nisi penitentiam egerint, aeternum punire,* ex Form. Conc. p. 1125. (820.)

Αλλήτως est Reformatorum, qui (1.) distinctionem voluntatis divinæ, in antecedentem & consequentem, limis oculis aspiciunt. (2.) gratiam Dei generalem, quæ ex intentione Dei inefficax sit, comminiscuntur. (3.) voluntatem signi, in oppositione ad voluntatem beneplaciti, ita ut non possit,

non pro hypocritâ & deceptorâ, ex eorum delincatione, haberi, describunt.

Thesis II. *DEUS gratiosam voluntatem suam omnibus hominibus revelavit, iudemque universali vocatione, beneficia per Christum parva obtulit; eâ cum intentione seriâ, ut vocati singuli operationem Spiritûs S. qua per verbum se exerit, admittant, aeternûmq; salventur.*

Expositio 1. Vocatio DEI alia est ad salutem; alia ad certum officium e. gr. ad Ministerium Ecclesiasticum. De hac alibi egimus, ad August. Confess. P. I. Art. XIV. Th. I. p. 309. de illâ impræsentiarum agemus.

2. Vocatio ad salutem, aut consideratur sub respectu ad solum DEUM, à quo procedit; aut simul sub respectu ad homines, à quibus acceptatur. Juxta priorem sensum, *Multi.* (h. e. omnes, quia omnium maxima multitudo est) *vocati sunt* Matth. XX, 16. Juxta posteriorem, Vocati describuntur ut *predestinati* Rom. VIII, 30.

3. Per vocationem ad salutem, Deus gratiosam voluntatem, omnibus hominibus per Verbum revelavit: id quod multifariam factum est (1) generaliter, aut specialiter. Sic cum Jonas ad Ninivitas mitteretur, omnes ibi generaliter vocabantur; quamvis non omnes specialiter Prophetam concionantem audivissent Jon. III, 4. (2) immediatè, aut mediatè. Sic vocatio, quam Parentes immediatè accipiunt, ad liberos mediatè pertinet Exod. XII, 26. Deut. IV, 10. VI, 7. Joel. I, 3. Hac ratione ter dicitur facta omnium hominum vocatio, in Adamo, per Noachum, & tempore Apostolorum. (3.) directè, aut indirectè. Sic Israëlitis directè vocatis & in mediterraneo ferè orbistunc habitati constitutis, Gentes præter lumen naturæ Rom. I, 19. Act. XVII, 27. miraculorum insuper apud Israëlitas editorum famâ, ad quarendum eundem

dem DEUM indirectè & pædagogicè vocabantur. (4.) ordinariè, aut extraordinariè. Sic alii per solum verbum, seu ab hominibus nomine DEI, seu ab ipso DEO prolatum Gen XII, 1. Act. IX, 3. 4. alii per verbum signo aliquo stipatum vocantur. Matth. II, 1. seq.

4. Deus seriò vult, ut singuli credant; tametsi non singulos eodem modo ac gradu ad credendum trahat. Judicia ejus occulta sunt Rom. XI, 34. non tamen injusta. Nam à nostrâ ignorantia, ad negationem causarum DEO notarum, N. V. C.

5. Distingvimus proinde inter vocationis gratiam & dispensationem. Illa ad omnes æqualiter pertinet; hæc admittit gradus, intervalla & restrictiones. Sic Deus quosdam extraordinariè vocat, alios tantum ordinariè Matth. XI, 21. Nonnullis præsentì tempore vocationem specialem denegat Matth. X, 5. quibus eandem alio tempore impertit Matth. XXVIII, 19. Aliquos per certos doctores informari non vult Act. XVI, 6. 7. quibus verò alios doctores destinat Act. II, 9. VI, 9. I. Petr. I, 1. seq.

6. Quæ in sacris comparatè & secundum quid dicuntur, non intelligenda sunt simpliciter & absolutè Pl. CXLVII, 19. 20.

7. Neque in causas tam diversæ dispensationis, nimium curiosè inquirendum; sed potiùs cum Paulo consistendum & in admiratione acquiescendum est Rom. XI, 33. seq. Placent illa Prosperi L. I. de Vocatione Gent. c. I. *Latet discretio- nis ratio: sed non latet discretio. Non intelligimus judicantem; sed videmus operantem. Quid calumniatur justitiæ occulta, qui gratias debemus misericordiæ manifesta?*

8. Deus vocando agit efficaciter; sed non irresistibiliter. Quod igitur plurimi vocatorum, haud admittunt Spiritus S. operationem, non ex DEO est; sed ex ipsis hominibus, divi-
9. Mul-

9. Multi audiunt leguntque verbum; nec tamen salutariter: ubi causa suspensæ frustratæque operationis, à Spiritu S. intentæ, non est penes objectum, seu ipsum Dei verbum; sed penes subjectum, seu homines, qui circa verbum Dei aliter, quàm deberent, versantur: cum videlicet alii accedunt oscitanter & somnolentè Act. XX, 9. alii præjudiciis occupati Act. XVII, 3. 2. alii animo calumniandi Matth. XXII, 15. Ps. XLI, 7. alii perversis affectibus impediti Act. XIII, 45. &c.

10. Voluntas Dei, de salute nostrâ, est quidem serîa; non tamen absoluta, sed conditionata & medijs ab ipso gratiosè constitutis alligata. Salvari ergo suâ culpâ nequeunt, qui media illa malitiosè contemnunt.

Βεβαιωσις. Probamus I. *Gratiam vocationis esse universalem* v. ex Matth. XI, 28. Quia *Christus omnes ad se vocat*. Neminem excipi constat (1.) ex particulâ universalitatis *OMNES*, quâ etiam Reprobi includuntur, juxta v. 23. 24. 25. (2.) ex descriptione vocatorum, qui dicuntur *fatigati & onerati*, videlicet mole peccatorum Ps. XXXVIII, 5. LI, 19. 2. Cor. VII, 10. Hæc verò moles, omnes sine exceptione premit 1. Reg. VIII, 46. Ps. CXLIII, 3. Es. LXIV, 6. Rom. III, 23. (3.) ex officio ejus, ad quem vocantur: *Venite*, ait Christus, *ad me*, cujus nimis officium, ex intentione Dei est, omnibus consulere, Es. LIII, 7. Joh. I, 29. Luc. II, 10. 2. Cor. IV, 14. Hebr. II, 9.

2. Ex dictis alijs, quæ in Form. Concord. p. 1107. (804.) sq. allegantur.

II. *Intentionem DEI vocantiæ, quoad omnes omnino homines, esse seriam*

1. Ex Matth. XXVIII, 18. 19. Quia ille, cui data eræ *omnis potestas in cælo & in terrâ*, quique adeo vocare homines & non vocare poterat (1.) charissimos discipulos (2.) non ad unum vel alterum, sed *ad omnes gentes* (3.) onerosi muneris causâ, videlicet ut *doceant* , emittit. Quæ omnino serîæ intentionis signa sunt.

2. Ex

2. Ex Matth. XI, 28. Quia Christus (1.) Homines ad fidem à Deo requisitam Jerem. V, 3. vocat, inquit: *Venite ad me*: At venire ad Christum est credere Joh. VI, 35. 37. Hebr. XI, 6. Non indicatur, quid homines sibi relictī facere possint; sed quid à Deo tracti facere debeant, ne scilicet Spiritui Sancto malitiosè resistent Joh. V, 44. Ps. XCV, 8. (2.) ut tantò alacriores redderet, etiam præmia promittit, inquit: *Ego reficiam vos*: Item: *Invenietis requiem animabus vestris*: nimirum peccatis, quibus gravamini, remissis, Rom. V, 1. Ef. XXXII, 17. 18. (3.) de gratiâ promittentis, ad averruncandum metum, vocatos certiores reddit, inquit: *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde* (4.) Obstacles removeret, si quem fortè impatientia crucis portandæ à Deo alienaret, inquit: *Fugum meum suave est & onus meum leve*. Ex his seriam voluntatem Dei manifestè colligimus.

3. Ex iis quæ in Form. Concord. leguntur p. 112. (809.) seq. *Missus est Reformatorum, qui vocationem ad salutem, ex intentione Dei, particularem esse credunt, aliisque persuadere conantur.*

Thesis III. *DEus, ante jacta mundi fundamenta, secundum prævisionem fidei finalis, è massa hominum corruptâ, quosdam sigillatim spectatos in Christo ad æternam gloriam elegit, seu quod ex usu vocis biblico prorsus idem est, prædestinavit.*

Argutis 1. Circa argumentum, de quo nunc agendum est, distingvimus, inter Disputationem nimis curiosam & extra Scripturæ cancellos vagantem; ac inter disputationem sobriam & intra Scripturæ limites se continentem. Hæc probatur; illa improbat. Perplacet istud Hilarii L. 5. de Trinit. *Non est de divinâ Prædestinatione humani judicii sentiendum.*

[3. Dan-

2. Dantur, enim, in præfenti materiâ, quædam arcana, quædam revelata. Arcana non sunt scrutanda, de quibus in Form. Concord. p. 1115. (811.) seq. Revelata autem non tantum meditanda, verum & diligenter ruminanda sunt, propter insignem, quam præstant, utilitatem. Vid. ibid. p. 1112. (809.) seq.

3. Vox Electionis in Scripturâ improprie notat approbationem & dilectionem singularem rei eximie: quo sensu de Christo adhibetur Luc. XXIII, 35. & de Angelis 1. Tim. V, 21. Proprie autem cum generaliter, tum specialiter usurpatur. In acceptione generali, quamcunque selectionem ac separationem indicat, tam personarum, officio alicui præficiendarum, seu Ecclesiastico Act. 1, 24. seu Politico Exod. XVIII, 25. quàm rerum, ut cum Loth sibi eligeret regionem circa Jordanem Genes. XIII, 11. In Electione speciali, quæ nunc obtinet, tantum denotat determinationem hominum ad vitam æternam.

4. Sic & vox Prædestinationis generaliter notat quamcunque prædeterminationem, sive ad bonum, sive ad malum; quo sensu Augustinus L. 15. de C. D. c. 1. & in Enchirid. c. 100. Fulgent. L. 1. ad Monimum c. 14. &c. sine præviâ Scripturâ, duplicem prædestinationem, alteram ad vitam, alteram ad mortem proponunt. Specialiter verò tantum significat prædeterminationem ad bonum; quo sensu in hoc articulo nobis omnis prædestinatio est ad vitam: Neque enim aliter vox eadem in Scripturâ unquam accipitur: Addimus consensum Leonis Epist. ad Antioch. *Credo DEum tantum prædestinasse bona, præscribere autem bona & mala.* Et Autoris Hypognosticon, Augustino communiter adscriptorum L. 6. *Mala DEus tantum præscit & non prædestinat: bona verò & præscit & prædestinat.*

RESPON.
HENRI
COBOLDI
Gedan.

5. Atque ita, in sensu biblico, Prædestinatio & Electio non sunt Synonyma Logica, uti volunt, qui Prædestinationem genus Electionis esse contendunt; sed Synonyma Grammatica: quæ ex usu Spiritûs S. conveniunt realiter; etsi ex etymologica vocum indole, eatenus differant formaliter, quatenus prædestinatio respectum infert ad prioritatem ordinis, Electio autem ad remotionem oppositi, nempe Reprobatorum.

6. Prædestinatio Græcis dicitur *προορισμός* Rom. VIII, 30. Eph. I, 5. à quo in Scripturâ differt *ἐκρίνω*. Sic enim Christus equidem dicitur *ἐκρίνω* id est, certò *definitus* & pronuntiatus Dei *Filius* Rom. I, 4. nequaquam verò *προοριστός* id est, *prædestinatus*, ut malè vulgata transtulit.

7. Ab illis, qui specialius loquuntur, vox Prædestinationis, aut latè, aut strictius, aut strictissimè accipi solet. Latè complectitur omnia, quæ ad salutem pertinent v. gr. quando in Form. Concord. p. 1103. 1104 (801. 802.) legimus: *Cum de Prædestinatione rectè cogitare aut loqui volumus, totam doctrinam de proposito, consilio, voluntate & ordinatione DEI (omnia videlicet, quæ ad nostram redemptionem, vocationem, justificationem & salutem pertinent) simul mente complectamur.* Strictius significat ordinationem fidelium ad salutem, cum *προορίζω* seu proposito & *προγινώσκω* seu præscientiâ conjunctam v. gr. quando Theologi quidam docent, quod Fides Electionem ingrediatur: Strictissimè notat solam prædeterminationem, ita ut proposito & præscientiæ contradistingvatur; in quâ acceptione Prædestinatio non includit Fidem; sed eam præsupponit, utpote intuitu Fidei, seu prioris, facta. Atque hæc significatio impræsentiarum obtinet.

8. Objectum prædestinationis sunt homines: non vagè & genericè; sed sigillatim spectati: quod contra eos notandum, qui confusum quoddam genus hominum, Electionis objectum faciunt.

9. Non versabatur Electio circa homines simpliciter, quatenus erant homines; nec quatenus erant creandi; nec quatenus considerabantur ut integri; sed quatenus in prævisione divinâ sistebantur ut lapsi & consequenter Redemptoris, à quo ex malsâ corruptâ eximerentur, indigi.

10. Non tamen omnes, qui Redemptore opus habuerunt, electi sunt; sed duntaxat, qui meritum Redemptoris fidè amplexuri sibi que appropriaturi esse prævidebantur.

11. Fides igitur ab æterno præcognoscebatur: non ut res præsens & actualiter existens; verum ut res futura & per gratiam producendâ: non aderat formaliter; verum objectivè.

12. Nam Fides actualis se habet ut consequens Electionis, propter infallibilitatem præscientiæ: Fides autem prævisa se habet ut antecedens Electionis, quia hæc illam in signo rationis divinæ subsequitur. Quibus observatis, solvi possunt litrophæ Adversariorum: *Quod est in tempore, non potest præsupponi ab Electione æternâ: Fides: Ergo. Item: Quod pendet ab Electione, ab eo non pendet Electio: Fides A&XIII, 48. Joh. X, 26. Ergo: Porro: Si Electio penderet ex fide, sequeretur nos Deum elegisse: At consequens est falsum. Joh. XV, 16, 19. Ergo & antecedens.*

13. Fides prævisa propriè loquendo non est causa Electionis; sed tantum conditio ordinis electorum: à quâ videlicet Electio, non ex dignitate rei, quæ supponitur, nimirum ipsius fidei; sed tantum ex gratiâ Dei, ita omnia liberè disponentis, suspenditur.

14. Hinc Electio perperam dicitur fieri *ad fidem*, seu terminum, aut finem; malè etiam *propter fidem*, seu causam impulsivam, aut meritoriam; tum & minus commodè *per fidem*, seu instrumentum; rectissimè verò *secundum fidem*, eo quo exposuimus modo.

15. Quoad ordinem Electorum, Fides est conditio uni-

ver-

ialis, adeo ut nec Infantes excipiantur, quorum quidem Electio ex Apoc. XX, 12. clarior est, quàm modus Electionis. Novimus interim, impossibile esse, sine fide placere DEO Hebr. XI, 6. atque ideo existentiam fidei in Infantibus electis propugnamus.

16. Cum autem credentes se habere dicuntur, ut objectum Electionis, non intelliguntur *ἀποκαταστασις* Matth. XIII, 21. sed finaliter credituri: si non ab initio usq; ad finem; saltem in fine. Nam & Electi possunt amittere fidem; quamvis non finaliter.

17. Causa impulsiva Electionis & quidem interna est gratia DEI Eph. I, 6. II, 8. 9. externa meritum Christi, fide apprehensum. Quare Electio dicitur *facta in Christo, secundum prævisionem fidei.*

18. Ex quo patet, quod nec meritum Christi, sine applicatione prævisa, DEum moverit; alioqui enim omnes fuissent electi, quia Christus pro omnibus satisfecit: nec fides prævisa separatam à merito Christi dignitatem habuerit; alioqui in hominibus causa meritoria, aut ad minimum dispositiva Electionis, reperiretur: sed quod conjunctim fides cum merito Christi impulsivè egerit.

19. Filius Dei in Electione bifariam consideratur, tum respectu essentiae, ut unus cum Patre & Spiritu S. DEus, ubi ab illo æquè ac à Patre & Spiritu S. est Electio; tum respectu officij, ut constitutus humani generis Redemptor, ubi per illum & propter illum facta est Electio.

20. Non ipse Satisfactionis & Meriti Christi actus, DEum ad Electionem impulit; quippe qui in tempore demum exstitit atque ideo Electionis, tanquam operis æterni, causa esse nequit; sed ejusdem Satisfactionis & Meriti intuitus, qui æquè ac ipsa Electio æternus fuit.

21. Quo sensu ante jacta mundi fundamenta dicatur facta Electio, ostendemus in explicatione Theseos sequentis.

22. A processu DEI in bonis naturalis ordinis, ad processum in bonis supernaturalis ordinis, qualis est vita æterna, N.V.C. Ibi DEUS simpliciter utitur iure suo, nec juxta præscientiam procedit Jer. XVIII, 6. seq. Rom. IX, 21. Hic viam in verbo revelatam constanter observat. Ex verbo autem discimus, propositum eligendi, eo quo docuimus modo, esse conditionatum, seu potius modificatum & ordinatum.

23. Principium dirigens, juxta quod Prædestinatio fit, duplex est: Primum & quidem mediatum vocatur *πρόθεσις*, seu Decretum, de salvandis omnibus, finaliter in Christum credituris: Secundum & quidem immediatum, vocatur *πρόγνωσις*, seu præscientia, de illis qui medium à DEO ordinatum amplexuri essent: Utramque & *πρόθεσιν* & *πρόγνωσιν*, excipit *πρόορισμός*, seu ipsa Prædestinatio, strictissimè sic dicta. Ut rem plenius intelligamus, juxta nostrum concipiendi modum, DEUS videtur ab æterno formasse Syllogismum, in quo (1.) *πρόθεσις* *sislebat Majorem*: Quicumque finaliter credent in Christum, electi sunt ad vitam æternam (2.) *πρόγνωσις* *subsumebat Minorem*: Petrus, Paulus, Maria, Anna &c. finaliter credent in Christum (3.) *πρόορισμός* *concludebat*: Ergo Petrus, Paulus, Maria, Anna, &c. electi sunt ad vitam æternam.

24. Prædestinatio facta est ad æternam gloriam. Quod autem ad Bona naturæ vel fortunæ attinet, ea aut in se spectantur; aut ratione usus. Priori modo, quatenus etiam Reprobis communia sunt, ad Prædestinationem planè non pertinent; posteriori autem modo sub Prædestinationem cadunt: si non ut finis; saltem ut medium, seu circumstantia. Egr. Sic ex Prædestinatione Augustino servabatur vita, quo ex Manichæismo emergere & verà fide imbui posset. Extra talem casum, Bona naturæ & fortunæ sunt quidem Prædestinatorum; sed non Prædestinationis.

Βεβαίως Probamus I. Prædestinationis & Electionis voces,

ex *nsa biblico*, idem significare, adeoque prædestinationem ad mortem non dari, ex Eph. I, 4. 5. quia $\tau\theta$ prædestinare & $\tau\theta$ eligere, ut Synonyma grammatica adhibentur. Neque ullum ex Scripturâ contrarium exemplum allegari potest.

II. *Electionis objectum esse quosdam sigillatim spectatos, è massa hominum corruptâ*, ex Rom. VIII, 28. 29. Quia *Prædestinatio est hominum præcognitorum*: præcognitio autem Dei non vaga est & indeterminata; sed ad individua usque pertingens 2. Tim. II, 19.

III. *Electionem factam esse in Christo, hoc est per & propter meritum ejus*, ex Eph. I, 5. Quia expressè *DEus prædestinasse nos dicitur, in adoptionem filiorum, per Jesum Christum in ipsum*. Add. Form. Concord. p. 1101. (800.) seq.

IV. *Decretum Electionis, non esse absolutum, sed è prævisione fidei suspensum* (1.) ex Joh. VI, 39. 40. Quia hæc est voluntas Patris, ut omnes, sub conditione *fidei*, salventur. At Electio nihil aliud est, quam ipsissima voluntas Dei decretoria, de hominibus, salvandis. (2.) ex Eph. I, 3. seq. Quia eodem modo eligimur, quo (a) *benedicimur in cælestibus bonis* v. 3. (b) quo *adoptamur in filios Dei* v. 5. (c) quo *grati & accepti reddimur DEO* v. 6. (d) quo *remissionem peccatorum habemus* v. 7. Sed hæc omnia consequimur intuitu fidei. Ergo & eodem modo electi sumus. (3.) ex Ezech. XVIII, 32. Quia *DEus uon vult mortem peccatoris*: Vellet autem, si absoluto decreto plurimos, quos salvo ordine per ipsum constituto eligere potuisset, eligere tamen noluisse.

Adversus est Reformatorum, de quibus legi meretur Gerhardi nostri Præfatio in T. 4. Locorum, ubi quo ordine & quàm infelici successione, ex uno errore in alium prolapsi sint, exponitur. Cæterùm illi (1.) doctrinam de Prædestinatione è suggestu non facile proponendam esse censent. (2.) Prædestinationem quandam ad mortem fingunt. (3.) Christum

& Angelos inter Prædestinatos referunt. (4.) Decretum Electionis absolutum faciunt (5.) circa doctrinam de objecto Electionis, in supralapsarios & sublapsarios distinguuntur. Priores omnium crassissime errant, tradentes, Electionis objectum fuisse hominem creabilem, priusquam in signo rationis divinæ conciperetur ut lapsus, imo ut creatus: Posteriores verò, ut molliores, objectum Electionis agnoscunt esse hominem creatum, imo & lapsum. Supralapsarii igitur decretum de Prædestinatione anteponunt decreto de Creatione & permissioni lapsus, in quâ sententiâ post Calvinum & Bezam manserunt Franciscus Gomarus, Gisbertus Voëtius, Gvilielmus Twissus, Nicolaus Arnoldus, Joh. Maccovius &c.

Thesis IV. Electio hominis est æterna, particularis, gratuita, certa & immutabilis.

Expono 1. Inter attributa Electionis primum locum obtinet æternitas: non tantum sub respectu ad propositum Dei; sed etiam sub respectu ad ipsum actum Prædestinationis.

2. Executio decreti istius fit in tempore; sed ipsum decretum est factum ab æterno.

3. Unde Electione nihil antiquius est prioritate durationis; quamvis Propositum & Prævisio, in signo rationis divinæ, antecedere concipiantur, prioritate ordinis.

4. Alterum attributum Electionis est particularitas: ubi observandum, quod ante Huberiana certamina, orthodoxi aliquot Theologi, securius locuti, omnes vocatos dixerint electos, imo electionem ad totum mundum pertinere asseruerint, distinguentes tamen inter generalem Dei Electionem & particularem Electionis fruitionem. Enimverò sic voce, de quâ disputatur, in significatione laxiori & catachresticâ usi sunt, ut Electio æquipolleat universali DEI misericordiæ & voluntati antecedenti; cum nunc, in controversiâ Huberianâ,

manâ, terminus idem accipiat in significatione strictiori & genuinâ, quatenus Electio fidem prævisam, ut conditionem ordinis Electorum præsupponit, quo sensu Electio particularis esse statuitur.

5. Tertium attributum est, quod Electio tractatur esse gratiosa, ita ut ex parte Electorum, nulla omnino causa, vel dispositiva, vel meritoria, gratiæ istius, præsto fuerit.

6. Excluduntur ergo simpliciter opera. Nam utur Electio declarari possit per opera 1. Petr. I, 10. non tamen facta est propter opera, aut secundum opera.

7. Nec Fides à DEO eligente aspiciebatur, juxta virtutem ejus propriam; sed juxta virtutem alienam, objecti à fide apprehensi, quod est meritum Christi.

8. Sic nihil prorsus movit eligentem, ex parte eligendorum; quamvis eum aliquid moverit ex parte Mediatoris; qui satisfactionem suam, inter eligentem & eligendos, in prævisione divinâ, interposuit.

9. Quartum attributum est certitudo: non solum respectu Dei; verum etiam respectu hominum credentium, quippe qui è verbo Dei confirmantur, de gratiâ fidem conservante sibi perpetuò adfuturâ, nisi eandem per rebellionis malitiam, quam fideles in potestate suâ habent, rejecerint.

10. Ex dictis patet, non agi generaliter de quibuscunque hominibus, etiam irregentis; sed specialiter de regentis & credentibus: quique sic à fide verâ; non apparente & hypocritâ denominantur.

11. Electio non cognoscitur à priori, sine revelatione & extra Christum; sed à posteriori, ex verbo Dei & in Christo, qui tot labores pro nobis non frustra sustinuit. Ef. III, 5. Christus igitur verus liber vitæ est, de quo Form. Concord. p. 87 r. 1104. (618. 802) itemque cantio Ecclesiastica:

Laß mich in deinen Nächst-Wahl /

Erblicken die Genaden-Wahl.

12. No-

12. Notæ autem præcipuæ, ex quibus de Electione certiores reddimur sunt (1.) Fides 1. Joh. V, 10. (2.) in habitatio Spiritus S. Rom. VIII, 16. Eph. I, 14. (3.) vera invocatio Rom. X, 13. (4.) studium sanctitatis & novæ vitæ Eph. I, 4. His accedit patientia sub cruce, à paternâ DEI manu impositâ 2. Tim. III, 12.

13. Certitudo Electionis & salutis duplex est, vel fiducia, quæ excludit dubitationem; vel securitatis, quæ excludit sollicitudinem. Hæc rejicitur Prov. XXVIII, 14. Phil. II, 12. 2. Petr. I, 10. illa commendatur.

14. Eadem certitudo non petitur ex DEI decreto immediate; sed mediante conditione ordinis electorum, nempe fide, ex cujus præsentia, ad decreti divini existentiam concludimus.

15. Atque ideo nemo de salute suâ certus est absolute; sed conditionatè, videlicet nisi gratiam DEI maliosè rejecerit, fideique jacturam ultrò facere voluerit.

16. Possibilitas hujusmodi certitudinis per tentationes non evertitur; sed probatur & roboratur. Nam credens auxilio Spiritus S. tentationes, etiam gravissimas, vincere potest & debet; quod Lutherus plus simplici vice expertus est.

17. In ipsâ tentatione respiciendum ad fidei veritatem; non ad quantitatem. Sufficit si adsit vera fides; etiamsi non sit magna fides Marc. IX, 23. Es. XLII, 3.

18. Locum Eccl. IX, 1. perperam in vulgatâ translatus: *Nescit homo amore an odio dignus sit*, explicavimus ad A. C. Art. 4. Th. 3. "Bxθ. n. 7. p. 157.

19. Quintum & ultimum attributum Electionis est immutabilitas, in eo consistens, quod numerus Electorum nec augeri nec minui potest.

20. Augeri videtur numerus ille, si spectemus executionem.

tionem Electionis, quæ fit in tempore; non augetur, si spectemus ipsam Electionem, quæ facta est ab æterno.

21. Immutabilitas ista non excludit possibilitatem excutiendi gratiam quocunq; modo; sed tantum finaliter.

22. In voto Paulino Rom. IX. 3. non optatur privatio confortii in Ecclesiâ triumphante; sed in Ecclesiâ militante, qualis apud Judæos per excommunicationem inferebatur.

23. Similiter Exod. XXXII. 32. 33. intelligitur *liber providencie*, ac in Ps. LXIX. 30. *liber vocationis*: In neutro autem horum locorum agitur de *libro Electionis*, quippe ex quo nemo deleri potest, si semel inscriptus fuerit.

Βεβαιωσις. Probamus I. *quod Electio facta sit ab æterno*: quia facta legitur (1.) Eph. I. 4. *ante jacta mundi fundamenta*: quæ ipsissima æternitatis descriptio est, Joh. XVII. 24. (2.) 2. Thess. II. 13. 14. *ab initio*: quo ipso distinguitur ab iis, quæ facta sunt post initium, videlicet in tempore Ioh. I. 1. 2. 3.

II. *Quod Electio sit particularis* (1.) ex Matth. XX. 16. quia *pauci electi* opponuntur *multis vocatis* (2.) ex ipsâ voce Electionis: quia Electio fit ex pluribus: Ergo non est omnium; sed quorundam.

III. *Quod Electio sit merè gratiosa*, ex Eph. I. 6. quia *Deus nos prædestinavit* (α) *ad laudem gloriose gratie sue* (in ἡ ἐχαρίστων χάρις, ἐν τῷ ἡγιασμένῳ) (β) *quâ nos gratis sibi acceptos reddidit*, (γ) *in dilecto*, scilicet Filio suo Christo Iesu, præter quem nihil aliud in Electione respiciebatur.

IV. *Quod fidelis de Electione suâ certus esse possit* (1.) ex Eph. I. 5. seq. quia fidelis potest esse certus de effectibus Electionis, videlicet *de adoptione* v. 5. *deq; redemptione, per sanguinem Christi & remissione peccatorum* v. 7. Qui verò certus est de effectibus, idem etiam certus est de causâ (2.) ex II. Tim. IV. 8. quia ut Paulus; ita *omnes, qui diligunt illustrem*

apparitionem Domini, ex Scripturâ sciunt *repositam sibi esse coronam justitiæ*. Add. Rom. II X. 38. 39.

V. *Quod decretum Electionis sit immutabile*, ex Eph. I. 3. 4. quia provenit à Deo & Patre Domini nostri Jesu Christi, qui ut in essentiâ, sic & in sententiâ prorsus est immutabilis. Conf. II. Tim. II. 19.

Arcticos est I. Socinianorum, qui negant Electionem æternam, merè gratiosam & immutabilem esse.

II. Pontificiorum, qui negant Electionem merè gratiosam & certam esse.

III. Reformatorum, qui negant Electionem esse certam.

IV. Samuelis Huberi, qui negabat Electionem esse particularem; quandoquidem homines in universum à Deo electos esse statuebat.

Thesis V. Electioni opponitur Reprobatio, quâ Deus, ante jacta mundi fundamenta, vigore justitiæ suæ, propter prævisam mediorum salutis finalem rejectionem, voluntate consequente, homines quosdam, ad æternam penam destinavit.

Ἐκθεσις. I. Reprobationis, Græcè ἀδυναμίας, vox in Scripturâ non habetur formaliter & quoad sonum; sed tantum virtualiter & quoad sensum. Sic enim dicitur *positio ad iram* I. Thess. V. 9 itemque *rejectionis, projectio*, seu *abjectionis* peccatoris Ps. LI. 13. Ubi tamen distinguendum inter rejectionem à gratiâ, quæ mutabilis est; & rejectionem à gloriâ, quæ immutabilis est & pro adæquato Reprobationis synonymo habetur.

2. Distingvimus porro inter arcana & revelata circa doctrinam de Reprobatione. *Incomprehensibilia sunt judicia Dei*. Rom IX. 20. XI. 33. nempe extra Scripturam: unde acquiescendum est iis, quæ leguntur in Scripturâ.

3. Ob-

3. Objectum Reprobationis non est homo creabilis; nec homo lapsus in comuni malsâ spectatus; sed homines quidam sigillatim considerati, quos prævidit Deus incredulos esse futuros; cum debuissent & per gratiam Dei iis oblatam potuissent credere.

4. Non attendendum, quid Deus juxta justitiæ rigorem facere potuerit; sed quid juxta justitiam, gratiâ temperatam, facere voluerit. Cum omnes sine discrimine reprobare potuisset, ille è contrariò mediis salutis, clementer ordinatis, quod facere potuit, facere noluit.

5. Atq; idcirco cum figulo comparatur, respectu potestatis; non respectu voluntatis Rom. XI. 21. 22. 23.

6. Reprobi dicuntur *aptati ad interitum*. Rom. IX. 22. verum non à Deo; sed à se ipsis Hof. XIII. 9.

7. Christus etsi sit objectum, in quod creditur; nequaquam tamen est causa, quod non creditur.

8. Ponitur ille quibusdam *in casum* Luc. II. 34. sit eisdem *lapis offendiculi* I. Petr. II. 7. 8. concio illius nonnullis est *odor ad mortem* II. Cor. II. 15. 16. at non per se & ex intentione Dei; sed per accidens & ex culpâ hominum, qui in Christo surgere, pretioso & angulari lapide niti, ac ex concione Evangelii odorem vitæ percipere nolunt.

9. Sic quoq; Impii dicuntur *positi in lapidem Christum*, in quem impingunt; non ut impingant I. Petr. II. 8. Quem proinde locum malè transtulit Beza, vertens, *ad quod & positi sunt*, scilicet ut offendant. Rectius Lutherus: *Daraust sie gesehet sind*: Græcè *eis δ' ἐπὶ τῷ Ἰησοῦ*.

10. Dicta, quæ de promissione facti agunt, subdolè de Dei intentione & operatione exponuntur e. gr. Exod. IX. 16. ubi originalis textus habet: *Propterea הַיְמָרְתִּיךָ se feci stare*, id est inter reliquos impios & jam punitos, superesse, *ut ostenderem* &c. Ex quo adversarii perperam evincere co-

nantur, Pharaonem ad hoc creatum esse: cum non de creatione, sed de creati tolerantia agatur.

11. Decretum Reprobationis juxta propositum fieri, concedimus: nam secundum hoc leguntur quidam *ordinati ad vitam* Act. XIII. 48. alii *descripti ad judicium* Iudæ v. 4. Enimverò quod propositum istud sit absolutum, planè negamus.

12. Nimirum cum omne Propositum sit voluntatis Eph. I. 5. observandum, quod Deus voluntate antecedente velit, ut omnes media salutis apprehendant ac salventur; sed voluntate consequenti, seu judiciali, ut qui media salutis, contemnunt, damnentur. Hi enim *consilium Dei*, seu propositum voluntatis antecedentis, *spernunt* Luc. VII. 30. atq; ideo ex proposito voluntatis consequentis, à Deo rejiciuntur, ut donum noscendi mysteria non accipiant, Matt. XIII. 10. 11. & propterea credere nequeant. Ioh. XII. 39.

13 Reprobatio non facta est generaliter, ob quodvis peccatum; sed specialiter ob Incredulitatem. Alioqui enim omnes homines forent reprobati: quia etsi Renati liberentur à dominio peccati; remanent tamen, quamdiu vivunt, sub miseria peccati. Unde observandum Lutheri dictum: *Peccata in quantum talia, non sunt causa damnationis; sed in quantum sub incredulitate manent.*

14. Quia decretum Reprobationis ab æterno factum est, causa ejus meritoria non potest constitui Incredulitas actualis: quippe quæ, cum reprobarentur homines, nondum existerat: sed Incredulitas prævisa.

15. Non quælibet rejectio mediorum salutis est causa Reprobationis; sed tantum rejectio finalis.

16. Locus Rom. IX. 11. 12. 13. non agit de Electione ad vitam æternam & Reprobatione ad mortem æternam; sed tantum de Electione & Reprobatione ad bona aut mala temporalia: Id quod constat (1.) ex loco fundamentalis, ad quem Apostolus respicit Gen. XXV. 23. XXVII. 29. 37. 40. (2.) ex

(2.) ex complemento vaticinii 2. Sam. II. 4. (3.) ex inconvenienti, quo adversa sententia premitur: Nam si *SERVIRE* significat Reprobari, sequeretur Esavum in propriâ personâ non esse reprobatum, quia non serviit Iacobo; quod tamen Adversarii volunt: totam verò ejus posteritatem esse reprobam, quia tota serviit; quod tamen repugnat vaticinio Esaie XI. 14. ejusq; impletioni Marc. III. 7. 8.

17. Quod attinet ad odium Esavi Deo attributum, hoc non est damnationis, quippe quod tantum fertur in peccatum; sed neglectiois & postpositionis in rebus temporalibus. Sic enim non alibi solum vox hæc accipitur Prov. XIII. 24. Luc. XIV. 26. Ioh. XII. 25. verum etiam in ipsâ expositione Dicti nostri prophetica Mal. I. 2. 3. 4.

18. Reprobatis omnibus eadem pœna imminet quoad speciem, id est mortem æternam; non verò quoad gradus cruciatuum, in inferno subeundorum.

Beza lons. Probamus I. quod Deus neminem ex absoluto decreto reprobaverit, multò autem minus ad causam damnationis, id est peccatum, prædestinaverit: quodq; adeo objectum Reprobationis non fuerit homo, quatenus ut creabilis spectabatur (1.) ex Iob. XXXIV. 10. 11. 12. Quia virorum cordis, id est cordatorum, seu ut Chaldaeus reddidit, sapientum est credere Dei justitiam: Cum hac verò pugnat decretum ejusmodi Reprobationis: Nam injustus meritò diceretur, qui aliquem sine causâ damnet; aut ad causam damnationis prædestinaret, & nihilominus damnet; aut ideo ut damnare posset, crearet. In dicto nostro, justitia Dei ab Elihu celebratur (1.) remotivè: Absit à Deo impietas & ab omnipotente iniquitas. Profectò non faciet Deus impiè, nec omnipotens subvertet judicium (2.) positivè: Opus hominis reddet ei & secundum vias singulorum restituet ei. (2.) ex Ioh. III. 17. 18. Quia si Deus hominem ex absoluto decreto reprobasset, aut ad causam

damnationis prædestinasset, aut ut damnari posset, crearet, sequeretur intentionem *Dei Filium mittentis, ut mundus, qui ex credentibus & non credentibus constat, salvaretur, haudquaquam fuisse seriam, sed simulatoriam & deceptoriam.* At consequens est falsum Mal. III. 6. Ergo & antecedens. Connexio demonstratur, quoniam Deus frustra parasset medicinam pro iis, quos per medicinam sanari non debere decrevisset.

II. *Quod prævisa mediorum salutis rejeçtio finalis unice Deum ad Reprobationem permoverit & Reprobationis causa meritoria extiterit* (1.) ex Hof. XIII. 9. *Quia perditio Israël ex ipso Israël est*, quatenus scilicet à Deo; per mediorum salutis finalem rejeçtionem, desciscit. Conf. Marc. XVI. 16. II. Cor. IV. 3. 4. Quod autem fit in tempore, istud ita futurum esse Deus prævidit & juxta illam prævisionem decretum suum formavit ab æterno. (2.) ex Ierem. XVII. 13. *Quia causa Reprobationis non est nisi apostasia à Deo.* Nam tò in terrâ scribi, opponitur tñ in cælo scribi Luc. X. 20. Quemadmodum igitur hoc Electionem; ita illud Reprobationem notat. (3.) ex II. Petr. II. 9. 10. *Quia qui ut Reprobati, in judicii diem cruciandi reservantur* (α) piis liberandis opponuntur adeoque ut impii se habent (β) à fructibus infidelitatis describuntur, quales sunt *post carnem ambulare, immunda concupiscere* &c. Conf. Rom. I. 21. seqq.

Art. 9us est Calvinianorum, non Supralapsariorum tantum, sed & Sublapsariorum, ex quorum mente in Synodi Dordracenæ decretis expressâ, Danhauerus in Hodomoriâ Calvinianâ Reprobationem ita descripsit: *Est decretum arcanum, irresistibile, absolutum, voluntatis divina, maxima hominum parti exitiale, fatali ætuum catenâ colligatum, sacro rationis stupore & oris silentio horribile.*

DE SYNCRETISMO.

Thesis. Syncretismus est medium pacis religiosæ illicitum, quo orthodoxi & heterodoxi, in fundamentalibus fidei articulis dissentientes, retentis utrinque dogmatibus, sed abrogato consequentiarum usu & elencho nominali ac anathematismo, se mutuo pro fratribus in Christo agnoscunt & communia sacra habent.

"EXORDIUM. I. Cum in Conclusionem eorum, quæ hæcenus tractata fuerant, in Form. Concord. p. 1129 (823.) inter alia scribatur: Nosstrum propositum haudquaquam fuit, propter temporariam pacem, tranquillitatem aut concordiam, aliquid (cum jacturâ aut detrimento æterna immota atq; immutabilis veritatis cælestis) cuiquam largiri; id quod etiam non in nostrâ est potestate. &c. Idcirco ansam arripuimus de Syncretismo agendi, atque à nomine incipere. De origine igitur vocis ita Plutarchus in l. πρὸς Φιλαδέλφους seu de fraternâ charitate: Cretenses cum factionibus & bellis intestinis inter se pugnant, invadentibus aliunde hostibus, omisâ contentione, conjuncti sunt: atq; is erat, quem ille Syncretismum appellabant.

2. Ad religionis negotium, primus, vocem hanc transtulisse fertur David Pareus in Irenico. Dreierus verò in peculiari Oratione de Syncretismo, vehementer conqueritur de nomine illo, & ostendere conatur, quod malè Pacis Ecclesiasticæ studiose applicetur. Qui tamen cogitare debuisset, ad impositionem novi nominis sufficere, si adit aliqualis convenientia respectu illius tertii, in quo comparatio terminatur; etiamsi non reperiat convenientia totalis in omnibus. Quemadmodum ergo Syncretistæ, juxta primam vocis impositionem sic dicti, omisâ, non autem sublatâ contentione temporali, uniebantur: ita Syncretistæ juxta hodiernam vocis usurpationem denominati, idem faciunt in contentione spiritali, quam non tollunt, sed tantum omittunt.

3. Pax religiosa opponitur paci politicæ, quæ etiam cum i. fidelibus, *quantum in nobis est*, coli potest & debet. Rom. XII. 18.

4. Religiosam pacem concedimus esse optandam; sed negamus per Syncretismum esse sperandam: Votum probamus; sed felicem eventum frustra expectamus.

5. Non enim vera Pax est, quæ cum præjudicio veritatis initur; sed tantum apparens. Rectè ideo Gregorius Nyssenus inquit: *Melius est dissidium pietatis causæ, quam vitiosa concordia.*

6. Ubi in ceremoniis & non-fundamentalibus doctrinis dissensus est, unitas religionis manere potest; nequaquam verò, ubi dissensus occurrit in fundamentalibus fidei articulis.

7. Per heterodoxos minimè intelliguntur *infirmi fratres*, quos Apostolus recipere jubet Rom. XIV. 1. seq. sed infensi hostes, quorum sermo *instar gangræne serpitis* 2. Tim. II. 17.

8. Si Syncretismus notaret unionem partium, composito dissidio, quis bonus eum improbaret? At nunc significat unionem seposito tantum dissidio.

9. Aliud igitur est dissentientes unire; aliud doctrinam dissentientium unire: quorum illud laudatur; hoc improbatur.

10. A consequentiis illegitimis & violentis in Disputatione Theologicâ abstinendum est; jam verò agitur de consequentiis legitimis & prònis.

11. Nominalis elenchi usus defenditur à nobis; non item abusus, v. gr. cum reprehensio potiùs ex odio personæ, quàm erroris resulat: cum odiosis probrosisque verbis fit, quod receptis nominibus discretivis expediri poterat: cum totus cætus, ab heterodoxo aliquo denominatus, damnatur, quamvis in eo *aures audientium* quandoq; *puriore sint, quàm labia docentium.*

12. Proinde damnamus Papismum; sed non omnes Papistas; ita & Calvinismum, sed non omnes Calvinistas &c. quatenus nimirum Papistæ & Calvinistæ ab externâ societate

Eccle-

clericaliâ vulgò denominantur; tametsi nonnulli illorum ab erroribus, Papismum & Calvinismum formaliter constituentibus, abhorreant.

13. Nemo judicandus aut anathematizandus est ex solâ hominum voluntate Luc. VI. 37. Enimverò judicari ac anathematizari meretur hæreticus, ex præviâ Dei autoritate Marc. XVI. 16. II. Petr. II. 1. 3. ita ut Ecclesia, anathemate percutiens heterodoxum, quasi tuba seu os Dei sit, sententiam proferentis. Hinc in Concilio Constantinopolitano *anathema* dicebatur *iis, qui hæreticis non dicerent anathema.*

14. Fraternitas communis ex Adamo inter omnes homines est, propter communionem originis Act. XVII. 26. Ef. LII. 7. sed fraternitas singularis in Christo non nisi inter quosdam est, propter communionem mediorum salutis Eph. IV. 5. Gal. VI. 10.

15. Cunctis hominibus competit potentia & aptitudo ad assequendam hanc fraternitatem, propter Christum pro omnibus incarnatum Hebr. II. 12. 17. Ad cunctos tamen non pertinet actualis possessio illius fraternitatis, propter ingratitudinem plerorumque, Christum incarnatum respectu verbi ejus, rejicientium.

16. Concordia civilis etiam cum iis qui in religione dissentiunt, servari potest & debet; non autem concordia, spiritualis, in eo consistens, ut communia sacra habeantur.

17. Syncretismus non significat conjunctionem ad externa officia necessitatis; sed ad interna negotia pietatis & fidei.

18. Transigere licet circa jus religionis, quod à nostris Passaviæ & Osnabrugæ factum est; sed non circa ipsam religionem. Vid. Disp. nostram II. de *Unione Ecclesiarum* p. 17. seq.

19. Per transactionem circa jus religionis, orthodoxi heterodoxos non absolvunt à culpâ; verum unicè à temporali

poenâ, ut exercitio religionis erroneæ, publicè absque metu fruantur.

20. Neq; enim approbari possunt falsa dogmata adversariorum; quamvis, necessitate urgente, in eorum tolerantiam consentiri queat.

Βεβαιωσις. Probamus I. generaliter, *Syncretismum esse medium pacis religiosæ illicitum*, ex iis quæ dicta sunt à nobis in Disputationibus de Unione Religionum, contra Matthæi Prætorii Tubam pacis, in quibus ostenditur quod Syncretismus pugnet (1.) cum verbo Dei Disp. 1. Th. 18. p. 12. (2.) cum prudentiâ Christianâ Ib. Th. 19. p. 14. (3.) secum ipso ib. Th. 20. p. 15. (4.) cum dictis Patrum Disp. 2. Th. 2. p. 19. (5.) cum praxi primitivæ Ecclesiæ ib. Th. 3. p. 21.

II. Specialiter, *quod adversus heterodoxos utendum sit consequentiis, elencho nominali & anathematismis* ex eodem tractatu Disp. 1. Th. 12. p. 8.

Ἀντίθεσις est intempestivorum & plerumq; subdolorum Pacificatorum, quales antiquioribus temporibus fuerunt, Imperatores Basiliscus in *Encyclicâ Epistolâ*, Zeno in *Henotico*, Heraclius in *Ecthesi*, Constans in *Typo*, &c. De quibus in Tractatu de Unione Religionum Disp. 1. Th. 15. p. 11. Successerunt recentiores, & quidem vel plures simul, ut Autores libri *Interim* in Germaniâ, *Consensus Sandomiriensis* in Poloniâ, *Liturgici libri* in Sveciâ, placitorum novorum in Colloquio Rintelenſi &c. vel singuli videlicet ex parte (1.) Nostratum, Philippus Melancthon, Calixtus, Joh. Matthiæ, Dreierus, Zeidlerus, ut novissimos (cheu!) taceamus (2.) Pontificiorum, Thomas Henrici in *Irenico Catholico*, Iacobus Masenius in *Meditatâ Concordiâ*, Augustinus Gibbon de Burgo de *Luthero-Calvino-Schismatico*, Adolphus Godofredus Volufius in *Aurorâ pacis religiosæ* &c. (3.) Reformationum David Pareus, in *Irenico*, Iohannes Bergius von der brüderlichen Einigkeit:

est: item Unterscheid und Vergleichung der Evangelischen Lehre / Ioh. Dureus & Ioh. Melletus in *Propemico Irenico* aliisq; scriptis, Samuel Dieft *de Lite & Pace religiosa* &c. (4.) Socinianorum, Autor *Irenici Irenicorum* &c. (5.) Pietistarum & Hyperpietistarum, quorum plerique ipsum Indifferentissimum, si non calamo introducere conantur, in corde tamen ad eum propendent idque verbis occasione oblata testantur.

III. VINDICATIO.

Accusamur,

1. Quod Reformatis sententiam de *absoluto* Reprobationis decreto, contra veritatem affingamus. Sic Beza in Resp. ad Colloqv. Mompelgartense & ex recentioribus Bergius &c. Resp. Vocem hanc *absoluti decreti* extare apud Pilcatorem Disp. de Prædestinat. Th. 79. Keckermannum in System. Theologico, Perkinsium &c. Calvinus ipse *horribile decretum* appellat. L. 3. Instit. c. 23. Quomodo res tota, sub aliis licet verbis, evidentissimè inveniatur, ex scriptis Calvinianorum, ad oculum ostendit Ioh. Olearius in Continuatione Ilagoges Carpzovii p. 1668. seq.

2. Quod Lutherus in libro *de Servo Arbitrio* patrocinetur sententiæ de absoluto, ut electionis, ita etiam reprobationis decreto. Sic Calviniani passim. Resp. Librum *de Servo Arbitrio* esse ex primis, quos Lutherus edidit. Idem verò ille in posterioribus scriptis mentem suam clariùs exposuit & Prædestinationem non ex Lege, sed ex Evangelio cognoscendam esse docuit, nosque à Deo abscondito ad vulnera Christi ablegavit. Comment. in 22. Genes. Vid. plura apud Olearium l. c. p. 1678. seqq.

3. Quod in dogmate de Electione, Pelagianis faveamus. Sic Bergius &c. Resp. negando, quia Deus juxta Pelagium ad hominum opera respexit; juxta nos ad solam fidem: &

D d 2

quidem

quidem non quatenus hæc opus est, sed quatenus in merito Christi acquiescit: ut proinde à nobis Deo omnia tribuantur; homini nihil. Vid. rursus Olear. l. c. p. 1684.

4. Quod articulus hic non sit fundamentalis adeoque nec tanto fervore contra Reformatos defendendus. Sic Melletus. Resp. omnino esse fundamentalem, quia concernit doctrinam, cui salus nostra innititur. Propterea articulus iste, si rectè percipiatur, solatium præbet; si negligatur, aut perperam tradatur, ad desperationem inducit. Vid. denuò Olear. l. c. p. 1668. Add. & cum attentione legatur Form. Concord. p. 1099 (798.) sqq. item p. 1113. (810.) sqq.

ARTICULUS XII.

DE

ALIIS HÆRESIBUS
ET SECTIS.

I. EXPLICATIO.

In hoc Articulo observetur

- I. Occasio, propter quem conscriptus sit. Nimirum
 1. Subortæ erant novæ hæreses & sectæ, Augustanam Confessionem non amplectentes, de quibus ut incidenter ageretur, necessitas postulabat. *Irrepperunt etiam — calumnias refutavimus.* p. 1129. 1130. (824.)
 2. Adversarii illi novi, orthodoxos calumniabantur, quasi propè omnes in omnibus discordes essent, ut proinde non prætereundi, sed protestatione interpositâ rejiciendi fuerint. *Illi enim sine fronte — pastores esse voluit.* p. 1130. 1131. (824. 825.)
 3. Propter metum, ne orthodoxi hæreticis ejusmodi dogmatibus, quæ inter Pontificios maximè pullulaverant,

rant, impliciti viderentur, ad contestandum dissensum;
errores ipsi recitari debuerunt. *Ne quis autem tacitis*
— vel precipua causa est. p. 1131. 1152 (825. 826.)
Et in Epitome: *Ne tacita — contrarium docent* p. 877. (622.)

II. Rejection errorum, qui foventur

1. ab Anabaptistis, de quibus agitur

1. generaliter. *Rejicimus & damnamus — tolerari*
possunt p. 1132 (826.) Atque iterum: *Hos atque*
similes — est Monachismus p. 1134 (828.) Et in
Epitome: *Anabaptista in multis — tolerari potest.*
p. 877. (622.)

2. specialiter: Dispersuntur enim dogmata Anaba-
ptistica, in ea, quæ ferri nequeunt

I. In Ecclesiâ:

1. Quod Christus carnem suam è coelo attule-
rit n. 16 *Christum carnem — attulisse.* p. 1134.
(828.) Et in Epitome n. 1. *Quod Christus*
carnem — attulerit. p. 877. (623.)

2. Quod Christus non sit verus Deus n. 17.
Christum non esse — & gloria superare. p. 1134.
(828.) Et in Epitome n. 2. *Quod Christus*
non sit — homo sanctus. p. 877 (623.)

3. Quod justitia nostra coram Deo, in reno-
vatione & pietate, etiam electitiâ, consistat
n. 1. *Quod justitia nostra — Monachatu collo-*
cant p. 1132. (826.) Et in Epitome n. 3.
Quod justitia nostra — quidam monachatus
p. 878. (623.)

4. Quod infantes non baptizati ante usum ra-
tionis justî, nec originali peccato infecti
adeoq; morte haudquaquam digni sint n. 2.

a b c d

Quod infantes non baptizati — ad eam pertinet
p. 1132. (826.) Et in Epitome n. 4. *Quod in-*
fantēs non baptizati — ex eā dependent.
p. 878. (623.)

5. *Quod Pædobaptismus abolendus sit* n. 3. *Quod*
docent, infantes — confiteri possint. p. 1132.
(826.) Et in Epitome n. 5. *Quod infantes —*
profiteri possint p. 878. (623.)

6. *Quod Christianorum liberi, propter parentes,*
à nativitate in fœdere Dei hujusdemq; filii sint
n. 4. *Infantes Christianorum — illud contem-*
nunt p. 1132. 1133. (826. 827.) Et in Epitome
n. 6 *Quod Christianorum — non contemnunt.*
p. 878. (623.)

7. *Quod Ecclesia non sit vera, in quâ peccatores*
reperiuntur n. 5. *Non esse eam — reperiuntur*
p. 1133. (827.) Et in Epitome n. 7. *Quod ea*
non sit — reperiuntur p. 879. (624.)

8. *Quod abominanda sint templa, in quibus*
Missa aliquando fuerit celebrata n. 6. *Non esse*
conciones — sint celebratae, p. 1133. (827.) Et
in Epitome n. 8. *Quod conciones — sint cele-*
bratae p. 879. (624.)

9. *Quod nihil omnino commercii habendum sit*
cum Ministris Ecclesiæ, qui Anabaptistas refu-
tant n. 7 *Non habendum quicquam — atq; vi-*
tandos esse. p. 1133. (827.) Et in Epitome n. 9.
Quod homo pius — fugiendi sint. p. 879. (624.)

2. In Politia:

1. *Quod Magistratus officium in N. T. displiceat*
DEO n. 8. *Magistratus officium — dignum* p. 1133.

a b c d

(827.)

c d

- (827.) Et in Epitome n. 1. *Quod Magistratus — Deo placeat.* p. 879. (624.)
2. Quod nemo pius, illasâ conscientiâ, fungatur Magistratum 9 *Hominem piûm — non posse.* p. 1133. (827.) Et in Epitome n. 2. *Quod homo — non possit.* p. 879. (624.)
3. Quod officium Magistratûs nec implorandum, nec contra facinorosos exequendum sit n. 10. *Hominem Christianum — magistratus debere* p. 1133. (827.) Et in Epitome n. 3. *Quod homo Christianus illasâ — non possint.* p. 879. (624.)
4. Quod iuramenta simpliciter interdicta sint n. 11. *Christianos sanâ — adstringere non posse.* p. 1133. (827.) Et in Epitome n. 4. *Quod homo Christianus sanâ — promittere nequeat.* p. 880. (624.)
5. Quod fontes capitali supplicio afficiendi non sint n. 12. *Quod Magistratus fontes — conscientie nequeat* p. 1133. (827.) Et in Epitome n. 5. *Quod Magistratus sub — non possit.* p. 880. (624.)
3. In Oeconomîâ:

1. Quod nemo debeat possidere proprium n. 13. *Hominem Christianum salvâ — fiscum conferre.* p. 1133. (827.) Et in Epitome n. 1. *Quod homo pius — conferre debeat.* p. 880. (625.)
2. Quod non liceat cauponariam, vel mercaturam exercere, aut arma conficere n. 14. *Hominem piûm — arma conficere* p. 1134. (827.) Et in Epitome n. 2. *Quod homo Christianus — conficere possit* p. 886. (625.)
3. Quod divortium propter religionis diversitatem facere concessum sit n. 15. *Conjugibus propter religionis*

a b c

a b c

ligionis — *licitum esse* p. 1134. (827.) Et in Epitome n. 3. *Quod conjugibus — contrahere liceat* p. 880. (625.)

(2. a) *Schwenckfeldianis:*

1. *Quod Christus secundum carnem non sit creatura* n. 1. *Rejicimus atq. damnamus etiam Schwenckfeldianorum — esse creaturam* p. 1134. (828.) Et in Epitome n. 1. *Quod omnes illi — Regis agnitionem* p. 880. 881. (625.)

2. *Quod propter exaltationem carnis Christi eadem sint utriusque naturæ in Christo essentia, proprietates, voluntas, & gloria, quodque caro Christi ad essentiam SS. Trinitatis pertineat* n. 1. *Quod caro Christi — Trinitatis pertineat* p. 1134. (828.) Et in Epitome n. 2. *Quod caro Christi — essentiam pertineat.* p. 881. (625.)

3. *Quod Spiritus S. non doceat, convertat aut sanctificet homines, per verbum prædicatum ac auditum* n. 2. *Quod ministerium — novam obedientiam operetur.* p. 1135. (828.) Et in Epitome n. 3. *Quod ministerium verbi — in ipsis efficiat.* p. 881. (625.)

4. *Quod per Baptismum non regeneremur, aut in Filios Dei adoptemur* n. 3. *Quod aqua Baptismi — homines regeneret.* p. 1135. (828.) Et in Epitome n. 4. *Quod aqua — efficiat.* p. 881. (625.)

5. *Quod Christus non distribuat corpus & sanguinem per panem & vinum* n. 4. *Quod panis & vinum — suum distribuat.* p. 1135. (829.) Et in Epitome n. 5. *Quod panis — distribuat.* p. 881. (625. 626.)

a b c

6. *Quod*

b c

6. Quod non sit vera Ecclesia, in quâ non solennis ex-communicatio vigeat n. 6. *Quod non sit ea vera — & processus observetur.* p. 1135. (829.) Et in Epitome n. 7. *Quod non sit vera Ecclesia — processus ordinarius.* p. 882. (626.)
7. Quod Christianus perfectionem legalem consequi possit n. 5. *Quod homo — implere possit.* p. 1135. (829.) Et in Epitome n. 6. *Quod homo pius — implere valeat.* p. 882. (626.)
8. Quod Minister non renovatus officio suo cum fructu defungi nequeat. n. 7. *Quod is Ecclesia — justus & pius.* p. 1135. (829.) Et in Epitome n. 8. *Quod is Ecclesia — & verè justus.* p. 882. (626.)
3. à Novis Arianis, quod Christus non sit verus, essentialis & naturalis Deus, ejusdem cum Patre essentia. *Rejicimus & damnamus etiam — inferior DEO Patre.* p. 1135. (829.) Et in Epitome: *Quod Christus non sit — Patre sit inferior.* p. 882. (626.)
4. Ab aliis Antitrinitariis, qui
1. consentiunt in eo,
 1. quod Symbola, Nicænum & Athanasianum, sint repudianda. *Quod Antitrinitarii aliqui — atque condemnant.* p. 1136. (829.)
 2. quod Pater, Filius & Spiritus S. essentiis distinguantur. *Quod iidem Hæretici asserunt — separatam essentiam* p. 1136. (829. 830.) Et in Epitome: *Hæc prorsus nova — separatam essentiam.* 882. 883. (626.)
 2. dissentiunt in eo, quod alii personas æqualis esse potestatis tradunt, alii inæqualis, ita ut solus Pater sit verus Deus. *Et alii fingunt — sit verus Deus.* p. 1136 (829. 830.) Et in Epitome: *Et horum alii — verus sit Deus.* p. 883 (626. 627.)

III. Conclusio

E c

i. spe-

1. specialis, quoad hunc Articulum Formulæ ultimum. *Et omnes articulos — salus est cordi. p. 1136. (830.)* Et in Epitome: *Hos atq; his similes — iacturam facere velint p. 883. (267.)*
2. generalis, quoad totam Formulam. *In conspectu igitur — declaratione subscripsimus. p. 1136. (830.)* Et in Epitome: *Quod autem hec sit — propriis manibus subscripsimus. p. 883. (627.)*

II. DEMONSTRATIO.

Quod Christus carnem non è cælo attulerit, sed ex Mariâ virgine assumserit, docuimus ad A. C. P. 1. Art. 3. Th. 2. p. 103. quod Christus sit verus Deus ib. Th. 1. p. 98. quod iustitia nostra coram Deo non consistat in renovatione & propriis operibus. P. 1. Art. 4. Th. 2. p. 117. quod P. O. detur, & apud omnes reperiatur, adeoq; infantes nulli, siue fidelium siue infidelium, à nativitate sancti & Filii Dei, sed potius, nisi regenerentur, filii iræ & morte æternâ digni sint P. 1. Art. 20. Th. 2. p. 70. Th. 3. p. 74. Th. 4. p. 77. quod in externâ societate Ecclesiæ mali bonis mixti reperiuntur P. 1. Art. 7. & 8. Th. 1. p. 193. quod Pædobaptismus meritò retineatur P. 1. Art. 9. Th. 2. p. 173. quod Magistratus ordinatio Dei sit, atq; à Christiano geri queat P. 1. Art. 16. Th. 1. p. 331. quod Christiano de causis, tam criminabilibus, quàm civilibus, judicare sententiamq; etiam capitalem, exsequi atq; ita pariter coram iudicio jus suum prosequi liceat Ib. Th. 3. p. 335. quod Christianus, salvâ conscientia bello iusto interesse adeoq; & arma in bello necessaria fabricare possit. Ib. Th. 4. p. 340. quod iuramenta non simpliciter prohibeantur Ib. Th. 5. p. 341. quod possessio proprii non pugnet cum Christianismo Ib. Th. 6. p. 345. quod contractus civiles & consequenter mercatura non adversentur officio Christiani Ib. Th. 7. p. 346. quod Christus secundum carnem sit creatura, quippe qui carnem ex Mariâ virgine assumserit Ib. Art. 1. Th. 2. p. 103. quod in Christo duæ naturæ, sine confusione essentia & proprietatum, semper maneant mansuraq; sint, ad Form. Concord. Art. 8. Th. 1. p. 125. quod Verbum & Sacramenta sint efficacia media, seu instrumenta Dei, quodq; Ministri, cum Verbum & Sacramenta administrant, in effectus spirituales, ut sunt regeneratio, conversio & justificatio, ve è influant, ad Aug. Conf. P. 1. Art. 1. Th. 1. p. 169. quod per Baptismum verè regeneremur & in Filios Dei adoptemur Ib. Art. 9. Th. 3. p. 228. quod in,

cum

am & sub pane ac vino distribuatur corpus & sanguis Christi ib. Art. 10. Th. 2. p. 242. & ad Form. Concord. Art. 7. Th. 3. p. 107. quod Verbi & Sacramentorum efficacia non dependeat à qualitate Ministrum, ad Aug. Conf. P. 1. Art. 8. Th. 7. p. 215. quod trium personarum in divinitate non nisi unica sit essentia ib. Art. 1. Th. 2. p. 21. & Th. 13. p. 50. Restant

Thesis I. Excommunicationis utriusq̃, tam quæ major, in sano sensu, quàm quæ minor dicitur, jus, toti Ecclesiæ, exercitium verò juris illius, præ cæteris Ecclesiæ ordinibus, utpote non simpliciter exclusis, Ministerio competit, adeo ut omisio Excommunicationis, ubi ex merito causa dicenda foret, inter naves Ecclesiæ jure optimo referatur.

Enjeas I. Excommunicatio sic dicitur quasi ex communione positio: ubi observandum, quod juxta Canonistas & Scholasticos communio triplex sit: prima merè spiritualis & interior, quæ in charitate cordis mutuà consistit; secunda merè corporalis, in actibus externis, sive naturalibus, sive civilibus, maximè publicis; tertia mediæ naturæ, in participatione sacrorum, præsertim Eucharistiæ. Primam nulla Excommunicatio tollere potest; cum omnis homo, cujuscunq̃ conditionis, utpote proximus, ex præcepto Christi diligendus sit Matth. XXII. 39. secundam tollit Excommunicatio major; tertiam minor.

2. Distinguendum verò inter Excommunicationis majoris usum & abusum. Ad abusum pertinet, quod in Papatu Imperatores, Reges & Principes, per Excommunicationem potestate suâ exuuntur, aut ab imperio suspenduntur; subditi à juramento superioribus præstito, filii familias & servi ab obligatione erga parentes herosve, debitores à fide, quam creditoribus dederunt &c. solvuntur.

3. Ad abusus hosce respiciebatur, cum Articulorum Smalcaldicorum editores scriberent p. 518. (333.) *Majorem illam Excommunicationem, quam Papa ita nominat, non nisi civilem penam esse*

ducimus, non pertinentem ad Ministros Ecclesie. Quibus in verbis non simpliciter rejicitur Excommunicatio major; sed secundum quid, nempe duntaxat Excommunicatio major, *quam Papa ita nominat.*

4. In ipsâ Augustinâ Confessione p. 60. (37.) proscribitur *Excommunicatio violenta:* ex quo rursus clarum est, Excommunicationem non per se odio haberi; sed per accidens, *quatenus violenta est.* Violentia autem tunc se exerit, quando non solo verbo res geritur; sed vis accedit, bonis fortunæ, imo corpori ac vitæ exitiola.

5. Secundum nos, per Excommunicationem majorem scandalosum Ecclesiæ membrum, ab omni consortio cum reliquis, quantum publicè notum est, sanioribus Ecclesiæ membris, ad minimum in certis actibus, aut conventibus v. gr. patrinatu; conviviis solennioribus, præsertim nuptialibus, sede in templo ordinariâ &c. salvo tamen excommunicatorum in politicis & æconomicis jure, separatur.

6. Ius hujusmodi Excommunicationis, ut effectus clavis ligantis, ad totam Ecclesiam pertinet: Exercitium verò ejus, præ cæteris Ecclesiæ ordinibus, Ministerio vindicatur.

7. Ex dictis patet, reliquos Ecclesiæ ordines non omnino excludi; sed tantum ita, ut Ministerio potiores partes maneant. Possunt reliqui ordines, præsertim politicus, si orthodoxam fidem profiteatur, sibi potestatem reservare, ne iis inconsultis, aut propter causas legitimas reclamantibus, quicquam à Ministerio suscipiatur.

8. Omissio Excommunicationis, ubi ex merito causæ suscipienda foret, prodit nævum Ecclesiæ; haudquaquam verò nullitatem.

9. Neq; enim Ecclesia militans desinit esse vera Ecclesia; tametsi nævo aliquo laboret: cum de solâ Ecclesiâ triumphante promittatur, quod futura sit *gloriosa, non habens maculam aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed prorsus sancta ac immaculata* Eph. V. 27. *Beati qui* Probamus, Excommunicationem minorem Ecclesiæ mandatam esse, ex Math. VII. 6. *Nolite sanctum dare canibus, nec margaritas*

ritas

ut projicere porcis: ubi juxta glossam marginalem Lutheri, per canes intelliguntur persecutores, per porcos verbi contemtores.

II. *Excommunicationem quoq; majorem, non tantum permissam, sed clarè preceptam esse* (1.) ex Matth. XII. 17. *Si Ecclesiam non audieris, sit tibi velut Ethnicus & Publicanus* (2.) ex II. Thess. III. 14. *Quod si quis non obedit verbo nostro, per epistolam hunc notate & ne commisceamini cum illo, ut confundatur.* (3.) ex I. Cor. V. 11. *Scripti vobis, ut non commisceamini, si is qui frater nominatur inter vos, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax: cum ejusmodi nec cibum sumatis.*

III. *Exercitium Excommunicationis, tam majoris, quàm minoris, præ ceteris Ecclesiæ ordinibus, utpote non simpliciter exclusis, Ministerio competere;* ex praxi Apostolicâ, quoniam Paulus de incestuoso scribit I. Cor. v. 3. 4. 5. *Iudicavi, in nomine Domini nostri Iesu Christi, congregatis vobis & meo spiritu, cum virtute Domini Iesu, tradere hujusmodi hominem Satana, in interitum carnis, ut spiritus salvus sit, in die Domini nostri Iesu Christi, ubi* (1.) Paulus, cujus successores sunt Ministri Ecclesiæ, se habet ut ἐποιδῶνς Nam *judicat v. 3. suoq; spiritu adest v. 4. tradit hominem Satana:* quod procul dubio solennibus quibusdam verbis, ad imitationem Ecclesiæ veteris Testamenti, fiebat v. 5. (2.) Idem ille non præterit reliquos Ecclesiæ ordines. Agebat enim omnia *congregatis Corinthiis v. 4. Add. II. Cor. II. 6.* quo in loco expressè legimus. *oburgationem isthanc factam esse à pluribus.* Quare etiam postea Corinthios rogat, ut *secum incestuoso peccatum remittant, & pœnitentem in gratiam recipiant* ib. v. 7. 8.

IV. *Omissionem Excommunicationis, ubi ex merito causa suscipienda foret, inter naves Ecclesiæ jure optimo referri.* Nam si præstantia Ecclesiæ, juxta gradus observationis mandatorum Christi æstimatur Ioh. xII. 31. utiq; indicium navi est, si qua Ecclesia sciens volensq; mandata Christi negligit. Ex quo factum est, ut alii etiam Theologi ex nostris, Excommunicationem majorem reti-

riendam esse doceant, ut Dannhauerus Hodosoph. Phænom. 2.
p. 112. seq. Carpzovius Isagog. in Libros symbolicos p. 87 2. Hart-
mannus, Pastoralis L. 3. c. 44. & 48. p. 828. & 871. & quem primo
loco ponere debebamus, Sarcerus de Excommunicatione
(*Büchlein vom Bann und andern Kirchen-Straffen.*) Formu-
læ Excommunicationis majoris præscribuntur in Constitutioni-
bus Ecclesiasticis Sveciæ c. 10. Saxonix Electoralis Artic. general.
II. p. 324. Saxonix inferioris P. 7. f. 93. Pomeraniæ P. 9. f. 158. b.
Prussix de ao. 1558. f. 16. de anno 1566. f. 47. de anno 1598. f. 48.

Ἀντίδοτος est I. Pseudopoliticorum, qui ne Cæsaropapalui
quicquam decedat, Excommunicationem, quantum in
ipsis est, excommunicant.

II. Schwenckfeldianorum, Brownistarum &c. qui Ecclesiam ne
quidem veram dici posse censent, absq; Excommunicatione. III.
Heideggeri, qui in Disp. XV. Ministrorum Tigurinorum Junio-
rum Thes. Rituali 4. scribit: *Ubi Magistratus non de temporali-
duntaxat; sed de eternâ etiam subditorum suorum salute sollicitus,
scandalosos quosvis, sive subditos, sive REGIMINIS SOCIOS, juxta
verbi Dei scripti normam coercet, Ecclesia Excommunicatione, im-
primis majore, tunc carere potest.* Sed hæc, Vir doctissime, dic
quibus in terris fiant & eris mihi magnus Apollo.

Th. II. Legitimæ divortii causæ, non nisi duæ sunt, adulte-
rium & malitiosa desertio, proindeq; nulli conjugum, ex prætextu di-
versæ religionis, consortem, et cohobitare volentem, deserere licet.

Ἀντίδοτος. I. Alia est quæstio de separatione quoad thorum &
mensam; alia de separatione quoad vinculum matrimoniale.
Illa fieri potest ob machinationem mortis, sævitiam &c.

2. Sola separatio quoad vinculum, stricte loquendo vocatur
Divortium, adeo ut qui Divortii nomen ulteriùs extendunt,
minùs accuratè loquantur.

3. Matrimonium est indissolubile, ex intentione Dei, Matth.
XIX. 6; fit autem dissolubile, ex culpâ hominum.

4. Causæ

4. Causæ divortii veræ & juxta voluntatem Dei tales, duntaxat duæ sunt, adulterium & malitiosa desertio: reliquæ, si quæ in medium adferantur, sunt causæ apparentes & contra voluntatem Dei tales.

5. Adulterium distinguitur in simplex & duplex: Illud est, quando persona conjugata cum liberâ illicitè concumbit; hoc, quando persona conjugata cum conjugatâ se nefariè commiscet. Propter utrumq; legitimè fit divortium.

6. Cavendum, ne absentia quæcunque statim habeatur pro malitiosâ desertione. Hæc quippe demum locum habet, si quis conjugum non ex necessitate; sed ex liberâ voluntate: non cum consensu alterius; sed cum dissensu: non ad tempus exiguum; sed ad diuturnum, abfuerit. Sub Constantino M. requirebatur quadriennium; ex lege autem Valentiniiani quinquennium. Hodie Iudici relinquitur definitio, ita tamen, ut intra biennium nihil facilè decernatur.

7. Alia quæstio est, an ob causas memoratas, nempe adulterium & desertionem, divortium fit necessarium? & an sit licitum? Priorem negamus; posteriorem affirmamus.

8. Quod attinet ad locum Pauli I. Cor. VII. 11. ubi separatis denegatur potestas ad nova vota transeundi, ibi non agitur de personis legitimam; sed frivolum causam habentibus.

Responsum. Probamus I. *Adulterium esse legitimam divortii causam*, ex Matth. XIX 9. Quia Christus ob fornicationem uxoris, expressè permittit *dimittere eam & ducere aliam*.

II. *Malitiosam desertionem esse legitimam divortii causam*, ex I. Cor. VII. 15. Quia *si infidelis se separet*, id est malitiosè conjugem fidelem deserat, *frater & soror negantur amplius esse subiecti in hujusmodi rebus*. Liberatio autem à subjectione, illud infert, quod persona deserta non amplius obstringatur ad matrimonialia officia, sed incipiat iterum *corporis sui habere potestatem*; in cujus potestatis denegatione subiectio matrimonialis præcipue consistit I. Cor. VII. 4.

III. *Diversitatem religionis non esse legitimam divortii causam.*
 ex I. Cor. VII. 12. 13. 15. Quia Paulus (1.) conceptis verbis præcipit: *Si quis frater uxorem habet infidelem, & hac consentis habitare cum illo, non dimittas illam, & si qua mulier fidelis habet virum infidelem & hic consentit habitare cum illo, non dimittas virum v. 12. 13. (2.)* tum demum, quando infidelis discedit, eatenus divortium permittit, ut *non amplius servituti subiectus sis frater aut soror v. 15.* Ex quo patet, eos extra hunc malitiosæ desertionis casum, servituti subiectos manere.

Avrèdus est I. Pontificiorum, qui simpliciter negant, ullo ex casu divortium quoad vinculum fieri posse.

II. Anabaptistarum, qui propter diversitatem religionis divortium fieri posse opinantur.

III. VINDICATIO.

Accusamur,

Quod Lutherus *facem & caduceum prætulere* Anabaptistis, Serveto, Socino, Mennoni, &c. Sic post multos alios ex Papistis Joh. Franc. Hacki Iesuita, in Præf. ad Scrutinium veritatis fidei. Resp. Iesuitam mendacii convictum esse, in Examine Scrutinii iterati quoad prolegomena Th. 3. Quin imo & ex Formulâ Concordiæ res in aprico est, quæ non tantum ostendit, Anabaptisticos & Socinianos errores nullibi feliciter succrevisse, quam ubi crassissimæ Pontificiorum tenebræ dominabantur. p. 1131. (825.) seq. sed etiam Anabaptisticis & Socinianis erroribus directè contradicit. p. 1132. (828.) sq.

*Serva DEus verbum tuum
 Et frange vires hostium.*

TIBI Laus, Honor & Gloria in secula
 seculorum. Amen.

¶ : (O) : ¶

INDEX I. ARTICULORUM FORMULÆ CONCORDIÆ.

PROLEGOMENA

pagina 1

Sequntur ARTICULI ipsi,

I. DE PECCATO ORIGINIS.	37
II. DE LIBERO ARBITRIO.	46
III. DE JUSTITIA FIDEI CORAM DEO.	58
IV. DE BONIS OPERIBUS.	69
V. DE LEGE ET EVANGELIO.	78
VI. DE TERTIO USU LEGIS,	88
VII. DE COENA DOMINI.	95
VIII. DE PERSONA CHRISTI.	113
IX. DE DESCENSU CHRISTI AD INFEROS.	161
X. DE CEREMONIIS, QUÆ ADIAPHORA VOCANTUR.	173
XI. DE PRÆDESTINATIONE ET ELECTIONE.	178
XII. DE ALIIS HÆRESIBUS ET SECTIS.	213

INDEX II.

THESIUM

PROLIXIUS EXPOSITARUM,

IN PROLEGOMENIS,

DE SCRIPTURA SACRA,

- I. Scriptura S. quatenus libris Canonicis constat, nobis est adequatum religionis Christiane principium, primaque & independens credendorum ac agendorum norma; cui perperam, ut ejusdem auctoritatis substituantur, aut adiungantur, vel Traditiones non scripte, vel Revelationes post completum canonem factæ, vel Rationis lumen, vel pronuntiatum Ecclesiæ, quomodocumq; sic dicte. 13

f f

II. Scri-

- II. Scriptura S. perfecta est, tam extensivè, ita ut nullus liber, ad ejus integritatem pertinens interierit; quàm intensivè, ita ut omnia, quæ ad fidem & vitam Christiani hominis necessaria sunt, contineat. 19
- III. Scriptura S. in iis, quæ ad salutem necessaria sunt, adeo clarè nos informat, ut Lector docilis, peregrinà lucè non indigeat: ipsaque hoc nomine à perspicuitate meriti commendatur. 24
- IV. Scriptura S. ut vox DEI, tanquam summi judicis, de doctrinà & Doctrinibus, condemnando vel absolvendo, sententiam ita pronuntiat, ut judiciaria potestas ei denegari nequeat. 38
- V. Scriptura S. tam internam, quàm externam auctoritatem suam, non habet à testimonio humano, aut à traditione quâcunque non scriptâ, tanquam à principio interno, *ὑποτελεσµατικῶ καὶ αὐτοπύκτω*, sed à solo Deo, tanquam Autore suo, qui certitudinem ejus, per efficacem Spiritus S. operationem, nunquam à verbo externo sejunctam, in corde cujusvis fidelium, infallibiliter ob-
signat. 31

In ARTICULIS IPLIS:

I. DE PECCATO ORIGINIS,

Peccatum Originale non est ipsa hominis corrupti natura, sive substantia 43

II. DE LIBERO ARBITRIO.

Homo non-renatus, spiritualiter mortuus est, neque ad conversionem se ullo modo, magis atque truncus aut lapis, preparare vel applicare potest; quin potius naturæ suæ relictus, Deo conversionem operaturo resistit, & hoc quidem respectu, truncus aut lapide deterior censetur. Pro efficiencie autem causâ conversionis, tam inchoandæ, quam perficiendæ, solum Deum, per Verbum & Baptismum tanquam media agentem, agnoscimus. 55

III. DE JUSTITIA FIDELI,

Christus coram Deo verè est justitia nostra; sed tamen neque juxta solam divinitatem, neque juxta solam humanitatem, sed juxta utramque naturam; & quidem in suâ tam activâ, quàm (ut vocant) passivâ obedientiâ, quæ peccatori in justificatione imputatur. 65

IV.

IV. DE BONIS OPERIBUS.

Per peccata regnantes in Renatis gratia Spiritus S. exentiunt; proindeque cum hujusmodi peccatis salvifica Fides consistere nequit. 75

V. DE LEGE & EVANGELIO.

I. Evangelium ratione proprii officii est doctrina gratie de gravibus remissione peccatorum per Christum, fide apprehendendum: Quod ideo pro concione penitentie, peccata arguente, perperam habetur. 81

II. Evangelium & sœdus, quod ab eo Evangelicum dicitur, jam in Paradiso caput, atque ab eo tempore, in Ecclesiâ DEI, tam V. quàm N. Testamenti continuè viguit. 84

VI. DE TERTIO USU LEGIS.

Lex non Disciplinarem duntaxat & Pedagogicum, sed & Didacticum usum habet. Atque hic tertius Legis usus, ad Remanos & verè credentes pertinet, ut reliquias carnis spiritui resistentibus coercerent, sibi; ab ἐξελδοθῆσθαι & perfectionis opinione caveant. 91

VII. DE COENA DOMINI.

I. Cœna Dominica, sub formâ novi Testamenti, instituta est. 104

II. Fractio panis eucharistici, quæ in ipsâ distributione, ad repræsentandam fractionem corporis Christi, perhibetur suscipi, non est actus Cœnæ Dominicæ formalis & necessarius. 106

III. Particulæ IN, ET, & SUB, niliter in explicandâ Cœnæ Dominicæ materiâ adhibentur. 107

IV. Convivæ indigni, equè ac digni, in Cœnâ Domini verum corpus & sanguinem Christi, sed absque saluati fructu, imò nisi respicerint, ad iudicium accipiunt. 108

IIX. DE PERSONA CHRISTI,

I. Unio personalis consistit in naturarum, divine & humane, per incarnationem conjunctarum, ætatis, ætatis, inconfusa & perperam præsentia: earundem inimâ ὁμοῦσθαι seu immatione: ac denique unius personæ ex duabus naturis constitutione. 119

- II. Λόγος ab eterno per se subsistens, humane nature per se non subsistens, in incarnatione, naturam & hypostasim, seu subsistentiam suam, verè & realiter communicavit, adeo ut humana natura, in unitate persone τὸ Λόγος incarnati spectata, rectè ad SS. Trinitatem pertinere statuatnr. 133
- III. Ex unione personali resultant predicationes personales, quando una natura de altera in concreto, verè & propriè, inusitato quidem, sed tamen Scripturæ convenienti modo, predicatur. 136
- IV. Unionem personalem sequitur communicatio Idiomatum, inter duas naturas in Christo unitas, verè & realiter facta, sine ullâ naturarum, aut idiomatum naturalium, confusione, vel exequatione. 139
- V. Genera communicationis Idiomatum tria sunt: Primum, quando de totâ personâ, vel ab utraque vel ab alterutra tantum naturâ denominatâ, alterius naturæ proprietates dicitur. Secundum, quando de totâ personâ, juxta humanitatem consideratâ, Majestas divina dicitur. Tertium, quando de totâ personâ, juxta utramque simul naturam spectatâ, opus officii mediatorii dicitur. Observandum verò, quod in Formulâ Concordiæ, tertium genus in locum secundi surrogetur, adeoque secundum genus tertio ac ultimo loco ponatur, quia de eo proluxissimè erat agendum. 141
- VI. Deus verè & propriè loquendo, passus, crucifixus & mortuus dicitur. 147
- VII. Humane nature Christi, verè & realiter communicata est Omnipotentia. 150
- VIII. Humane nature Christi, verè & realiter communicata est Omniscentia. 151
- IX. Humane nature Christi, verè & realiter communicata est vis vivificandi. 152
- X. Humane Nature Christi, verè & realiter communicata est omnipresentia. 153
- XI. Humane Christi nature verè & realiter communicatum est jus recipiendi cultum religiosum, 157
- XII.

XII. Opera officii mediatorii, tribuuntur toti personæ Christi, juxta naturamque naturam; quarum quælibet agit quod suum est, cum communicatione alterius. 189

XIII. Christo incarnato, secundum humanam naturam, adscribitur duplex status, Exinanitionis & Exaltationis. Quoad illum, ab universali & universali exercitio Majestatis divine, carni communicatæ, ita abstinnit, ut formâ servi acceptâ, se ipsum verè exinaniverit: quoad hunc autem, formâ servi depositâ, plenum & universale exercitium Majestatis, carni communicatæ, accepit & uniformiter ac incessanter usurpat. 161

IX. DE DESCENSU CHRISTI AD INFEROS.

Christus post vivificationem, antequam resurgeret, adeoque non quâ solum animam, sed etiam quâ corpus, verè & propriè loquendo, ad inferos h. e. πῆδ damnatorum gloriose descendit, seque victorem diaboli ac mortis, cum temporalis, tum eternæ, ostendit. 169

XI. DE PRÆDESTINATIONE.

I. DEUS, iuxta antecedentem voluntatem, omnes omnino homines, serio cupit esse salvos; eoque sensu gratia Evangelica rectè universalis dicitur: sed juxta consequentem voluntatem, malitiosè & existentibus, gratiam ulteriorem subtrahit, illosque tandem, nisi penitentiam egerint, eternum punit. 184

II. Deus gratiosam voluntatem suam omnibus hominibus revelavit, iisdemque universali vocatione, beneficia per Christum parva obtulit; eâ cum intentione seriâ, ut vocati singuli operationem Spiritûs S. quæ per verbum se exerit, admittant, eternumque salventur. 188

III. Deus, ante jacta mundi fundamenta, secundum prævisionem fidei finalis, è massâ hominum corruptâ, quosdam sigillatim spectatos in Christo ad eternam gloriam elegit, seu quod ex usu vocis biblico prorsus idem est, prædestinavit. 191

IV. Electio hominis est æterna, particularis, gratiosa, certa & immutabilis. 198

V. *Electiōni opponitur Reprobatio, quā DELIS; ante iacta mundi fundamenta, vigore iustitiæ suæ, propter prævisam mediocrum salutis finalem rejectionem, voluntate consequente, homines quosdam, ad eternam penam destinavit.* 103

Syncretismus est medium pacis religiose illicitum, quo orthodoxi & heretici, in fundamentalibus fidei articulis dissensientes, reuerti utrinque dogmatibus, sed abrogato consequentiarum usu & elembo nominali ac anathematismo, se munio pro fratribus in Christo agnoscunt & communia sacra habent. 207

XII. DE ALIIS HÆRESIBUS.

I. *Excommunicationis utriusque, tam quæ major, in sano sensu, quàm quæ minor dicitur, juxta totius Ecclesiæ; exercitium verò juris civilis, præ ceteris Ecclesiæ ordinibus, neque non simpliciter exclusis, Ministerio competit, adeo ut ommissio Excommunicationis, ubi ex merito causæ dictanda foret, inter novos Ecclesiæ jure optimo referatur.* 219

II. *Legitiæ divortii causæ, non nisi due sunt, adulterium & malitiosa desertio, proindeque nulli conjugum, ex pretextu diversæ religionis, consortem, et cohabitare volentem, deserere licet.* 222

INDEX III. RESPONDENTIUM.

Has partes obierunt,

I. GABRIEL OSTERSTOCK, Gedan. Nobilissimi
Dicafterii Alumnus, *super Proœmium & de Scripturâ S.*
14. Augusti Anno 1710.

II. ANDREAS CHARITIUS, Gedan. *de Peccato Originis & Libero Arbitrio* 22. Januarii Anno 1711.

III. JO-

- III. JOHANNES GEORGIIUS KRAUSE, Stargard. Bor.
*de Justitiâ Fidei, Bonis Operibus, Lege & Evangelio ac
 Tertio Ufu Legis* 13 Aprilis.
- IV. NATHANAEL BECKS, Gedan. *de Cæna Domini
 & Persona Christi* 7. Maji.
- V. JOHANNES HENRICUS DREWIG, Gedan.
 Alumnus Vœgedingianus, *de Personâ Christi* 11. Junii.
- VI. JOHANNES BOCKELMANN, Elbingâ Boruss.
 Alumnus Vœgedingianus, *de Descensu Christi ad Infe-
 ros, Adiaphoris & Prædestinatione* 30. Junii.
- VII. HENRICUS BOLDT, Gedan. *de Prædestinatione
 & aliis Hæresibus* 30. Julii.

E M E N D A N D A.

Pagina 3. lin. 11. *pro hac lege illa.* pag. 14. *pro Gal. V. lege*
 Gal. VI. pag. 16. lin. 12. *pro 31. lege 31.* Ibidem lin. 13.
 deleatur 43. pag. 19. lin. 27. *pro inteierit lege interierit.* pag.
 20. lin. 28. *pro III lege IV.* pag. 26. lin. 15. *pro eadem lege idem.*
 pag. 32. lin. penult *pro edeçiaqua lege edeçiaqua.* pag. 56. lin. 9.
 post 919. add. (662) pag. 65. lin. 14. *pro 698 lege 695.* pag.
 66. lin. 17. *pro Tim. I. lege Tim. 11.* ibid. lin. 25. *pro 1. Cor. V.*
 26 *lege 2. Cor. V. 21.* pag. 69. lin. 8. *pro 927. lege 977.* pag.
 72. lin. 2. *pro 834. lege 813.* Ibidem lin. 25. *pro 882. lege*
 832. pag. 74. lin. 4. *pro Arndorffii leg Arndorffii.* pag. 75.
 lin. 25. deleatur Joh. V. 29. pag. 76. lin. 17. *pro 39. lege 30.*
 pag. 81. lin. 13. *pro 79. lege 711.* pag. 87. lin. 18. *pro 1. Cor.*
leg. 2. Cor. pag. 95. lin. 15 *pro 897. lege 597.* pag. 97. post
 738. add. 739. pag. 101. lin. 16. *pro Papistarum lege Papisticum.*
 pag.

pag. 120. lin. ult. *pro non lege post.* pag. 126. lin. 8. *pro natura lege naturarum.* pag. 143. lin. 21. *pro 15. lege 19.* pag. 145. lin. 13. *pro Joh. lege Luc.* pag. 152. lin. 13. *deleatur XXI. 37.* pag. 156. lin. 11. *pro XV. lege XIV.* pag. 157. lin. 24. *pro XLIII. lege XLII.* pag. 158. lin. 25. *post organicè add. & participativè.* pag. 160. lin. 19 *pro 20. lege 28.* Ibid. lin. 26. *pro 6. lege 5.* pag. 163. lin. 16. *pro 17. lege 16.* Ibid. lin. 19. *pro Joh. lege Job.* Ibid. lin. 21. *pro 19. lege 9.* Ibid. lin. 23. *pro 48. lege 28.* pag. 170. lin. 9 *pro queretur lege quereretur.* Ibid. lin. 16. *pro 4. lege 14.* pag. 189. lin. 8. *pro 34. lege 33.* pag. 190. lin. 20. *pro 3. lege 2.* pag. 196. lin. 17. *pro ἀγαθότης lege ἀγάθης.* pag. 199. lin. 5. *pro traditur lege traditur.* Ibid. lin. 9. *pro 1. Petr. lege 2. Petr.* pag. 203. lin. 12. *pro XI. lege IX.* pag. 207. lin. 15. *pro incipere lege incipiendi.* pag. 212. lin. 18. *pro quem lege quam.* pag. 218. lin. 3. *pro 267. lege 627.* pag. 221. lin. 18 *pro ἐξοδιώτης lege ἐξυοδιώτης.* Ibid. lin. 30. *pro XII. lege IIX.* Reliqua benevolus Lector condonet.

FINIS.

Pol. 8, II, 883-884

